

МІЖНАРОДНИЙ ЕКОНОМІКО-ГУМАНІТАРНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ АКАДЕМІКА
СТЕПАНА ДЕМ'ЯНЧУКА

ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

МАТЕРІАЛИ

Всеукраїнської науково-практичної конференції

**«РЕФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА
ТА ДЕРЖАВНИХ ІНСТИТУЦІЙ:
ПРОГАЛИНИ, ДОСЯГНЕННЯ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ»**

24–25 травня 2021 року

Видавничий дім
«Гельветика»
2021

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ:

Голова організаційного комітету:

Дем'янчук В.А. – доктор юридичних наук, професор, ректор Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука;

Заступник голови організаційного комітету:

Боровик А.В. – кандидат юридичних наук, доцент, професор кафедри кримінально-правових та адміністративно-правових дисциплін, декан юридичного факультету Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука;

Члени організаційного комітету:

Копотун І.М. – професор кафедри кримінально-правових та адміністративно-правових дисциплін Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука.;

Осауленко О.І. – кандидат юридичних наук, професор, професор кафедри суспільно-правових дисциплін Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука;

Микулець В.Ю. – кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука;

Головко К.В. – доктор юридичних наук, завідувач відділу економіко-правових досліджень Причорноморського науково-дослідного інституту економіки та інновацій;

Колб О.Г. – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, професор кафедри політології, державної безпеки і управління Волинського національного університету імені Лесі Українки;

Кельман М.С. – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри теорії, історії та філософії права Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка»;

Рябчинська О.П. – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінального права, процесу та криміналістики Класичного приватного університету;

Дрозд О.Ю. – доктор юридичних наук, професор, академік Академії адміністративно-правових наук України, виконувач обов'язків начальника відділу докторантури та ад'юнктури Національної академії внутрішніх справ.

Реконструкція законодавства та державних інституцій: прогалини, досягнення та перспективи: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Рівне, 24–25 травня 2021 року). Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука. Рівне : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 252 с.

ISBN 978-966-992-534-3

УДК 340.11(063)

ЗМІСТ

НАПРЯМ 1. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА; ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ

До питання про злочини та покарання за законами XII Таблиць Глива В. О.	11
Релігійний фактор у революційних подіях XX – XXI століття та цінності ісламського віровчення у зменшенні злочинності Голубош Г. В., Голубош В. В.	13
Права жінок у Стародавній Греції: окремі аспекти проблеми Голубош Г. В., Захарчук В. М.	18
Іван Вишенський та його роль у розбудові української державності Голубош Г. В., Захарчук В. М.	23
Управління державницькими процесами в Україні в умовах COVID-19: духовно-ціннісна парадигма проблеми Голубош Г. В., Крицак І. В.	29
Церква Христова: державницький підхід до відстоювання права – правильно славити Бога Голубош Г. В., Крицак І. В.	36
Вплив глобалізації на правову систему Гончаренко Р. Я.	43
Верховенство права: від давнини до сьогодення Лушкін С. П.	46
Евтаназія з точки зору прав людини Матвієнко Є. М.	49
Особливості міждержавного правопорядку Європейського Союзу (теоретико-правовий аспект) Передерій О. С.	53
Мораль і право: проблема співвідношення Серга Д. О.	56

НАПРЯМ 2. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО; МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

Гарантії конституційного ладу України Давидова Є. О.	59
Основи медіації в сімейних спорах Книш С. В.	61

НАПРЯМ 3. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС, СІМЕЙНЕ ПРАВО, МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

Сутнісні та темпоральні засади цивільно-правової відповідальності Гуйван П. Д.	64
--	----

Умови та порядок розірвання шлюбу у римському приватному праві Корнійчук С. О.	68
Право на утримання як правовий наслідок фактичних шлюбних відносин Лучковський В. В.	71
НАПРЯМ 4. ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО, ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО	
Правове регулювання корпоративних відносин в акціонерних товариствах (аналіз судової практики) Сергієнко Є. О.	74
Технічне регулювання як вид наукової діяльності: правове забезпечення Смерницький Д. В.	77
НАПРЯМ 5. ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО, АГРАРНЕ ПРАВО, ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО, ПРИРОДОРЕСУРСНЕ ПРАВО	
Окремі аспекти співвідношення екологічних прав та обов'язків громадян України Риженко І. М., Гарбарчук О. В.	80
НАПРЯМ 6. АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ ПРАВО, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО	
Проблеми виконавчого провадження в адміністративному процесі України Артем'єва К. Д., Куц І. І.	83
Значення та шляхи подолання гендерної нерівності Балагурак В. В.	87
Досвід діяльності уповноваженого з прав людини у формуванні медіапроцесів Богущ Л. А.	89
Реалізація та захист прав осіб з інвалідністю: досвід Литовської Республіки Борискін С. А., Гаврилюк В. В.	92
Адміністративна відповідальність у сфері обігу алкогольних напоїв та тютюнових виробів Воронцова Д. О.	96
Функції податкових пільг як визначальний фактор розвитку пільгового оподаткування в Україні Гончарова Ю. Ю.	99

Перспективи податкового стимулювання розвитку малого бізнесу в Україні Гриценко М. О., Кондраненкова І. К.	102
Система організації поліцейської діяльності США: окремі позитивні аспекти Дем'янчук В. А., Ляшук І. С.	106
Юридична клініка як суб'єкт забезпечення реалізації права на отримання професійної правничої допомоги Дерев'янко Н. З.	110
Адміністративний примус як засіб державного управління Жиляк В. Р.	112
Адміністративна відповідальність за порушення умов карантину Замкова Д. Р.	115
Проблеми приєднання Європейського Союзу до Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод Зігунов В. Г.	119
Питання дослідження правової структури та змісту дисциплінарної відповідальності Зіненко Д. Ю.	121
Деякі зауваження до законопроекту № 5461 щодо відповідальності за передачу академічних творів Зозуля О. І.	123
Питання адміністративної відповідальності неповнолітніх за правопорушення щодо поширення коронавірусної хвороби «COVID-19» Ковальчук А. В.	127
Правова природа фінансових санкцій за нефінансові правопорушення Ковальчук А. В.	131
Перспективи запровадження адміністративної юстиції в Україні Козакова Л. А.	134
Генеza міжнародного досвіду забезпечення економічних інтересів держави Лавренюк Ю. Ф.	138
Перевірка організації роботи із запобігання та виявлення правопорушень, пов'язаних з корупцією: механізм дії Левчук А. О.	141
Відповідальність за декларування недостовірної інформації серед працівників органів та підрозділів цивільного захисту Люблін В. Д., Ткаченко Т. В.	144
Міжнародний досвід адміністративно-правової охорони прав людини органами прокуратури Махніцький О. І., Трофімчук Ю. О.	147

Система нормативно-правового забезпечення впровадження стандартів НАТО у функціонування Збройних Сил України Мельник С. М.	152
Система забезпечення публічної безпеки та правопорядку у Республіці Хорватія Мельниченко М. С.	157
Щодо нормативного закріплення прав і свобод осіб з інвалідністю Микулець В. Ю., Луцишина А. П.	161
Метод заохочення у діяльності Національної поліції України Микулець В. Ю., Макаренко М. М.	164
Особливості дисциплінарної відповідальності за вчинення юридичних деліктів у сфері інформаційних правовідносин Наливайко Л. Р., Книш С. В.	166
Чинники ефективності апеляційного провадження в адміністративному судочинстві України Поляков І. С.	168
Спеціалізація як форма післядипломної освіти дізнавачів Національної поліції України: проблеми та перспективи Романов М. Ю.	172
Адміністративний процес та адміністративна процедура: питання співвідношення Медяник В. А., Шевцова П. В.	175
Щодо професійного самоврядування юридичних професій в Україні Щербаків В. В.	178

НАПРЯМ 7. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

Щодо окремих необхідних змін кримінально-виконавчого законодавства України Белкіна Д. С.	181
Окремі аспекти діяльності поліції у Франції Боровик А. В., Кухарук Т. Б.	183
Позитивний досвід діяльності поліції Естонії Боровик А. В., Огієвич О. О.	187
Окремі питання розмежування злочинів проти осіб та установ, що мають міжнародний захист із суміжними кримінальними правопорушеннями Головко В. В.	189
The general characteristic of the exemption from criminal liability for corruption crimes in Ukraine Korotun I. M., Rudyk M. M.	191

Кримінальна відповідальність юридичних осіб за злочини проти прав інтелектуальної власності в країнах Європи та її перспективи для України Коптюх С. В.	195
Відповідальність за порушення правил адвокатської етики Коптюх С. В.	198
Місце кримінально-правових норм в системі правових норм України Марисюк К. Б.	202
Проблеми визначення суб'єкта складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 375 КК України Нос С. П.	206
Історичні витоки становлення інституту звільнення від відбування покарання з випробуванням Резніченко Г. С.	209
Реалізація права засуджених на охорону здоров'я: реформування законодавства в цій площині, прогалини та перспективи Савченко В. О.	211
Кара у теорії кримінального права: філософсько-правовий аспект Ткачук В. Є.	216
Бланкетність кримінально-правових норм щодо захисту прав військовополонених Щоголев Д. С.	220

НАПРЯМ 8. КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА, СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА, ОПЕРАТИВНО- РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

Судова експертиза як захист прав в господарському процесі Алімов О. Ю.	224
Окремі питання провадження щодо померлої особи з метою захисту її честі та гідності (реабілітації) Варченко О. О.	228
Особливості підготовки до проведення допиту свідків дошкільної вікової групи під час досудового розслідування Зеленська К. С.	230
Проблемні питання правового врегулювання проведення контролю за вчиненням злочину Костогриз Я. О.	233
Окремі аспекти визнання доказів недопустимими за кримінальним процесуальним законодавством України та Республіки Молдова Пономаренко А. В.	236

НАПРЯМ 9. СУДОУСТРІЙ, ПРОКУРАТУРА ТА АДВОКАТУРА

Діяльність та повноваження прокурора спеціалізованої антикорупційної прокуратури Вдович А. М., Юрченко В. С.	240
--	-----

НАПРЯМ 10. МЕДИЧНЕ ПРАВО

Щодо досвіду держави Ізраїль у сфері реалізації
та захисту прав осіб з Інвалідністю

Зима І. Я., Міськевич І. А. 244

Рекомендовані заходи зменшення соціальних ризиків
для вразливих груп населення під час глобальної пандемії

Риженко І. М., Почтар С. Г. 248

НАПРЯМ 1. ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА; ІСТОРІЯ ПОЛІТИЧНИХ І ПРАВОВИХ УЧЕНЬ

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗЛОЧИНИ ТА ПОКАРАННЯ ЗА ЗАКОНАМИ XII ТАБЛИЦЬ

Глива В. О.

студентка I курсу

юридичного факультету

Національного університету біоресурсів

і природокористування України

м. Київ, Україна

Ще зі Стародавнього Риму до нас дійшло таке поняття як злочин. Відомий в Римі інститут покарань мав вагоме значення в подальшому житті. У працях таких відомих вчених як Б. Й. Тищик., Л.М. Бостан., Є.С. Логвиненко., велику увагу звернено саме на цей інститут, адже він посідав значне місце в юриспруденції. Актуальність цієї теми полягає в тому, що злочини та покарання мають значний вплив на розвиток суспільства. Адже в залежності від цього поведінку людей поділяють на правомірну та неправомірну.

Закони XII Таблиць визначали покарання лише за приватні правопорушення, що стосувались приватних осіб. До таких порушень відносять злодійство, посягання на особистість, ушкодження майна. Що стосується публічних чи громадських правопорушень, які стосувались інтересу держави, то їх спочатку не виділяли в законодавстві. До цієї групи відносили злочини проти римської держави та релігії: зрада, опір владі, заколот [1, с.360].

В Законах XII Таблиць зазначено «16. (Цицерон, Про державу, IV. 10. 12: XII таблиць встановили смертну кару за невелику кількість злочинних діянь і в тому числі вважали за необхідне застосування її в тому випадку, коли хто-небудь склав або буде співати пісню, яка містить в собі наклеп або зганьблений іншого.)»

Законами встановлювався штраф в залежності від стану особи, яка є потерпілою.

(Якщо рукою або палицею доломить кістку вільній людині, хай заплатить штраф у розмірі 300 асів, якщо рабові – 150 асів»). Тому як бачимо, різниця в ціні помітна відразу.

Кваліфікована страта у Давньому Римі вважалася особливо ганебною і традиційно включала: спалення (за підпал), «розірвання звірами» (карали рабів за непокору та військовополонених), розп'яття на хресті, смерть на фурці – станку для катувань (за злочин проти влади та вбивство), утоплення в шкіряному мішку (за вбивство), закопування живим у землю (застосовувалося до весталок, які порушили обітницю і втратили невинність) [2, с 127].

У період імперії покарання стали більш суворими. Метою покарання стала не лише відплата злочинцеві за скоєний злочин, а й залякування інших. Поширювались такі покарання, як каторжні роботи на державних рудниках, вигнання за межі держави, заслання на визначений строк або довічно, ув'язнення, тілесні кари та штрафи. У якості додаткового покарання широко застосовувалась конфіскація майна [3, с. 33–34].

Отже, проаналізувавши всю інформацію, можна сказати, що покарання, які були прописані в Законах XII Таблиць, були деякою мірою жорстокими та суворими. Особливо це стосувалось рабів, адже їх наказували карати батогом та скидати зі скель. У раба не було жодних гарантій та прав на захист. Якщо ж раб був неповнолітній, то з нього стягували відшкодування збитків. В Законах XII Таблиць досить мало говориться про державні злочини, а в цих уривках, які дійшли до нас зовсім немає інформації про умисне вбивство. Причиною цього є очевидно те, що покарання, яке було застосоване за умисне вбивство не викликало сумнівів.

Література:

1. Тищик Б. Й. Історія держави і права країн Стародавнього світу. Львів : Світ, 2001. 384 с.
2. Коваленко А. О. Кримінальне право за Законами XII Таблиць. *Збірник наукових праць «Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави»*. 2020. С. 127–129.
3. Логвиненко Є. С. Становлення та розвиток системи покарань у Давньоримській державі. *Право і безпека*. 2015. № 3. С. 31–35.

**РЕЛІГІЙНИЙ ФАКТОР У РЕВОЛЮЦІЙНИХ ПОДІЯХ
XX – XXI СТОЛІТТЯ ТА ЦІННОСТІ ІСЛАМСЬКОГО
ВІРОВЧЕННЯ У ЗМЕНШЕННІ ЗЛОЧИННОСТІ**

Голубош Г. В.

студентка 3 курсу

Рівненського фахового коледжу

Національного університету біоресурсів

і природокористування України

м. Рівне, Україна

Голубош В. В.

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри кримінального права, процесу і криміналістики

Київського інституту інтелектуальної власності та права

Національного університету «Одеська юридична академія»

начальник Головного управління Національної поліції в Івано-

Франківській області, генерал поліції третього рангу

м. Івано-Франківськ, Україна

Початок XXI століття ознаменувався створенням численних політичних партій, громадських та релігійних організацій, вірувань і вчень. Непоодинокі з них носять характер екстремістської спрямованості, а фінансування здійснюється з-за кордону. Їхня діяльність, власне, призводить до різного роду конфліктів, непорозумінь, переворотів та соціальних потрясінь. Відстоювання національних інтересів у такому разі є пріоритетною ціллю, супроводжується відслідковуванням подібних тенденцій, щоб у потрібний час завдати нищівного удару та вчасно прискіпки відповідні прояви суспільного зла. Керівництво держави не може залишатись осторонь цих процесів і зобов'язане активно реагувати на протиправну злочинну діяльність, яка загрожує її територіальній цілісності та суверенітету.

В Україні діє безліч політичних партій, ідеології яких різняться. Часто спостерігаються екстремістські висловлювання лідерів окремих політичних сил, що сприймаються громадськістю вкрай негативно. Має місце ворожість і розпалювання міжнаціональної ворожнечі, а релігійні війни та конфлікти на національному ґрунті, як відомо, є найстрашнішими. Подібна діяльність насторожує та дає суспільний виклик іншій частині населення. Така спекулятивна ідеологія як засіб розбрату супроводжується протиріччями у вшануванні героїв ОУН-УПА,

входженні нашої держави у європейський чи євразійський союзи, інші об'єднання, НАТО, статус української мови, міжконфесійні конфлікти тощо. У цих питаннях завжди будуть «за» і «проти» через різноманіття поглядів і переконань. Найкращим показником завоювання довіри громадськості є творення реальних справ, що буде підтвердженням красномовних слів. Треба уникати розбрату та агресії, розпалювання ворожнечі, адже вони чинять переворот передусім у серцях людей, що згодом виражається у революційних подіях, найбільш відомими з яких стали Помаранчева та Революція гідності в Україні, Трояндова – у Грузії. Головним завданням національних лідерів є не допустити таких подій. Держави, як і люди, вимушені об'єднуватись у групи, щоб протистояти злочинній діяльності: щодо заповнення та поневолення громадян, викачування національних ресурсів, доведення до зубожіння народу. Подібна діяльність відбувається зараз, коли йде постійна боротьба за ресурси.

Світ охопила хвиля революцій і повстань проти правлячого класу. Сирія, Лівія, Іран, Ірак, Афганістан, Чечня, Сербія, Грузія, Придністров'я, Україна – це далеко не повний перелік країн, які задіяні у військових конфліктах. Відбувається світовий перерозподіл територій, сфер впливу, шляхом дроблення на менші національні держави, щоб порушити стабільність та спровокувати конфлікт. Подібне відбулося у Сербії – албанці проти сербів, православні проти католиків. Світ заповнив принцип «розділяй і володарюй», а визначальним має бути «об'єднувати і служити».

Неодноразово суспільні перевороти пов'язані з грубим порушенням національного законодавства, корупційними подіями, часто під егідою та прикриттям прав людини відбувається втручання у діяльність іноземних держав, де задіяні глобальні інтереси світових гравців. У такому разі держави змушені об'єднуватись у союзи, щоб протистояти тенденціям світового зла. Для вирішення спірних питань слід напрацьовувати механізми міжнародно-правового врегулювання, здатні впорядкувати міждержавні інтереси та існуючі конфлікти.

Релігійний фактор у революційних подіях окремих держав: ісламизм та християнство, напрями протистояння та взаємодії. Здавалось би, релігійний фактор у цих подіях малопомітний, однак у кожній із вказаних революцій він присутній. Це можна сказати про протистояння сербів та албанців на ґрунті віросповідання православних та католиків, ідеологій Західної та Східної України щодо прагнення насадити свої цінності іншим. У більш глобальному плані, якщо йдеться про християнські держави, це протистояння католицизму та православ'я, християнства та ісламу чи його об'єднання у так звану ідеологію хрислам. Така діяльність неодмінно призводить до релігійного екстремізму.

Напевно, мало хто з нас чув про Революцію парасольок у Гонконзі восени 2014 р., або про заворушення на початку 2011 р., які охопили деякі країни Північної Африки. Аналітики їх охарактеризували як новий етап «ісламських революцій» [1]. Окремі науковці їх називають «арабськими революціями». Так, заворушення в Тунісі, які призвели до втечі з країни президента Бен Алі, вилилися в Жасминову революцію, а масові акції протесту населення в Єгипті, що спричинили падіння режиму Х. Мубарака – у Фінікову революцію. Загалом у наукових працях і ЗМІ вкоренилася загальна назва цих подій – «Арабська весна». Така обережність в оцінках вказує, з одного з боку, на прагнення не торкатися зайвий раз болочої теми ісламського фундаменталізму, з іншого ж, у масових протестних виступах, що охопили держави Північної Африки, на першому плані – соціально-економічні та демократичні вимоги [2, с. 267].

Сьогодні відбуваються широкомасштабні протестні акції в державах ісламського світу, і цей факт змушує замислитись над певною спостережуваністю подій та їхньою ідейною спрямованістю. При цьому важливо врахувати, чи відкриваються можливості для екстремістських ісламських організацій скористатися плодами подібних революцій. Водночас для того, щоб зрозуміти причини соціальних хвилювань, необхідно звернутися до цінностей ісламського віровчення, які мають істотний антикриміногенний потенціал [2, с. 267]. Так, в окремих групах держав іслам або є державною релігією, або значною мірою представлені в їх правових системах. Держави, які утворюють неісламський світ внаслідок їх принципової тотальної секуляризованості, хоча в минулому вони мали християнські традиції за історичними асоціаціями (Алжир в минулому колонія Франції, Єгипет – Великобританії) і подібними соціально-демографічними параметрами, відносяться до категорії так званих розвинених країн. Можна перекоонатися, що загальнокримінальна злочинність в ісламських державах за всіма параметрами (окрім хіба що вбивств) є в рази нижчою, ніж у високорозвинених, де соціально-економічна ситуація на кілька порядків краща, ніж в окремих державах ісламського світу [2, с. 267].

Слід відзначити, що ісламські держави основний акцент роблять на внутрішніх поведінкових проявах людини. Болочою темою ХХІ століття став хрислам, тобто зіткнення християнства й ісламу, чого в принципі допустити не можна. Виникає закономірне питання: чому в неісламських державах люди порівняно частіше скоюють злочини? Відповідь навряд чи можна знайти у площині правоохоронної діяльності. Помітно, що у постхристиянських державах акцент перенесений на забезпечення зовнішнього контролю за поведінкою людини, і з цією метою удосконалюються правові системи: романо-германська, англо-американська, де метою стимулу є активна участь

громадян у підтримці правопорядку (наприклад, заохочуються їх повідомлення про вчинені правопорушення до органів поліції). В таких умовах поліція змушена негайно реагувати на кожне правопорушення, яке підлягає обов'язковій реєстрації, чого не спостерігається в ісламських країнах. Проте кримінологічна обстановка в західних правових системах на порядок сприятливіша, ніж у неісламських державах. Отож, причина полягає не в роботі поліції, а в системі ісламських цінностей [2, с. 268].

Мусульманське право вирізняється особливим взаємозв'язком норм права, правосвідомості і поведінки. Правова норма сприймається віруючими як вираження уявлень про належне і справедливе, що зумовлює готовність підпорядкувати свою поведінку даному правилу. Іслам направлений на внутрішній світ мусульманина, постійно орієнтуючи його на те, що всі його вчинки відкриті перед Всевишнім і покарання за проступки в майбутньому житті невідворотне. Таким чином, іслам спочатку блокує злочинні наміри, що виникають в думках мусульманина [3, с. 8]. Ісламська релігійна традиція має суперечливий характер: вона загалом знижує криміногенний потенціал особистості і суспільства, але за певних умов підвищує рівень соціальної напруженості. Це є відповіддю ісламського співтовариства на соціальну несправедливість [2, с. 268].

Ми солідарні з І. М. Клеймьоновим у тому, що:

– актуальним глобальним кримінальним проєктом є організація «нових революцій». Такі перевороти пов'язані з порушенням національного, а часто і міжнародного кримінального законодавства. Закономірно вони можуть включатися в предмет порівняльної (міжнародної) кримінології;

– організатори «нових революцій» вміло використовують соціально-економічні і політичні протиріччя для радикалізації настроїв населення. Саме на цьому тлі підтримку знаходять екстремістські організації;

– революційні події в країнах ісламського світу дають всім державам урок безвідповідальної соціальної та кримінальної політики, де на тлі масової бідності і безробіття процвітають корупція, протекціонізм, спостерігається величезна прірва між багатими і бідними, де влада зрощується з бізнесом і заохочується економічна злочинність, а інтереси олігархії ставляться вище суспільного миру і злагоди;

– типовий сценарій багатьох революцій включає в себе наступні кримінальні (з позицій національного і міжнародного кримінального права) технології: а) організацію інформаційної війни; б) вербування лідерів і активних учасників опозиційних партій і рухів західними службами; в) фінансову, організаційну та військову підтримку екстремістів на території незалежних держав; г) висновок негласних альянсів спецслужб держав, що входять в блок НАТО, з

екстремістськими і терористичними організаціями; г) підбурювання до вчинення протиправних дій і управління натовпом у масових заворушеннях шляхом застосування мережевих технологій; д) використання найманців, які переводять соціальні конфлікти в «гарячу стадію»; е) підміна правових норм поняттями політичної доцільності і виправдання злочинних дій «опозиції»; є) захоплення чужої власності, активів; ж) вчинення злочинів проти миру та безпеки людства; з) залучення населення в бандитизм і мародерство; и) створення нових плацдармів для реалізації стратегічних планів руйнування національних держав. Сценарій потенційно динамічний, він коригується, доповнюється, змінюється залежно від особливостей соціально-політичної та кримінологічної ситуації в певному регіоні або державі – «мішені» глобального кримінального проєкту [2, с. 272–273].

Як результат, злочинне підґрунтя багатьох революцій диктує необхідність глибокого кримінологічного аналізу досліджуваної проблеми на національному рівні, адже подібні процеси призводять до неправних і трагічних наслідків, суспільних потрясінь для багатьох народів, що відчули на собі їхню дію. Такі експерименти відкритого чи таємного втручання та протистояння є грубим порушенням прав людини, адже право народу на повстання проти злочинних проявів влади ніхто не відміняв. Досить важливим є усякий спротив зовнішньому втручанню в життя національних держав державами-сателітами і гегемонами, які є лідерами прогресивного розвитку та намагаються усіляко поглинути суверенітет незалежних держав, а національні правові системи у будь-який можливий спосіб переформатувати та підлаштувати на свій лад. Звідси, система міжнародного права повинна докорінно видозмінюватись у напрямку протистояння екстремістським проявам з крайніми радикалістськими течіями. Сила держави у її міцності та стійкості, у збройних силах, національній єдності, самобутності, бажанні підставити плече товаришу у скрутний час випробувань. Власне, ці та багато інших важливих якостей мають пропагуватись на внутрішньодержавному рівні. Треба винести уроки з двох великих революцій в історії незалежної України, заради недопущення подібних у майбутньому.

Насамкінець слід сказати, що динамічний розвиток суспільних відносин значно прискорив впровадження інноваційних технологій та наукових напрацювань у повсякденному житті, чим ознаменував суттєве покращення комфортності проживання на Землі. Саме тому слід піти шляхом залучення висококваліфікованих спеціалістів з інших галузей знань для видання спільних наукових праць. Інтенсивність розвитку кримінології поступається багатьом наукам, адже фахових кримінологів у нашій державі не так вже й багато. Її роль належним чином ще не оцінена, передусім політикумом. Головним же завданням

кримінологічної науки є попередження та недопущення розповсюдження злочинності, викорінення її як соціального явища. В окремих випадках, коли влада не спроможна змінити ситуацію на краще, треба продемонструвати силу і міць армії, правоохоронних органів чи проявити власну гідність у добровільній і законній передачі влади лідерам, які сформувались на загальнодержавному рівні та здатні взяти управління державними процесами на себе.

Література:

1. Ашкерев А. Исламские революции. URL: <http://www.rus-obr.ru/opinions/9439>.

2. Клеймёнов И. М. Цветные революции в контексте сравнительной криминологии. Вестник Омского университета. Серия: Право. 2015. № 2 (43). С. 266–274.

3. Кангезов М. Р. Институт преступления и наказания в исламском праве : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Краснодар, 2010.

ПРАВА ЖІНОК У СТАРОДАВНІЙ ГРЕЦІЇ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ ПРОБЛЕМИ

Голубош Г. В.

студентка 3 курсу

Рівненського фахового коледжу

Національного університету біоресурсів

і природокористування України

Захарчук В. М.

спеціаліст вищої категорії, викладач методист,

викладач юридичних дисциплін Рівненського фахового коледжу

Національного університету біоресурсів

і природокористування України

м. Рівне, Україна

За словами класика, жінки творять історію, хоча вона запам'ятовує переважно імена чоловіків. Еріх Фромм писав: «Коли ми розмірковуємо про індійську, єгипетську або грецьку чи іудео-християнську і мусульманську релігію, ми потрапляємо в серце патріархального світу з його чоловічими божествами, над якими панує один верховний бог». І таким богом у Стародавній Греції, безперечно, вважали чоловіка.

Греки першими з народів стали дотримуватися принципу одношлюбності. Рання епоха, тобто час матріархату, коли жінка вважалася вищим творінням, була «богиня і володарка як в родині, так і в суспільстві», давно минула [1].

Проблема ролі та призначення жінки в суспільстві надзвичайно актуальна, незважаючи на те, що в більшості суспільств жінки і чоловіки давно зрівняні в правах. Своїм корінням дана проблема сягає ще сивої давнини. Першими, хто заговорив про це в своїх роботах, були безпосередньо стародавні греки. Саме їх погляд на давньогрецьке суспільство, не спотворений призмою часу, може дати об'єктивну картину того, що відбувається зараз [2, с. 330].

У традиційному суспільстві жінки перебували в особливому соціальному середовищі. Народитися жінкою означало практично не мати шансів залишити слід в історії [3, с. 2]. Існував певний набір установок, який диктував соціум. Жінка – це мати, дружина, господиня – так визначило суспільство. Цей постулат був незмінним упродовж кількох століть. Так, у Стародавній Греції жінки займали другорядне становище, вони усувалися з публічного життя суспільства, їхнє буття майже не виходило за рамки власного житла. Деякі грецькі мислителі вважали, що жінок не слід вчити навіть грамоти, оскільки, знаючи багато, вони перестають коритися чоловікам [2, с. 330].

Побутує думка, що в Стародавніх Афінах жінки не мали жодних прав, так як їх життям фактично управляли: спочатку – батьки, а потім – чоловіки. Жінка впродовж усього свого життя залежала від чоловіка: будучи незаміжною, вона повинна була коритися волі свого батька, в разі смерті батька – вона підпадала під владу брата, а за відсутності такого – під владу опікуна, який призначався їй заповітом батька [4, с. 2].

Незважаючи на протиріччя в питаннях найдавніших шлюбно-сімейних відносин, дослідники сходяться на думці, що остаточне формування положення, при якому жінка виявляється мало не власністю чоловіків, відбувається саме в Стародавній Греції. «Чоловік захопив кермо влади і в будинку, а дружина була позбавлена свого почесного становища, підкорена, перетворена в рабу його бажань, в просте знаряддя дітородіння. Це принижене становище жінки особливо виразно проявилось у греків героїчної і – ще більше – класичної епохи, поступово було лицемірно прикрашеном, місцями також прибране в більш м'яку форму, але аж ніяк не усунуто» [5, с. 25].

Втім, у афінянок, незважаючи на численні обмеження, існували низка прав у сфері сімейно-шлюбних відносин, зокрема право на придане, яке забезпечувало соціальну захищеність жінки, а також мало значення і для її статусу в суспільстві. По-перше, воно було гарантією того, що жінка зможе вийти заміж і виконати своє призначення в житті.

Тобто фактично створення сім'ї було єдиною запорукою для гідного існування жінки. По-друге, домовленість про придане включалася в процедуру заручин, і законною дружиною з відповідними наслідками для її дітей вважалася та, яка була заручена [6].

У Стародавній Греції регламентувалося буквально все: як потрібно виховувати дитину, коли жінка може і повинна з'являтися в суспільстві, як вона при цьому повинна бути одягнена і багато іншого [7]. Жінка не могла бути названа «громадянин» (polites), так мав право називатися тільки повноправний чоловік. Це ж стосується і терміну «афінянин» (athenaios). Місцем жінки вважався будинок, але і там вона повинна була підкорятися чоловікові, бути «молодшою». Жінка має бути слухняною своєму чоловікові, добре вести домашнє господарство, бути відмінною економкою. Саме в цьому полягала її гідність [8].

Однак, не дивлячись на ідеал самотництва, грецькі жінки не були полонянками в своїх будинках, а відвідували одна одну при різних подіях і обставинах, брали участь в сімейних похоронних обрядах і різних релігійних святкуваннях. Для жінок із бідних сімей самотництво в принципі суперечило реальності. Недостатня кількість рабів або ж повна їх відсутність сприяла їх участі в трудовому процесі, в тому числі поза власним господарством [9, с. 12].

Стародавні греки обожнювали жіночу красу в скульптурах, прикрашаючи ними храми, але в реальному житті «зайвих» дочок підкидали або приносили в жертву, дівчат продавали, а на жінок дивилися лише як на безмовних домогосподарок. У більшості держав Стародавньої Греції жінки були прив'язані до будинку, їм не належало втручатися в суспільні справи. Вони не могли брати участі в управлінні містом, успадковувати власність або володіти нею, а також захищати себе в суді. Жінкам не дозволялось навіть купувати речі, вартість яких перевищувала певну суму [10, с. 163–164].

Ще Аристотель говорив про природну перевагу чоловіка над жінкою, через що чоловік відіграє роль керуючого, а жінка – підлеглої. На думку Сократа, факт народження чоловіком, а не жінкою, робить людину щасливою. У Стародавній Греції існувала можливість покупки жінки за кілька голів рогатої худоби. Зокрема, Гомером за власну дружину були віддані чотири робочих воли. Ним же було висловлено думку про те, що не існує нічого, що надавало б такий згубний вплив на чоловіка, як жінка [11, с. 45].

Описуючи культурний фон у Стародавній Греції, варто сказати про те, що освіта насамперед призначалася для чоловіків, і, як правило, не була доступна рабам, чорноробам і жінкам. Освіта жінок полягала в сімейному вихованні на жіночій половині будинку – гинекеї. Навчання письма, читання, рукоділля і гри на музичних інструментах здійснювалося матерями, годувальницями й іншими жінками сім'ї дівчинки.

Насамперед, воно було направлене на майбутнє виховання дітей і підтримку побуту. У той же час хлопчики в давньогрецьких школах навчалися математики, письма, філософії, риторики, віршування, гімнастики, поводження зі зброєю тощо, іншими словами, здійснювався всебічний розвиток людини. Вважалося, що наука також є прерогативою чоловіків, хоч і знаходилися жінки як виключення з правил [12, с. 1].

За вільною енциклопедією «Вікіпедія», багато прав жінок у древніх Афінах збігалися з правами чоловіків, проте були і значні відмінності. Жінки не мали права брати участь у політичному житті, не допускалися до судів і не могли бути прийняті в еклесію – вищий орган державної влади. Крім того, жінка не могла сама виступати як суб'єкт судового процесу, за неї відповідав її родич-чоловік. Формально, всі політичні процеси перебували в руках чоловіків, жінки були повністю відсторонені від них. Якщо жінки якимось чином коментували політичну діяльність своїх чоловіків, то їм висловлювалася догана, оскільки це вважалося недопустимим. Однак деякі історики стверджують, що в Агорі і древніх Афінах жінки таки були задіяні в політичному житті, зокрема в політичних дебатах. Крім того, Плутарх в одному зі своїх творів описує два епізоди, в яких жінка безпосередньо брала участь в обговоренні політичних питань, критикувала військові дії Перикла проти інших грецьких міст. Права жінки-метойки (яка мала іноземне громадянство) не сильно відрізнялися від відповідних прав чоловіків-метойків. Однак дві істотні відмінності полягали в тому, що жінки-метойки платили менший податок і не перебували на військовій службі. Існують суперечки про те, як новонародженим дітям присвоювався статус жителя Афін. Одні історики стверджують, що навіть якщо батько не був афінянин, але мати була мешканкою Афін, то дитина також ставала їх жителем. Інші ж вважають, що діти не могли проживати в демах або фратріях, якщо саме їх батько чи дід по лінії матері були громадянами Афін [13].

Висновки. Афінське суспільство було патріархальним з яскраво вираженими рисами чоловічого домінування у всіх його сферах. Жінки практично повністю усувалися з публічного життя. Положення і статус жінок відрізнялися залежно від інтересів поліса, але загалом вони були приблизно однаковими в усіх містах-державках. Жінка не була вільною не тільки в суспільстві, але і в сім'ї. До заміжжя вона перебувала під владою свого батька, опікуна або іншого близького родича, а після її життя підпорядковувалася чоловікові. Жінка не мала права самостійно розпоряджатися майном, їхати куди-небудь, а також приймати важливі рішення, що стосуються сім'ї, – все своє життя вона присвячувала догляду за будинком і дітьми. Таке становище зумовлено запитами держави на виховання сумлінного громадянина, гідного продовжувача свого роду і народу.

Література:

1. Миронов В. Б. Женщины в Греции: их положение и нравы. Древняя Греция. ВикиЧтение.
2. Шарафутдинова А. А. Права женщин в системе прав человека. Міжнародні читання з міжнародного права пам'яті професора П. Є. Казанського : матер. третьої міжнар. наук. конф. (м. Одеса, 2–3 листопада 2012 р.) / відп. за випуск М. І. Пашковський; НУ «ОЮА». Одеса : Фенікс, 2012. С. 330–334.
3. Брюле П. Повседневная жизнь древнегреческих женщин в классическую эпоху. М.: Молодая гвардия, 2005. 174 с.
4. Тюрина Д. С., Калашникова Е. Б., Правовое положение женщин в Древней Греции. «Научно-практический электронный журнал Аллея Науки». № 5(21). 2018. Alley-science.ru С. 1–6.
5. Маркс К., Энгельс Ф. Происхождение семьи, частной собственности и государства. Избранные произведения. Т. 3. М., 1986.
6. Демосфен. Речи / Пер. С. И. Радцига. М., 1994. Т. 2.
7. Вологдин А. А. История государства и права зарубежных стран: Учеб. пособие. Москва: Высш. шк., 2005.
8. Притчард Д. М. Положение аттических женщин в демократических Афинах. Greece and Rome. Oxford, 2014. С. 174–193.
9. Трофимова О. Н., Шпирук С. Е., Борщ В. А., Касьянова А. М. World science: problems and innovations: сборник статей XXI Международной научно-практической конференции. В 4 ч. Ч. 4. – Пенза: МЦНС «Наука и Просвещение». 2018. С. 11–13.
10. Бондаренко Л. Ю. Роль женщины: от прошлого к настоящему. Общественные науки и современность. 1996. № 6. С. 169–170.
11. Новакова А. Социальный статус и права женщин в эволюционной парадигме. *Традиционные национально-культурные и духовные ценности как фундамент инновационного развития России* № 1 (17) апрель 2020. С. 45–49.
12. Бидная Н. В., Акимова Н. А. Роль женщин в развитии философии и науки. Евразийское научное Объединение С. 1–4 URL: <https://esa-conference.ru/>
13. Женщины в древних Афинах. Википедия URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%96%D0%B5%D0%BD%D1%89%D0%B8%D0%BD%D1%8B_%D0%B2_%D0%B4%D1%80%D0%B5%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D1%85_%D0%90%D1%84%D0%B8%D0%BD%D0%B0%D1%85

ІВАН ВИШЕНСЬКИЙ ТА ЙОГО РОЛЬ У РОЗБУДОВІ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

Голубош Г. В.

студентка 3 курсу

Рівненського фахового коледжу

*Національного університету біоресурсів
і природокористування України*

Захарчук В. М.

спеціаліст вищої категорії, викладач методист,

викладач юридичних дисциплін Рівненського фахового коледжу

*Національного університету біоресурсів
і природокористування України*

м. Рівне, Україна

У 2016 році минуло тисячу років присутності українського (руського) чернецтва на святій горі Афон і 100 років із дня смерті Івана Франка, автора безсмертної поеми про одного з українських подвижників Афону – Івана Вишенського (1550–1620). Цього ж року в Україні Івана Вишенського було зараховано до сонму святих (канонізовано) як преподобного Іоана Святогорця [1, с. 125].

Державно-правові концепції українських мислителів, релігійних і політичних діячів посідають чільне місце в ореолі світової державно-правової думки. Одним із таких світочів українського та світового православ'я є вихідець із Західної України Іван Вишенський. Наша мета – виявлення актуальності його творчості; подальший її вплив на правові та політичні ідеї багатьох мислителів, а також з'ясування ролі у процесі розв'язання сучасних державно-правових проблем та релігійних непорозумінь.

Актуальність обраної теми полягає у тому, що за сучасних умов розвитку демократичної, правової держави особливого значення набуває осмислення провідних філософсько-правових ідей демократизму та природного права, в тому числі в історичному аспекті. Проблема рівності, демократизму, природних прав людини завжди була в центрі уваги юристів, філософів, теологів тощо. Ці питання знайшли своє відображення і у творчості Івана Вишенського, одного із знаменитих діячів Острозької академії, яка стояла біля витоків провідних ідей державності, культури та просвітництва в Україні [2, с. 43]. У цьому аспекті О. І. Колич відзначає, що активними діячами острозького гуртка були також такі видатні українські письменники та

діячі, як Герасим та Мелетій Смотрицькі, Василь Суразький, Клірик Острозький, Дем'ян Наливайко, Захарія Копистенський, Кирило Лукаріс, Христофор Філалет, Йов Княгиницький, Ісайя Копинський.

У плеяді полемістів Острозької академії одне з центральних місць займає Іван Вишенський – видатний письменник, полеміст, культурний та громадський діяч. Мислитель народився у Судовій Вишні на Львівщині. Біографічних відомостей про Вишенського є досить мало. Відомо, що початкову освіту здобув у Судовій Вишні, а потім, як припускається, жив при дворі князя Острозького. Проте приблизно у 80-х роках XVI століття переїжджає на Афон, який є одним із світових центрів православ'я, де прийняв постриг та став ченцем-аскетом. У 1604–1605 рр. відвідує Україну.

До нас дійшло 16 рукописних трактатів та послань авторства Вишенського. Хоча творча спадщина Вишенського та інших українських книжників характеризується спільністю підходу до ряду важливих у той час філософських та суспільно-політичних питань, та, все ж, його погляди відрізнялися істотними особливостями. Насамперед мислитель орієнтувався лише на греко-візантійські та давньоруські духовні цінності. З одного боку, зазначена позиція сприяла збереженню національної єдності, релігійних та культурних традицій, але з іншого – містила загрозу духовної ізоляції, набуття рис провінціалізму, втрати народом можливостей виходу із кризової соціально-політичної та культурної ситуації, в яку потрапила Україна в кінці XVI – на початку XVII ст. [2, с. 45].

У 1596 р. Вишенський був уже на Афоні. Можна припустити, що його чернечий постриг і від'їзд на Афон були пов'язані з реформою монастирів, які на той час проводив князь К.-В. Острозький, перетворюючи їх із келійних на спільножительні. Якщо келії кожного з ченців були розташовані зовсім окремо від інших, що спонукало до усамітнення і молитовного самозаглиблення, то в спільножительних – келії розміщувались в одному приміщенні. У таких обителях було більше можливостей для розгортання культурно-освітньої діяльності, зате менше часу залишалось для самоспоглядання, яке особливо культивували монахи-анакрети. Чимало ченців і церковних діячів, зокрема Йов Княгиницький, Йов Залізо, Віталій з Дубно, виступали проти реформи князя. Приблизно в цей час Дубенський Хресто-Воздвиженський монастир покинув Йов Залізо і перейшов до Почаєва. Очевидно, з цієї ж причини покидає землі князя Острозького і Іван Вишенський та перебирається на Афон, де усамітнюється в одному з монастирів. У 1596 р. Олександрійський патріарх Мелетій Пігас написав Вишенському на Афон листа, в якому закликав повернутись його в Україну, де на той час боротьба між православними та уніатами досягла апогею. «Зрозумій, сину мій, – писав патріарх, – і не залишайся

в пустині, живучи тільки для самого себе, та й то буває, не зовсім вдоволений. Не злословлю я пустині, бо й сам є її прихильником, та, дбаючи про спасіння ближніх, закликаю у бойові ряди синів Божих. Братам твоїм, мучительні турботи яких спільні з твоїми, загрожує у Польщі небезпека загубити свої святині. Православні жителі Польщі залишаються безпомічними навіть перед людьми, що мислять несправедливо; нас тут недостатньо, треба і вам поревнувати задля Бога Вседержителя» [3, с. 8].

Говорячи про державно-правові погляди мислителя, слід відзначити, що Іван Вишенський творив свій суспільний ідеал, основними аспектами якого були питання рівності, свободи людини й народу. На думку мислителя, реалізація ідеї рівності та свободи можлива тільки з поверненням до демократичних основ раннього християнства. І. Вишенський прагнув усунути превалювання світської влади, оперти її та все світське життя на засади православної віри, очищеної від католицизму. Він був переконаний, що православна віра у своїй духовній чистоті містить демократичні основи рівності, свободи і справедливості, а насильство, деспотизм і тиранія є наслідками світського життя, багатства й розкошів, бажання необмеженої влади. Обстоювання свого суспільного ідеалу І. Вишенський почав із викриття узурпованого права абсолютної влади Папи Римського. Він дійшов висновку, що папа ігнорує природні права, що знайшли своє втілення у Святому Письмі, захищає положення про природну рівність людей. На думку І. Вишенського, успіх у визволенні від гніту й побудові держави залежить від вирішення трьох взаємопов'язаних проблем: очищення релігії від католицизму, повернення до ранньохристиянських демократичних істин православного християнства; відновлення освіти й науки, відмови від схоластичної католицької науки як духовного засобу зміцнення абсолютної влади Папи Римського; відродження української мови, відмови від накинutoї католицькою церквою латині [4]. Як і книжники Острозького культурно-освітнього центру, Іван Вишенський, формулюючи свої погляди на питання моралі, права, гносеології, мови, розвитку науки й освіти, спирається на загальнофілософську концепцію світу і людини. Тому з'ясування точки зору мислителя на проблеми співвідношення Бога і світу, Бога і людини має принципове значення для розуміння особливостей його підходу і вирішення всіх інших питань, які він розглядає [5, с. 202–203].

Іван Вишенський є автором багатьох трактатів, спрямованих проти унії. Найвідомішим серед них є «Писання до єпископів, які втекли від православної віри» (1598 р.). Основна ідея полемічної творчості Івана Вишенського – ідея соціальної рівності. Він був переконаний, що люди є рівними від природи: їхні тіла складаються з єдиної субстанції. У зв'язку з цим полеміст різко засуджував різні форми феодального

гніту, винуватцями соціального зла вважав світських і духовних панів. Однак Іван Вишенський не закликав до соціальної боротьби. Перемогти світ зла, на його думку, можна каяттям у гріхах, молитвами, зреченням життєвих благ, очищенням від скверни тощо. Ідеалом суспільного устрою для нього є «царство Божее», де всі люди рівні і не мають власності, або мають «малу» власність і живуть у злагоді з Богом та один з одним. Виокремлюючи рівність як основний принцип раннього християнства, відкидаючи єдиновладдя в політичному житті, Іван Вишенський висуває ідею соборності, суть якої полягає в тому, щоб жити, «соборно один одного ісправляючи, а не одному над всіма володіти». В основі соборності лежить ідея соціальної рівності. В контексті ідеї соборності Іван Вишенський критикував світську владу, далеку від ідеалів раннього християнства. Він наголошував, що, одержавши владу від Бога, правитель не може користуватися нею на власний розсуд, чинити свавілля, бо це є грубим порушенням Божих настанов про рівність. Бог дав владу для того, щоб утверджувати закон і справедливість, а не чинити свавілля. Як прихильник соціальної рівності Іван Вишенський засуджував поділ суспільства на багатих і бідних [6].

За словами В. Харитонова, «Викриваючи католицизм, Іван (Вишенський) користувався соціальними критеріями і створив нову зовсім небогословську публіцистику» [7, с. 222]. Така характеристика висвітлює лише одну сторону творчості І. Вишенського. Вникаючи у життєвий і творчий шлях письменника, бачимо не тільки нещадного викривача соціального і релігійного гніту, але й зовсім іншого чоловіка – самозаглибленого монаха-самітника, для якого на першому місці були не сучасні йому проблеми, а глобальні богословські питання: як можна пізнати Господа? Раціонально чи шляхом містичного осяяння? Як досягти Божого царства? Суспільно-корисною працею для блага людей чи відреченням від світу і молитовним самовдосконаленням? Якою повинна бути християнська церква? Як зберегти Православ'я? І саме з цих позицій апологета православної віри і Православної церкви Вишенський вирішував усі інші насущні питання свого часу. Без вивчення світоглядних та богословських позицій письменника, які були основою його творчості, неможливо зрозуміти жодні інші аспекти його полемічної боротьби [8, с. 66].

А. І. Кормич наголошує, що Іван Вишенський запропонував політико-правову концепцію колективної соборності держави, ідеї рівності всіх людей перед Богом. Принцип соборності як вияв демократизму він відстоював також у відносинах між церквами. У цьому ж контексті І. Вишенський заперечував не тільки абсолютизм духовної влади – Папи Римського, а й абсолютизм світської влади – королів і царів; вважав, що будь-який володар отримує владу від Бога і

не може користуватися нею на свій розсуд. Суспільно-політичні та правові погляди І. Вишенського були пройняті реформаційними ідеями, глибоким демократизмом, палкою любов'ю до трудового народу [9, с. 239]. На думку дослідника державно-церковних відносин І. В. Крицака, соборність як світоглядне поняття є наріжним каменем тисячолітнього минулого нашої держави, його уособленням взагалі, а в якості принципу потребує належного осмислення не лише на богословсько-філософському, а й на політичному та правовому рівнях. В юриспруденції принцип соборності повинен розглядатися, зрозуміло, не як церковне явище, а як загальний, системоутворюючий принцип, котрий пронизує все, що оточує людину як суспільну істоту, тобто як загально-суспільне явище. Більше того, принцип соборності та неухильне слідування йому є необхідною передумовою національної єдності, і, як наслідок, могутності держави. Саме тому православ'я й може виступити тією об'єднуючою ідеєю (силою), яка здатна згуртувати наш народ на засадах соборних традиційних духовно-культурних цінностей з обов'язковим врахуванням прав меншості. Церковне надбання у вигляді традиції соборності може і повинно більш активно втілюватися в політичне та правове життя нашого народу [10, с. 67].

Повага до своєї історії, звичаїв і традицій, до тисячолітніх духовно-культурних цінностей, на основі яких вибудовувалось не загарбницьке, а унікальне та мирне співіснування понад 130 національностей, які сьогодні проживають в Україні, формує відповідальність перед нинішніми та прийдешніми поколіннями. Від того, як вдасться виховати молодь, залежатиме майбутнє України, збереження її національної самобутності, чи зможе вона вистояти у часи лихоліть, нестабільності соціально-політичної ситуації, чи вдасться не розгубити себе як народність, не втратити генотип нації в непростих реаліях сьогодення? Ці пріоритети, напевно, залежать від кожного із нас.

Отож, Іван Вишенський відіграв колосальне значення не лише для становлення української літератури, чернецтва, що проявилось у твердому відстоюванні православ'я на теренах Західної України. На сучасному етапі розбудови українського державності особливої уваги потребують державно-правові погляди Івана Вишенського. Письменник, полеміст, культурний та громадський діяч розробив політико-правову концепцію колективної соборності держави, ідею рівності людей перед Богом. Цей принцип соборності як вияв демократизму Іван з Судової Вишні відстоював у державно-церковних відносинах. Так, полеміст заперечував абсолютизм духовної влади Папи Римського, світської влади (королів і царів), вважав, що будь-яка влада – від Бога і жоден володар не має права нею зловживати. Суспільно-політичні та правові погляди Івана Вишенського були пройняті

реформаційними ідеями, глибоким демократизмом, палкою любов'ю до трудового народу.

Можна стверджувати, що промислом Божим, що у найскрутніші часи, коли унія вирувала на нашій землі, щоб остаточно окатоличити та ополячити православних русинів, Господь дає українській землі великих мужів, світочів православ'я, учителів і наставників українського чернецтва задля розбудови української державності – трьох святих Західної України: Івана Вишенського, Іова Манявського (Княгиницького, Тисменицького) та Іова Почаївського (Заліза), роль яких в утвердженні українського православ'я і формуванні державно-правової думки в Україні неоціненна та матиме вплив для багатьох нащадків у віках. А нашим синівським обов'язком є глибоке та всебічне дослідження їхнього творчого та життєвого шляху.

Література:

1. Мирончук О. Образ святої гори Афон і чернечі мотиви в поемі Івана Франка «Іван Вишенський». Культура слова. 2016. Вип. 85. С. 124–142. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Kuls_2016_85_16 С. 125
2. Колич О. І. Філософсько-правові ідеї Івана Вишенського/ Науковий вісник Львівської комерційної академії. Серія : Юридична. 2015. Вип. 2. С. 43–51. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvlkau_2015_2_6
3. Вишенський Іван. Твори [Текст] / переклад з книжної української мови Валерія Шевчука. К., 1986. 247 с.
4. Державно-правові ідеї І. Вишенського і П. Могили. LUBBOOK. URL: https://lubbook.org/book_663_glava_56_57._Derzhavno-pravov%D1%96_%D1%96de%D1%97_.html
5. Нічик В. М., Литвинов В. Д., Стратій Я. М. Гуманістичні та реформаційні ідеї на Україні (XVI – початок XVII ст.), [відп. ред. Горський В. С.; АН УРСР. Ін-т філософії]. К.: Наук. думка, 1990. 384 с.
6. StudFiles. Київський національний університет ім. Т. Шевченка. URL: <https://studfile.net/preview/2269728/page:7/>
7. Франко І. Я. Іван Вишенський, його час і письменницька діяльність [Текст] // Зібрання творів : у 50 т. – Т. 28. Літературно-критичні праці. – К. : Наукова думка. 1980.
8. Бондарчук Я. В. Духовний подвиг «блаженної пам'яті великого старця» Івана Вишенського. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Сер. : Історичне релігієзнавство. 2012. Вип. 6. С. 64–75. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NznuoairD2009_2012_6_9
9. Кормич А. І. Історія вчень про державу і право: Навч. посібник. К.: Правова єдність, 2009. 312 с.

10. Кріцак І. В. Принцип соборності як запорука прогресивного розвитку української держави: православно-богословське осмислення та політико-правова практика. Тези виступів учасників Міжкафедрального круглого столу до Дня Соборності України (Харків, 20 січня 2017 р.) МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Х.: ХНУВС, 2017. С. 66–67.

**УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИЦЬКИМИ ПРОЦЕСАМИ
В УКРАЇНІ В УМОВАХ COVID-19:
ДУХОВНО-ЦІННІСНА ПАРАДИГМА ПРОБЛЕМИ**

Голубош Г. В.

студентка 3 курсу

Рівненського фахового коледжу

Національного університету біоресурсів

і природокористування України

м. Рівне, Україна

Кріцак І. В.

кандидат юридичних наук, підполковник поліції,

помічник начальника

Головного управління Національної поліції в Івано-Франківській області

м. Івано-Франківськ, Україна

Найбільшою цінністю і благом людини є здоров'я. Перед ним усі інші привілеї втрачають сенс. Для віруючих людей таку значущість має Душа. Державні управлінці в умовах сучасних глобальних викликів, коли людство зіштовхнулося з досі незвіданою хворобою – Covid-19, виявилися безпорадними. У перші дні навіть захисна маска стала дефіцитом, не говорячи вже про обладнання штучного дихання, якого не вистачає вдосталь і зараз. Світові лідери наголошують, що це лише початок випробувань, які чекають людство у найближчому майбутньому. Слід готуватись до нових викликів, адже запаси ресурсів на планеті, зокрема прісної води, раптово вичерпуються. В умовах такого стану топтемою ХХІ століття став «Золотий мільярд» – скорочення населення на планеті. Збуваються пророцтва, коли основною потребою стане вода і їжа. Сьогодні в безодню провалюється велика кількість прісноводних озер з усім живим, у селах масовими темпами міліють криниці, висихають річки. Кожних 5 хвилин у світі

помирає людина від голоду, тоді як високорозвинені держави шикують від недостатку, а харчові продукти масово викидаються на сміттєзвалища.

Такі процеси пов'язані з бездумною діяльністю людини щодо викачування із надр запасів нафти і газу, особливо сланцевого. Там, де розпочали його видобування, люди покидають ці території. Вони стали жертвами: замість води на поверхню виходить суміш, що може загоратись, і основний питтєвий продукт взагалі стає непридатним для споживання. Так, британсько-нідерландська нафтогазова компанія «Shell», яка вийшла на український ринок в 2007 році та налічує 132 станції у 18-ти регіонах України, де працює понад 1500 осіб. У такий спосіб розпочалась активна діяльність щодо видобутку сланцевого газу на наших землях, і вже є реальні приклади сказаного, не говорячи про світові масштаби такого видобування. Посадовці мають стояти на сторожі багатьох незворотних процесів, треба відстоювати національні інтереси, щоб зберегти життєдіяльність на Планеті, належним чином організувати управлінську роботу, адже від професійної майстерності управлінця залежить доля конкретної людини. Слід спростувати тезу радянських лідерів: «смерть однієї людини – це трагедія, а смерть багатьох – статистика».

Практика управлінських процесів боротьби з COVID-19 в Україні не є досконалою та зумовлена наступними чинниками:

– в умовах викликів, що є першочерговими, слід виконувати пріоритетні завдання. Заробітна плата лікаря-хірурга становить 4 тис. грн, це при тому, що 10 років потрібно навчатися і постійно жити в умовах стресу та інфекційних захворювань. У багатьох населених пунктах немає робочих місць. Бабуся, отримуючи пенсію 1500 грн, має сплатити понад 2 тис. грн за комунальні послуги, не говорячи про лікування. В той же час судді, прокурори, чиновники нафтовидобувної сфери отримують захмарні премії та заробітні плати. Коронавірусну допомогу змогли одержати медпрацівники, які безпосередньо працюють в інфекційній лікарні, а інший медперсонал, хоча б той, який знаходиться в безпосередній дислокаційній близькості, не отримує жодних надбавок. Медики змушені звільнитись чи шукати інші місця праці, і така ситуація не є нормальною;

– рекомендації ВООЗ виявилися неспроможними у боротьбі з хворобою. Про це заявили колишній президент США Д. Трамп і багато інших світових лідерів. Слід розвивати національну медицину, питання медреформи повинно стати пріоритетним. Управляти цією сферою має харизматична особистість, лідер обізнаний у своїй галузі. Таким є Ілля Ємець, професіонал, який виявився неспроможним здійснювати державне управління у сфері охорони здоров'я, адже бракувало однодумців, об'єднаних командним духом;

– наступним кроком стала передбачувана масштабна вакцинація від коронавірусу. Для того, щоб винайти вакцину, слід пересвідчитися, що вона безпечна для майбутніх поколінь. Це справа не одного року, про це, власне, зауважують фахівці. А що робити з «неугодними», які відмовляються від вакцини з особистих чи релігійних переконань? Наприклад, сьогодні віруючі не можуть отримати закордонний паспорт без біометрії і чипу, який суперечить їхній світоглядній позиції. Проблемою є отримання паспорта старого зразка, без вживлення відповідних чиптехнологій. Працівник не має можливості одержати заробітну плату без картки у касі, інакше йому загрожує звільнення. Де ж право кожного громадянина отримувати зароблені кошти готівкою? Такі процеси, можливості і свободи слід передбачити у національному законодавстві;

– аналіз поточної ситуації з поширення Ковід-19 свідчить про численні способи боротьби з пандемією. Однак для нас найбільш прийнятною є практика такої боротьби у Білорусі, яка спрямована на локальне присікання хвороби. В Україні ж практикувалося введення загальнодержавних локдаунів, що призводить до того, що люди наодинці залишаються з проблемою виживання. Живності як такої у селах немає. Розпочались масові урбаністичні процеси переїзду у великі міста, нікому працювати на землі, яка належного плоду не дає, адже багато родючих чорноземів України перетворились в пустелю. Вони узурповані іноземними інвесторами і працюють на виснаження: засіваються сільськогосподарські культури, які витягують з ґрунтів усю поживу, не говорячи про нітрати та пестициди, що теж застосовуються багатьма агрохолдингами. На вказаних територіях планомірного розвитку землі та процесів, пов'язаних з її родючістю, немає. Основне завдання інвестора – масове викачування грошей. Проблема землі гостро постала впродовж останніх років, що викликало шквал критики та непорозуміння у суспільстві;

– фраза про те, що «прибиральниця може управляти державою», вкотре спростована. Управлінський апарат повинен докладати неабиякі зусилля для підвищення освіченості молоді. За останніми даними, Китай виходить на передові рубежі за кількістю наукових статей. Державно-управлінські механізми мають включати й осмислення багатьох духовних процесів, що відбуваються навколо нас. Для того, щоб розбиратись у них, слід добре знати глибинні історичні корені свого народу. Управлінці повинні володіти словом немов зброєю, у ньому віддзеркалюється багато смислових відтінків, історична міць держави, генофонд нації, тому так важливо усвідомлювати багатогранність української мови та внутрішньодуховну силу слів, яку вона несе в собі. Слід пам'ятати, що українська мова сформувалася на основі церковно-слов'янської – святої мови, на якій не має жодного

сквернослов'я. У колишньому університеті Святого Володимира, а сьогодні Київському національному університеті ім. Т. Г. Шевченка найбільш популярним був богословський факультет. Сьогодні таких факультетів одиниці і вони не розвиваються на належному рівні. Більшість учених до революції 1917 року та й радянських часів були глибоко віруючими людьми. Їм вдавалось писати унікальні наукові праці, які не втрачають своєї актуальності;

– пандемія для людства не є новим викликом. У світі впродовж віків пережито не одні епідемічні процеси та існували різноманітні практики боротьби з ними. Хотілося б зупинитись на духовній стороні питання. У найскрутніші часи, впродовж двохтисячолітнього існування Церкви Христової, віруючі прибігали у храми Божі, безперестанно били у дзвони, цілющі властивості яких доведені наукою, причащались Христових Тайн. Чому споконвіків ніхто не заразився різними хворобами від «лжици», якою причащаються православні християни? Благодать має настільки велику Силу, що Божественна енергія опалює усе нечисте. Це ж можна сказати й про ікони. Доречно навести яскравий приклад про отця Миколая, який служить у Чорнобильському храмі. Коли іноземні спеціалісти вирішили виміряти рівень радіації на території храму, то вся вона була «у нормі», а біля ікон – ідеально чисте середовище. В той же час за територією храму пристрій знаходився на максимальній точці відліку. Про ці та багато інших фактів Чорнобиля описує у своїй книзі білоруський вчений, доктор фізико-математичних наук Віктор Вейник під назвою «Чому я вірю в Бога» і дає їх наукове пояснення. Ще більш детально у радянські часи їх виклав Фатей Шипунов, який винайшов пристрій для вимірювання духовної енергії. Як виявилось, під час звершення Божественної Літургії, «Херувимської» та «Святої Святих», стрілки пристрою знаходились на максимальних позначках, і вчений доказав, що цей процес у православному храмі рівнозначний вибуху атомної бомби, який має не руйнівну, а навпаки – об'єднувальну дію, коли на макро– і мікрорівні змінюється структура атома та його частин. Академік довів, що вказана енергія поширюється на понад 70 км, тоді як в інших храмах пристрої взагалі не реагували на енергію, яка присутня в них. Це говорить про істинність православ'я як Церкви Христової. І один, і інший вчений загинули трагічно. Таких прикладів, які не пояснюються наукою, багато. Коли у 1976 році до отця Паїсія Святогорця приїхали два фізики, то він запитав: «Що вивчаєте?» На це вони відповіли: «Фізику». Відповідь була такою: «Ну, тоді ви повинні знати і фізику метафізики. Чи відомий вам закон духовного розпаду розщеплення атома? Коли ми пізнаємо самих себе, тобто коли досягаємо самопізнання, то відбувається розщеплення атома особистості. Якщо не зможемо змиритися з розпадом нашої особистості, то і не вивільниться та духовна енергія, яка потрібна

нам для подолання сили тяжіння нашої сутності. Лише так вдається накреслити свою духовну траєкторію». Старець Паїсій говорив про духовні поняття на мові фізиків. Це ж можна сказати про потужну духовну енергетику Києво-Печерської лаври та понад 120 нетлінних мощей знаних угодників Божих, що почивають у ній. Як пояснити процеси їхніх мироточивих глав? Подібне ж відбувалось з Нілом Мироточивим Афонським, а мощі святителя Миколая до цих пір «істочають благодатне миро». Як температура тіла святителя Спиридона Тримифунтського понад 1700 років становить 36,6 градусів? Можна наводити багато інших яскравих прикладів, які утверджують віру. Наука перед цими питаннями безсила. 70 років атеїстичних гонінь у радянську добу та 30 років ідеологічного плюралізму у наш час дали свої результати, однак це не применшує значення Церкви Христової у сучасному світі. Наголошуємо: не Церков, їх не може бути багато, а Церква, яка, за словами Христа, єдина і неподільна, завдяки присутності Благодаті Божої, що передається від апостольських часів законно рукопокладеним архієреям та, відповідно, священству і церковному кліру. Немає Божественної енергії константинопольської, московської чи української. Великою помилкою державної влади є те, що вона обурилась проти Церкви Христової, боротись з якою немає сенсу. Христос говорив: «Збудую Церкву мою і ворота пекла не подолають її», вона устоїть до останніх часів, до кінця світу. У найскрутніші часи епідемії люди, навпаки, мали б прибігати до храмів;

– недалекоглядність політикуму, нездатність стратегічно мислити і тактично діяти, невміння бачити кінцеві цілі призводить до згубних результатів. Існує думка, що справжній політик повинен передбачати своє управління на 100 років вперед, а архієрей Церкви у прийнятті рішень – передвіщати їх у Вічність. Політик, який погруз у пороках, не здатний до чистоти мислення та далекоглядності. Потрібно постійно працювати над своїм внутрішнім світом, боротись із лихими помислами, не говорячи вже про покаяння у гріхах. Якщо Церква Христова готує громадян для здобуття Царства Небесного, то відповідно, вони будуть достойними громадянами держави земної. Тут важливо замислитись над питанням, чи всяка влада від Бога. На слов'янській мові детальний переклад звучить так: «Нєсть власть, аще не от Бога». Коли Понтій Пилат сказав Ісусу Христу, що у мене є влада помилувати тебе чи покарати, то Христос відповів: «Не мав би ти надо мною жодної влади, якби тобі не було дано звище». Отож влада дається людям за гріхи народу. В найскрутніші часи, коли людство перебувало у «страстях і похотях», прикладом чого є Содом і Гоморра, Господь допускав лихоліття на народи для того, щоб знищити їх. Існує поняття «Бич Божий», тобто грозний правитель, здатний взяти на себе управління державою у скрутний час і викоринити нагромаджене зло.

Такі постаті впродовж старозавітної та новітньої християнської історії були, є і будуть. Досягнувши великого ступеня досконалості, «духоносні» старці могли одночасно перебувати у найрізноманітніших місцях, як, наприклад, Василій Блаженний. Коли Іоанн Грозний налив йому чарку вина, він вилив її за вікно. Тоді він налив другу, на що Василій вчинив так само. І коли третій раз налив, запитав: «Що, царя не почитаєш?» На це Юродивий відповів: «Царя почитаю, але в Новгороді пожег, ось і гашу його». Власне, такий дух прозорливості здобувається невтомною працею над собою, молитвами багатьох людей за нас, що є найбільшою перемогою у земному світі. За словами Серафима Саровського, коли ми «стяжатимемо Дух мирний, тоді тисячі спасуться навколо нас»;

– Церква Христова є джерелом живильної сили, енергії та натхнення, творчого потенціалу, життєрадісності. Втомлена життєвими клопотами людина, пропрацювавши шість днів, йде до храму, щоб напитись з джерела цілющої води і насититись Божественними соками «древа» Церкви Христової. Без такого «перезавантаження» немає ефективного державного управління, прогресивного руху вперед. Видатний вчений Іоанн Павлов все життя допомагав по храму, в одному із фільмів про нього говориться: «Авторитет ученого був настільки великим, що навіть церкву, в яку він ходив усе своє життя, закрили тільки після його смерті». Відомий хірург Володимир Філатов на запитання, як ваші наукові успіхи, відповів: «Та які можуть бути наукові успіхи, коли я сьогодні у храмі не був». До речі, вчений перед кожною важливою операцією причащався Христових Тайн. Іоанн Кронштадський свого часу сказав, що коли зібрати коштовності усього світу і покласти на одну чашу терезів, а на іншу – Божественну літургію, то чаша Божественної літургії переважить. Праведник з молодих літ до глибокої старості щоденно звершував Богослужіння, досягнув високого ступеня духовної досконалості.

Отож, підбиваючи підсумки, слід наголосити, що духовна складова в управлінських процесах чиновників має виняткове значення, адже душа людини – найвища цінність. Коли ж говоримо про державне управління, йдеться про долі мільйонів громадян. Для 90-х років популярною була реклама – «Нас 52 мільйони», сьогодні від сили 35 млн, за попередніми підрахунками. Тут особлива відповідальність лежить на державних чиновниках та пастирях, адже кому багато дано, з того багато і спитається. Кожен повинен відчувати свою відповідальність перед Богом та людьми, виконувати життєву місію добродієсно. Ще раз переконуємось, що управляти державою мають високоосвічені особистості. Як показує практика, віковий критерій теж особливо важливий. В Японії, для прикладу, міністром зв'язку не може бути громадянин, який не працював листоношею. Потрібно пройти усі шаблі

професійного зростання для того, щоб займати високі пости державного управління.

Подібно як існує доля людини, коли за гріхи роду доводиться розплачуватись нащадкам, так само є і доля держави. Великі імперії – Римська, Візантійська – відійшли в історію. На наші землі прийшло монголо-татарське іго, яке спустошувало все на своєму шляху, а також Річ Посполита з її намаганням ополячити та окатоличити український народ. Тобто за дії державних мужів доводиться відповідати нащадкам. Але гнів Божий та народна обуреність не безмірні, люди добре оцінюють сутність нинішніх соціально-політичних процесів і здатні на народне ополчення. Трактування і розуміння націоналізму нинішнім політикомом та науковою спільнотою в аспекті ворожого протистояння всьому не українському є згубним. За словами Івана Франка, нам треба навчитися бути українцями не галицькими, не буковинськими, а українцями без офіційних кордонів. Наша держава багатогранна, у ній проживає понад 130 національностей. Подібно, як ваза з багатьма квітами: тим вона красивіша і різнобарвніша, чим їх більше. Народності, які проживають в Україні, повинні жити у мирі та злагоді, що багато залежить владних структур. З цією метою має вибудовуватись чітка і послідовна стратегія дій з усвідомленням відповідальності перед нащадками. Держава – це цілісний організм, саме тому перші лікарі, вчителі, державно-політичні діячі світового рівня були вченими-енциклопедистами. Без розуміння духовних процесів не можливо усвідомити істинну сутність і значення державного управління. Митрополит Іларіон у славнозвісній праці «Закон і Благодать» розрізняв Букву і Дух Закону. Дух має настільки велику силу, що здатен розчулити найбільш закам'янілі серця. Нам не вистачає справжніх державців, подібних Георгію Кирпі, які б поєднували у собі найкращі риси управлінця як високодуховної особистості.

ЦЕРКВА ХРИСТОВА: ДЕРЖАВНИЦЬКИЙ ПІДХІД ДО ВІДСТОЮВАННЯ ПРАВА – ПРАВИЛЬНО СЛАВИТИ БОГА

Голубош Г. В.

студентка 3 курсу

Рівненського фахового коледжу

Національного університету біоресурсів

і природокористування України

м. Рівне, Україна

Кріцак І. В.

кандидат юридичних наук, підполковник поліції,

помічник начальника

Головного управління Національної поліції в Івано-Франківській області

м. Івано-Франківськ, Україна

Актуальність теми. Численні проблеми сучасного соціуму, будучи результатом спотворення природи людської особистості, мають глибокі моральні та духовні корені. Відсутність християнської любові всередині самої людини говорить про неповноцінність образу Божого, закладеного в кожному з нас Творцем. Лікуванням цієї духовної вади є діаконія, що трактується як служіння християнській любові до ближнього (до кожної людини) [1, с. 86].

Церква Христова ще називається «врачебницею» душ людських. Загалом, коріння історії лікування сягають періоду сивої давнини, коли людство тільки-но починало шлях свого становлення. Головний виток у розвитку лікування стався з приходом християнства. Разом з хрещенням Русі прийшли і нові духовні цінності і традиції, стали відкриватися численні церкви і монастирі, а на їх території почали з'являтися перші прототипи сучасних лікарень. У сучасному суспільстві відбувається підміна духовних цінностей, однак держава і громадськість активно борються з цим проявом. Вони привертають релігійні конфесії для духовного лікування людини, нарівні з лікарською діяльністю. З метою співробітництва держави і Церкви, треба розширювати потенціал Церкви через залучення широких верств населення до участі в благодійній діяльності і справи милосердя [2, с. 111].

Актуальність досліджуваної проблеми особливо на часі, бо в «суспільстві споживання», яке протоієрей отець Євгеній Попиченко відкрито називає «суспільством винищення», людство не зможе вижити, не звернувшись до християнства. Для нас, православних, питанням виживання є звернення до архетипу Святої Русі як вселенського

притулку слабких, який у світовому сприйнятті сходиться до образу Церкви Христової [3]. Своєю чергою, архимандрит Платон (Ігумнов) говорив: «Історичний переворот у всіх сферах життя суспільства характеризується передусім як духовне явище – утвердження в індивідуальній і масовій свідомості нових світоглядних і ціннісних орієнтирів на основі переосмислення сучасного історичного досвіду, звернення до традиційних норм і цінностей. При цьому релігія, як чуйний індикатор, відображає глибинні процеси як соціальної, так і етнічної історії [4, с. 206].

Церква Христова та її устрій. В. Тарасов наводить цікаві цитати з Євангелія та апостольських правил для того, щоб якомога глибше зрозуміти, що таке Церква Христова [5]. Слова Христа «Царство моє не від світу цього» (Ін.18:36) впродовж усієї двохтисячолітньої історії Церкви є основоположним принципом еклезіології. У той же час Церква Христова як боголюдський організм покликана діяти у світі і свідчити про Христа. Дана обставина зобов'язує земну Церкву і її чад, в окремих випадках, керуватись державними законами, здійснювати своє служіння в рамках цих законів, віддавати кесарю кесарево, а Богу – Боже (Мк.12: 17).

Починаючи від апостольських часів, головним завданням учнів Христа і їх наступників-єпископів став устрій повномірного церковного життя серед народів, освічених проповіддю Євангелія. Паралельно виник і принцип непорушності церковно-адміністративних кордонів тих територій, на яких і проживали ці народи. Сформована вже в перші три століття існування християнства модель церковного устрою була заснована на принципі «одне місто – один єпископ – одна церква», який передбачає закріплення певної церковної території за конкретним єпископом [6]. Тобто кордони церковного округу, в якому проживала християнська громада, були рівні кордонам міста або провінції і, в подальшому, країни і імперії. Першим і головним документом, який регламентує цей принцип, стали Правила Святих Апостолів. У 14 та 15-му правилах читаємо: «(14) Не дозволяється єпископові залишати свою єпархію і в іншу переходити ... (15) Аще хто, пресвітер, або диякон, або взагалі перебуває в списку кліру, залишивши свої кордони, в інші перейде, і зовсім переміститься, в іншому жити буде без волі єпископа свого: такому наказуємо не служити більше» [7]. Єпископ Никодим (Мілош) у тлумаченні до Правил пояснює, що «...церковні громади або області, невпинно народжуючись, становили хіба що окремі духовні сім'ї, в яких єпископ був батьком, а решта духовних осіб його помічниками, піклуються про те, щоб християнські думки і почуття міцніли в цих духовних сім'ях (...) Єпископ в той час обирався народом і, отже, як обранець народу, перебував справді між своїми, тоді легко зрозуміти, яким був зв'язок між єпископом і його церквою і яким

святим і нерозривним шанувався цей зв'язок». Саме в цей час і формується поняття території пастирської відповідальності або канонічної території. З повною упевненістю можна сказати, що поділ на церковні округи спочатку відбувався за територіальною, а не за національною ознакою. «Немає ні грека, ні юдея, ні обрізання, ні необрізання, варвара, скіфа, раба, вільного» (Колосс.3:11). І 34-те Правило Святих Апостолів, яке каже нам, що «єпископам всякого народу належить знати першого в них...» [8], насправді в історичному контексті має інший підтекст. Під «народом» в каноні розуміється територія, зайнята тим чи іншим народом [9].

Відносини церкви і держави на засадах ідеального життєвого устрою. В цьому аспекті виникає питання, чи може бути Церква політичною структурою? Як відзначає протоієрей Б. Пивоваров, консолідуюча роль церкви є принциповою і необхідною, вона спостерігається впродовж віків. «Церква не партія», вона «не може бути і ніколи не стане партією», бо партія – «це частина, а Церква закликає до спасіння всіх і об'єднує всіх дивним неформальним єднанням, рівного якому немає на землі» [10, с. 97].

Сьогодні дедалі частіше у людей виникають претензії до відносин держави і церкви. Є постійні нарікання на священство, що воно, буцімто, не таке, як нам хотілося б. Безперечно, добре було, щоб у нас на приході служив святий Миколай Чудотворець, а цілителем був великомученик Пантелеймон. Але так не буває. Виховання священнослужителя в тому числі залежить і від громади, від їхньої підтримки, тобто загалом від підтримки держави. Він, своєю чергою, повинен відповідати усім ідеалам християнського життя, адже є прикладом, взірцем для наслідування і найголовніше – молитвеником у престола Божого за вірену йому паству. Амфілохій Почаївський (1894–1971 рр.) наголошував, що істинний священнослужитель повинен знаходитись 10-12 годин на молитві. Звідси віруючі повинні піклуватись, щоб у священника було все необхідне, адже він кормиться від Алтаря, а основним його завданням є молитись Богові. Апостол Павло говорить: хіба не знаєте, що священнослужителі від святині годуються? Що служать жертovníку, беруть долю від жертovníка? Так і Господь наказав проповідникам Євангелії жити з Євангелії (Кор. 9:13). Тому гармонію в таких державно-церковних відносинах нам і належить віднайти. Саме в часи лихоліть та потрясінь української державності, історично Церква завжди допомагала українському суспільству вистояти, об'єднатись навколо більш важливих ідеалів життєвого устрою проти суспільного зла. Задля цього слід заглянути в історичну ретроспективу вказаного питання: чи завжди так було? Основним питанням наразі є визначення суті і характеру державно-церковних

відносин в сучасних умовах, ролі і місця церкви в житті українського суспільства.

Як зазначає І. Е. Панкратов, православна церква розглядає державу як якийсь вимушено необхідний елемент життя у світі, де особистість і суспільство «потребують огорожі від небезпечних проявів гріха». Причому існування держави виправдано лише в тому випадку, якщо вона діє на виконання божественної волі або принаймні не суперечить їй. У православній традиції сформувалось певне уявлення про ідеальну форму взаємин між церквою і державою, яка історично могла бути вироблена лише в державі, яка визнає православну церкву найбільшою народною святинею, тобто в державі православній. Як зразок розглядаються зазвичай візантійські традиції, які отримали назву «симфонії церкви і держави», суть якої становить двостороння співпраця, взаємна підтримка і взаємна відповідальність без вторгнення однієї сторони в сферу виключної компетенції іншої. «Єпископ підкоряється державній владі як підданий, так само і представник державної влади підкоряється єпископу як член церкви. Держава при «симфонічних» відносинах з церквою шукає у неї духовної підтримки, шукає молитви за себе і благословення на діяльність, спрямовану на досягнення цілей, службовців для благополуччя громадян, а церква отримує від держави допомогу в створенні умов, сприятливих для проповіді і для духовного окормлення своїх чад, які є одночасно громадянами держави». Однак така «симфонія» ніколи не існувала в чистій формі – ні у Візантії, ні на Русі, хоча, як вважає церква, «взаємини церковної і державної влади з часів старовини були більш гармонійними» [11].

Про вибудовування добросусідських відносин з християнськими конфесіями та необхідність відстоювання православ'я як істинної Церкви Христової. З історії православної церкви дізнаємось про досить цікаві факти, а саме: у березні 1961 р. єпископ Никодим (Ротов), який керував зовнішньою церковною діяльністю РПЦ, свого часу зустрівся з Генеральним секретарем Всесвітньої Ради Церков (ВРЦ) Віссертом Хуфтом для переговорів про вступ РПЦ у ВРЦ, а незабаром синод схвалив таке рішення. 11 квітня 1961 р. патріарх Алексій направив у ВРЦ заяву про вступ РПЦ. 18 липня 1961 р. пройшов архієрейський собор, на якому архієпископ Никодим доповів про необхідність та своєчасність вступу РПЦ у Всесвітню Раду Церков (ВРЦ). Було санкціоновано рішення синоду, а також схвалено відповідне патріарше послання [12, с. 28]. Крім того, учасники виконкому ВРЦ висловили бажання побувати в Почаївській лаврі. Всім їм дозвіл на відвідування не був наданий, але п'ятьом учасникам, включно з Віссертом Хуфтом, в супроводі митрополита Никодима дозволили цю поїздку. Тоді монахи лаври, непомітно для митр. Никодима, передали Хуфту петицію про утиски влади, яку він вивіз за кордон. Пізніше митрополит Никодим

заперечував сам факт поїздки з делегацією в Почаїв. Багато хто вважав, що саме протестанти і Хуфт своїм втручанням врятували Почаїв [13, с. 316, 331].

Тут доречно згадати про інший факт, а саме: восени 1962 року, коли Лавра була на межі закриття, отець Йосип (сьогодні преподобний Амфілохій Почаївський) сміливо і несподівано вирвав з рук начальника почаївської міліції в'язку ключів від Троїцького собору. Віддаючи їх молодому наміснику ігумену Варфоломію (Баб'як; 1962-1964), що поряд знаходився, преподобний сказав: «На, тримай і нікому не віддавай». Здивованим міліціонерам крикнув: «Архієрей – хазяїн Церкви! А ви? Геть звідси!» «Люди, гоніть їх!», – звернувся він до присутніх місцевих жителів. Натхнені закликком улюбленого старця, люди кинулися на міліціонерів, які з переляку втекли через Святі ворота з Лаври. Через якийсь час за сміливий захист Свято-Троїцького собору Лаври від осквернення безбожниками, які планували влаштувати в ньому баню для душевнохворих, міліціонери виволокли його з келії і насильно відвезли за Тернопіль у психіатричну лікарню [14].

Треба відзначити, що сьогодні дедалі більше російських православних авторів стурбовані поширенням греко-католицької церкви на території України. На одній із конференцій доповідь доктора церковної історії, професора Православного Свято-Тихонівського гуманітарного університету В. І. Петрушка присвячена уніатській проблемі. Дослідник виклав історію проникнення уніатства за межі Галичини в ХХ ст. Особливу роль тут відіграв митрополит Андрей Шептицький, який вже в 1905 р. створив модель «уніатського патріархату» для України. Хоча проєкт цей не вдався, нині він відроджується, і одним з підтверджень цьому є перенесення уніатської кафедри зі Львова до Києва і будівництво в українській столиці великого греко-католицького собору [15, с. 175].

Шлях реформації чи традиціоналізму? Церква Христова йменується Церквою, мандруючою на землі у нерозривному взаємозв'язку з Церквою, торжествуючою на небі. Нині непоодинокими є випадки, коли окремі священнослужителі чи навіть церковні ієрархи протиставляють себе Церкві Христовій та винаходять нові духовні і церковні практики спілкування з Богом: мовляв, церква не є пріоритетною у справі людського спасіння, а головне – віра. Нерідко можна почути про нові моделі церковного устрою чи орієнтири реформації.

Слід розуміти, що за огорожею церкви, як говорять святі отці, спасіння немає. Це нагадує людину, що викидається з великого корабля – Церкви Христової – у велике море і починає мудрувати, філософствувати, однак, у результаті, приречена на загибель. Водночас на цьому кораблі Вселенського Православ'я всяке може трапитися, як і в житті людини: хтось спить, молиться, хворіє, однак кормчим є

Господь наш Ісус Христос, який через своїх служителів, навіть часто недосконалих, мудро управляє цим кораблем. За Його словами, Церква Христова устоїть до останнього часу, коли прийдеться постати і живим, і мертвим перед Страшним Судом Божим і відповісти за содіяне.

Пошуки нової моделі державно-церковних відносин спонукають задуматись, чи правильним шляхом рухається православна церква, і тут віднайдено невтішні прогнози, що мали б спонукати священнослужителів і мирян звернутись до аскези. Якщо взяти українську державу, то вона завжди вибудовувалась на християнській православній традиції. З іншого боку, епоха ідеологічного плюралізму настільки заповонила сучасну реальність, що, здавалося б, є неможливим вийти на шлях єднання, істинності і цілісності. Водночас Церква Божа щоденно робить свою справу, молиться Богові за весь світ, незважаючи на те, що число віруючих у храмах з року в рік то зменшується, то збільшується. Про істинність церкви можна, власне, судити за кількістю монахів, яких в Україні сьогодні у православ'ї до 6 тисяч. Власне, це і є хорошим показником, коли Благодать Божа неймовірним чином настільки перемінює життя людини, що вона відрікається від себе самої, своєї волі та суєтного світу, щоб служити Господу до останніх днів свого земного життя.

Більшість європейців вважають, що вони живуть у постхристиянському суспільстві, котре обрало нові орієнтири свого розвитку, а християнство постає як таке, що знаходиться на грані виживання: багато католицьких храмів закривається, модернізується чи підлаштовується під інші установи, чого в принципі не можна сказати про православ'я. Тому сам час та обставини буденного життя вимагатимуть повернення до сакрального, до старовини, до традиціоналізму – українського православ'я, яке своїм корінням сягає апостольських часів чи володарювання Аскольда і Діра, супроводжується подвигами преподобних Антонія і Феодосія Києво-Печерських. Воно вистояло у часи лихоліть, вистоїть і сьогодні. А нашим спільним завданням є зберегти Церкву цілісною і неушкодженою, чистою і непорочною для майбутніх поколінь, якою ми її отримали від православних подвижників благочестя, адже вона свято береже вчення святих отців та звершує земне служіння своєму народові.

Література:

1. Усачева О. Т. Русская Православная Церковь в составе всемирного совета церквей: укрепление православной позиции по вопросам диаконии. Вестник Томского государственного университета. 2014. № 389. С. 86–91.
2. Варфоломеев А. Е. Церковь и государство: может ли Русская Православная Церковь помочь отечественной медицине? В сборнике:

Забайкальские рождественские образовательные чтения 1917–2017: уроки столетия в судьбах Забайкалья. Сборник статей VI научно-практической конференции [региональный этап Международных Рождественских образовательных чтений]. Ответственные редакторы К. А. Стародубцева, Н.А. Прокофьева. 2017. С. 111–115.

3. Масаев М. В. Гонимая апокалиптическая жена как символ православной церкви и «основная парадигма мироцерковного восприятия образа церкви». Сборники конференций НИЦ Социосфера. 2012. № 9. С. 66–73.

4.. Игумнов П. Примирение и взаимопонимание – Русская Православная Церковь и евангелическая церковь вестфалии. Богословский вестник. 1998. Т. 2. № 1. С. 203–207.

5. Тарасов В. Установление территории пастырской ответственности в поместных церквах в свете государственных законов и канонов православной церкви. Труды Белгородской православной духовной семинарии (с миссионерской направленностью). 2018. № 7. С. 31–37.

6. Иларион (Алфеев), еп. Принцип «канонической территории» в православной традиции. URL: <http://www.wco.ru/biblio/books/alfeev15/main.htm>

7. Правила Святых Апостолов. URL: <http://krotov.info/acts/canons/03/0200apos.html>.

8. Никодим (Милош), еп. Правила Святой Православной Церкви с толкованиями. URL: https://azbyka.ru/otechnik/Nikodim_Milash/pravila-svjatyh-apostolov-i-vselenkih-soborov-s-tolkovanijami/

9. Цыпин Владислав, прот. Церковное право. URL: https://azbyka.ru/otechnik/Vladislav_Tsyпин/tserkovnoe-pravo/22

10. Пивоваров Б., прот. Церковь и консолидация гражданского общества. Исторический вестник. 2000. №5/6(9/10). С. 94–101.

11. Панкратов И. Е. Церковь и государство в социальной доктрине русской православной церкви. Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского. Серия: История. 2002. № 1. С. 147–150.

12. Журнал Московской Патриархии. 1961. № 8. С. 28.

13. Василий (Кривошеин). Архиепископ. Воспоминания. Письма. Н. Новгород. 1998. С. 316, 331.

14. Преподобный Амфилохий Почаевский. Copyright © 2021 Russian Orthodox Church in Canada. URL: <https://www.orthodox-canada.com/ru/russkiy-prepodobnyiy-amfilohiy/> (<http://pochaev.org.ua/?pid=1380>).

15. Вопросы единства русской церкви в новейший период на конференции «единство церкви в предании, истории и современности». Вестник Православного Свято-Тихоновского гуманитарного университета. Серия 2: История. История Русской Православной Церкви. 2020. № 92. С. 173–175.

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА ПРАВОВУ СИСТЕМУ

Гончаренко Р. Я.

студент I курсу

господарсько-правового факультету

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

м. Харків, Україна

Кінець ХХ ст. – початок ХХІ ст. характеризується появою тенденції глобалізації, тобто взаємозв'язку і взаємозалежності людства та формування єдиного світового простору.

На сьогодні вчені присвятили багато досліджень проблемам і наслідкам глобалізації, адже вона призводить до істотних змін у багатьох сферах суспільства. Протягом тривалого періоду очевидно виражалися прояви глобалізації лише в економічній, а пізніше – культурній і політичній сферах.

У сфері права ключовим моментом стала резолюція Генеральної Асамблеї ООН 55/102 2000 р., в якій було відмічено, що глобалізація має не тільки економічні, а й правові аспекти [1, с. 8].

Глобалізація права – це зміни у базових основах життя, правових поняттях та категоріях, які чинять неабиякий вплив на правову систему в цілому. І, як зазначила Хаустова М. Г., у кінцевому результаті це призведе до трансформації нормативних, суб'єктивних, діяльнісних, результативних та інтелектуально-психологічних складових правових систем сучасного світу [2, с. 4].

Отже, поняття глобалізації тісно пов'язане з поняттям системи права, вони навіть схожі тим, що не є сталими і не мають одного чіткого визначення.

Почнемо з визначення поняття «системи права».

На думку О. Ф. Скакун, система права – це комплекс взаємопов'язаних і узгоджених юридичних засобів, призначених для регулювання суспільних відносин, а також юридичних явищ, що виникають внаслідок такого регулювання (норми та принципи права, правосвідомість, законодавство, правовідносини, юридичні установи, юридична техніка, правова культура, правопорядок) [3, с. 258].

Н. М. Оніщенко відзначає, що система права – це об'єктивне, історично закономірне правове явище, яке охоплює взаємопов'язані, взаємозумовлені й взаємодіючі компоненти: право і законодавство, яке його втілює, юридичні установи і юридичну практику, суб'єктивні права й обов'язки, правовідносини тощо [4, с. 26–27].

Згідно з поглядом Л. А. Луць система права є цілісною, структурно впорядкованою за допомогою норм права та інших правових

засобів стійкою взаємодією суб'єктів права, що забезпечує досягнення правопорядку, як необхідної умови функціонування соціальної системи [5, с. 399].

Залежно від підходів до визначення поняття правової системи, різняться також і наукові погляди її складових. Спільна позиція всіх дослідників лише в тому, що головним її елементом є право, як сукупність норм, що створені та охороняються державою. Право – епіцентр правової системи. Юридичні норми, що є обов'язковими еталонами суспільно необхідної поведінки, спираються на можливість суспільного примусу, виступають інтегруючими і фундаментальними засадами [4, с. 52].

Наголос на праві, як епіцентрі системи права, тенденції розвитку суспільства та універсалізації права, зумовили появу терміну правова глобалізація.

Глобалізацію права слід розуміти як процес формування нової, загальносвітової системи правових норм, які організують і забезпечують глобальну міжнародну взаємодію у різних сферах життя сучасного суспільства, під час якої міжнародне, національне право та право міжнародних господарських об'єднань стають взаємопов'язаними [6, с. 8].

Правова глобалізація є частиною глобалізації в цілому. Але, не дивлячись на це, вона є достатньо самостійним феноменом, який пояснюється:

- а) зростанням кількості населення та змінами у соціальній структурі;
- б) конвергенцією правових систем;
- в) погіршенням екологічних умов у світі та появою сучасних глобальних проблем [7, с. 6].

Через це набирає популярності думка, що без глобальних механізмів нормативного регулювання та гармонізації права розв'язання вищезазначених проблем неможливе.

В. В. Богатирьов стверджує щодо цього, що саме право має критерії для успішної глобалізації у порівнянні з іншими соціальними регуляторами. Адже право менш за все прив'язане до національних особливостей і оперативніше змінюється [8, с. 3].

У своїй праці Удовика Л. Г. чітко й точно розкриває вплив глобалізації на перетворення державних правових систем. Він розкриває зміст критерію глобалізованості системи права за допомогою складових, які виявляються на рівні її підсистеми й елементів:

- в ідеологічній підсистемі – глобальний розвиток правових теорій, ідей, ліберальної ідеології, всесвітніх та європейських стандартів, правосвідомості, тощо;

– у нормативній підсистемі – поява нових норм і принципів, що втілюють у собі глобальні рішення, збільшення впливу наднаціонального права у національних системах, гармонізація та уніфікація останніх;

– в інституційній підсистемі – збільшення кола суб'єктів системи та зміна їх правового статусу на основі врахування глобалізаційних трансформацій;

– у функціональній підсистемі – реалізація правових світових та європейських стандартів правозастосування;

– в інтегративно-комунікаційній підсистемі – трансформація зв'язку між різними підсистемами і елементами системи права та між іншими системами суспільства [9, с. 22].

Таким чином, глобалізація права відіграє важливу роль в сучасному розвитку правових систем та права в цілому. Поняття глобалізації права постає, як явище, з багатьма рівнями й аспектами, як похідна від поняття система права, як ключовий момент у формуванні єдиного світового простору та правової системи. І хоча й глобалізація права є частиною магістрального процесу глобалізації, але проявляється як відносно самостійне явище з власними, особливими властивостями.

Література:

1. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН 55/102 2000 р.
<https://www.un.org/ga/55/docs/55res3.shtml>

2. Хаустова М.Г. Тенденции развития права в условиях глобализации. Проблемы законности. 2013. № 124. С. 3–15.

3. Скакун О.Ф. Теория государства и права. Х., 2000. 704 с.

4. Правові системи сучасності. Глобалізація. Демократизм. Розвиток / В.С. Журавський, О.В. Зайчук, О.Л. Копиленко, Н.М. Оніщенко; За заг. ред. В.С. Журавського. К.: Юрінком Інтер, і практика 2003. 296 с.

5. Луць Л.А. Загальна теорія держави і права: навч.-метод. посіб. К.: Атіка, 2008.

6. Щетинін С.А. Правовая глобализация: понятие и основные формы: дис.канд. юрид.наук: 12.00.01. Ростов-на-Дону, 2009. 146 с.

7. Бірюкова А.М. «Правова глобалізація: до визначення поняття»
URL: http://www.nvppp.in.ua/vip/2018/1/tom_1/3.pdf

8. Богатырев В.В. Глобализация права: автореф. дис. д-ра юрид. наук: спец. 12.00.01. Владимир, 2012. 52 с.

9. Удовика Л. Г. Глобалізація як критерій типології національних правових систем. Актуальні проблеми держави і права. 2014. Вип. 72. С. 21–27.

ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА: ВІД ДАВНИНИ ДО СЬОГОДЕННЯ

Лушкін Є. П.

*студент 1 курсу господарсько-правового факультету,
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

Ідея верховенства права бере свій початок ще з часів античності – Платона і Аристотеля, Цицерона і Юстиніана. Еволюція ідеї тісно пов'язана з такими історичними подіями як затвердження Великої хартії вольностей 1215 року, епохи Реформація 16 століття та Просвітництва 18 століття.

Ще за часів античності Платон наголошував на необхідності обмеження державної влади законом. Там, де закон підкоряється якійсь іншій владі, не маючи своєї власної, там, на думку Платона, недалеко до падіння держави; але коли закон є господарем уряду, а уряд – його рабом, тоді становище дозволяє очікувати доброго, а люди мають усі блага, якими боги осипають державу [1, с. 204]. Аристотель писав: «Правильніше, щоб право керувало законом, ніж будь-який із громадян» [2, с. 96]. Із плином часу ідея верховенства права знайшла своє відображення в сучасності, пройшовши великий шлях вдосконалення та еволюції.

Ідея верховенства права мала також місце у Середні віки. У той час ця ідея отримала силу закону, коли найвищим джерелом істини стає Святе Писання. Відповідно до цього джерела «закон (Бога) – істина». Це положення стало основою всіх політичних і правових доктрин Середньовіччя. Саме у період Середньовіччя відбулося перше нормативне закріплення ідеї верховенства права. Загальновідомим документом, у якому було вперше здійснено закріплення ідеї верховенства права, є Magna Carta.

Концепція верховенства права бере свої витоки у Великій Британії. Поява такої концепції на теренах Великої Британії є досить очікуваною, адже існувала потреба в обмеженні влади монарха. У Сполученому Королівстві верховенство закону є давнім принципом управління країною, починаючи з Великої Хартії в 1215 році і Білля про права 1689 року. Сучасне розуміння поняття «верховенство права» запровадив, зокрема, британський правник, конституціоналіст, професор А. В. Дайсі у праці «Introduction to the Study of the Law of the Constitution» (1885). Він вважав, що існує два принципи, властивих британській конституції. Перший – верховенство парламенту. Другий принцип, стримує перший – верховенство права. Для Дайсі верховенство права мало три стрижневі риси: 1) жодна людина не може

заснавати покарання, окрім як у випадку явного порушення закону, який повинен забезпечувати визначеність та передбачуваність, щоб ним могли керуватися громадяни при вчиненні дій чи веденні справ, і який не повинен дозволяти карати особу ретроспективно. Дайсі вважав, що там, де має місце дискреція, є простір для сваволі; 2) жодна людина не перебуває понад законом, а усі класи є загальнопідпорядкованими єдиним приписам права; 3) воно повинно впливати не із писаної конституції, а із звичаєвого (витвореного суддями) права [3, с. 212–231].

У ХХ ст. доктрина верховенства права вийшла за межі Великої Британії і стала невід'ємною частиною правових систем багатьох європейських країн. Сьогодні верховенство права є основоположним принципом на якому ґрунтується діяльність державних і міжнародних органів [4, с. 3-13]. Але, не дивлячись на довгий шлях свого розвитку, донині не існує єдиного поняття «верховенство права». На думку А.О. Селіванова, верховенство права – це верховенство захисту для всіх членів суспільства від надмірностей державної влади, верховенство розсудливості та добросовісності [5, с. 120]. О. В. Скрипнюк визначає верховенство права як той основоположний принцип держави, без якого неможливе здійснення прав і свобод [6, с. 220]. П. М. Рабінович під верховенством права розуміє визначальну роль права у стосунках між усіма учасниками суспільного життя, у життєдіяльності державних і недержавних організацій, соціальних спільностей, груп, об'єднань, усіх людей [7, с. 64]. Як вважає О. В. Петришин, принцип верховенства права слід розглядати в широкому контексті, – тобто як принцип правової організації державної влади у суспільстві (верховенство права над державою), а також у вузькому розумінні, – як співвідношення однорідних категорій – права й закону в регулюванні суспільних відносин [8, с. 49].

Україна не стала осторонь закріплення ідеї верховенства права на законодавчому рівні. У ст. 8 Конституції України, зокрема, зазначається: «в Україні визнається і діє принцип верховенства права» [9, ст. 8]. Згідно із Законом України «Про Національну поліцію» поліція у своїй діяльності керується принципом верховенства права, відповідно до якого людина, її права та свободи визнаються найвищими цінностями та визначають зміст і спрямованість діяльності держави» [10, ст. 6]. А Закон України «Про державну службу» містить таку дефініцію принципу верховенства права – це забезпечення пріоритету прав і свобод людини і громадянина відповідно до Конституції України, що визначають зміст та спрямованість діяльності державного службовця під час виконання завдань і функцій держави [11, ст. 4]. Крім того, у своєму рішенні Конституційний суд України надав наступне тлумачення поняттю «верховенство права»: верховенство права – це панування права в суспільстві. Верховенство права вимагає від держави

його втілення у правотворчу та правозастосовну діяльність, зокрема у закони, які за своїм змістом мають бути проникнуті передусім ідеями соціальної справедливості, свободи, рівності тощо. Одним із проявів верховенства права є те, що право не обмежується лише законодавством як однією з його форм, а включає й інші соціальні регулятори, зокрема норми моралі, традиції, звичаї тощо, які легітимовані суспільством і зумовлені історично досягнутим культурним рівнем суспільства. Всі ці елементи права об'єднуються якістю, що відповідає ідеології справедливості, ідеї права, яка значною мірою дістала відображення в Конституції України [12].

Отже, верховенство права є важливим ідеалом у нашій політичній традиції, і неможливо зрозуміти й оцінити сучасне його розуміння, не осягнувши цієї історичної спадщини. Як свідчить історія еволюції ідеї верховенства права, вона виникла, а згодом сформувалася у вигляді концепції, як реакція на свавілля і тиранію з боку держав з монархічною формою правління і, у першу чергу, виступала як протипава зловживанню владою, у тому числі, за допомогою закону. Звідси впливає перший і в цілому беззаперечний висновок: верховенство права – один із найнеобхідніших принципів, на якому будується демократична та соціальна держава, а тому втілення вимог принципу верховенства права є обов'язком держави.

Література:

1. Платон. Закони // Платон. Соч. в 4 т. Т. 3. Ч. 2: Пер. с древнегреч. СПб., 2007. 204 с
2. Арістотель. Політика. 96 с
3. Дайсі А.В. Основи державного права англії. С. 212–231 с
4. Погребняк С.П. Історичні витоки верховенства права / С.П. Погребняк // Державне будівництво та місцеве самоврядування. – Х. : Право, 2008. Вип. 15. С. 3-13
5. Селіванов А.О. Конституційна юрисдикція: поняття, зміст, принцип верховенства права, правові позиції по справах прав людини і конституційних конфліктів у сфері публічної влади. – К.: Вид. Дім «Ін Юре». 2008. 120 с
6. Скрипнюк О.В. Соціальна, правова держава в Україні: проблеми теорії і практики. До 10– річчя незалежності України: Монографія. – К.: ІДП ім. В. М. Корецького НАН України, 2000. 220 с
7. Рабінович П.М. Права людини і громадянина у Конституції України (до інтеграції вихідних конституційних положень) – Х.: Право. 1997. 64 с
8. Петришин О.В. Верховенство права як принцип дії права // Українське право. 2006. № 1(19). 49 с

9. Конституція України : Конституція України; Верховна Рада України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 18.04.2021)

10. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/580-19> (дата звернення: 28.04.2021)

11. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/889-19> (дата звернення: 28.04.2021).

12. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) : Рішення Конституційного суду України; Окрема думка від 02.11.2004 № 15-рп / 2004 // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/v015p710-04> (дата звернення: 18.04.2021)

ЕВТАНАЗІЯ З ТОЧКИ ЗОРУ ПРАВ ЛЮДИНИ

Матвієнко Є. М.

*студент 1 курсу господарсько-правового факультету
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

Право на життя займає одне з центральних місць у каталозі прав людини. Життя є найважливішим з усіх правових і соціальних благ, адже у разі його завершення решта прав, свобод і обов'язків втрачають сенс [1, с. 53]. Згідно із Загальною Декларацією прав людини, кожна людина має право на життя, на свободу і на особисту недоторканність [2, ст. 3].

Поняття «евтаназія» (походить від грецького «eu» – добре та грецького «thanatos» – смерть) означає добровільне припинення безболісним і швидким шляхом життя людини, яка страждає від невиліковної хвороби та відчуває внаслідок цього нестерпні страждання [3, с.68]. Термін вперше було вжито Френсісом Беконом у праці «Про гідність і примноження наук» у 1605 р. для визначення «легкої смерті».

Він вважав, що обов'язком лікаря є не лише відновлення здоров'я, а й полегшення страждань, спричинених хворобами, навіть у тому випадку, коли немає надії на порятунок і можна лише зробити смерть більш легкою та спокійною [4, с. 267].

Слід зазначити, що заходи із закінчення життя поділяють на власне евтаназію (закінчення життя за допомогою медикаментів) та припинення підтримання життєво важливих функцій. Мотивами евтаназії можуть виступати співчуття, жалість до невиліковного пацієнта, а метою – позбавлення болісних страждань шляхом умертвіння.

Відповідно до ст. 2 Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, право кожного на життя охороняється законом [5]. ЄСПЛ У справі «Прітті проти Сполученого Королівства» вказав, що ст. 2 не може тлумачитися як така, що надає право вмерти або дістати допомогу з боку іншої людини у спричиненні своєї власної смерті. Також додається, що, якби ст. 2 надавала людині право самій визначати, жити їй чи прийняти смерть, і якщо особа настільки фізично безпорадна, що неспроможна взагалі вчинити будь-яку дію, аби спричинити свою власну смерть, тоді з цього неминуче випливав би логічний висновок, що така особа має право загинути за допомогою третьої сторони, без надання такій третій стороні будь-якої допомоги, а держава виявилася б порушником Конвенції, якби завадила здійсненню такого права. Отже, таке право жодним чином не може впливати зі статті, яка має визначену вище мету [6, п. 14].

Здійснення права людини на смерть з допомогою лікаря є спірним питанням. Одностайності у правових доктринах щодо евтаназії немає, адже філософські, релігійні, юридичні та медичні аспекти у кожному з напрямів думок відрізняються.

Прибічники думки, що право на смерть є складовою права на життя вважали, що без урахування цього право на життя стає обов'язком, оскільки від нього не можна відмовитись, що є характерною рисою саме обов'язку, а не права [7, с. 201]. У філософському аспекті вони керуються думкою, що смерть не повинна бути страждальницькою і принижуючою гідність людини [8, с. 14]. З юридичної сторони, позиція обґрунтована тим, що право на життя, закріплене в національних і міжнародних нормативних актах, передбачає право на розпорядження власним тілом, в тому числі і прийняття рішення про евтаназію [8, с. 14]. З медичної точки зору вона виправдовується принципом доцільності –використання необхідних медичних засобів для осіб з більшими шансами на життя замість підтримки пацієнтів за допомогою безрезультатних заходів [8, с. 15] Але серед прибічників евтаназії теж виникають неузгодження, наприклад, через різні погляди на показання й умови для її проведення.

Також, не дивлячись на те, що евтаназія легалізована лише у деяких країнах (Нідерланди, Бельгія, Швейцарія та інші), існує ймовірність поступового наслідування прикладу «розвинutih» країн по всьому світу, що може призвести до сприйняття евтаназії як буденної процедури [8, с. 16].

Протилежна позиція проголошує недопустимість проведення евтаназії, керуючись аргументами з різних наукових сфер. Гіппократ у своїй «Клятві» стверджував: «Я не дам нікому, хто буде просити, смертельного засобу і не вкажу шляху для подібного задуму» [9]. Також варто враховувати критерій «невиліковності» хвороби, що у деяких випадках є відносним показником, тому труднощі при дотриманні умов для евтаназії неминучі.

У релігійному аспекті центральним аргументом є принцип «життя – це дар Божий і лише Він може дати його чи забрати» та заборони «не вбий» та «люби ближнього свого» [8, с. 16].

У правовому контексті варто сказати про ризик «спрощення» значення евтаназії у суспільстві та «зловживанням» правом з боку відповідальних осіб у разі легалізації евтаназії. Вагомим аргументом супротивників евтаназії є вірогідність сповільнення наукового прогресу; тобто в разі дозволення законодавством евтаназії, мотивація науковців і медичних працівників шукати нові засоби та способи лікування та полегшення страждань може стати значно слабшою, як і мотивація держави фінансувати нові розробки та дослідження у сфері медицини [8, с. 16].

Розглядаючи правовий статус евтаназії в Україні, варто звернутись до чинного законодавства. Згідно зі ст. 52 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» медичним працівникам забороняється здійснення евтаназії – навмисного прискорення смерті або умертвіння невиліковно хворого з метою припинення його страждань [10, ст. 52].

Дослідження електронних петицій, поданих Президенту України, доводить, що це питання не є поширеним серед українців. Так, за весь час було подано лише 14 петицій, найпопулярніша з яких набрала 305 голосів з 25000 необхідних, а найменш популярна – лише 20 [11].

Можна припустити, що легалізація евтаназії спричинить як позитивні, так і негативні наслідки. Очевидно, зросте кількість звернень у галузі сімейного та спадкового права з боку родичів пацієнтів, що «зробили» евтаназію, з питань поділу спадщини; визнання заповіту недійсним; позбавлення права на спадщину; оспорювання заповіту і т.д.

З одного боку, це сприятиме збагаченню юридичної практики, а з іншого, викличе появу тиску та злочинних махінацій зі сторони недобросовісних родичів та лікарів [12]. Наприклад, психологічний та фізичний тиск на пацієнтів для прийняття ними позитивного рішення

щодо евтаназії, випадки підкупу медичного персоналу, зловживання посадою, що можна віднести до негативних наслідків вже з боку кримінального права. Також можна припустити почастищення злочинів у сфері трансплантації органів.

Якщо в Україні розпочнеться процес легалізації евтаназії, він буде важким і довгим через велику кількість питань щодо неї: визначення умов, станів та діагнозів пацієнтів, що дають можливість для проведення евтаназії; процедура прийняття рішень з боку медичного персоналу (створення комітетів, нарад для розгляду кожного з випадків); процедура здійснення евтаназії (як з правової, так і з медичної сторін); правовий захист пацієнтів; кримінальна відповідальність у разі порушення законодавства.

Звісно, обов'язковою підставою для проведення евтаназії має бути наявність у дієздатної, повнолітньої та психічно здорової людини невиліковної хвороби, яка завдає страждання та нестерпний біль [13, с. 66].

Література:

1. Капинус О.С. Эвтаназия как социально-правовое явление: монография / О.С. Капинус. Буквед, 2006. – 53 с.
2. Загальна декларація прав людини : від 10.12.1948 [Електронний ресурс] / Сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015
3. Стефанчук Р.А. Правовые аспекты эвтаназии. *Вестник Института законодательства Республики Казахстан*. 2011. № 3 (23).
4. Бэкон Ф. Великое Восстановление Наук. О достоинстве и приумножении наук. // Бэкон Ф. Сочинения. В 2х томах. М.: Мысль, 1971. Т. 1. С. 267.
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
6. Справа «Прітті проти Сполученого Королівства» (Заява N 2346/02) [Електронний ресурс] // Європейський суд з прав людини. – 29. – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_210/conv#o39
7. Ворона В. Право на евтаназію як складова права людини на життя. *Право України*. 2010. № 5.
8. Андреева А.А. Проблема эвтаназии в современном обществе / Андреева А.А., Приходько В.В. *Бюллетень медицинских интернет-конференций*. 2012. Том 2. № 11.
9. Клятва Гіппократа // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://nmuofficial.com/zagalni-vidomosti/klyatva-gippokrata/>

10. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України. Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>

11. Офіційне інтернет-представництво Президента України «Електронні петиції» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://petition.president.gov.ua/search?sort=votes&order=desc&search_form=basic&text=Евтаназія

12. Тимошук О. Наслідки евтаназії, або Чи узаконять добровільну смерть в Україні? [Електронний ресурс] / Олександра Тимошук // «Дзеркало тижня. Україна». – № 48 – (20 грудня 2013 р.) – Режим доступу : <https://zn.ua/ukr/family/naslidki-evtanaziyi-abo-chi-uzakonyat-dobrovilnu-smert-v-ukrayini-.html>.

13. Дзюбенко О.Л. Актуальні аспекти легалізації евтаназії в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 1.

ОСОБЛИВОСТІ МІЖДЕРЖАВНОГО ПРАВОПОРЯДКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ (ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ)

Передерій О. С.

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри державно-правових дисциплін

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

м. Харків, Україна

Правопорядок Європейського Союзу (далі – ЄС) є особливим феноменом, який вбирає у себе велику кількість ознак, форм зовнішнього і внутрішнього прояву, а також діяльність спеціалізованих інституцій ЄС. Задля розкриття сутності правопорядку ЄС, доцільним уявляється виокремлення і розкриття основних особливостей, які притаманні правопорядку ЄС.

Первинною особливістю правового порядку ЄС як спільноти є те, що його основи формуються на основі політичного консенсусу держав, які входять до співтовариства. Відповідно, правові засади ЄС є результатом специфічної політичної лінії держав Європи, які постійно намагаються поглибити процеси всеохоплюючої конвергенції. Більш того, забезпечення впорядкованості процесів конвергенції між державами Європи відбувається шляхом заснування наддержавних органів політичного управління ЄС, які утворюють інституціональний механізм ЄС.

Організаційне, фінансове і правове забезпечення функціонування наддержавного інституційного механізму є наслідком погодження політичних позицій держав щодо цього і їх згодою на зменшення обсягу державного національного суверенітету заради формування центру наддержавного політичного управління у європейському регіоні. Без цього, як зауважує І. В. Яковюк, запровадження регіонального правового порядку і розширення сфери впливу на інші країни є неможливим [1, с. 9]. Через це, практика політичного делегування державами-членами інститутам ЄС права реалізації окремих суверенних прав і широкого спектру повноважень є об'єктивно необхідною.

Другою особливістю правопорядку ЄС є специфіка ідеологічних засад його правової регламентації. Базовою ідеологією, котру закладено у правові основи регламентації правопорядку ЄС є проголошення пріоритету універсальних цінностей ЄС як основи правової культури народів держав Європи. Доцільно зауважити, що категорія «цінність», хоча і живається в установчих договорах ЄС, але не піддається суто юридичному тлумаченню. Особливістю універсальних цінностей ЄС є їх розуміння з позицій етики і кращих уявлень про моральність суспільства. Разом із тим, застосування саме цієї категорії в установчих документах ЄС має на меті підкреслити, що правопорядок об'єднаної Європи та європейське міждержавне право має відповідати прогресивним уявленням про повноправність людини та ідеали моральності. Так, ст. 2 Розділу I Договору про Європейський Союз (Маастрихтського договору) від 07.02.1992 р. закріплює, що базовими універсальними цінностями, які закладено в основу правової системи ЄС, є людська гідність, свобода, демократія, рівенство, правова держава, права особи, права національних, релігійних і інших меншин [2].

Наступною особливістю правопорядку ЄС є його міждержавний інтеграційний характер. Правопорядок ЄС тривалий час формувався як продукт створеного у результаті політико-правової інтеграції держав Європи міждержавного права. У зазначеному контексті В. М. Макар наголошує, що виникнення та розвиток європейського правопорядку відбувалося у результаті еволюції права ЄС як впливової міжнародної регіональної інтеграційної структури [3, с. 8]. Таке твердження є справедливим. Оскільки ідейно-політичним фундаментом міждержавного європейського права є політична інтеграція і конвергенція правових систем, то правопорядок ЄС не можна розглядати у відриві від міждержавного права.

Четвертою істотною рисою правопорядку ЄС є його комунікаційний зміст. Національні правові системи держав-членів ЄС постійно взаємодіють між собою на основі обміну правовою інформацією, що становить інтерес для органів охорони правопорядку, створення універсальних нормативно-правових механізмів правової допомоги,

сприяння у здійсненні цивільного і кримінального правосуддя (шляхом взаємного визнання судових рішень), визнанням юрисдикції Європейського суду з прав людини тощо. З загальних позицій права комунікація забезпечує комунікативну рівновагу і консенсус у структурі правового регулювання та забезпечує розв'язання правових проблем. Відповідно, підтримання міждержавного правопорядку у ЄС передбачає систематизацію, особливий режим обміну і обігу правової інформації.

Ще однією особливістю, яку доцільно, на нашу думку, виокремити, є здатність правопорядку ЄС оперативного трансформуватися і видозмінюватися під впливом глобальних умов і загроз. Прикладом є значні зміни, які відбулися в основі правопорядку ЄС у зв'язку з пандемією COVID-19 у світі в цілому і на території Європейського континенту зокрема. Реалії COVID-19 змусили ЄС переглянути саму концепцію реалізації міждержавного правопорядку. Так, з березня 2019 р. європейська спільнота зіштовхнулася з багатьма викликами для правопорядку ЄС. Зокрема, це перегляд базових принципів функціонування ЄС. Мова йде про свободу пересування у рамках Шенгенської зони, здатності інституцій ЄС своєчасно надавати допомогу чи принаймні координувати політику держав-членів у кризових ситуації глобальної пандемії.

З урахуванням викладеного вище, є підстави зробити висновок про те, що правопорядок ЄС є культурним надбанням європейських народів загальноцивілізаційного значення. Його наднаціональний регуляторний потенціал і форми впливу на суспільні відносини як у межах ЄС, так і поза ним, є багатограними, різноманітними і постійно змінюються. Процеси інтеграції будь-якої суверенної держави до ЄС передбачають імплементацію правопорядку ЄС у національну правову систему і має наслідком відповідну трансформацію законодавства і всього правового середовища. Для України, яка офіційно обрала курс на європейську інтеграцію сприйняття правопорядку ЄС та впровадження *acquis communautaire* є необхідною умовою для перспективного членства у ЄС.

Література:

1. Яковюк І. В. Теоретичні основи європейської інтеграції. *Теорія і практика правознавства*. 2014. Вип. 2. С.1–12.
2. Договір о Європейском Союзе от 07.02.1992 г. *Офіційний інтернет-сайт Верховної Ради України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029#Text (дата звернення: 02.05.2021)
3. Макар В. Р. Формування єдиного європейського правопорядку: теоретико-правові підходи: *автореф. дис... канд. юрид. наук* : 12.00.11. Київ.2011. 18 с.

МОРАЛЬ І ПРАВО: ПРОБЛЕМА СПІВВІДНОШЕННЯ

Серга Д. О.

студентка юридичного факультету

Науковий керівник: Примаков К. Ю.

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Право входить до системи соціальних норм, тому воно має тісний зв'язок з мораллю, оскільки вона є частиною цієї системи. Право і мораль взаємопов'язані та необхідні системи регуляції суспільного життя. Вони виникають за потреби гарантування (забезпечення) функціонування суспільства. А саме підпорядкування суспільства певним правилам, за допомогою узгодження різного виду інтересів.

Право та мораль – соціальні регулятори, характер яких розкривається через поняття нормативності, невід'ємне від соціальної діяльності людей, їх суспільних відносин і буття. Соціальні норми виникають з неупередженої потреби соціальних систем у підтриманні стабільності та порядку; норма виникає в процесі діяльності людей, яка об'єктивно зумовлена способом виробництва; норма невіддільна від відносин обміну, характер яких також детермінований способом виробництва та розподілу; матеріальні та духовні блага, які є об'єктом обмінних відносин, не довільні, а задані існуючими економічними й соціально-культурними умовами [1, с. 15].

Функції моральних та правових норм полягають в цілеспрямованому впливі на поведінку суспільства. Право і мораль мають відмінності, які супроводжуються утворенням проблем їх співвідношення.

По-перше, вони відрізняються методами їх забезпечення. Мораль базується на силі людської думки, а її внутрішнім гарантом виступає совість людини. В свою чергу право має забезпечення та захист зі сторони держави, яка наглядає за дотриманням правових норм і карає тих, хто вирішує їх порушити чи\або вже порушив [2].

По-друге, вони відрізняються за сферою дії. Право регулює відносини, найбільш значущі з погляду суспільства в цілому, особливо відносини власності, владні, трудові та управлінські відносини, правлення правосуддя. А мораль зазвичай регулює особисті відносини людей між собою, наприклад, спілкування з друзями, спілкування з членами сім'ї та\або з коханою людиною [3].

По-третє, відмінність щодо способів встановлення. Мораль має більш неофіційний характер, оскільки вона не має офіційного підтвердження в якихось нормативно-правових актах, вона ґрунтується на внутрішньому світі людини. Право та правові норми, навпаки, мають офіційне формування та\або підтвердження з боку держави [3].

По-четверте, різна форма виразу. Право і його норми виражають волю та прагнення держави, оскільки держава бере активну участь у їх створенні та функціонуванні. А от мораль та її норми формуються та існують в свідомості людини [3].

По-п'яте, мораль і право мають різний характер відповідальності за порушення та виду покарання. Порушення правових норм слугує причиною для швидкої реакції з боку держави у формі юридичної відповідальності. Щодо форм юридичної відповідальності, то вони суворо підпорядковані законом. В свою чергу, порушення норм моралі не має офіційно визначеного порядку покарання. Тобто до особи, яка порушила моральні норми суспільство може зробити самосуд, тобто публічно висміяти, влаштувати бойкот чи\або публічно засудити (звичайно не офіційно) [2].

По-шосте, мораль і право мають різний рівень оцінних понять. Право, щодо оцінки поведінки суспільства, керується поняттям правомірного та неправомірного, законного та незаконного. Наприклад, побиття буде вважатися неправомірним діянням людини, оскільки це посягання на життя, здоров'я та безпеку людини. Оцінка поведінки людини з боку моралі розглядається саме з позиції совісті, добра, чесності та справедливості [4].

Отже, мораль і право виступають головними регуляторами суспільних відносин. Доповнюючи один одного, вони формують суспільство, які підпорядковуються їхнім нормам та правилам. Так, вони різняться між собою за силою їх реалізації та функціонування. Оскільки право та його норми мають більшу силу, адже вони створення та забезпеченні державою. Вони мають постійну підтримку зі сторони держави, чинними нормативно-правовими актами. Мораль на державному рівні має меншу силу, оскільки вона ґрунтується та існує у свідомості людини. Але вона відіграє таку ж важливу роль, як право. Оскільки, вона так же як і право, формує систему соціальних відносин в суспільстві, розмежовує добро і зло, чесність та брехню та інші моральні цінності, які мають важливе значення в життєдіяльності людини.

Література:

1. Лукашева Е. А. Право, мораль, личность. Москва: Наука, 1986. 263 с.
2. Крестовська Н.М., Матвеева Л.Г. Теорія держави і права. Харків: ТОВ «Одіссей», 2008. 432 с.
3. Павлова Т. С. Співвідношення моралі і права у філософії І. Канта (історикофілософський аналіз) : автореф. дис. ... канд. філос. наук: спец. 09.00.05ю Дніпропетр. нац. ун-т. Дніпропетровськ, 2007. 20 с.
4. Сливка С. С. Мораль і право в умовах формування правової держави. Проблеми формування суверенної правової української держави: 1993. 109 с.

НАПРЯМ 2. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО; МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

ГАРАНТІЇ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ УКРАЇНИ

Давидова Є. О.

студентка юридичного факультету

*Науковий керівник: **Наливайко Л. Р.***

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри загальноправових дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

м. Дніпро, Україна

Для початку, давайте сформулюємо зміст поняття нормативно-правових гарантій державного ладу. Величезна кількість національних науковців по-різному виокремлювала дане визначення, такі як: Ю.М. Грошевий, А.П. Заєць, А.М. Колодій, В.В. Кравченко, П.М. Робінович, В.Ф. Опришко, Г.О. Мурашин, Ю.М. Тодика та інші. Але, на мій власний розсуд, найкращим та більш зрозумілим і обгрунтованим є поняття сформульоване Л.Р. Наливайко[1].

Нормативно-правові гарантії державного ладу – виступають цілісною системою конституційно-правових норм, власне за допомогою яких здійснюється забезпечення функціонування, захист та охорона загальнонаціонального ладу України. 100 %

До даної групи гарантій науковці відносять ті гарантії, що закріплені в Основному Законі України, національних законах й інших нормативно-правових та міжнародних актах.

Науковці класифікували нормативно-правові гарантії державного ладу в залежності від форми об'єктивації на такі два види[1]:

- Конституційні;
- Галузеві (Наприклад, такі як кримінально-процесуальні, трудові, кримінальні, цивільні тощо).

Нарешті, Ми можемо перейти до першого виду, а саме тематики даної наукової роботи. Зокрема, Л.Р. Наливайко виокремила таке визначення, для кращого його розуміння[1]:

Конституційні гарантії – являють собою цілісною сукупністю норм та правових механізмів, які є основою гарантування стабільності та демократичності функціонування державного ладу, що закріплені в Конституції України.

Наприклад, В. Погорілко і В. Федоренко під цим розуміють єдину сукупність нормативно та організаційно-правових умов та засобів, юридичних механізмів підтримки належної реалізації визначених Конституцією та законами України прав і свобод людини та громадянина[3].

Їх діяльність спрямована на забезпечення та постійне підтримання встановленого конституційного ладу, верховенства права та справедливості, конституції та закону в цілому, утвердження правопорядку, охорону та захист прав і свобод людини і громадянина, здійснення прямого народовладдя, державної влади та місцевого самоврядування [2].

Під час прийняття Конституції України в 1996 році, в I Розділі «Загальні засади» [4] та інших своїх положеннях було пописано основи конституційного ладу України. Він характеризується низкою суттєвих ознак, таких як: суверенність, гуманізм, демократизм, системність, реальність, науковою обґрунтованістю, історизмом, наступністю, програмним характером, гарантованістю конституційного ладу.

Гарантування конституційного устрою особисто Конституцією проявляється в затвердженні власного статусу та, звичайно, статусу тих інститутів, які вона закріплює; у підтримці самою Конституцією власної стабільності і стійкості, обмеженні можливостей внесення до неї змін і доповнень, а також у регулюванні нею порядку визначення, функціонування, охорони і зміни конституційного ладу[1].

Стабільність та стійкість Основного Закону України проявляється в довготривалій та стабільній діяльності основних її положень, протягом всього піднесення нашої держави. Ця стабільність закріплена зазначеними в Конституції складними положеннями щодо внесення оновлення тих її частин, котрі врегульовують самі основи конституційного ладу, та звичайно, державного ладу як його невід'ємної частини [1]. Без сумніву, мова йде про ст.156 Конституції України, а саме про особливості внесення правок до розділів I «Загальні засади», III «Вибори. Референдум» і XIII «Внесення змін до Конституції України», котрі становлять собою основи конституційного ладу.

Важливу роль, також посідають такі суб'єкти конституційного права як: держава, народ України, органи державної влади, такі як Президент України, Верховна Рада, Кабінет Міністрів, Конституційний Суд та органи правосуддя та ін. Також, своє місце в гарантуванні конституційного ладу займають деякі держави та міжнародні організації, в залежності від якості та тривалості відносин з ними.

Отже, підсумовуючи все вище наведене, можемо зробити висновок, що дії гарантів конституційного ладу ціле направлені на незмінне забезпечення існування та сталого функціонування суспільства і держави, без яких не може обійтись демократична держава та суспільство в цілому.

Література:

1. Наливайко Л. Р. Нормативно-правові гарантії державного ладу України. *Університетські наукові записки*. 2009. № 1. С. 24–27. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Unzap_2009_1_5.
2. Погорілко В. Гарантії правові. Міжнародна поліцейська енциклопедія : у 10 т. / відп. ред. Ю.І. Римаренко, Я.Ю. Кондратьєв, В.Я. Тацій, Ю.С. Шемшученко. Київ : «Ін Юре», 2005. Т. II. Права людини у контексті поліцейської діяльності. С. 76.
3. Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. Конституційне право України : підручник. Київ : Наукова думка, Прецедент, 2007. 344 с.
4. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96. (зі змінами і допов.) Відомості Верховної Ради України. 2019, № 38. ст. 160.

ОСНОВИ МЕДІАЦІЇ В СІМЕЙНИХ СПОРАХ

Книш С. В.

студентка юридичного факультету

*Науковий керівник: **Наливайко Л. Р.***

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри загальноправових дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

м. Дніпро, Україна

На сьогодні, медіація як спосіб альтернативного врегулювання спорів активно застосовується як несудова юрисдикція вирішення спорів. Інститут медіації на території України знаходиться на початковому етапі свого становлення, зважаючи на відсутність основного законодавчого базису й маючи тільки доктринальне підґрунтя.

С. Васильчак визначає медіацію як добровільний і конфіденційний процес розв'язання будь-якого спору, в якому нейтральна третя особа допомагає сторонам досягти домовленості (згоди) в їхньому спорі шляхом переговорів [1].

Медіація існує в багатьох суспільно-правових сферах в таких видах:

1. Бізнес медіація – регулювання відносин комерційної сфери, які є сприятливим ґрунтом для розвитку інституту медіації.

2. Медіація в трудових відносинах – трудові відносини за своєю природою є досить конфліктними через різницю інтересів, що і є

поштовхом для застосування спрощеної, не судової методики врегулювання спорів.

3. Адміністративно-правова медіація – покликана регулювати суспільні відносини, предметом яких частіше всього виступають діяння які не є суспільно-небезпечними, та можуть бути вирішені за бажанням сторін шляхом залучення посередника.

4. Сімейна медіація – достатньо специфічна сфера правового регулювання, зважаючи на переважаючу наявність моральної та емоційної сфери регулювання суспільних відносин, окрім безпосередньо юридичної.

Предмет регулювання сімейного права і те, що може розумітися під сімейним конфліктом, необов'язково збігаються один з одним. Адже сімейні відносини, хоча й подібні з іншими відносинами цивільного права, внаслідок їх приватноправового характеру, суттєво відрізняються від останніх в силу особливих властивостей цих відносин, більше моральних, ніж юридичних [2].

Сімейна медіація дозволяє врахувати високу емоційність сімейних конфліктів і тому є дуже ефективною в різних заплутаних життєвих ситуаціях. Вона враховує людський фактор в конфлікті та приділяє багато уваги взаєминам. Вона заохочує і полегшує вираження хвилювань, тривог і сумнівів. Будь-які теми, порушені під час медіаційних сесій, можуть бути взяті до уваги та відображені в тексті досягнутої угоди [3].

Учасниками сімейної медіації є: посередник (медіатор), сторони, та іноді залучаються захисники, психологи, педагогічні працівники та діти. Сімейних конфлікти та спори виникають:

1. Між подружжям стосовно розірвання шлюбу та перебування у ньому;
2. Між подружжям стосовно місця проживання дітей;
3. Між подружжям стосовно виплати аліментів на дітей;
4. Між подружжям стосовно майнових та матеріальних зобов'язань різного роду.

Проведення сімейної медіації передбачає спільну взаємодію двох медіаторів під час проведення медіаційної процедури. Кожен з посередників, окремо працює з кожною стороною, та окремо с дитиною, разом з залученням спеціалістів якщо виникає така потреба. Високий рівень здібностей сімейного медіатора в роботі з емоційними станами інших людей, безумовно, сприяє просуванню у вирішенні конфлікту. Медіатор допомагає опонентам виявити, усвідомити й переробити почуття й емоції, що стосуються конфліктної ситуації. Чуйність, відчуття високого професіоналізму сімейного медіатора викликають довіру до нього у конфлітуючих сторін. Це призводить до зниження

спроб перекладати відповідальність і прийняття рішення на медіатора [3].

Система підготовки сімейного медіатора поряд з проходженням повного курсу сімейної медіації та регулярного підвищення кваліфікації медіатора в якості обов'язкових елементів включає в себе також проходження певної кількості годин інтервізії і супервізії [3].

Отже, з кожним днем зростає потреба у нормативному закріпленні медіації як способу альтернативного врегулювання спору. Попит на даний спосіб досудового вирішення спорів зростає, зважаючи на спрощений порядок ведення процедури, на економію часу, фінансів, та на пануванні здорової атмосфери протягом всього процесу. Окрім того медіація сприятиме розвантаженню системи судоустрою, дії принципу верховенства права, закріпленню диспозитивного методу правового регулювання саме щодо даного способу врегулювання спорів, та можливості збереження партнерських стосунків між сторонами.

Література:

1. Васильчак С. В. Медіація як один із методів цивілізованого вирішення корпоративних конфліктів. Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України. 2016. С. 133–137.

2. Загоровский А. И. Курс семейного права. Одесса: Типография Акционерного ЮжноРусского О-ва печатного Дела, 1909. 554 с.

3. Медіація у професійній діяльності юриста: підручник [Електронний ресурс] / авт. кол.: Т. Білик, Р. Гаврилюк, І. Городиський [та ін.]; за ред. Н. Крестовської, Л. Романадзе. Одеса: Екологія, 2019. 456 с.

НАПРЯМ 3. ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО І ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС, СІМЕЙНЕ ПРАВО, МІЖНАРОДНЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО

СУТНІСНІ ТА ТЕМПОРАЛЬНІ ЗАСАДИ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Гуйван П. Д.

*кандидат юридичних наук, заслужений юрист України,
професор Полтавського інституту бізнесу
м. Полтава, Україна*

У сучасному світі існує досить широкий спектр неправомірних діянь, направлених на порушення суб'єктивного цивільного права. Сутність конкретних загроз і впливів та їх спрямованість бувають різними. Позаяк специфіка кожної галузі визначає механізми її правового забезпечення, природно, що порушення цивільних прав особи мають певні відміннісні характеристики, що виокремлюють їх у національному правовому полі. Застосування конкретного виду охоронного заходу як способу реагування на посягання сприяє більшій визначеності правозастосування, зумовлює єдність юридичних механізмів та законодавчих і наукових концепцій. Основною засадою запровадження дієвої системи заходів цивільно-правової відповідальності в сфері матеріального обороту є забезпечення адекватної протидії прагненням порушити відповідні права громадян і організацій. При цьому, на відміну від інших заходів, направлених проти порушників, організаційного чи технічного гатунку, засоби цивільної відповідальності мають свій специфічний предмет: вони покликані створити правопорушнику матеріальні незручності шляхом позбавлення чи зменшення його майнових благ.

В той же час, не можна ототожнювати реальне виконання охоронного зобов'язання (п. 5) ч. 2 ст. 16 ЦКУ) шляхом застосування державного примусу з відповідальністю. Приміром, відшкодування нанесених порушенням збитків та сплата неустойки є класичними видами цивільно-правової відповідальності. При цьому, позивач вправі звернутися до суду з вимогами про застосування цих обох санкцій до відповідача. Принцип римського права *nemo debet bis puniri pro uno delicto* (не повинно бути подвійної відповідальності за одне правопорушення) у нашому законодавстві знайшов відображення у правилі, згідно з яким сплата неустойки та відшкодування збитків не звільняє

зобов'язану особу від виконання зобов'язання в натурі. Реальне виконання спрямоване на виконання тієї дії, що передбачена змістом зобов'язання, тоді як відповідальність спрямована на виконання додаткового обов'язку, який виник в результаті правопорушення [1, с. 445].

Якщо неустойка виконує функцію попередньо оціненого сторонами рівня збитків, які можливі при невиконанні договору, що характерно для міжнародного торгового обігу, то в такому випадку вона має подвійне значення як еквівалент реального виконання та відповідальність одночасно. Відповідальність та інші види захисту прав відрізняються між собою також, керуючись принципом вини. Зокрема, відповідальність за загальним правилом настає лише за винні дії особи, тоді як інші цивільно-правові санкції застосовуються виходячи з принципу спричинення. Якщо ж ці заходи застосовуються за допомогою юрисдикційного органу (суду) як спосіб захисту права, вони охоплюються загальним механізмом реалізації охоронного правовідношення, в тому числі і щодо строків набуття примусової здатності (пред'явлення домагання) – позовної давності.

Навряд чи можна погодитися з думкою окремих авторів щодо того, що цивільно-правова відповідальність та інші засоби захисту слід розрізняти за підставами виникнення. За даною теорією відповідальність виникає лише за наявності повного складу правопорушення: протиправної поведінки, шкоди, причинного зв'язку між ними та вини правопорушника. За наявності даних умов відшкодування шкоди, нанесеної однією особою іншій, є цивільно-правовою відповідальністю. Якщо ж шкоду нанесено за відсутності повного складу правопорушення (в умовах крайньої необхідності – відсутня протиправність, джерелом підвищеної небезпеки – відсутня вина), обов'язок відшкодування не є відповідальністю [2, с. 52]. С.С. Алексєєв також наголошував, що тільки завершений склад правопорушення є єдиною юридичною підставою цивільної відповідальності [3, с. 48]. Дещо по-іншому, але досить схоже кваліфікує порушення суб'єктивного права Є.О. Крашенинніков. На думку вченого, порушення права є лише тоді, коли воно охоплюється всіма ознаками цивільного правопорушення: винне невиконання регулятивного обов'язку, зафіксованість у гіпотезі охоронної цивільно-правової норми, виникнення охоронного зобов'язання [4, с. 50-51].

На наш погляд, вказані підходи не є повністю коректними. Ні в якому разі не можна ототожнювати поняття цивільного правопорушення та порушення права. Саме визначення цивільного правопорушення, безумовно, пов'язане з встановленням його складу як поняття, що охоплює усі його ознаки у сфері цивільного права, потребує, щоб було з'ясовано, хто здійснив протиправне діяння та на що воно було спрямоване. Не слід забувати, що мова йде про поняття

правопорушення, котре повинне давати йому всебічну характеристику [3, с. 48]. Правопорушення не потребує особливого доказування, оскільки воно співпадає з продовженням правовідношення. Інша річ, – порушення права. Дане поняття має більш широкий зміст, воно охоплює наслідки різних явищ, в тому числі і правопорушення, становить певний результат. Свого часу О.С.Йоффе висловив думку, що об'єкт та форми протиправної поведінки – вина – причинний зв'язок – не відображають специфіку складу правопорушення в тій мірі, у якій вимагає цього природа цивільно-правової відповідальності, зокрема, відповідальності, котра виникає в результаті невиконання зобов'язань [5, с. 89].

Порушення суб'єктивного права може бути спричинене не тільки діями, що кваліфікуються як цивільні правопорушення, але й іншими, що таких ознак не мають [6, с. 38]. Зокрема, порушення матеріального права особи може відбутися в результаті правомірних дій. Наприклад, внаслідок правомірних дій правоохоронних органів нанесено матеріальну шкоду певному суб'єкту. Неправильно вважати, що в такому разі підставою для позовних вимог буде невідшкодування заподіювачем добровільно завданої шкоди, оскільки такі дії не охоплюються ознаками цивільного правопорушення. Очевидно, що підставою для вимог має бути сам факт порушення майнового права. На те, що в цивільному праві відповідальність не завжди застосовується лише за наявності повного складу цивільного правопорушення, вказував Г.К. Матвеев. Так, може існувати «безвинна» відповідальність (наприклад, за шкоду, завдану джерелом підвищеної небезпеки), відповідальність «без шкоди» (неустойка у разі відсутності збитків), відповідальність за правомірні дії (необхідна оборона, винесення акту органом держави, що порушує право власності) тощо [7, с. 7].

Українське цивільне законодавство може встановлювати правила, коли порушене правомірними діями право підлягає захисту. Порушення права може також відбутися в результаті певної події (випадок). Як правило, право на захист в такому разі не виникає (немає особи порушника). Проте, якщо за законом чи договором відшкодування шкоди покладається на іншу особу, яка не є порушником права, невиконання нею такого регулятивного обов'язку є порушенням. І саме усунення цього порушення може вимагати уповноважена на захист особа (страхування, рятуння чужого майна тощо).

Як вже неодноразово зазначалося, у разі порушення суб'єктивного матеріального права виникає інше відношення, яке носить охоронно-правовий характер. Воно включає матеріальну вимогу правоволоділця до порушника і відповідний обов'язок останнього. В той же час, несправедливим буде підхід, за яким виконання охоронного зобов'язання має відбуватися тільки у примусовому (через суд) здійсненні охоронного повноваження особи. При цьому невиправдано охоронно-правова

матеріальна вимога зводиться лише до позовного домагання уповноваженого. Між тим, останній не зобов'язаний здійснювати захист свого права лише в судовому порядку. Інші несудові способи захисту також відбуваються через реалізацію охоронної вимоги особи, яка виникає з правопорушення і є повноваженням охоронного правовідношення. На вказану вимогу не поширюється дія інституту позовної давності, вона, як правило, задавнюванню не підлягає і існує протягом строку існування самого охоронного права. Що ж до змісту охоронної несудової вимоги, то вона може бути такою ж, як і позовне домагання. Різновиди позовних вимог зазначені в статті 16 ЦК України у якості способів захисту суб'єктивного права судом. Дійсно, судовий орган, вирішуючи спір, застосовує саме такий спосіб захисту, який обрав та виклав у позовному домаганні позивач. Відтак, несудова охоронна вимога, гадаємо, також може полягати, наприклад, у припиненні дії, що порушує право, відновленні становища, яке існувало до порушення, відшкодуванні шкоди тощо. Цілком зрозуміло, що, оскільки захист порушеного матеріального права відбувається без допомоги юрисдикційного органу, то така вимога позбавлена примусової сили. Та, незалежно від того, чи пред'явлена несудова охоронна вимога, від моменту порушення права у правоволодільця виникає матеріальне право на позов. Протягом позовної давності даний суб'єкт може його реалізувати. При цьому державний примус буде засобом захисту порушеного регулятивного права і одночасно – способом реалізації охоронної вимоги. Отже, як позовна так і непозовна вимоги є рівноправними механізмами захисту одного й того ж охоронюваного об'єкта – регулятивного матеріального права.

Література:

1. Харитонов Є.О., Старцев О.В. Цивільне право України : Підручник. Вип. 2, переоб. і допов. К.: Істина, 2007. 816 с.
2. Носов В.А. Механізм захисту права в обов'язкових правовідносинах. Механізм захисту суб'єктивних гражданських прав. Сборник научных трудов. Под ред. В.В.Бутнева, Ярославль. 1990. ЯрГУ. С.47-52.
3. Алексеев С.С. О составе гражданского правонарушения. Правоведение. 1958. № 1. С. 47–53.
4. Крашенинников Е.А., Шевченко А.С. Понятие гражданского правонарушения. Юридическая ответственность: общие проблемы и отраслевые особенности. Владивосток, 1990. С. 48–52.
5. Иоффе О.С. Ответственность по советскому гражданскому праву. Л.: Изд ЛГУ Л 1955. 310 с.

6. Горяйнов А.М. Примус і цивільно-правова відповідальність. Вісник Верховного Суду України. 2012. № 3 (139). С. 36–39.

7. Матвеев Г.К. Основания гражданско-правовой ответственности. М.: Юрид. лит., 1970. 312 с.

УМОВИ ТА ПОРЯДОК РОЗІРВАННЯ ШЛЮБУ У РИМСЬКОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Корнійчук С. О.

студентка I курсу юридичного факультету

Національного університету біоресурсів

і природокористування України

м. Київ, Україна

У римському приватному праві існував досить широкий перелік випадків припинення шлюбу, він пов'язаний з певними життєвими обставинами, у яких може опинитися людина. При цьому варто зазначити, що припинення шлюбу може бути пов'язаним не тільки з нормами права, а й звичаями, традиціями та релігійними нормами.

Шлюб припинявся внаслідок: смерті одного з подружжя; втрати свободи або громадянства; розірвання шлюбу (розлучення) [1, стр. 81–82].

Як було зазначено Павлом: «Шлюб припиняється розлученням, смертю, взяттям в полон або іншим випадком рабства одного з них (подружжя)» (Д.24.2.1) [2].

Деякі вчені вказують також на інші підстави припинення шлюбу, що існували в римському праві. Так, зокрема, В.Б. Новицький зазначає, що шлюб припинявся в зв'язку з втратою громадянства, оскільки негромадяни, окрім латинів, як відомо не мали права вступати в законний шлюб, при якому діти діставали права римського громадянства, а батькові належала влада над дітьми, а тому не могли перебувати в законному римському шлюбі [1, с. 82]. Зустрічаються також аргументи, що до припинення шлюбу призводив також вступ дружини або чоловіка до монастиря.

Отже, можна припустити, що зазначені Павлом в Дигестах випадки припинення шлюбу є найпоширенішими, але цей перелік не є вичерпним, оскільки треба було враховувати конкретні життєві обставинами, в які потрапляла людина, а також релігійні нормами та звичаями, які склалися в римському суспільстві.

Втрата свободи наставала через полонення або обернення в рабство. Жінка не мала права вступати у новий шлюб протягом п'яти років. Якщо чоловік повертався з полону в Рим, то правильний шлюб продовжувався [3, стр.146].

При втраті громадянства шлюб вважався дійсним тільки згідно з правом народів [3, стр.146].

У римському сімейному праві діяв принцип широкої свободи розлучення за весь час існування Римської імперії. Виділяли різні підстави та порядок розлучення в шлюбі з чоловічою владою та шлюбі без чоловічої влади. Таким чином, ми можемо припустити, що розірвання шлюбу в Римі могло бути одностороннім, коли одна сторона відмовлялася від продовження існування шлюбного союзу, та двостороннім – коли шлюбний союз припиняється за згодою обох із подружжя [5, стр. 138].

В імператорський період встановлюються суттєві обмеження для розлучення, тому для того, щоб вчинити його, необхідне виконання наступних трьох умов: з дружиною не можна розлучитись тільки за бажанням, а виключно у випадку дійсної необхідності та за розпорядженням голови сім'ї; необхідно отримати дозвіл сімейного суду; розлучення допускається, якщо проступок дружини є достатньою підставою для цього [4, стр. 49].

Безпідставне розірвання шлюбу розглядалося як безчесне діяння, жерці відлучали чоловіка, і він жертвував частину свого майна, щоб умиловити тих богів, під заступництвом яких укладався шлюб. Правильний шлюб з чоловічою владою можна було розірвати тільки з ініціативи чоловіка і тільки тоді, коли були відповідні підстави, наприклад, порушення подружньої вірності, чаклунство на дітей, постриження в ченці, вчинення перешкод чоловікові до вживання вина [3, стр. 47].

Для розірвання шлюбу в Римі було створено специфічний орган – сімейний суд, серед функцій якого був розгляд питань, пов'язаних із розірванням шлюбу. На початкових етапах свого формування сімейний суд складався з числа родичів подружжя, а тому був досить добре знайомий з особливостями їх шлюбного життя. Спочатку сімейний суд складався із чоловіка та інших агнатів сім'ї. В тому випадку, якщо вирішувалося питання про покарання дружини та розірвання шлюбу в результаті її аморальної поведінки – то до сімейного суду долучалися родичі дружини, наприклад, її батько, інші родичі чоловічої статі [3, стр. 145–146].

Згодом, до розгляду справи про розлучення, могли залучатися й ті особи, які не були родичами заінтересованих осіб, наприклад, друзі подружжя чи одного з них [5, стр. 149].

Законодавство вимагало, щоб про розлучення повідомлялося публічно у присутності семи свідків з метою внесення ясності про сімейний стан громадян [3, стр. 47].

Узагальнюючи все вищесказане, можна зазначити, що з моменту виникнення такого інституту сімейного права як шлюб, одночасно виник інститут розірвання шлюбу, який змінювався і вдосконалювався з розвитком суспільства. Механізм розірвання шлюбу у римському праві був чітко регламентованим, складним по формі, обмеженим у підставах, тому рідкісним явищем. Шлюби були міцними, оскільки підтримувалися громадською думкою, правовим механізмом та релігійною мораллю.

Література:

1. Римское частное право/ Под ред. И.Б. Новицкого и И.С. Перетерского: веб-сайт URL: <http://lib.maupfib.kg/wp-content/uploads/povizkiy.pdf> (дата звернення: 23.04.2021)

2. Законы XII таблиц. Институции Гая. Дигесты Юстиниана. Москва: Зерцало, 1997. 608 с. URL: <https://may.alleng.org/d/jur/jur704.htm> (дата звернення 23.04.2021)

3. Калюжний Р.А., Ящуринський Ю.В. Основи римського приватного права: курс лекцій. Київ: ДП «Видавничий дім «Персонал», 2011. 184 с.

4. Основи римського приватного права/ за ред. В. І. Борисової та Л. М. Баранової. Харків: Право, 2008. 646с.

5. О разводе по римскому праву в связи с историческими формами римского брака. Период языческий / Л. Н. Казанцев. Киев: Тип. Имп. ун-та св. Владимира, 1892. 247с. URL: <https://dspace.spbu.ru/handle/11701/17376> (дата звернення 21.04.2021)

ПРАВО НА УТРИМАННЯ ЯК ПРАВОВИЙ НАСЛІДОК ФАКТИЧНИХ ШЛЮБНИХ ВІДНОСИН

Лучковський В. В.

аспірант

Хмельницького університету управління та права

імені Леоніда Юзькова

м. Хмельницький, Україна

Відповідно до ч. 1 ст. 91 Сімейного кодексу України (надалі за текстом – СК України), якщо жінка та чоловік, які не перебувають у шлюбі між собою, тривалий час проживали однією сім'єю, то той з них, хто став непрацездатним під час спільного проживання, має право на утримання відповідно до ст. 76 СК України, тобто на тих же принципах, якими визначається право на утримання після розірвання шлюбу [4].

Тобто, право «фактичного подружжя» на утримання виникає при наявності двох необхідних умов, а саме:

- 1) проживання однією сім'єю тривалий час;
- 2) наявність непрацездатності у чоловіка або жінки, які перебували у фактичних шлюбних відносинах тривалий час [2, с. 155].

В сімейному законодавстві не міститься ніяких вказівок щодо мінімального терміну тривалості спільного життя, який був би достатній для виникнення аліментних зобов'язань у фактичного подружжя і він визначається в кожному окремому випадку судом під час вирішення спору між фактичним подружжям. Суд, розглядаючи спір, навіть зважаючи на короткотривале проживання у фактичних шлюбних відносинах, має враховувати складне матеріальне становище жінки, яка через відсутність достатнього матеріального забезпечення не здатна самостійно себе утримувати.

Що стосується такої умови виникнення у «фактичного подружжя» права на аліменти як наявність непрацездатності у одного з них, то важливе значення містить момент виникнення непрацездатності. Відповідно до положень ст. 91 СК України, непрацездатність повинна настати під час спільного проживання [3, с. 200]. В той же час, виходячи із положень ст. 76 СК України, до якої відсилає ч. 1 ст. 91 СК України, особа – фактичне подружжя або колишнє фактичне подружжя має право на утримання, якщо вона стала непрацездатною в період фактичних шлюбних відносин або протягом одного року від моменту припинення фактичних шлюбних відносин і потребує матеріальної допомоги і якщо інший з фактичного (колишнього фактичного) подружжя може надавати матеріальну допомогу.

Як видно з аналізу норм СК України, законодавець не вказує безпосередньо на ті обставини, які є підставою для виникнення аліментних правовідносин. Будуючи норми СК України, які регулюють відносини, що виникають у зв'язку з утриманням одного з «фактичного подружжя», він обрав метод «відсилання» до інших норм СК України [2, с. 155].

Слід звернути увагу на те, що ст. 91 СК України, обмежується відсиланням тільки на окремі статті цього Кодексу, які регулюють аліментні відносини між жінкою і чоловіком, що знаходяться в зареєстрованому шлюбі.

Зокрема, перша частина ст. 91 СК України, яка встановлює підстави і умови права фактичного подружжя на утримання, відсилає до ст. 76 СК України «Право на утримання після розірвання шлюбу». Частина друга ст. 91 СК України, яка передбачає право утримання того з фактичного подружжя, з ким проживає їхня дитина, відсилає до ч.ч. 2, 3 і 4 ст. 84, ст. 86 та ст. 88 СК України. Частина третя ст. 91 СК України яка передбачає підстави припинення утримання, відсилає до п. 2 і 4 ст. 83, ст. 85 та ст. 89 СК України [4].

Така законотворчість викликає безліч питань коректності та можливості застосування інших норм СК України.

Зокрема, в практичній діяльності виникає питання про значення для виникнення у фактичного подружжя права на утримання таких обставин, які не згадуються в ст. 91 СК України, як потреба (потреба в утриманні), наявності у чоловіка або жінки можливості надавати матеріальну допомогу, до яких інший учасник відносин фактичного шлюбу звертається за фінансовою підтримкою. Цей момент досить чітко вирішений в ст. 75 СК України. Але в частині першій ст. 91 СК України відсилання до згаданої норми СК України немає [3, с. 200].

Варто наголосити, що необхідною умовою згідно з ч. 2 ст. 76 СК України (але вже не виникнення права на утримання, а його реалізації) є також наявність фінансової можливості платити аліменти у того з фактичного подружжя, до кого подається вимога про сплату аліментів, оскільки при відсутності такої можливості суб'єктивне право не забезпечено можливістю його практичної реалізації.

Зазвичай, можливість надавати матеріальну допомогу здійснюється шляхом порівнянням доходів кожного з подружжя, співвідношенням їх з прожитковим мінімумом і з їх витратами. Але, само по собі отримання більш високого доходу одним з подружжя не є підставою для відрахування частини його доходу на користь другого з подружжя, оскільки кошти які він отримує можуть знадобитися йому самому для задоволення власних потреб (наприклад, поновлення здоров'я, харчування, проживання і т. п.). Якщо обоє з подружжя отримують заробітну плату, пенсії та інші доходи, які не забезпечують їм обом

прожиткового мінімуму, то грошове стягнення не може бути присуджена навіть при наявності різниці в доходах [1, с. 145].

Різновидом аліментних правовідносин фактичного подружжя є передбачене ч. 2 ст. 91 СК України право жінки та/або чоловіка, які не перебувають у шлюбі між собою, на утримання в разі проживання з нею, ним їхньої дитини у разі наявності спільної дитини у жінки та чоловіка, які не перебувають у шлюбі між собою та перебування у жінки або чоловіка, які не перебувають в шлюбі, на утриманні їхньої спільної дитини [3, с. 202]

Варто також зазначити, що правовідносини утримання фактичного подружжя можуть регулюватися не лише на підставі закону а й на підставі договору фактичного подружжя про надання утримання.

Література:

1. Науково-практичний коментар Сімейного кодексу України. За ред. Е. О. Харитонова. Х.: ТОВ «Одіссей», 2006. 552 с.
2. Розгон О.В. Законне та договірне регулювання утримання фактичного подружжя. *Мала енциклопедія нотаріуса*. 2016. № 4 (88). С. 155–161
3. Сафончик О.І. Деякі питання правового регулювання правовідносин «фактичного подружжя» щодо взаємного утримання. *Актуальні проблеми держави і права*. 2010. № 53. С. 199–204.
4. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 року. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.

НАПРЯМ 4. ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО, ГОСПОДАРСЬКО-ПРОЦЕСУАЛЬНЕ ПРАВО

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ КОРПОРАТИВНИХ ВІДНОСИН В АКЦІОНЕРНИХ ТОВАРИСТВАХ (АНАЛІЗ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ)

Сергієнко Є. О.

*студентка 4 курсу міжнародно-правового факультету
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

До теперішнього часу жоден з видів суспільних відносин не одержав такого числа визначень, поглядів і дискусій, як корпоративні відносини. Таким чином, оскільки корпоративні правовідносини визнаються в Україні як тип соціальних відносин, які регулюються нормами права і продовжують розвиватися, визначення їхнього кола має надзвичайно важливе значення.

Концепція корпоративних відносин визначена у постанові Пленуму Вищого господарського суду України від 25.02.2016 р. № 4 «Про деякі питання практики вирішення спорів, що виникають з корпоративних відносин». Де зазначається, що господарські суди здійснюють справи, що виникають з корпоративних відносин у спорах між юридичною особою та її учасниками (засновники, акціонери, учасники), включаючи учасника, що вибув, а також між учасниками (засновники, акціонери, члени) юридичної особи, пов'язані зі створенням, діяльністю, управлінням і припиненням діяльності такої особи, крім трудових спорів (п. 1.1.).

Корпоративними є спори про ліквідацію юридичної особи або про скасування її державної реєстрації за позовами учасників (засновників, акціонерів, членів) до цієї юридичної особи (п. 1.3.). Існують корпоративні спори щодо вимог акціонерів приватних акціонерних товариств про передачу їм прав і обов'язків покупця акцій у зв'язку з порушенням їх переважного права на придбання акцій, що продаються іншими акціонерами товариства, і спори щодо претензій акціонерів публічних акціонерних товариств та акціонерів, що володіють привілейованими акціями, про переведення на них прав і обов'язків покупця акцій у зв'язку з порушенням їхнього переважного права на

придбання акцій додаткової емісії, що розповсюджуються шляхом приватного розміщення (п. 1.4.) [1].

В судовій практиці зустрічаються велика кількість спорів за участі АТ. Одними з найбільш розповсюджених в практиці є спори про визнання недійсним рішення загальних зборів АТ.

Приклад: а) першою і апеляційною інстанцією було відмовлено позивачу в задоволенні позову про визнання недійсним рішення загальних зборів в зв'язку з порушенням права акціонера на своєчасне отримання передбаченої Законом інформації, зокрема щодо вартості акцій до дати проведення зборів.

ВС у складі колегії суддів Касаційного господарського суду у своїй постанові від 13.02.2020 р. № 910/3794/19, відхиливши касаційну скаргу, вказав, що не всі порушення законодавства, допущені під час скликання та проведення загальних зборів господарського товариства, є підставою для визнання недійсними прийнятих на них рішень.

Для визнання недійсними рішень загальних зборів товариства з підстав, які прямо не передбачені законом, необхідно встановити наскільки ці порушення могли вплинути на прийняття загальними зборами відповідного рішення та факт порушення цими рішеннями прав та законних інтересів акціонера [2].

б) У постанові від 17.03.2021 у справі № 912/969/19 КГС ВС також акцентує увагу на тому, що для визнання недійсним рішення загальних зборів товариства необхідно встановити факт порушення цим рішенням прав та законних інтересів учасника (акціонера) товариства. Якщо за результатами розгляду справи факт такого порушення не встановлено, господарський суд не має підстав для задоволення позову.

Порушення під час проведення загальних зборів можна поділити на безумовні, тобто ті, які мають наслідком безумовне визнання прийнятих на цих зборах рішень недійсними і ті, які хоч і допускаються, однак не призводять до недійсності рішень загальних зборів. Підставами для визнання недійсними рішень загальних зборів акціонерів (учасників) господарського товариства можуть бути: порушення вимог закону та/або установчих документів під час скликання та проведення загальних зборів товариства; позбавлення акціонера (учасника) товариства можливості взяти участь у загальних зборах. Права акціонера юридичної особи можуть бути визнані порушеними внаслідок недотримання вимог закону про скликання і проведення загальних зборів, якщо він не зміг взяти участь у загальних зборах, належним чином підготуватися до розгляду питань порядку денного, зареєструватися для участі у загальних зборах тощо.

Відсутність доказів повідомлення акціонера про скликання загальних зборів не є підставою для визнання недійсним рішень таких

зборів, якщо буде встановлено присутність акціонера (його представника) на оспорюваних загальних зборах [3].

в) У справі № 916/4139/15 акціонер ПАТ просив визнати недійсним рішення загальних зборів акціонерів, яким надано безповоротну фінансову допомогу товариством своєму акціонеру. У постанові за результатами розгляду касаційної скарги колегія суддів КГС ВС наголосила на тому, що, незгода акціонера з прийнятим більшістю голосів рішенням позачергових загальних зборів в порядку ч. 3 ст. 70 Закону України «Про акціонерні товариства» не свідчить про порушення його корпоративних прав і не є підставою для визнання спірного рішення позачергових загальних зборів таким, що порушує права інших акціонерів та недійсним з цих підстав. [4]

Таким чином, корпоративні відносини це суспільні відносини, що виникають між засновниками / учасниками юридичної особи і, по суті, самою юридичною особою у результаті реалізації засновницьких прав, та відносини серед учасників, котрі об'єднуються щодо набуття, реалізації й припинення корпоративних прав.

В судовій практиці зустрічаються велика кількість спорів за участі АТ. Одними з найбільш розповсюджених в практиці є спори про визнання недійсними рішення загальних зборів АТ. Визнання недійсними рішень загальних зборів учасників (акціонерів) товариства – це один із найбільш поширених та дискусійних видів корпоративних спорів. В Україні вже накопичилася певна судова практика в цьому напрямку, втім, вона й надалі продовжує активно формуватися.

Література:

1. Порядок виплати дивідендів акціонерним товариством, що затверджено Рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 12.04.2016 року № 391 / Відомості Верховної Ради України // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0639-16>

2. Постанова КГС ВС від 13.02.2020 р. № 910/3794/19 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87711901>

3. Постанова КГС ВС від 17.03.2021 у справі № 912/969/19 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95615743>

4. Постанова КГС ВС від 14.04.2021 у справі №911/2571/19 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/96461097>

ТЕХНІЧНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЯК ВИД НАУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Смерницький Д. В.

доктор юридичних наук, старший дослідник,

заступник директора

Державного науково-дослідного інституту

Міністерства внутрішніх справ України

м. Київ, Україна

У відповідності до ст. 1 Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність» наукова діяльність це – інтелектуальна творча діяльність, спрямована на одержання нових знань та (або) пошук шляхів їх застосування, основними видами якої є фундаментальні та прикладні наукові дослідження.

Наукові дослідження та науково-технічні (експериментальні) роботи, проведені з метою одержання наукового, науково-технічного (прикладного) результату визначають як наукову (науково-технічну) роботу основним видом якої є, в тому числі, науково-дослідна робота, а також інші роботи, пов'язані з доведенням нових наукових і науково-технічних знань до стадії практичного використання.

Проведення науково-дослідних робіт у загальному регламентується національним стандартом України ДСТУ 3973-2000 «Система розроблення та постановлення продукції на виробництво. Правила виконання науково-дослідних робіт. Загальні положення» [2].

Науковий результат, одержаний в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень може бути у формі проекту нормативно-правового акта, нормативного документа або науково-методичних документів [1].

Отже, проекти нормативно-правових актів, нормативних документів або науково-методичних документів, які створені на базі наукових чи науково-технічних досліджень та мають наукову складову можуть вважатися науковим результатом. Зазвичай розробка зазначених документів здійснюється в рамках проведення науково-дослідних робіт.

В сфері технічного регулювання до нормативно-правових документів відносяться переважно технічні регламенти.

Технічний регламент згідно ст. 1 Закону України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» це – нормативно-правовий акт, в якому визначено характеристики продукції або пов'язані з ними процеси та методи виробництва, включаючи відповідні адміністративні положення, додержання яких є обов'язковим. Він може також включати

або виключно стосуватися вимог до термінології, позначень, пакування, маркування чи етикетування в тій мірі, в якій вони застосовуються до продукції, процесу або методу виробництва [3].

До нормативних документів щодо забезпечення технічного регулювання відносять, як визначено Законом України «Про стандартизацію», документи, що встановлюють правила, настанови чи характеристики щодо діяльності або її результатів, а саме: національні стандарти та кодекси ustalеної практики, прийняті національним органом стандартизації; стандарти, кодекси ustalеної практики та технічні умови, прийняті підприємствами, установами та організаціями, що здійснюють стандартизацію [4].

Для розробки зазначених нормативних документів в сфері технічного регулювання створюються технічні комітети стандартизації, які є відповідно до ст. 15 Закону України «Про стандартизацію» формою співробітництва заінтересованих юридичних та фізичних осіб з метою організації і виконання робіт з міжнародної, регіональної, національної стандартизації у визначених сферах діяльності та за закріпленими об'єктами стандартизації. До роботи в технічних комітетах стандартизації залучаються представники наукових установ та навчальних закладів, науково-технічних та інженерних товариств (спілок), провідні науковці і фахівці.

Національні стандарти, кодекси ustalеної практики та зміни до них розробляються на основі наукових досягнень, знань і практики. А Національний орган стандартизації організовує та координує діяльність з проведення перевірки національних стандартів та кодексів ustalеної практики на відповідність рівню розвитку науки і техніки.

В той же час національний стандарт та кодекс ustalеної практики можуть розроблятися на продукцію, що є об'єктом стандартизації та одночасно об'єктом інтелектуальної або промислової власності, якщо Національний орган стандартизації отримав дозвіл від власника прав на продукцію в установленому законом порядку [4].

Отже, технічне регулювання, яке у відповідності до Закону України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» [3] визначено як правове регулювання відносин у сфері визначення та виконання обов'язкових вимог до характеристик продукції або пов'язаних з ними процесів та методів виробництва, а також перевірки їх додержання шляхом оцінки відповідності та/або державного ринкового нагляду і контролю нехарчової продукції чи інших видів державного нагляду (контролю), можна віднести загалом до виду наукової діяльності в рамках якої розробляються відповідні нормативно-правові акти та нормативні документи.

Крім того, на наш погляд, технічне регулювання було більш правильно віднести до науково-технічна діяльність, яка спрямована на

одержання і використання нових знань для розв'язання технологічних, інженерних, економічних, соціальних та гуманітарних проблем, основними видами якої є прикладні наукові дослідження та науково-технічні (експериментальні) розробки [1], результатом якої теж можуть бути проекти нормативно-правових актів, нормативних документів або науково-методичних документів тощо.

Правове забезпечення технічного регулювання як виду науково-технічна діяльність регламентується законами України «Про наукову і науково-технічну діяльність» [1], «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» [3], «Про стандартизацію» [4], «Про метрологію та метрологічну діяльність» [5], іншими нормативно-правовими актами.

Також, відповідно до Угоди про технічні бар'єри в торгівлі Світової організації торгівлі [6] та прагнення України до членства в Європейському Союзі необхідно у стислі терміни привести вітчизняні нормативно-правові акти та нормативні документи у сфері технічного регулювання у відповідність до європейського законодавства.

Література:

1. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26 листопада 2015 року № 848-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016. № 3, ст. 25.
2. Система розроблення та постановлення продукції на виробництво. Правила виконання науково-дослідних робіт. Загальні положення: Національний стандарт України ДСТУ 3973-2000.
3. Про технічні регламенти та оцінку відповідності : Закон України від 15 січня 2015 року № 124-VIII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 14, ст. 96.
4. Про стандартизацію : Закон України від 5 червня 2014 року № 1315-VII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 31, ст.1058.
5. Про метрологію та метрологічну діяльність : Закон України від 5 червня 2014 року № 1314-VII. Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 30, ст. 1008.
6. Про технічні бар'єри в торгівлі Світової організації торгівлі: Угода ТБТ СОТ від 15 квітня 1994 року. Документ 981_008.

НАПРЯМ 5. ЗЕМЕЛЬНЕ ПРАВО, АГРАРНЕ ПРАВО, ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО, ПРИРОДОРЕСУРСНЕ ПРАВО

ОКРЕМІ АСПЕКТИ СПІВВІДНОШЕННЯ ЕКОЛОГІЧНИХ ПРАВ ТА ОБОВ'ЯЗКІВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ

Риженко І. М.

*кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янука*

Гарбарчук О. В.

*студентка 2 курсу
юридичного факультету
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янука
м. Рівне, Україна*

Теоретико-правові аспекти забезпечення здійснення екологічних прав та обов'язків громадян є однією з актуальних проблем, що повинні розроблятися сучасною юридичною наукою з урахуванням світового досвіду.

В умовах сьогодення не лише ігноруються вимоги екологічного законодавства щодо правового забезпечення механізму реалізації екологічних прав та обов'язків, їх співвідношення, гарантування захисту а й спостерігається зниження уваги фахівців до дослідження положень еколого-правової науки. Вкрай необхідною є подальша правотворчість, кодифікація екологічного законодавства, офіційне тлумачення основоположних термінів та правових категорій, але доцільно приділивши більше уваги належному, свідомому виконанню еколого-правових норм, дотриманню екологічних імперативів та приписів. Потрібно ґрунтовно проаналізувати сутність зазначених правових явищ, спираючись на природно-правові підходи.

Особливу увагу треба звернути на те, що разом із загальноновизнаними природними екологічними правами існують і природні обов'язки, які є невід'ємними, невідчужуваними й притаманними кожному від народження. На наше переконання, саме цьому в умовах сьогодення доречно присвятити всебічне, деталізоване дослідження. Правовий

інститут екологічних обов'язків громадян потребує ґрунтовного теоретичного розгляду відповідно до сучасних умов.

Доведено, що основоположні екологічні права відносяться до природних й гарантуються кожному в Україні, як найвищі соціальні цінності (ст. 3 Конституції України)[1]. Екологічний інтерес спонукає до виникнення екологічних прав та обов'язків громадян, але потрібно враховувати не тільки власні, а й публічні екологічні інтереси.

Останні, безумовно, повинні розглядатися як пріоритетні [3].

У юридичній науці склалося декілька підходів до співвідношення прав та обов'язків, а саме:

1. Немає прав без обов'язків, немає обов'язків без прав», сформульований Ф. Енгельсом;

2. Дійснення будь-якого права не можна обумовлювати виконанням конкретного обов'язку;

3. Права людини невід'ємні і не залежать від виконання обов'язків, однак права громадян пов'язані з виконанням його обов'язків перед державою;

4. Реалізація суб'єктивного права забезпечується юридичними обов'язками інших суб'єктів.

В сучасних умовах найбільш сприятливими для еколого-правовій доктрини є перший та четвертий підходи. Екологічні права та обов'язки є результатом «компромісу» між природноправовим та позитивним типом праворозуміння. Вони відносяться до природних невідчужуваних, але таких, де життєвонеобхідні фактори, обумовлені станом соціально-економічного розвитку, сприяють та вимагають введення їх до предмета законодавчого регулювання та гарантування з боку держави, що має місце у чинній Конституції України та відбивається в еколого-правових нормативних актах [1]. Вирішення питання формулювання та співвідношення екологічних прав та обов'язків є актуальним і дискусійним, хоча екологічним правам завжди приділялося більше увага. За сучасних умов частіше, на жаль, екологічні обов'язки стають об'єктом дослідження в навчально-методичній літературі, а в еколого-правовій доктрині та науці щодо них й досі триває суперечка [2].

Аналізуючи різноманітні підходи до визначення поняття «обов'язок», загально визнаним вважається, що екологічний обов'язок має не лише активну сторону – виконання, але й пасивну – утримання від вчинення протиправних дій. Екологічний обов'язок можна охарактеризувати як такий, що: визначає міру необхідної поведінки індивіда у формі утримання чи виконання; обумовлений потребами існування і розвитку суб'єктів права; є способом (гарантом) забезпечення прав особистості; має конкретну форму виразу правової відповідальності.

У сучасній еколого-правовій доктрині екологічні обов'язки та права мають розглядатися як парні, але самостійні правові категорії, вони пов'язані між собою як правові явища. Спираючись на ґрунтовні дослідження у сфері прав та обов'язків громадян, можемо підсумувати

наступне: екологічні права та обов'язки ґрунтуються на природно-правовій доктрині; кожній історичній епосі притаманне власне уявлення про них, а отже, – це динамічні правові категорії; вони забезпечуються державою в інтересах усіх членів суспільства й окремої особи; екологічні права й обов'язки – важливі структурні елементи екологоправового статусу людини і громадянина; їм притаманна кореляція; екологічні обов'язки сприяють окресленню меж прав і забезпечують їх гарантованість: основоположні екологічні права та обов'язки належать до природних [2].

Отже, екологічні обов'язки доречно розглядати як різновид юридичних обов'язків, вид та міру належної та суспільно необхідної поведінки суб'єктів. Усе це має відповідати приписам, заборонам, стимулам, встановленим на національному рівні державою і міжнародним співтовариством (міжнародним стандартам в галузі обов'язків людини) з метою забезпечення вимог екологічної безпеки, створення сприятливих умов для життєдіяльності, встановлення приналежності природних об'єктів та комплексів, використання, відтворення, охорони природних об'єктів, захисту екологічних прав та інтересів громадян, гармонічної взаємодії природи й суспільства.

Сутністю ж екологічного обов'язку виступає його імперативна, безумовна, правомірна, належна поведінка, що визначається відповідно до вимог законодавства та в договорах. Юридична єдність екологічних прав та обов'язків громадян має прояв у відповідних правовідносинах, де правам однієї особи відповідають обов'язки іншої. Екологічні обов'язки в деяких випадках виступають межами прав. Єдність зазначених категорій вказує на їх однакову цінність та значущість, в межах екологічних правовідносин а також діалектичну взаємодію як парних категорій. Екологічні права та обов'язки рівні для всіх громадян та рівною мірою гарантуються з боку держави. Зважаючи на викладене вище, наголошую, співвідношення екологічних прав та обов'язків громадян доцільно враховувати при подальшій кодифікації чинного екологічного законодавства.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96ВР. *Відомість Верховної Ради України (ВРУ)*.

2. Карманюк О. П. Суб'єктивні права і юридичні обов'язки в контексті утвердження законності в українському суспільстві [Текст]. *Часопис Київського університету права. – Теорія та історія держави і права. Філософія права*. 2012. № 3. С. 48–52.

3. Доктринальні проблеми екологічного, аграрного та господарського права] / [Ю. С. Шемшученко, А. П. Гетьман, В. І. Андрейцев та ін.]; за заг. ред. Ю. С. Шемшученка. Х. : Право, 2013. 848 с.

НАПРЯМ 6. АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО І ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ ПРАВО, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

ПРОБЛЕМИ ВИКОНАВЧОГО ПРОВАДЖЕННЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ

Артем'єва К. Д., Куц І. І.

студентки юридичного факультету

Науковий керівник: Ільков В. В.,

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри загальноправових дисциплін,

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

м. Дніпро, Україна

У 2019 році виконанню підлягало майже 3,8 млн виконавчих документів. Для порівняння, у 2018 примусовому виконанню підлягало 3,4 млн документів. Зросла також і сума стягнення за виконавчими документами, що підлягали виконанню – 724,6 млн у 2019 році відносно 609,9 млн у 2018 році [1].

Низький рівень виконання рішень суду свідчить про необхідність проведення комплексної та якісної перебудови всієї системи публічного управління взагалі та створення ефективно працюючих органів, покликаних забезпечувати права, свободи й законні інтереси осіб шляхом примусового виконання судових та адміністративно-юрисдикційних рішень, що набули чинності. Існує низка організаційних рішень, що дозволяють оперативно реагувати на незадовільний стан роботи Державної виконавчої служби України: грошова мотивація співробітників у вигляді відсотків від суми стягнення й підвищеної заробітної плати, відкритість виконання судових рішень, підвищення ефективності електронної взаємодії з іншими органами влади тощо. Існує теоретико-правове забезпечення виконавчого провадження як однієї з форм правозастосування, що дозволить обґрунтувати глибинні перетворення процесу виконання судових рішень.

Адміністративна реформа, яка проводиться в Україні, враховуючи соціальну, демократичну та правову спрямованість України, принципи якої закріплені в Конституції України (ч. 1 ст. 1), має здійснюватися за умови координації діяльності всіх державних і муніципальних органів як за горизонталлю, так і за вертикаллю, враховуючи вимоги ч. 1 ст. 3 Конституції України. Зазначена конституційна норма кореспондує

конституційним гарантіям щодо дії принципу верховенства права (ч. 1 ст. 8) і гарантування людині рівності в правах (ст. 21) та щодо закріплення в Конституції України вимоги, що органи державної влади й органи місцевого самоврядування, їхні посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, у межах повноважень та в спосіб, що передбачені законодавством України (ч. 2 ст. 19) [2]. Відповідно до ст. ст. 55 і 124 Конституції України кожному гарантується право на захист у суді його порушених прав і свобод.

Судові рішення ухвалюються судами іменем України та є обов'язковими до виконання на всій території України. Особливою формою реалізації права є застосування правових норм (правозастосування). Юридична література містить декілька визначень цього поняття: 1) особлива форма реалізації права, яка здійснюється державними та громадськими організаціями в межах їхньої компетенції у формі владно-організуючої діяльності з конкретизації норми права; 2) владна діяльність органів держави чи інших органів, повноваження яких делегує держава та які видають індивідуальні акти на основі норм права; 3) форма реалізації права, яка включає юридично-організаційну діяльність держави з втілення правових норм стосовно конкретних суб'єктів [3].

О. Зайчук і Н. Оніщенко слушно вказують, що під правозастосуванням можна розуміти владну діяльність компетентних органів держави й посадових осіб із підготовки та прийняття індивідуальних рішень у юридичній справі на основі юридичних фактів і конкретних правових норм [3].

Визначимо основні ознаки правозастосування: – це юридична діяльність, здійснювана посадовими особами державних або уповноважених державою органів; – цій діяльності притаманний імперативно-владний характер, який полягає в тому, що під час невиконання актів, які видаються в процесі правозастосування, може мати місце застосування заходів державного примусу; – така діяльність завжди має активний характер і спрямована на виникнення, зміну або припинення правовідносин; – вона здійснюється в особливих процесуальних формах; – у будь-якому випадку ця діяльність повинна завершуватися прийняттям правозастосовних актів, де фіксуються індивідуально конкретизовані приписи. Метою правозастосовної діяльності є вирішення двох завдань: – організація виконання приписів правових норм через змушення до правомірної поведінки; – забезпечення реакції з боку державних органів на порушення приписів норм права. Враховуючи зазначені вище ознаки, мету, завдання, визначення поняття «правозастосування», а також приписи норм ст. ст. 1, 3, 4, 6, 7, 15 Закону України «Про державну виконавчу службу», ст. ст. 1, 2, 5, 7, 11, 17, 32, 89, 90 Закону України «Про виконавче провадження», а також норми

Інструкції з організації примусового виконання рішень, затверджені Міністерством юстиції України, можна беззаперечно визначити, що діяльність уповноважених посадових осіб щодо здійснення примусового виконання є правозастосовною. Обґрунтування цього висновку доцільно здійснити через дослідження характерних ознак цього правового явища в співставленні з особливостями здійснення виконавчого провадження.

Виконання приписів правових норм завжди реалізується через правову поведінку. Загальновизнано, що існують принаймні два види правової поведінки: правомірна й неправомірна поведінка (правопорушення). Держава завжди була й залишається гарантом виконання норм права. Вона стимулює правомірну поведінку й негативно реагує на акт учинення правопорушення. Ця негативна реакція досить часто знаходить прояв у юридичній відповідальності, є незалежною від волі правопорушника й має державно-примусовий характер. Обов'язковою умовою настання юридичної відповідальності є її застосування уповноваженими на те державними органами з додержанням встановленої процедури – провадження.

Є. Гришко зазначає, що виконавче провадження є процесуальною формою, яка «... гарантує примусову реалізацію рішень суду та інших юрисдикційних органів, реалізацію підтвердження ними прав та обов'язків суб'єктів матеріальних правовідносин, тобто саме у виконавчому провадженні здійснюється остаточний захист прав громадян і юридичних осіб» [4]. О. Капля, Н. Отчак вважають виконавче провадження одним із «найскладніших видів процесуальної діяльності в сучасному юридичному процесі», значення якого полягає в гарантії фактичної реалізації рішень юрисдикційних органів; завершенні діяльності відповідних органів щодо захисту суб'єктивних прав громадян та організацій; забезпеченні зміцнення законності у сфері матеріально-правових відносин; сприянні виховання громадян і посадових осіб у дусі виконання законів України [5; 6]. В. Ярков зазначає: «Виконавче провадження є системою юридичних дій, які в сукупності створюють юридичну діяльність, яка реалізується на заключній стадії судового або іншого юрисдикційного процесу та у сфері діяльності органів виконавчої влади» [7]. М. Омельченко, М. Штефан, С. Штефан під виконавчим провадженням розуміють «...врегульовані законодавством України, зокрема Законом України «Про виконавче провадження», іншими нормативно-правовими актами, виданими відповідно до цього закону, суспільні відносини, що виникають і реалізуються в процесі примусового виконання між органами державної виконавчої служби й посадовими особами, які здійснюють примусову реалізацію рішень, ухвал, постанов судових і несудових органів, з одного боку, та між

особами, які беруть участь у виконавчому провадженні й залучаються до проведення виконавчих дій, з іншого боку, на підставах, у спосіб і в межах, встановлених законом» [8]. Ю. Вдовина під виконавчим провадженням пропонує розуміти діяльність виконавців та інших учасників правовідносин, які складаються в процесі реалізації виконавчих листів та інших виконавчих документів шляхом державного примусу [9].

Суттєвим для включення провадження в систему адміністративного процесу є одночасна наявність таких рис: 1) визнання особливого характеру вирішуваних індивідуально-конкретних справ крізь призму врегульованих правовідносин; 2) відокремлене нормативне закріплення порядку вирішення зазначених справ; 3) наявність стадій, послідовних етапів вирішення вказаних справ.

Що стосується віднесення виконавчого провадження саме до адміністративних проваджень за першим критерієм, то треба відмітити, що особливий характер справи з примусового виконання визначають саме правовідносини у виконавчому провадженні, які є логічним продовженням судових чи адміністративних правовідносин на завершальному етапі їх реалізації. Ці правовідносини виникають, змінюються та зникають на іншому, пізнішому, відрізку часу, регламентуються вони іншим правовими приписами, для їх врегулювання використовуються інші методи (як правило, адміністративного характеру) [10].

Тому, розглядаючи сутність правовідносин, що виникають у виконавчому провадженні, цілком підтримуємо позицію тих науковців, які вважають, що правовідносини, що складаються під час примусового виконання рішень суду та інших юрисдикційних органів, є адміністративно-процесуальними. Зазначена позиція може бути обґрунтована шляхом аналізу основних властивостей, притаманних адміністративно-процесуальним відносинам, крізь призму їх наявності в досліджуваних правовідносинах.

Література:

1. Статистика 2019 URL: <https://www.ae.org.ua/stat2019/>;
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96. (зі змінами і допов.) *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38, ст. 160.
3. Зайчук О. Теорія держави і права. Академічний курс. Київ : Юрінком Інтер, 2006. 685 с.
4. Гришко Є. Примусове виконання рішень юрисдикційних органів як складова правоохоронної функції держави. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/DeBu/2009-1/doc/4/06.pdf>;

5. Капля О. Проблеми добровільного виконання рішень суду після відкриття виконавчого провадження органами державної виконавчої служби. *Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності*. 2009. № 4. С. 222–225.

6. Отчак Н. Порядок та умови здійснення виконавчого провадження. *Митна справа*. 2011. № 4(76). Ч. 2. С. 330–335.

7. Ярков В. Развитие гражданского исполнительного права России: краткий очерк. *Університетські наукові записки*. 2006. № 1(17). С. 51–70. URL: <http://www.univer.km.ua./visnyk/950.pdf>

8. Штефан М. Виконання судових рішень : Київ : Юрінком Інтер, 2001. 320 с.

9. Вдовина Ю. Исполнительное право: учебный курс. URL: <http://www.ecollege.ru/xbooks/xbook159/book/index/index>

10. Щербак С. Адміністративно-правове регулювання виконавчого провадження в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 / С. Щербак; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького. Київ, 2002. 16 с.

ЗНАЧЕННЯ ТА ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ГЕНДЕРНОЇ НЕРІВНОСТІ

Балагурак В. В.

студентка юридичного факультету

Науковий керівник: Грицай І. О.

доктор юридичних наук, доцент,

професор кафедри загальноправових дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

м. Дніпро, Україна

Ще з давніх часів заведено, що жінка має набагато менше прав та можливостей ніж чоловіки. Це значно знижує здатність можливості жінки стосовно самореалізації та розвитку її у суспільстві. Ці стереотипи діють і до сьогодні, але вже в більш меншому аспекті. Жінок не завжди сприймають як керівників, директорів, посадових осіб та взагалі людину, яка може керувати своїми підлеглими або вирішувати важливі питання. Не зважаючи на професійний рівень та обізнаність, більшість роботодавців надають перевагу чоловікам, адже вважають, що вони можуть зробити більше ніж жінка. Тому питання гендерної рівності є актуальним, та є одним із головним для реального

впровадження конституційної рівності кожної особи, яка на сьогодні, на жаль, містить тільки формальне нормативне закріплення.

Гендерна рівність передбачає наявність рівних прав і можливостей, рівних умов їх реалізації та участі в суспільному житті чоловіка та жінки. Але не зважаючи на нормативне закріплення даної норми не лише в законодавстві України, а і в міжнародних договорах таких як Конвенція ООН з ліквідації всіх форм дискримінації щодо жінок (1979 р.), що є основним документом з питань гендерної нерівності, Спеціальної сесії Генеральної Асамблеї ООН з питань гендерної рівності (2000 р.), Пекінська декларація (1995 р.) та в інших, це все одно не зменшує існування нерівності у використанні прав та можливостей жінок.

Особливо норма щодо гендерної нерівності жінок впливає на трудові відносини. Зокрема, дискримінації при прийомі на роботу зазнають незаміжні жінки, жінки з малими дітьми й жінки старші 40 років. При цьому освіта, досвід та професійні якості, як правило, до уваги не беруться [1; с. 5]. Це звичайно, є суттєвим порушенням права на працю, та говорить про неможливість застосування його в повній мірі кожному громадянину, не залежно від статі. Якщо звернути увагу на статистику за 2019–2020 роки то можна звернути увагу, що у будь яких трудових відносинах більшість посад займають чоловіки. Відсоток жінок в парламенті становить лише 21%, на керівних посадах 23% і лише жінки, як власниці особистого бізнесу становлять 46% [2]. А тому, як встановлення більш високих показників є важливим подолання дискримінації жінок в суспільстві. Для впровадження гендерної рівності необхідним є створення Дитячих кімнат в офісах, гнучкий графік роботи, можливість брати додаткові вихідні, тобто впровадити більшу підтримку для жінок-матерів. Створення сприятливих умов для отримання банківських позик, тобто зробити більш просту процедуру отримання іпотеки, кредиту. За прикладом Нової Зеландії досить суттєвою для жінок є можливість отримання бізнес-освіти, а також сприятливі умови для отримання банківських позик [3]. Важливим також є Подолання гендерної дискримінації через скорочення і модернізацію переліку заборонених професій і робіт для жінок. А також можливості жінок навчатися на будь-якій спеціальності не залежно від статі.

Отже, головним для встановлення демократичної держави в світі є подолання гендерної дискримінації, яка, на жаль, є досить частим явищем в сучасному світі. Реалізація шляхів до подолання гендерної нерівності будуть поштовхом для подальшого розвитку та самореалізації жінок в державі не тільки як дружин та матерів, а й як державних гарантів, службових та посадових осіб, які будуть демонструвати високі рівні обізнаності та професіоналізму.

Література:

1. Покришук В. Проблеми гендерної зайнятості населення на ринку праці України. Аспекти праці. 2011. № 2. С. 3–10.
2. Гендерний профіль України. Основні факти URL: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/gender-equality/comparative-gender-profile-of-ukraine-.html> (дата звернення 14.05.2020).
3. Бути більше ніж 30%: Шляхи подолання гендерної нерівності в українському бізнесі. Спецпроект-дослідження delo.ua та YouControl. URL: <https://delo.ua/business/buti-bilshe-nizh-30-shljahi-podolannja-gendernoj-347615/> (дата звернення 14.05.2020).

ДОСВІД ДІЯЛЬНОСТІ УПОВНОВАЖЕНОГО З ПРАВ ЛЮДИНИ У ФОРМУВАННІ МЕДІАПРОЦЕСІВ

Богущ Л. А.

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри теорії і методики журналістської творчості

Міжнародного економіко-гуманітарного університету

імені академіка Степана Дем'янчука

м. Рівне, Україна

До віднесених нами державних шляхів захисту прав людини посильного супроводу вартує робота Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Законність, функціональність і досвід української моделі Уповноваженого з прав людини є першоосновою у формуванні медіапроцесів у галузі прав людини.

Велику роль у журналістикознавстві відведено для цінностей прав людини, які базуються на знаннях і розумінні історичних аспектів, сучасних традицій, тенденцій (європейських, вітчизняних) і типових, особливих, спеціальних ознаках інституту Уповноваженого з прав людини або омбудсмена, ці поняття є синонімами.

Цікавим тлумаченням забезпечення якісного журналістського вчення і прикладного компоненту на засадах захисту прав людини є висловлення Валерії Лутковської, ексУповноваженого Верховної Ради України з прав людини: «Наше завдання – зробити Україну правовою державою, в якій права і свободи людини дотримуються безумовно» [1], і продовжує В. Лутковська «В умовах світової кризи, коли суспільства частіше стикаються з проблемою порушення прав людини, тема організації та діяльності Уповноваженого з прав людини актуалізується

досить активно. Вперше запроваджений більш як двісті років тому, сьогодні цей інститут є неодмінним атрибутом демократичного розвитку сучасного суспільства. Його дієвість у межах правових систем різних країн зумовила виникнення й розвиток різноманітних моделей і видів цього інституту [1].

За словами австралійського омбудсмена, професора, доктора права В. Пикля, «створення й діяльність інституту омбудсмена відкрили нову епоху у відносинах між державою і громадянином, між особами, наділеними владою і керованими цією владою. Сам процес взаємопроникнення народу та влади породжує механізм правових відносин. І саме на цьому етапі влада нерідко зловживає своїм становищем, особливо сьогодні, коли суспільство дедалі більше пронизують такі явища, як корупція та свавілля чиновників. Інститут омбудсмена покликаний урегулювати ці відносини, ставлячи за основну мету здійснення захисту прав людини і громадянина».

Відтак, працівники медіа мають всі права щодо апеляції в системі особистих дій до запитів суспільства щодо супроводу інформаційної демонстрації, тобто висвітлення, або ж або взаємо спостереження національної або місцевої практики забезпечення взаємовідносин серед людей і влади, у забезпеченні висвітлення теми супроводу захисту прав людини.

Журналістка, координатор Журналістської мережі з прав людини Ірина Виртосу зазначала, що на недавній зустрічі зі студентами одна дівчина запитала: «От ви сказали, що від держави треба захищатися. Я все одно не розумію, чому. Я розумію так, що у мене з державою є суспільний договір...» [2]. «А як ви гадаєте, держава в курсі, що в неї з вами є суспільний договір?» – запитала І. Виртосу у неї, а потім додала, що коли, наприклад, Сенцова та – інша держава – закривала в СІЗО, вона пам'ятала про договір? Ми можемо знати, що в нас є права, але ніколи ними не скористатися. Ми можемо не знати, як саме називається це право в деклараціях і конвенціях, але відчувати, що щось не так, коли народний депутат – представник держави – огороджує для себе озеро із пляжем, чи поліцейський – представник держави – б'є під час затримання [2].

Це і є права людини. Коли понад сімдесят років тому одному керівнику держави вистачило цинізму вбити кільканадцять мільйонів людей у Другу світову війну, а іншому керівнику – замордувати кілька мільйонів у концентраційних таборах то люди озирнулися й зрозуміли: дуже швидко можна винищити одне одного, якщо не дати кожному рівні права та можливості [2].

Міжнародні стандарти й національні установи з прав людини (інститут омбудсмена) – це два напрями діяльності прогресу грома-

дьянства, створення міжнародного та внутрішньодержавного механізму захисту прав людини.

Цікавою характеристикою інституції омбудсмена є її становлення в більшості країнах, яке функціонує у створеному системному органі державної влади. Тому, попри єдині принципи концептуальної побудови цього інституту, у світовому просторі проблемно натрапити на ці інституції, які були б цілком ідентичними. Але варто зауважити про основні характеристики, що об'єднують цю інституційність в одну родову назву: «омбудсмен», хоча в Україні це Уповноважений Верховної Ради з прав людини, в Іспанії, у ПАР – захисник народу, у Польщі – речник громадянських прав, у Франції – посередник Французької Республіки, у Литві – контролер сейму, у Греції – захисник громадян, у Молдові – парламентський адвокат, у Швеції, Фінляндії, Данії – «омбудсмен» [69, с. 31].

Спільного стандарту інституту омбудсмена, який підходить і до політичних структур країн світу не існує. Науковці розділяють такі види прав людини відносно «сильні» та «слабкі». Вони розрізняються тим, що кожна імперативна структура має свої особливості у виконання їх. Цікавим на думку дослідників є думка про те, що «найбільшого поширення у світі набула «сильна» шведська модель уповноваженого з прав людини.

У Швеції омбудсмену надають надзвичайно широкі повноваження. Уповноважений з прав людини має право контролю над органами влади на всіх ступенях, від місцевих до центральних, над військовими силами та посадовими особами» [69, с. 27.]. Маючи такі умови роботи омбудсмен має можливість запровадження різного впливу.

Кожен вид інституту омбудсмена утворений на повазі та особистому іміджеві того ж омбудсмена. «Особливість української моделі, крім цього, полягає в тому, що на Уповноваженого покладено обов'язок у своїй незалежній і неупередженій діяльності в інтересах людини та громадянина керуватися Конституцією України, законами України, а також законами справедливості та власною совістю (ст. 7 закону). На цьому наголошено в присязі, яку склала перший Уповноважений з прав людини 14 квітня 1998 року. На практиці це означає, що Уповноважений у своїй діяльності постійно має керуватися і принципом верховенства права, і принципом верховенства прав людини, а також має пропонувати моделі правової та моральної поведінки, які випереджали б чинне в країні законодавство.

Література:

1. Інститут прав людини Режим доступу: <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/page/secretariat/docs/> (дата звернення 18.04.2021).

2. Виртосу Ірина. Дзеркало прав людини. *Дзеркало тижня*. Режим доступу: <https://dt.ua/SOCIUM/dzerkalo-prav-lyudini-268851.html> (дата звернення 18.04.2021).

3. Сипченко Інна. Права людини і журналістика: від закономірностей до включення в механізми захисту прав. *Права людини та мас-медіа в Україні: Збірник конспектів лекцій [Тексти]* / Авт. кол. За ред. Виртосу І., Шендеровського К. Київ: Інститут журналістики КНУ ім. Тараса Шевченка. 2018.

РЕАЛІЗАЦІЯ ТА ЗАХИСТ ПРАВ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ: ДОСВІД ЛИТОВСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Борискін С. А.

голова Рівненського окружного адміністративного суду

Гаврилюк В. В.

студент 4 курсу

юридичного факультету

Міжнародного економіко-гуманітарного університету

імені академіка Степана Дем'янчука

м. Рівне, Україна

У Литовській Республіці питання щодо реалізації та захисту прав осіб з інвалідністю охоплюються комплексною державною системою соціальної інтеграції, яка включає в себе значну кількість різноманітних сфер та векторів управління. Дана система складається зі сфер надання послуг (медичних, реабілітаційних, соціальних, освітніх); задоволення особливих потреб засобами спеціальної допомоги; надання соціальної підтримки та захисту; надання пенсій та інших виплат, пільг; підтримки та сприяння працевлаштуванню; забезпечення рівних прав і можливостей для участі у всіх галузях життя суспільства тощо.

Окреслена комплексність системи соціальної інтеграції осіб з інвалідністю закономірно передбачає об'ємне та різногалузеве нормативно-правове регулювання, яке знаходить своє відображення у низці відповідних актів. Так, ключовим є Закон «Про соціальну інтеграцію осіб з інвалідністю», який регламентує основні засади реалізації та здійснення державної політики щодо забезпечення, гарантування і захисту прав осіб з інвалідністю.

Зазначений Закон, зокрема, доповнюють закони «Про соціальні послуги», «Про соціальні підприємства», «Про державну соціальну допомогу та пільги», «Про транспортні пільги», «Про сприяння працевлаштуванню», «Про зайнятість», «Про рівні можливості», а також суттєва кількість підзаконних нормативно-правових актів.

Профільний Закон Литовської Республіки «Про соціальну інтеграцію осіб з інвалідністю», на відміну від вітчизняного Закону «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» від 21.03.1991 № 875-ХІІ, вирізняється логічною структурою та конкретизацією окремих питань. Зокрема, ч. 1 ст. 16 цього Закону визначає, що управління соціальною інтеграцією осіб з інвалідністю у Литовській Республіці включає планування, в тому числі стратегічне, адміністрування, організацію заходів щодо соціальної інтеграції осіб з інвалідністю, розподіл повноважень і відповідальності, а також контроль за реалізацією та виконанням відповідних заходів і проєктів [3].

Водночас, ч. 2 ст. 16 профільного Закону закріплює перелік органів публічної влади, уповноважених на формування та реалізацію державної політики у сфері соціальної інтеграції осіб з інвалідністю, серед яких: 1) уряд; 2) Міністерство соціального захисту та праці; 3) інші міністерства в рамках своєї предметної компетенції; 4) Департамент у справах осіб з інвалідністю; 5) Служба оцінки інвалідності та працездатності; 6) органи місцевого самоврядування; 7) асоціації (об'єднання) осіб з інвалідністю [3]. При цьому, більшість з наведених суб'єктів мають суттєву контрольно-наглядову компетенцію.

Додатково, наведена система підкріплюється урядовим колегіальним консультативно-дорадчим органом – Радою у справах осіб з інвалідністю, яка формується із представників державних інституцій, асоціацій (об'єднань) осіб інвалідністю, муніципалітетів та наукової спільноти. Головне завдання даної Ради – загальнономасштабне вивчення (аналіз) питань, пов'язаних із реалізацією державної політики у сфері соціальної інтеграції осіб з інвалідністю. Відтак, Рада у справах осіб з інвалідністю вправі: а) здійснювати національний моніторинг дотримання прав і свобод цих осіб, в тому числі у контексті реалізації відповідного законодавства та Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю; б) координувати та перевіряти стан виконання спеціальних державних заходів у цій сфері; в) надавати пропозиції та рекомендації органам публічної влади [3]. Тобто, фактично Рада у справах осіб з інвалідністю є органом загальної контрольної компетенції, юрисдикція якої охоплює всю систему соціальної інтеграції. Також варто відзначити, що Рада у справах осіб з інвалідністю Литовської Республіки, на відміну від українського аналогу – Ради у справах осіб з інвалідністю Кабінету Міністрів України, є постійно діючою, а не тимчасовою, та

визначена у ст. 17 профільного Закону «Про соціальну інтеграцію осіб з інвалідністю» як окремий цільовий суб'єкт, що об'єктивно підкреслює її вагомість.

Таким чином, окреслене дозволяє зробити попередній висновок про певну сталість системи суб'єктів у сфері реалізації та захисту прав осіб з інвалідністю, адже їх перелік передбачений профільним нормативно-правовим актом, що, відповідно, детермінує визначення та закріплення конкретних завдань за кожним із них. У свою чергу, існування на постійній основі колегіального консультативно-дорадчого органу свідчить про усвідомлення, що реалізація та захист прав осіб з інвалідністю є не просто нагальним завданням, а постійним процесом, який потребує комплексного аналізу відповідної проблематики та вироблення ідеології його забезпечення. З огляду на зазначене, вважаємо за доцільне перейти відповідні аспекти до вітчизняної моделі.

Серед іншого центральну роль у сфері реалізації та захисту прав осіб з інвалідністю відіграє Міністерство соціального захисту та праці Литовської Республіки, яке, як і в більшості країн світу, є профільним органом, в тому числі й з питань здійснення відповідного контролю. Дане Міністерство загалом має типові, як для такої інституції, функціональні повноваження та, зокрема, здійснює контроль у всіх галузях системи соціальної інтеграції осіб з інвалідністю (приміром щодо соціального захисту; надання послуг; системи встановлення інвалідності та визначення рівня непрацездатності; реабілітації; працевлаштування та зайнятості; охорони праці; соціального та пенсійного страхування; пенсійного забезпечення; надання допомоги, компенсацій і пільг; забезпечення житлом; забезпечення рівних можливостей тощо) [6].

Конкретизація низки повноважень цього Міністерства знаходить своє відображення у діяльності окремих органів, які спрямовуються та координуються ним. Так, у Литовській Республіці додатково утворені:

1. Департамент у справах осіб з інвалідністю Міністерства соціального захисту та праці, який, незважаючи на його назву та організаційно-правову форму, є окремою публічною установою, що має власні герб, печатку, банківський рахунок. Даний Департамент фактично є повністю спеціалізованим суб'єктом, а одним із його провідних завдань визначено контроль та моніторинг виконання заходів, програм та проєктів, які здійснюються в межах національної системи соціальної інтеграції осіб з інвалідністю [3].

2. Департамент з питань нагляду за наданням соціальних послуг Міністерства соціального захисту та праці, який за своїм правовим статусом подібний зазначеному вище Департаменту, тобто є окремою установою. Правовою основою для діяльності цього суб'єкта являються Закони Литовської Республіки «Про соціальну інтеграцію осіб з

інвалідністю» та «Про соціальні послуги» у відповідності до яких він: а) здійснює контроль та моніторинг надання соціальних послуг; б) оцінює якість надання соціальних послуг; в) здійснює ліцензування відповідної діяльності та подальший контроль за дотриманням ліцензійних умов суб'єктами, які надають соціальні послуги; г) проводить атестацію соціальних працівників та інше [3; 4]. З огляду на повноваження означеного Департаменту, простежується його подібність з нещодавно утвореною в Україні Національною соціальною сервісною службою, проте литовський суб'єкт, насамперед, є органом контрольного, а не сервісного спрямування, що дозволяє йому більш ефективно забезпечувати захист прав осіб з інвалідністю.

3. Державна інспекція праці Литовської Республіки, яка за своїм функціональним кейсом майже аналогічна Державній службі України з питань праці, тобто вона здійснює контроль за дотриманням трудових прав осіб з інвалідністю, умовами праці, охороною праці, дотриманням трудового законодавства та іншим [5].

4. Комісія з питань розгляду спорів при Міністерстві соціального захисту та праці Литовської Республіки, яка є суб'єктом позасудової юрисдикції, що уповноважений здійснювати розгляд спорів між особою, пенсійною або соціальною установою, а також виступає як апеляційна інстанція при оскарженні рішень Служби оцінки інвалідності та працездатності [3; 1]. Тобто, якщо особа з інвалідністю вважає, що її права та/або законні інтереси порушуються, то вона може використати заходи неюрисдикційного захисту своїх прав.

Таким чином, під егідою Міністерства соціального захисту та праці Литовської Республіки функціонує дієва система контрольних інституцій, яка здатна повною мірою забезпечувати реалізацію та захист прав осіб з інвалідністю в країні. Вона логічна та виважена, що загалом дає підстави для перейняття її окремих елементів. Насамперед, становить інтерес спеціалізований орган – Департамент у справах осіб з інвалідністю Міністерства соціального захисту та праці, який, вважаємо, необхідний для ефективного та результативного контролю у досліджуваній сфері.

Література:

1. Įsakymas Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija «Dėl Ginčų komisijos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatų patvirtinimo» 2008-01-04 № A1-2.). URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.313211?jfwid=5sjolfx81>
2. Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas. 2003-11-18 № IX-1826 (Suvestinė redakcija nuo 2019-07-01). URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.0CC6CB2A9E42/asr>

3. Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas. 1991-11-28 № I-2044 (Suvestinė redakcija nuo 2021-01-01). URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.199156E4E004/asr>

4. Lietuvos Respublikos socialinių paslaugų įstatymas. 2006-01-19 № X-493. (Suvestinė redakcija nuo 2021-01-02 iki 2021-02-28). URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.91609F53E29E/asr>

5. Lietuvos Respublikos valstybinės darbo inspekcijos įstatymas 2003-10-14 № IX-1768. URL: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.1F D5C3A4D10A/asr>

6. Nutarimas Lietuvos Respublikos Vyriausybė «Dėl Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos nuostatų patvirtinimo» 1998-07-17 № 892. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.60204?jfwid=-pw6827nma>

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У СФЕРІ ОБІГУ АЛКОГОЛЬНИХ НАПОЇВ ТА ТЮТЮНОВИХ ВИРОБІВ

Воронцова Д. О.

студентка юридичного факультету

*Науковий керівник: **Примаков К. Ю.***

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри загальноправових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

На сьогоднішній день дуже різко зросла потреба у посиленні боротьби з незаконним обігом алкоголю та тютюнових виробів. Завдяки інституту адміністративної відповідальності, відбувається захист даних норм права: фінансового, екологічного, трудового, митного, а в деяких випадках – цивільного права та процесуальних галузей.

Адміністративна відповідальність – одна з основних видів юридичної відповідальності в Україні, вона виступає результатом порушення або неправильного виконання обов’язків, передбачених адміністративним законодавством, що призводить до необхідності реагування держави на адміністративні правопорушення. Майже половина усіх тютюнових виробів та алкогольних напоїв, які виробляються в нашій країні та за її межами, є незаконно виготовленими, тобто такий товар реалізується без сплати податків, акцизного збору та інших платежів, які є обов’язковими, або без отримання ліцензії [5].

Адміністративна відповідальність має свої певні особливі риси, а саме для більш повного розуміння, визначимо її основні ознаки:

має зовнішній характер та застосовується лише за вчинення правопорушення (а не злочину чи кримінального проступку); пов'язана з державним примусом; визначена у санкціях статей Кодексу України про адміністративні правопорушення; а також винна у вчиненні правопорушення особа несе певні втрати матеріального та побутового характеру, які передбачені законом (найчастіше це відшкодування шкоди).

Адміністративна відповідальність у сфері обігу алкогольних напоїв та тютюнових виробів являє собою визначені нормами адміністративного права відносини між порушником та уповноваженим державним органом з приводу вчиненого адміністративного правопорушення [1]. Головну роль слід віддати українським митним органам, які найперші запобігають потраплянню на ринок України незаконних тютюнових виробів і спиртних напоїв. Вони здійснюють захист інтересів споживача не тільки нашої країни, але й інших, слугують поштовхом для розвитку конкуренції саме якісних товарів та підтримують імідж вітчизняних товарів на арені іноземної торгівлі. Найважливіша їхня функція – постійний контроль за високою якістю продукції, що перетинає український митний кордон.

До адміністративної відповідальності притягують уповноважені органи виконавчо-розпорядчої влади. Суб'єктами даної відповідальності можуть виступати як фізичні, так і юридичні особи. Відповідно до Закону України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв, тютюнових виробів та пального» контроль за його дотриманням здійснюють органи, які видають ліцензії, а також інші органи, в межах компетенції [2].

Адміністративна відповідальність у сфері обігу алкогольних напоїв та тютюнових виробів – це один із видів правової відповідальності, яка виражається у негативному ставленні з боку держави. Особи, що скоїли ці правопорушення, повинні понести відповідальність у вигляді адміністративного стягнення в установлених законом порядку.

Необхідно зазначити, що соціальна роль адміністративної відповідальності у сфері обігу алкогольних напоїв та тютюнових виробів є надзвичайно важливою насамперед тому, що вона виникає як правовий наслідок не належної реалізації, порушення чи недотримання громадянами та юридичними особами своїх прав та обов'язків в суспільстві.

Адміністративні правопорушення через свою розповсюдженість завжди спричиняли значну шкоду правам та інтересам громадян. Можна точно зазначити, що адміністративна відповідальність необхідна для протидії правопорушень у сфері обігу алкогольних напоїв та тютюнових виробів, адже невідкладне накладення адміністративних стягнень

на правопорушників – виступають найбільш ефективними засобами запобігання та профілактики правопорушень у даній сфері [3].

Велике значення має закон, який Верховна Рада України прийняла 22 березня 2018 року, який надає право місцевій владі встановлювати заборону на продаж алкогольних напоїв у нічний час та дозволяє штрафувати торгівельні заклади у зв'язку із порушенням певних правил продажу алкоголю.

Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо надання органам місцевого самоврядування повноважень встановлювати обмеження продажу пива (крім безалкогольного), алкогольних, слабоалкогольних напоїв, вин столових» (законопроект № 3149) підтримали 230 народних депутатів. Відповідно до цього закону, органи місцевого самоврядування можуть самостійно встановлювати заборону продажу алкогольних напоїв (крім ресторанів, кафе та інших закладів ресторанного господарства) у визначений час в межах своєї області; також встановлено адміністративну відповідальність за торгівлю пивом (крім безалкогольного), алкогольними, слабоалкогольними напоями, винами столовими у заборонений рішенням відповідного органу місцевого самоврядування час доби. Із цього випливає, що Україна вже стала на шляху до вдосконалення законодавства, адже приймає закони, які дають можливість органам самоврядування кожної області самостійно приймати обмеження щодо заборони продажу алкогольних напоїв та тютюнових виробів у певний період доби (найчастіше з 22:00-07:00).

Відповідні зміни було внесено і до Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП), а також до законів України «Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв, тютюнових виробів та пального», «Про місцеве самоврядування в Україні», – ці зміни відіграли велику роль, адже дозволили усунути прогалини у законодавстві для винесення відповідних рішень місцевих рад, які раніше часто скасовувалися в судовому порядку [4].

Отже, адміністративна відповідальність у сфері обігу алкогольних напоїв та тютюнових виробів – це вид правової відповідальності, яка має специфічну форму негативного реагування з боку держави в особі її компетентних органів (Національної поліції України) на відповідну категорію протиправних діянь з боку суб'єкта господарювання за продаж алкогольних напоїв та тютюнових виробів, згідно з якою особи, що скоїли ці правопорушення, повинні відповісти перед уповноваженим державним органом за свої неправомірні дії і понести за це адміністративні стягнення в установлених законом формах і порядку. Такою відповідальністю, окрім застосування штрафних санкцій, може бути і анулювання ліцензії на право здійснення роздрібною торгівлі алкогольними напоями та тютюновими виробами. Недостатній

контроль з боку держави у сфері незаконного обігу алкогольних напоїв та тютюнових виробів, сумарна кількість вчинених таких правопорушень становить неймовірну небезпеку для самої держави і суспільства, прав і свобод громадян, а це, в свою чергу, відображає необхідність швидкого та рішучого реагування на такі протиправні прояви з боку держави.

Література:

1. Про стандартизацію: Закон України від 05.06.2014 р. No 1315-VII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1315-18> (дата звернення: 20.10.2019).

2. Про державне регулювання виробництва і обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів та пального: Закон України від 25 квітня 2018 року No 481/95. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/481/95-%D0%B2%D1%80>.

3. Задохайло Д. В. Правові засади формування та реалізації економічної політики держави: автореф... дис. д-ра юрид. Наук. 12.00.04. Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». Харків, 2013. С. 38.

4. Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи: Закон України від 28 грудня 2014 р. No 71-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/71-19>.

5. Деткова Л. А. Деякі питання державного регулювання виробництва та обігу алкогольних напоїв і тютюнових виробів в Україні. Актуальні проблеми держави і права. 2005. С. 295–299. URL: <http://www.apdp.in.ua/v24/44.pdf>.

ФУНКЦІЇ ПОДАТКОВИХ ПІЛЬГ ЯК ВИЗНАЧАЛЬНИЙ ФАКТОР РОЗВИТКУ ПІЛЬГОВОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

Гончарова Ю. Ю.,

аспірант кафедри фінансового права

Навчально-наукового інституту права

Університету державної фіскальної служби України

м. Ірпінь, Київська область, Україна

Функції податкових пільг не можливо дослідити без детального аналізу функцій податків, які еволюціонували і трансформувалися разом з розвитком податкової системи України в цілому.

Проаналізувавши публікації науковців, практиків-правознавців, економістів та фахівців в сфері фінансового права, можна виділити такі

основні функції податків як фіскальна, регулятивна та розподільча. Також виокремлюють економічну, соціальну, стимулюючу та контрольну. При цьому існують позиції, які ґрунтуються на змішуванні і недостатньо чіткому визначенні змісту функцій податків.

Підходи до виокремлення як окремих груп функцій податків, так і податкових пільг залежать від історичного етапу розвитку суспільних відносин та, зокрема, рівня розвитку держави, оскільки наявність податкової системи є однією з ознак державності.

Фіскальна функція податків в історичній ретроспективі є заголовною, спрямованою на формування державного бюджету в площині функцій держави. Наприклад, О.В. Атаманчук, підсумовуючи визначення сутності податків, вважає, що всі вони без винятку підкреслюють їх головне призначення – мобілізацію фінансових ресурсів, акцентуючи таким чином увагу на фіскальній функції податків та їх фіскальному потенціалі. Рівень фіскальності податків має визначатись обсягом дохідної частини бюджету країни, який повинен бути достатнім для виконання визначених законодавством функцій держави [1, с. 26]. На сьогоднішній день ця функція залишається домінантною в Україні.

Аналіз функцій податків необхідний для того, щоб краще зрозуміти сутність функцій податкових пільг, оскільки податкові пільги є факультативною ознакою податків, виходячи з положень статті 7 Податкового кодексу України [2].

У сучасній науковій літературі, на жаль, мало приділено уваги аналізу функцій саме податкових пільг. Вчені-правознавці у переважній більшості розглядають стимулюючу функцію податків, яка реалізується у формі податкових пільг. Так, В.І. Лісняк наводить аналіз стимулюючої функції податків, надаючи їй виняткового значення як інструменту впливу на економіку, особливо у рамках світової глобалізації. При цьому автор зазначає, що деякі науковці виокремлюють стимулюючу функцію як додаткову, або таку, яка є похідною від регуляторної, а деякі вчені виділяють її окрему функцію, більш того як основну [3, с. 19]. І.Н. Рикова та В.С. Уткін висвітлюють як основні дві функції податкових пільг – компенсаційну та стимулюючу. При цьому під компенсаційною функцією розуміється створення рівних можливостей для суб'єктів оподаткування при наявності нерівних зовнішніх та внутрішніх факторів, а під стимулюючою – вплив на розвиток окремих видів діяльності за допомогою створення для них сприятливих умов [4, с. 34].

Отже, стимулююча функція притаманна по своїй правовій природі як податкам, так і податковим пільгам та безпосередньо пов'язана з регулюючою функцією, яка є інструментом впливу на суспільні відносини. При цьому В.І. Лісняк висловлює таку думку: якщо умовно спростити цю схему реалізації функцій податків, то їх регуляторна

функція виражає регулювання правовим механізмом суспільних відносин, а стимулююча функція крізь призму правового впливу уособлює стимулювання податком економіки й соціально-економічної сфери [3, с. 20]. Для більшої деталізації функцій податкових пільг, на мою думку, доцільно розглядати їх крізь призму їх класифікації. У науковій доповіді «Теоретико-прикладні аспекти інвентаризації податкових пільг, передбачених українським законодавством», податкові пільги класифіковані за ознаками їх відповідності цілям економічної політики держави [5, с. 38].

Аналіз вищенаведеного дає підстави запропонувати, крім вищеназваних, такі функції податкових пільг:

– інвестиційну та інноваційну, які спрямовані на стимулювання розвитку нової підприємницької діяльності або запровадження інноваційних технологій, вироблення новітніх товарів та надання сучасних послуг;

– відновлювальну, спрямовану на відновлення платоспроможності боржника або усунення наслідків руйнування виробництва з будь-яких причин;

– протекціоністську, метою якої є торговельний захист виробників. Такий захист має відбуватись лише у рамках міжнародних зобов'язань України, зокрема, які виходять з членства України в СОТ;

– соціальну, яка, з одного боку може бути спрямована на відновлення соціальної справедливості або захист окремих верств населення, а з іншого – для підтримання населення під час, наприклад, пандемії COVID-19.

Запропонований перелік ґрунтується на правовій та економічній цілях податкових пільг та є важливим при розробленні державної політики у цій сфері. Такий підхід має стати ефективним механізмом стимулювання розвитку економіки, зайнятості населення та реагування на сучасні виклики.

Література:

1. Атаманчук О. В. Регулююча функція податків та регуляторний потенціал податкової системи. *Економіка та держава*. 2008. № 10. С. 26–29.

2. Податковий кодекс України : Закон України від 2 груд. 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 17.05.2021).

3. Лісняк В. І. Стимулююча функція як самостійний напрям призначення та впливу податків. *Право та державне управління*. 2015. № 4 (21). С. 18–21.

4. Рыкова И. Н., Уткин В. С. Оценка эффективности налоговых льгот: систематизация инвестиционных проектов и мер поддержки. *Финансовый журнал*. 2013. № 4. С. 31–38.

5. Теоретико-прикладні аспекти інвентаризації податкових пільг, передбачених українським законодавством / Д. М. Серебрянський та ін.; за керів. М. В. Кармаліти. Ірпінь : НДІ фінансового права, 2013. 60 с.

ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАТКОВОГО СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ

Гриценко М. О., Кондраненкова І. К.

студентки Навчального-наукового інституту права

Науковий керівник: Аністратенко Ю. І.

доктор юридичних наук, доцент кафедри фінансового права

Університету державної фіскальної служби України

м. Ірпінь, Київська область, Україна

На сьогоднішній день економіка в Україні має великий потенціал розвитку та зростання. Створюючи нові робочі місця і поглинаючи надлишкову робочу силу, малий бізнес здатний вирішити проблему з офіційною зайнятістю населення, що досі залишається актуальною для нашої держави. Створення великої кількості малих підприємств дає поштовх розвитку регіональної економіки. Розвиток здійснюється як через конкуренцію малих підприємств між собою, так і з суб'єктами середнього та великого бізнесу.

Аналіз стану малого бізнесу в Україні свідчить про те, що подальший його розвиток є неможливим без активного втручання держави. Тому для України наразі особливо актуальними є розробка та реалізація обґрунтованої та ефективної державної політики підтримки розвитку малого бізнесу, в першу чергу це стосується реформування системи оподаткування малих підприємств з метою створення сприятливих умов для розширення бізнесу.

Вивчення досвіду державної підтримки малого підприємництва в розвинутих країнах свідчить, що сприяння його розвитку можливе лише шляхом поєднання та узгодження різних форм, методів, засобів регулювання і підтримки. Такими методами можуть бути: сприяння розвитку кредитних відносин між малим бізнесом та комерційними банками, реалізація державних програм розвитку малого бізнесу, створення системи державних замовлень тощо. Проте одним з основних

важелів впливу на малі підприємства лишається податкова політика держави.

На нинішньому етапі спрощена система оподаткування є найкращою альтернативою у сфері сприяння розвитку малого бізнесу через податковий механізм, проте і вона не є досконалою. Усунення недоліків спрощеної системи призведе до створення більш сприятливого середовища для малого підприємництва.

Вивчення досвіду державної підтримки малого підприємництва в розвинутих країнах свідчить, що сприяння його розвитку можливе лише шляхом поєднання та узгодження різних форм, методів, засобів регулювання і підтримки. Основними кроками держави на шляху підтримки розвитку малого бізнесу у світовій практиці вважають:

- створення раціональної нормативно-правової бази;
- вдосконалення спрощеної системи бухгалтерського обліку та звітності малих підприємств;
- організація фінансової підтримки малого бізнесу;
- забезпечення малих підприємств інформацією та підготовленими кадрами [1].

Найважливішим кроком, безперечно, є організація фінансової підтримки малого бізнесу. Кредитування малих підприємств комерційними банками в Україні знаходиться на низькому рівні розвитку. Станом на 01.01.2021 р. сукупний портфель кредитів, виданих малим та середнім фірмам, дорівнював 55 мільярдів гривень, а це лише 5% загального портфеля кредитів, виданих банками юридичним особам. Зважаючи на те, що кількість малих та середніх підприємств становить 99% усіх підприємств країни, ця цифра є просто мізерною. При цьому майже дві третини кредитів видали всього 8 банків, а кредитуються переважно юридичні особи [2].

Держава може сприяти кредитуванню малих підприємств двома шляхами. Першим варіантом є створення спеціальних державних установ або неприбуткових організацій для кредитування і фінансування малого бізнесу. При цьому вартість кредиту (який може бути і безвідсотковим) може залежати від віку, виду економічної діяльності, місця розташування підприємства тощо.

Таким чином можна створювати більш сприятливі умови для новостворених фірм, підприємств певної галузі, залежно від загальнонаціональної стратегії розвитку економіки чи задля розвитку певних місцевих ресурсів тощо. Наприклад, сьогодні в Україні фінансовою підтримкою мікро-, малих та середніх підприємств успішно займається Німецько-Український фонд (НУФ), заснований урядом спільно з НБУ та Німецьким державним банком розвитку [3].

Другим варіантом є державне сприяння розвитку кредитних відносин між малим бізнесом та комерційними банками. Задля цього можна

запровадити кредитування малого підприємництва банками під гарантії бюджетних коштів; ввести пільгове оподаткування прибутку комерційних банків, одержаного за рахунок кредитування малих підприємств тощо.

Не останню роль у фінансовій підтримці малого бізнесу відіграють державні регіональні та місцеві програми розвитку малого бізнесу. Подібні програми існують в кожній області України. На загальнодержавному рівні ними займається переважно Міністерство економічного розвитку і торгівлі [4]. Проте разом з розробкою програм розвитку малого бізнесу, важливим є контроль за їх впровадженням, прозорість виділення коштів, їх цільове використання, відсутність корупції тощо.

Враховуючи, що кредитна підтримка малих підприємств та бюджетне фінансування програм їхнього розвитку є слабкими та, швидше за все, у середньостроковій перспективі й надалі залишатимуться на низькому рівні, фіскальні важелі впливу на діяльність малих підприємств і надалі лишатимуться домінуючими [5].

Фіскальний механізм України необхідно реформувати у напрямі забезпечення сприятливих умов для ведення бізнесу та залучення інвестицій шляхом побудови стимулюючої податкової системи. Водночас при реформуванні податкової системи варто також зважати на те, що для України заходи щодо зменшення ставок основних податків та істотного збільшення бюджетних видатків з метою стимулювання розвитку малого підприємництва є неприйнятними через такі фактори:

- навіть за стабільних економічних умов у нашій державі її соціальні зобов'язання істотно перевищують фінансові можливості;
- зниження податкових ставок як інструмент стимулювання інвестицій в умовах політичної нестабільності України не забезпечить бажаних результатів, а лише призведе до зменшення й без того обмежених фінансових можливостей бюджетів України;
- відсутність джерел фінансування бюджетного дефіциту не сприятиме збільшенню видатків понад отримані доходи [6, с. 262].

Тому система оподаткування малих підприємств має бути спрямована одночасно і на стимулювання розвитку малого бізнесу, і на подальше наповнення державного та місцевих бюджетів за рахунок податкових надходжень від малих фірм. Сучасний стан малого підприємництва в Україні свідчить про необхідність стимулювання його розвитку з боку держави, а отже і продовження дії спрощеної системи оподаткування.

Не менш важливими та необхідними напрямками розвитку податкової системи є підвищення довіри підприємців до податкових органів, інформаційна та консультаційна підтримка малого бізнесу, простота системи справляння податків тощо. Так, зменшення кількості процедур,

обов'язкових форм звітності, загального часу на сплату податків дозволить значно полегшити даний процес. Не останню роль тут відіграє система електронної сплати податків «Електронний кабінет платника податків», що на сьогодні досить ефективно працює та продовжує вдосконалюватись Державною податковою службою України.

Система оподаткування малих підприємств має бути спрямована одночасно і на стимулювання розвитку малого бізнесу, і на подальше наповнення державного та місцевих бюджетів за рахунок податкових надходжень від малих фірм.

Вдосконалити чинну систему оподаткування можна таким чином:

- прив'язати граничні обсяги виручки, що визначають групу платника податків, до мінімальної зарплати або індексу споживчих цін задля їх постійної актуалізації;

- звільнити від оподаткування новостворених суб'єктів малого бізнесу або встановити ставки податку, диференційовані за часом існування підприємства для сприяння новоствореним та новоствореним фірмам;

- забезпечити залежність сплати податків від результату діяльності підприємства;

- забезпечити інформаційну та консультаційну підтримку малого бізнесу щодо його оподаткування, підвищити довіру підприємців до податкових органів тощо.

Таким чином, найбільш доцільним для впровадження є податковий режим, за якого підприємство звільняється від оподаткування терміном на три роки за умови реінвестування щонайменше половини чистого прибутку у власний розвиток. При цьому вводити даний податковий режим на нинішньому етапі економічного розвитку України ми пропонуємо не лише для новостворених малих підприємств, а для всіх суб'єктів господарювання, що мають змогу використовувати спрощений режим оподаткування. Це призведе не лише до створення значної кількості нових фірм, а й до бурхливого розвитку вже наявних, їх переростання у середній бізнес та, як наслідок, до економічного зростання України загалом.

Література:

1. Поліщук О., Цимбал В. Проблеми розвитку малого бізнесу в Україні // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. – 2011. – № 32. – С. 82–85.

2. Волкова Н.І., Свірідова К.Д. Аналіз проблем кредитування малого та середнього бізнесу в сучасних економічних умовах // Фінанси, облік, банки. – №1. – 2017. – С. 55–62.

3. Офіційна сторінка Німецько-Українського фонду. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://guf.gov.ua>.

4. Офіційна сторінка Міністерства економічного розвитку і торгівлі України <http://www.me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=5dee0c19-31f9-4a56-9f86-c05dc322cbb4&tag=ProgramiPidtrimkiPidprintsiv>.

5. Буй Т.Г. Податкова політика щодо малого бізнесу в Україні // Наукові записки НаУКМА. Економічні науки. – 2011. – Т. 120. – С. 8–11.

6. Ногінова Н. Оподаткування малого підприємництва в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку // Науковий вісник НЛТУ України. – 2014. – № 24.1. – С. 259–263.

СИСТЕМА ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЛІЦЕЙСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ США: ОКРЕМІ ПОЗИТИВНІ АСПЕКТИ

Дем'янчук В. А.

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінально-правових
та адміністративно-правових дисциплін,*

*Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука*

Ляшук І. С.

*студентка 4 курсу
юридичного факультету*

*Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука
м. Рівне, Україна*

Враховуючи поступову децентралізацію органів правопорядку в Україні, та беручи до уваги реалізацію в Україні міжнародних стандартів та врахування досвіду провідних країн світу, актуалізує питання вивчення системи організації поліцейської діяльності у США. Зазначене має важливе значення для того, щоб зрозуміти сучасну структуру органів закону цієї країни сьогодні, адже американська поліцейська система, як стверджує Х. В. Солнцева, єдина в світі.

Так, більшість країн світу сьогодні покладаються на одне або тільки кілька агентств правоохоронних органів, тоді як у Сполучених Штатах є тисячі правоохоронних органів з сотнями тисяч працівників. Жодна

інша країна світу не має такої системи громадського порядку, як США. Вивчення історії поліцейської діяльності, на думку науковця, важливе ще й з іншої причини: історія часто повторюється. Історія повторюється негативно, коли політики приймають рішення у вакуумі, не звертаючи уваги на тих, хто вже стикався з такою ж проблемою раніше: нездатність користуватися досвідом призводить до ускладнень та повторення минулих помилок [1].

Так, основною урядовою установою країни, на яку покладається розслідування всіх кримінальних злочинів, за винятком тих, розслідування яких доручено іншим службам, є Федеральне бюро розслідувань [2]. Цей правоохоронний орган займає центральне місце в боротьбі з правопорушеннями і справедливому відправленні правосуддя в Сполучених Штатах. Законодавство та модель правоохоронної системи США побудовані таким чином, що призвели до якщо не повної, то значної децентралізації поліцейських підрозділів. Поліцейські служби та підрозділи штатів є незалежними від федеральних. А кількість поліцейських органів різної компетенції в США сягає майже 40 тисяч. Жорстких ієрархічних зав'язків, таких, які має поліція в Україні, між ними немає ні по вертикалі, ні по горизонталі. Поліцейські органи США умовно можна згрупувати так: федеральні поліцейські органи; поліцейські органи штатів; поліцейські органи в графствах; поліцейські органи в містах і селищах міського типу; поліцейські органи корпорацій і фірм (приватна поліція). В Сполучених Штатах Америки поліцейські функції, крім вказаних органів, виконують також спеціальні органи Міністерства фінансів, митної служби, служби внутрішніх прибутків, федеральні органи контролю за банками, управління банків, бюро наркотиків, служби імміграції, інспекційного департаменту поштового відомства і ряду інших органів, які мають право на проведення дізнання і досудового слідства по правопорушенням, віднесеним до їх компетенції [3].

Крім цього, в США дуже розвинений інститут шерифства. Так, шериф округу є керівником окружної поліції. Обов'язки і взаємовідносини між шерифом і поліцією штату значно різняться від штату до штату. В основному це підтримка правопорядку, боротьба зі злочинністю, допомога у здійсненні правосуддя, функції судового пристава, адміністративне управління окружною в'язницею. Зазвичай шерифи поділяються на три основні категорії: 1) шерифи з мінімальними правами – відповідають за в'язницю, транспортування ув'язнених, вручення повісток до суду тощо; 2) шерифи з обмеженими правами – на додаток до вказаних вище виконують звичні традиційні правоохоронні функції, такі як розслідування злочинів та патрулювання в межах свого округу; 3) шерифи, що виконують весь набір правоохоронних функцій, незалежно від кордонів округу. У деяких шта-

тах (здебільшого у північних) повноваження шерифа значно звужені. Більшу частину роботи з охорони правопорядку забезпечує поліція штату. Протилежна ситуація спостерігається у більшості південних штатів. У багатьох районах шериф сприймається як впливова політична фігура [4]. Також, до обов'язків шерифа відноситься превентивна функція та функція розслідування злочинів, контроль за станом правопорядку на автошляхах.

З аналізу позитивного досвіду США, українським реформаторам варто також звернути увагу на повноваження співробітників поліції цієї країни. Так, А. В. Стаценко у своєму дослідженні на прикладі прав офіцера поліції та водія, приходять до висновків, що в США права останніх на законодавчому рівні досить чітко регламентовані. Зокрема, це підстави зупинки, порядок огляду та обшуку водія та транспортного засобу. Як приклад, автор зазначає, що перед складанням іспиту для отримання посвідчення водія у США, особа підписує документ у якому вона погоджується з тим, що у разі зупинки транспортного засобу під її керуванням та наявності підстав, офіцер поліції може оглянути водія та автомобіль. Таким чином, особа складаючи іспит вже усвідомлює як потрібно поводитися у разі такої зупинки працівником поліції [5].

У ході дослідження також звертаємо увагу, що у США існує безліч довідників, правил, книжок, рекомендацій, тощо, як правильно поводитися та спілкуватися з офіцером поліції. Зокрема, до деяких з них, на прикладі зупинки транспортного засобу, відноситься такий алгоритм: по-перше, необхідно заглушити двигун автомобіля, що дасть змогу правоохоронцю розуміти подальші дії (намір залишити місце зупинки); після цього залишатися в салоні транспортного засобу (крім випадків, коли поліцейські запрошують вийти) та, за необхідності, увімкнути світло. Зазначене надасть змогу правоохоронцю бачити рухи водія та своєчасно реагувати на будь-які зміни. Відкрити віконце зі сторони водія та тримати руки на кермі.

На наш погляд, така практика позитивна й для України через нагальну необхідність підвищення якості виконання як поліцейськими своїх службових обов'язків, дотримання прав та законних інтересів осіб, так і для інших осіб, які у разі виникнення ситуацій застосування поліцейськими основних адміністративно-правових методів діяльності поліції – переконання та примусу, будуть знати алгоритм дій правоохоронців та відповідно реагувати на нього, виконуючи законні вимоги поліцейського.

Якщо звернутися до ситуації із застосування вогнепальної зброї поліцейським, що є найбільш суворим заходом примусу, можемо спостерігати таку ситуацію, коли її застосування несе за собою різноманітні наслідки та критику громадськості. Застосування та використання громадянами вогнепальної зброї в країні гарантовано

положеннями другої поправки до Конституції. Порівнюючи США та інші країни, спостерігаємо, що американські поліцейські наділені правом застосовувати вогнепальну зброю без попередження. Згідно із діючим законодавством, працівник поліції може застосовувати вогнепальну зброю в будь-якій ситуації, яку він вважає небезпечною для свого життя і здоров'я. У той же час, її застосування у подальшому автоматично призводить до проведення службового розслідування та встановлення підстав законності її застосування. Законодавство США робить акцент на наявності безпосередньої загрози життю або здоров'ю працівника поліції, в той час як України – на забезпеченні безпеки громадян (включаючи самих правопорушників).

Як підсумок, потрібно сказати, що поліція в США є не каральним органом, а громадською службою, метою якої є підтримання правопорядку.

Література:

1. Солнцева Х. В. Поняття «поліцейська діяльність» в Україні та США. *Право та інновації* № 1 (13) 2016. Режим доступу: URL: <https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2016/05/Solntseva13.pdf> (дата звернення 19.04.2021).
2. Басс В. О. Організаційно-правові засади створення місцевої міліції в Україні: порівняльний аналіз з діяльністю муніципальної поліції зарубіжних країн: дис. ... кандидата юрид. наук. Київ, 2010. 208 с.
3. Ратушняк В. І. Адміністративно-правові засади управління міліцією громадської безпеки в Україні: дис. ... кандидата юрид. наук. Харків, 2013. 212 с.
4. Доценко О. С. Основні напрями діяльності поліції зарубіжних країн, основним завданням яких виступає забезпечення громадської безпеки. *Митна справа*. 2014. №2 (92). Ч. 2. Кн. 2. С. 217–220.
5. Стаценко А. В. Реформа української поліції: американський досвід. *Юридичний науковий журнал*. Випуск № 3/2016. С. 188–190. Режим доступу: URL: http://www.lsej.org.ua/3_2016/57.pdf (дата звернення 19.04.2021).

ЮРИДИЧНА КЛІНІКА ЯК СУБ'ЄКТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ОТРИМАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПРАВНИЧОЇ ДОПОМОГИ

Дерев'яно Н. З.

*доктор філософії в галузі права,
старший викладач кафедри суспільно-правових дисциплін
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янука
м. Рівне, Україна*

Під суб'єктами забезпечення реалізації права на отримання професійної правничої допомоги ми розуміємо органи державної влади, а також інші недержавні органи з делегованими повноваженнями, що покликані створювати надійні умови для реалізації вказаного права, захищати та охороняти конституційне право на отримання професійної правничої допомоги, які ми згрупували у дві великі групи – державних і недержавних суб'єктів.

До першої групи суб'єктів, що забезпечують реалізацію права на отримання професійної правничої допомоги ми відносимо: Президента України, Верховну Раду України, Кабінет Міністрів України; Уповноваженого з прав людини та його апарат; Міністерство юстиції України та його уповноважені територіальні органи; суди; органи прокуратури; органи виконавчої влади та місцевого самоврядування; Координаційний центр з надання правової допомоги; Наглядову раду Координаційного центру з надання правової допомоги та Центри з надання безоплатної вторинної правової допомоги. До недержавних суб'єктів відносяться: міжнародні організації та фонди; громадські організації; юридичні клініки, які створюються при юридичних факультетах закладів вищої освіти.

Юридичні клініки, які створюються при юридичних факультетах вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації – є суб'єктом недержавної системи безоплатної правової допомоги. Вони діють на підставі Положення про неї та Статуту вищого навчального закладу затвердженого його керівником.

Юридична клініка в сучасних реаліях є найбільш дієвим інструментом набуття практичних навичок для студентів, які в процесі залучення до роботи юридичної клініки можуть закріпити теоретичні знання шляхом надання правової допомоги. Саме використання своїх знань на практиці щодо реальних людей і реальних життєвих ситуацій є незмінним атрибутом підготовки справжнього фахівця [3, с. 134].

Юридична клініка не є юридичною особою оскільки є структурним підрозділом закладу вищої освіти, що здійснює підготовку фахівців за напрямом «Право» і створюється як база для практичного навчання та проведення навчальної практики студентів старших курсів. Вона як структурний підрозділ, може мати відповідні штампи і бланки з власним найменування [1].

Загальне керівництво юридичною клінікою вищого навчального здійснює його керівник – ректор (президент), начальник, директор тощо. Керівник юридичної клініки призначається на посаду рішенням керівника вищого навчального закладу, що здійснює підготовку фахівців за напрямом «Право», за поданням керівника факультету, інституту, філії тощо. Структуру та чисельність співробітників юридичної клініки визначає керівник вищого навчального закладу. Консультантами юридичної клініки є студенти старших курсів, що навчаються за напрямом «Право» та надають правову допомогу під керівництвом викладачів-кураторів. Порядок і строк їх участі роботі юридичної клініки, кількість студентів-консультантів визначається відповідним Положенням про юридичну клініку вищого навчального закладу [1].

Основні завдання юридичної клініки:

- надання студентам можливості набуття навичок практичної діяльності, підвищення рівня практичних знань та вмінь;
- забезпечення доступу представників соціально вразливих груп суспільства до правової допомоги та надання безоплатних юридичних консультацій студентами;
- формування правової культури громадян;
- забезпечення можливості спілкування студентів під час навчального процесу з фахівцями-практиками судових та правоохоронних органів, інших державних органів та органів місцевого самоврядування з питань їх діяльності;
- проведення теоретичних і практичних занять за результатами діяльності юридичної клініки;
- проведення науково-практичних конференцій, семінарів, тренінгів та інших заходів з актуальних правових питань;
- співробітництво з іншими юридичними клініками вищих навчальних закладів України та за межами держави [2].

Заклад вищої освіти де створена і діє юридична клініка зобов'язаний створити та забезпечити належні умови для її роботи. Для цього виділяється окреме приміщення на території закладу, куди повинен бути вільний доступ для клієнтів, інформація про роботу юридичної клініки розміщують на офіційному сайті закладу, а також про часи роботи.

Юридична допомога, як правило, надається безпосередньо при розгляді звернення. З причин неможливості вирішення питання відразу

під час приймання та у разі потреби додаткового вивчення порушеного питання працівниками юридичної клініки може встановлюватись інший строк і порядок розгляду звернення громадянина. Також клієнту повинна бути забезпечена можливість подати керівнику юридичної клініки свій відгук про якість наданої йому правової допомоги [1].

Отже, юридичні клініки є унікальним елементом у розгалуженій системі безоплатної правової допомоги, які з одного боку покликані надавати професійну правничу допомогу незахищеним верствам населення, а з іншого бути базою для отримання професійних навичок та умінь студентами правниками.

Література:

1. Типове положення про юридичну клініку вищого навчального закладу України. Затверджено Наказом Міністерства освіти і науки України від 03.08.2006 N 592. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0956-06#Text>

2. Соколенко О. Л. Юридична клініка в правоосвітній діяльності. 2018. URL: <http://212.1.86.13/jspui/bitstream/123456789/3066/1/6.%20%D0%A1%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%BA%D0%BE%20%D0%9E.%20%D0%9B..pdf>

3. Юркевич І. Роль юридичних клінік у підготовці професійних юристів. *Актуальні проблеми правознавства*. 2020. Вип. 2. С. 131–135.

АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПРИМУС ЯК ЗАСІБ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Жиляк В. Р.

студентка юридичного факультету

Науковий керівник: Грицай І. О.

доктор юридичних наук, доцент,

професор кафедри загальноправових дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

м. Дніпро, Україна

Розвиток демократії, а разом з нею і поступовий розвиток державності, нерозривно пов'язаний із особливим підходом органів державної влади безпосередньо до громадян, що полягає у ефективному застосуванні адміністративного примусу у разі протиправної поведінки. Актуальність цього питання полягає в тому, що на сучасному етапі

розвитку існує проблема дотримання прав і свобод людини і громадянина з боку виконавчої влади при застосуванні адміністративного примусу з метою забезпечення дотримання правопорядку. Хоча право і має обов'язковий характер, його норми не завжди передбачають саме примусовий характер їх виконання [1]. Адже, як відомо, адміністративний примус є одним із жорстких засобів впливу з боку держави з метою покарання винних, а також для відновлення правопорядку. Ця тема не є новою, і тому до неї неодноразово зверталися як вітчизняні так і зарубіжні юристи. Питання про актуальність застосування такого методу державного управління як адміністративний примус у запобіганні адміністративних правопорушень у нашій державі є предметом дискусій не лише в науці, а й на практиці. Щодо до розгляду головного питання, слід зазначити, що адміністративне право регулює такі відносини, які відіграють велике значення як для громадян так і для суспільства в цілому [2].

Саме тому, на сьогодні, докорінним чином повинно змінюватися нормативно-правове регулювання у сфері охорони громадської безпеки та порядку. Ця сфера діяльності регулюється нормами адміністративного права. Одним із видів державного примусу прийнято вважати адміністративний, який займає важливе місце серед останніх. Адміністративний примус є об'єктом розгляду переважної більшості адміністративно-правових досліджень в Україні. Він поряд із кримінальним, процесуальним примусом розглядається як різновид державного примусу [3].

Як відомо, сьогодні громадяни мають можливості вільного вибору поведінки в стосунках з державою. У випадках недотримання таких правил поведінки, або виникнення певних суперечностей між волею колективу, або навіть волею окремих осіб по відношенню до держави, які зазвичай мають в планах перед собою протиправну мету, держава наділена реальною можливістю примусити особу виконувати правові приписи задля забезпечення належного розвитку суспільства, а також законності. Посилаючись на Конституцію, а саме до статті 19, де говориться про те, що правопорядок ґрунтується на засадах, згідно з якими ніхто не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством. В другій частині даної статті вказано, що органи державної влади, а також органи місцевого самоврядування зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [4]. Адміністративний примус є необхідним для охорони, перш за все, правопорядку, прав та інтересів людини і громадянина, створення належних умов для реалізації діяльності державного апарату.

Це не основний, але досить важливий і необхідний метод державного управління. Метод примусу є невід'ємною складовою

системи методів державного управління суспільством. Вказаний метод належить до найбільш жорстких засобів впливу, тому в діяльності органів управління та їх посадових осіб примус застосовується, як правило, у поєднанні з іншими управлінськими прийомами [5].

Отже, якщо узагальнити вище наведене можна зробити висновок, що дана тематика не втрачає своєї актуальності, а навпаки є предметом дедалі більшого обговорення. Метод примусу є одним із правових методів забезпечення захисту суспільних відносин, охорони громадського порядку та безпеки, а також покарання винних осіб правопорушеннях. Результатом діяльності державно-владних повноважень і є застосування адміністративного примусу. Таким чином, адміністративний примус є об'єктивно обумовленим методом державного управління.

Література:

1. Коліушко І. Поняття адміністративного примусу потребує ґрунтового переосмислення. І. Коліушко, О. Банчук. *Право України*. № 4. 2010. С. 307–314.
2. Бевзенко В. М. Значення правовідносин у механізмі державного управління. *Право і Безпека*. 2005. № 4. С. 12–13.
3. Галунько В., Олефір В., Гридасов Ю. та ін. Адміністративне право України: у 2-х т. підручник Т.1: Загальне адміністративне право. Академічний курс. Херсон: ХМД, 2013.
4. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30. Ст. 19.
5. Колпаков В. К. Адміністративне право України. Підручник. Київ. *Юрінком–Інгер*. 2004. С. 194.

АДМІНІСТРАТИВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ УМОВ КАРАНТИНУ

Замкова Д. Р.

студентка юридичного факультету

*Науковий керівник: **Наливайко Л. Р.***

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри загальноправових дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

м. Дніпро, Україна

Понад рік Україна живе по новим, безпрецедентним правилам з жорсткими обмеженнями, спрямованими на попередження поширення COVID-19. З поставленими державними органами обмеженнями не всі громадяни згодні, є такі, які не хочуть або не можуть дотримуватися їх з тих або інших причин. Тому з виникненням коронавірусної хвороби в Україні було прийнято низку нормативно-правових актів, якими було запроваджено відповідальність за порушення карантину – адміністративну та кримінальну.

Адміністративна відповідальність завжди перебуває у площині уваги науковців. Вихідні теоретичні засади цього інституту адміністративного права набули розвитку у наукових працях Л.Р. Білої-Тіунової, Ю.П. Битяка, Р.А. Калюжного, С.В. Ківалова, В.К. Колпакова, А.Т. Комзюка, В.А. Крижановської, Д.М. Лук'янца, О.В. Негодченка, О.Л. Чернецького та інших поважних учених.

Постановою Кабінету Міністрів України від 11.03.2020 № 211 «Про запобігання поширенню територією України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-Cov-2» з березня поточного року на всій території України було проголошено карантин, який згодом було подовжено. Велика кількість українців вимушена була ізолюватися у своїх домівках для своєї безпеки, безпеки своїх родичів та суспільної безпеки. Ці та інші карантинні заходи сприяли стримуванню поширення (в геометричній прогресії) випадків захворювань населення України. Так, в період встановлення карантину було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 17.03.2020 № 530 КУпАП, яким було доповнено ст. 44-3 «Порушення правил щодо карантину людей». Цією нормою було встановлено адміністративну відповідальність за порушення правил, спрямованих на запобігання поширенню COVID-19 [4].

Коронавіруси становлять велике сімейство вірусів з доведеними хвороботворними властивостями по відношенню до людини або тварин. Відомо, що ряд коронавірусів здатний викликати у людини респіраторні інфекції в діапазоні від звичайної застуди до більш серйозних станів, таких як близькосхідний респіраторний синдром (ББРС) і важкий гострий респіраторний синдром (ВГРС). Останній з недавню відкритих коронавірусів викликає захворювання COVID-19 [4].

COVID-19 – інфекційне захворювання, викликане останнім з недавню відкритих коронавірусів. До спалаху інфекції в Ухані, Китай, в грудні 2019 року про новий вірус і захворювання нічого не було відомо.

Одним із ключових змін до законодавства України став Закон від 17 березня 2020 року «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)». Цим законом було запроваджено адміністративну відповідальність за порушення правил щодо карантину людей. Вона передбачена ст. 44-3 КУпАП та становить від однієї до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, тобто від 17 000 до 34 000 гривень; а для посадових осіб – від двох до десяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (від 34 000 до 170 000 гривень) [1].

На осінь 2020 року, як повідомляє прес-служба Національної поліції України, було складено більше 6000 адміністративних протоколів про порушення карантинних заходів на підставі вищевказаної статті КУпАП. Протоколи співробітниками поліції складаються з різних виявлених порушень, а саме: за порушення умов самоізоляції, відвідування спортивних майданчиків і парків, перебування в громадських місцях без засобів індивідуального захисту (захисної маски на обличчі), порушення умов щодо припинення здійснення господарської діяльності, яка повинна бути припинена на підставі постанови Кабінету Міністрів України від 11.03.2020 р № 211, перевезення в міському транспорті більше десяти осіб одночасно і т.д. у свою чергу, рішення про притягнення до відповідальності за вчинення адміністративного правопорушення приймається судом [5].

За результатами розгляду направлених до судів адміністративних матеріалів на момент осені 2020 року в Єдиному державному реєстрі судових рішень налічувалось близько 800 постанов місцевих загальних судів, аналіз змісту яких свідчить про те, що за своєю суттю судові рішення можна розділити на три категорії [5]:

1) закриття провадження у справі в зв'язку з відсутністю в діях особи, щодо якої складено протокол про адміністративне правопорушення, складу такого правопорушення;

2) повернення адміністративних матеріалів на доопрацювання;

3) притягнення до відповідальності за порушення карантинних заходів з накладенням штрафу або визнання особи винною у вчиненні адміністративного правопорушення з усним попередженням і закриттям справи.

Переважає більшість постанов судів в Єдиному державному реєстрі судових рішень полягають у закритті проваджень у справах про адміністративні правопорушення і повернення матеріалів на доопрацювання.

Закриваючи провадження на підставі п. 1 ч. 1 ст. 247 КУпАП через відсутність в діях особи складу адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 443 КУпАП, суди виходять з основних принципів судочинства в Україні, а саме: принципів змагальності сторін та свободи в наданні ними суду своїх доказів і у доведеності перед судом їх переконливості [1].

Так, як показує аналіз судових рішень, велика частина правопорушень, за які особи притягувалися до адміністративної відповідальності, полягає в:

1) перевезення водіями міського транспорту одночасно більше десяти пасажирів;

2) перебування в громадських місцях, в основному в магазинах продовольчих товарів, без масок;

3) здійснення продавцями продажу товарів без захисних масок на обличчі і рукавичок;

4) порушенні режиму самоізоляції;

5) перебування у зонах відпочинку.

Велика кількість постанов, якими накладено штрафів на порушників, свідчить про те, що судами застосовується мінімальний розмір штрафу, передбачений ст. 443 КУпАП, – 17000 грн 00 коп., Хоча до більш суворої відповідальності суди залучають керівників магазинів, які не припинили господарську діяльність всупереч імперативним приписам постанови Кабінету Міністрів України від 11.03.2020 р № 211, і накладають штрафи в розмірі 34000 грн 00 коп., що підтверджується постановою Новоодеського районного суду Миколаївської області від 10.04.2020 у справі № 482/517/20 .

Для того щоб упевнено казати про те, що порушення карантинних правил не завдало шкоди суспільним інтересам, слід напевно знати, що, наприклад, особа, яка не користувалася захисною маскою в громадському місці чи транспорті, не є хворою на COVID-19. Але аналіз судової практики свідчить про те, що подібні факти на час розгляду справи про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 44-3 КУпАП, не встановлювалися. При цьому людина, яка порушує те чи інше правило, не може бути впевнена в тому, що вона не є носієм

хвороби. При цьому той факт, що це буде відбуватися ненавмисно, не зменшить суспільної шкоди від таких дій (бездіяльності).

Варто зазначити, що з моменту запровадження карантину, правоохоронці склали більше 6 тисяч адміністративних протоколів через порушення правил щодо карантину. Частину з них повернено правоохоронцям для належного оформлення, частину розглянуто судом. Судова практика з розгляду справ щодо порушень правил карантину показує, що штраф застосовується не часто, переважно порушники обмежуються усним зауваженням. Проте є і приклади накладення штрафу.

Як висновок, варто зазначити, що важливість дотримання карантинних заходів в умовах поширення на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19 є обумовленою. Виникає необхідність побудови якісної та ефективної системи інформування громадян щодо правил дотримання карантинних заходів, наслідків недотримання цих правил та забезпечення належних пільг та допомоги для громадян, які через фінансову потреби не мають можливості дотримуватись встановлених вимог.

Література:

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 7 грудня 1984 року № 8073-Х. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

2. Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2:

3. Постанова 54 Кабінету Міністрів України від 11.03.2020 № 211. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-%D0%BF>

4. Постанова у справі № 188/365/20 (Провадження № 3/188/260/2020) Петропавлівський районний суд Дніпропетровської області. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/88326216>

5. Вознюк А.А., Чернявський С.С. Порушення правил і норм щодо запобігання COVID-19: актуальні проблеми кримінальної та адміністративної відповідальності. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 1(19). С. 8–19.

ПРОБЛЕМИ ПРИЄДНАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ДО ЄВРОПЕЙСЬКОЇ КОНВЕНЦІЇ ПРО ЗАХИСТ ПРАВ ЛЮДИНИ І ОСНОВОПОЛОЖНИХ СВОБОД

Зігунов В. Г.

студент юридичного факультету

Науковий керівник: Степаненко К. В.

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри загальноправових дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

м. Дніпро, Україна

Можливість такого приєднання розглядалося Європейською комісією ще в 1979 р. Лісабонський договір 2007 р накладає на Європейський союз зобов'язання про приєднання до Конвенції з метою підвищення рівня ефективності захисту прав людини в Європейському союзі, доповнення внутрішнього контролю за дотриманням прав людини, здійснюваного на основі Хартії про основні права, зовнішнім контролем над правовою системою Європейського союзу. З 2010 р експерти Європейської комісії та Керівного комітету з прав людини Ради Європи працюють спільно над текстом Угоди про приєднання. Передбачається, що, коли всі питання будуть вирішені, угоду буде укладено Комітетом міністрів Ради Європи і одногослосно Радою ЄС за умови отримання згоди Європейського парламенту і ратифікації всіма державами – учасниками Євросоюзу. [2]

Приєднання до Конвенції – складна проблема, оскільки Євросоюз передбачається приєднати в якості юридичного суб'єкта з самостійним правопорядком до розробленої міжнародно-правової системи захисту прав людини. У Лісабонському договорі записано, що Союз «приєднується» до Конвенції. Це зобов'язує до приєднання і разом з тим є показником відсутності перешкод для приєднання.

Формальні передумови приєднання до Конвенції складаються в дотриманні передбаченого порядку укладення міжнародних договорів, існуючому в Європейському союзі. Процедура укладення такого роду договорів міститься в ст. 218 Договору про заснування ЄС і включає одногослосне рішення Ради, схвалення Європарламентом і ратифікацію усіма державами-учасниками, відповідно до їх конституцій. Крім того, з цього питання повинен висловитися Суд ЄС. При наявності цих умов міжнародний договір ратифікується [1].

Матеріальні передумови складають умови збереження компетенції ЄС в тому вигляді, в якому вона визначена в договорах, а також

компетенції його інститутів. Необхідне створення механізмів для того, щоб позови держав, які не є членами Європейського союзу, і індивідуальні позови були направлені проти держав-учасників і / або Євросоюзу, в залежності від конкретного випадку. Для забезпечення останнього передбачено новий механізм участі в роботі ЄСПЛ у вигляді інституту співвідповідача, який виступає стороною судового процесу. Цей механізм детально описаний в ст. 3 проекту Угоди про приєднання до Конвенції. Інститут співвідповідача дозволяє врахувати особливий пристрій Європейського союзу, специфіку його компетенції і особливі риси його права. Введення інституту співвідповідача запобігає можливість висловлювання ЄСПЛ з питань розподілу компетенції між ЄС і державами-учасниками. [3]

У проєкті врегульовані і інші важливі аспекти: передбачено призначення судді від Євросоюзу в ЄСПЛ і визначена його роль (участь в засіданнях на рівних підставах з іншими судьями ЄСПЛ від держав-членів).

У світлі передбачуваних заходів ставиться питання про те, чи забезпечує проєкт автономність права ЄС? Принцип автономності права Союзу є фундаментальний принцип правопорядку Євросоюзу. Він розроблявся вже на ранніх стадіях його формування. Право ЄС виникло як право особливого роду, що займає проміжне положення «між» міжнародним правом і національним правом держав-учасників, яке має своє внутрішнє і зовнішнє вимірювання. Внутрішній вимір принципу автономності права ЄС визначає його співвідношення з національними правопорядками держав-учасників. Разом з тим ЄСПЛ використовував в своїх рішеннях даний принцип як аргумент для безпосереднього застосування права ЄС і для обґрунтування переважання даного права в певних правовідносинах. Зовнішній вимір принципу автономності відображає відношення між правом ЄС і міжнародним правом.

Якщо віддавати пріоритет принципу автономності права Євросоюзу, то це буде перешкоджати досягненню когерентності. З іншого боку, необмежене поширення на Євросоюз положень Конвенції в її тлумаченні ЄСПЛ могло б поставити під сумнів автономність права ЄС. У зв'язку з цим розглядається питання про те, на скільки основні права, закріплені в Конвенції, і установлені в Євросоюзі, можуть впливати один на одного.

До сих пір не існує уніфікації в тлумаченні і застосуванні основних прав на регіональному, національному та міжнародному рівнях. Приєднання ЄС до Конвенції має гарантувати зв'язність, цілісність основних прав людини в Євросоюзі і прав людини, включених до Конвенції та поширених на всіх членів Ради Європи. У контексті приєднання ЄС до Конвенції мова йде про те, що реалізація основних

прав повинна ефективно забезпечуватися як на основі Європейської хартії основних прав, так і по Конвенції.

Після приєднання Європейського союзу до Конвенції остання стане складовою частиною права Європейського союзу, при чому застосовуваного безпосередньо, оскільки будь-яка держава-учасник Європейського союзу зможе посилатися на Конвенцію. З правової точки зору і Хартія, і Конвенція будуть частинами правової системи ЄС, а також права людини, закріплені в Хартії, «синхронізуються» з правами людини, що містяться в Конвенції.

Не ясно, яким чином зміниться ситуація після приєднання ЄС до Конвенції, оскільки, з одного боку, ЄСПЛ в результаті приєднання отримає право зовнішнього контролю за дотриманням прав людини в Євро-союзі, виходячи з перспективи уніфікації, з іншого – може знадобитися наступна перевірка сумісності його рішень із забезпеченням автономії права ЄС і компетентності ЄСПЛ.

Література:

1. Договір про заснування Європейської Спільноти від 25.03.1957: чинне законодавство станом на 01.01.2005
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_017
2. Договір про Європейський Союз від 07.02.1992.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029
3. Право Європейського Союзу URL: https://studme.com.ua/124612209385/pravo/prisoedinenie_evropeyskogo_soyuza_konventsii_zaschite_prav_cheloveka_osnovnyh_svobod_1950_goda.htm

ПИТАННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРАВОВОЇ СТРУКТУРИ ТА ЗМІСТУ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Зіненко Д. Ю.

студентка юридичного факультету

Науковий керівник: Задаля Д. К.

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри загальноправових
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Питанням дослідження правової структури та змісту дисциплінарної відповідальності є досить важливим, і вивченням та розробленням якого займається багато людей у науковій сфері. Причина по якій це

здійснюється пояснюється специфічністю змісту та приналежністю до певної галузі.

При розгляді дисциплінарної відповідальності спробуємо розкрити її зміст. Так його можна розглянути як засіб впливу на робітника та службовця за протиправне, винне невиконання або неналежне виконання трудових обов'язків. Однак Існує і багато інших поглядів на визначення поняття дисциплінарної відповідальності. Г.Г. Петришина-Дюг розуміє дисциплінарну відповідальність як обов'язок працівників зазнати юридично несприятливих наслідків у формі втрат особистого характеру за скоєння дисциплінарного проступку в порядку та на умовах, передбачених трудовим законодавством. Схоже визначення пропонує П.Д. Пилипенко, який вважає, що дисциплінарна відповідальність за трудовим правом полягає в обов'язку працівника відповідати за вчинене ним порушення трудової дисципліни перед роботодавцем і понести дисциплінарне стягнення, передбачене нормами трудового права [1; 2].

Окрім того, виділяють кілька видів дисциплінарної відповідальності. Йдеться мова про загальну дисциплінарну відповідальність та спеціальну дисциплінарну відповідальність працівників. Щодо першого виду дисциплінарної відповідальності, то його регулювання міститься у нормах трудового законодавства, а також правами внутрішнього трудового розпорядку, щодо другого, то стаття 147 Кодексу Законів про Працю зазначає, що для певного прошарку працівників можуть бути застосовані особливі дисциплінарні стягнення, які передбачені спеціальним законодавством, положеннями та статутами. Щодо останнього виду, то прикладами такого законодавства можуть бути Закони України «Про державну службу», «Про судоустрій та статус суддів», «Про Національну поліцію», «Про прокуратуру», тощо. Зазначені нормативно-правові акти містять не тільки специфічний порядок притягнення працівників до дисциплінарної відповідальності, а також можливість накладення спеціальних дисциплінарних стягнень, які не передбачені Кодексом Законів про Працю[3].

Також потрібно зазначити, що дисциплінарна відповідальність є різновидом юридичної відповідальності і володіє власних переліком ознак. До них можна віднести наступні:

- Вчинення дисциплінарного проступку, що виступає підставою для притягнення дисциплінарної відповідальності;
- Накладення дисциплінарного стягнення як правовий наслідок щодо вчинення дисциплінарної відповідальності;
- Наявність уповноваженого органу чи посадової особи, що виступає суб'єктом накладення дисциплінарного стягнення щодо нижче підпорядкованого суб'єкта;
- Наявність правових меж накладення дисциплінарного стягнення з метою встановлення справедливого та законного покарання та

уникнення зловживання посадовими особами можливостями щодо накладення дисциплінарної відповідальності;

– Пропорційність щодо накладення дисциплінарного проступку, тобто за один проступок може бути накладеного тільки одне дисциплінарне стягнення;

– Існування права оскарження накладеного дисциплінарного стягнення, яке здійснюється в порядку, передбаченому законом.

Таким чином, ми здійснили аналіз поняття дисциплінарної відповідальності та змогли його якого окреслити в наступне – вона є системою суспільних відносин, врегульоване нормами трудового права, що виникає у зв'язку з вчиненням працівником дисциплінарного проступку, що у свою чергу тягне за собою настання для нього негативних наслідків у вигляді дисциплінарних стягнень, передбачених законодавством.

Література:

1. Петришина-Дюг Г.Г. Дисциплінарна відповідальність у трудовому праві : поняття та принципи. Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича. Зб. Наук. Пр. Правознавство. 2008. Вип. 461. С. 39-43с.

2. Лук'янчиков О.М. Дисциплінарна відповідальність чи дисциплінарний вплив? Право і суспільство. 2013. №6. С. 118-122.

3. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08>.

ДЕЯКІ ЗАУВАЖЕННЯ ДО ЗАКОНОПРОЕКТУ № 5461 ЩОДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПЕРЕДАЧУ АКАДЕМІЧНИХ ТВОРІВ

Зозуля О. І.

*доктор юридичних наук, доцент,
завідувач наукового сектору порівняльного конституційного
та муніципального права*

*Науково-дослідного інституту державного будівництва
та місцевого самоврядування*

Національної академії правових наук України

м. Харків, Україна

Законодавство з питань академічної доброчесності наразі ще перебуває на етапі свого формування, потребуючи в інтересах розвитку науки та освіти в Україні усунення відповідних прогалин і недоліків.

З огляду на це слід загалом підтримати запропонований законопроект від 05.05.2021 р. реєстр. № 5461 [1] щодо встановлення відповідальності за передачу академічних творів із порушенням принципів академічної доброчесності. Адже, як вбачається з його положень, ухвалення даного законопроекту сприятиме ефективнішій протидії академічній недоброчесності, зокрема, практиці продажу академічних творів.

Разом із тим, маємо висловити деякі пропозиції та зауваження до законопроекту від 05.05.2021 р. реєстр. № 5461, направлені, перш за все, на уточнення його положень і усунення прогалин.

Перш за все, викладене у п. 2-1 ч. 1 ст. 1 запропонованої редакції Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-VIII [2] визначення академічного твору доцільно узгодити та розмежувати з іншою термінологією, що застосовується у даній сфері (зокрема поняттям «академічний текст» у Постанові Кабінету Міністрів України від 19.07.2017 р. № 541 [3]). Також вбачається дискусійним розкриттям поняття «академічний твір» через узагальнюючу категорію «твір», що наразі сама не має вичерпного законодавчого визначення.

Крім того, визначення академічного твору має дістати більшої правової визначеності, як за характером творчої діяльності, результати якої містить такий твір (конкретизувати «іншої творчої діяльності»), так і за окресленими сферами використання академічного твору (конкретизувати «в інших випадках, визначених законодавством та закладом освіти або науковою установою»). Адже запропоноване у законопроекті від 05.05.2021 р. реєстр. № 5461 визначення академічного твору наразі є надто абстрактним, допускаючи його довільну інтерпретацію і, ймовірно, ухилення від відповідальності за порушення академічної доброчесності.

У дефініції академічного твору вважаємо зайвою вказівку на цілі його використання. Позаяк таким чином «академічність» твору та, як наслідок, можливе порушення академічної доброчесності фактично буде залежати від конкретних цілей використання твору («для підтвердження результатів навчання та/або присвоєння освітніх кваліфікацій, наукових ступенів та/або вчених звань...»). Внаслідок цього твори, академічні за формою і змістом, формально можуть не вважатися такими у розумінні п. 2-1 ч. 1 ст. 1 запропонованої редакції Закону України «Про освіту», якщо вони виконані (оприлюднені) з альтруїстичних міркувань та прямо не пов'язані з окресленими цілями використання академічного твору.

Адже фактично нехтування принципом академічної доброчесності з боку автора твору відбувається вже у момент свідомої передачі ним свого «авторства» на твір іншій особі безвідносно очікуваного чи реального подальшого використання нею такого твору. В іншому ж випадку встановлення «академічності» певного твору потребуватиме

з'ясування не тільки його змісту та форми, а і цілей використання, що додатково ускладнюватиме правореалізацію.

З огляду на це більш слушним вбачається визначення академічного твору насамперед шляхом розкриття його (наукового, науково-технічного, науково-методичного, навчального, мистецького) характеру та об'єктивної форми (дисертація, кваліфікаційна робота, наукове видання, наукова стаття, звіт, підручник, навчальний посібник та ін.).

Також зауважимо, що наразі заходи академічної відповідальності, встановлені ч. 5, 6 ст. 42 Закону України «Про освіту», стосуються тільки педагогічних, науково-педагогічних та наукових працівників закладів освіти і здобувачів освіти. У зв'язку із цим потрібно уточнити які заходи академічної відповідальності можуть бути застосовані до автора, який не працює у закладах освіти (наприклад, є фахівцем-практиком або перебуває на пенсії), за передачу ним академічного твору третій особі для використання як автором.

Так само потребує більшої правової визначеності «посередництво» при передачі автором академічного твору, зокрема конкретизація його змісту та форм, які вважатимуться порушенням академічної доброчесності. Зокрема необхідно врегулювати й заходи відповідальності, що можуть бути застосовані саме до посередників передачі академічного твору, зважаючи, що вони нерідко не є працівниками закладів освіти чи її здобувачами.

Слід враховувати й наразі не охоплені законопроектом від 05.05.2021 р. реєстр. № 5461 випадки використання самим автором свого академічного твору під авторством третьої особи (наприклад, оприлюднення наукової статті), що не передбачає фізичну передачу третій особі самого академічного твору чи її обов'язкову поінформованість про конкретну форму використання певного академічного твору під її авторством.

Аналогічно окремого формулювання, як суміжного різновиду порушення академічної доброчесності, потребує питання включення третіх осіб до числа співавторів академічного твору. Адже нерідко це не передбачає як передання таким третім особам самого академічного твору, так і здійснення ними особисто певних дій щодо його використання.

Насамкінець, викликає сумнів достатність запропонованого регулювання для забезпечення реальної відповідальності за передачу академічних творів із порушенням принципів академічної доброчесності. У дійсності ж законопроект від 05.05.2021 р. реєстр. № 5461 лише декларує ще одну форму порушення академічної доброчесності, безпосередньо не розкриваючи питання конкретної відповідальності за передачу академічних творів (попри назву даного законопроекту, який начебто стосується питань саме «встановлення

відповідальності»). Попри невеликий обсяг законопроекту від 05.05.2021 р. реєстр. № 5461 існує необхідність усунення й низки недоліків юридичної техніки.

Таким чином, законопроект від 05.05.2021 р. реєстр. № 5461 щодо встановлення відповідальності за передачу академічних творів із порушенням принципів академічної доброчесності потребує подальшого доопрацювання, зокрема врахування висловлених пропозицій і зауважень. Забезпечення реальної відповідальності за передачу академічних творів пріоритетно потребує: конкретизації визначення академічного твору за характером творчої діяльності та його об'єктивною формою (а не за цілями використання твору), його узгодження з іншою термінологією у даній сфері; закріплення заходів відповідальності автора та посередників, які не працюють у закладах освіти; конкретизації змісту та форм посередництва при передачі автором академічного твору; закріплення як порушення академічної доброчесності використання самим автором свого академічного твору під авторством третьої особи, включення третіх осіб до числа співавторів академічного твору і т.ін.; формування механізму практичного застосування відповідальності за передачу академічних творів із порушенням принципів академічної доброчесності.

Література:

1. Про внесення змін до Закону України «Про освіту» щодо встановлення відповідальності за передачу академічних творів із порушенням принципів академічної доброчесності: проект Закону України від 05.05.2021 № 5461. URL: <https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=71836&pf35401=547099>.

2. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. *Офіційний вісник України*. 2017. № 78. Ст. 2392.

3. Положення про Національний репозитарій академічних текстів: Постанова Кабінету Міністрів України від 19.07.2017 № 541. *Офіційний вісник України*. 2017. № 61. Ст. 1874.

ПИТАННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ НЕПОВНОЛІТНІХ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ ЩОДО ПОШИРЕННЯ КОРОНАВІРУСНОЇ ХВОРОБИ «COVID-19»

Ковальчук А. В.

студентка 2 курсу

Інституту права Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

На сьогоднішній день багато праць вчених присвячено дослідженню питанню адміністративної відповідальності, певна кількість вчених досліджувала адміністративну відповідальність в галузі охорони здоров'я населення, але в аспекті поширення коронавірусної хвороби з весни 2020 року і по даний час в Україні дане питання одержує все більше уваги громадськості. У зв'язку з певним рівнем правової свідомості громадян, насамперед правовим менталітетом, що склався в нашій державі, неузгодженістю та незлагодженістю чинного законодавства, стає доволі проблемним для правоохоронних органів притягнути осіб, в чиїх діях наявні ознаки елементів складу правопорушень у сфері охорони здоров'я. Окремі питання викликає поширення коронавірусної хвороби серед неповнолітніх та особливості притягнення їх або їх батьків до відповідальності. Поширення нових хвороб призвело нової специфікації вже наявних складів адміністративних правопорушень та доповненням КУпАП статтею 44-3. Все це і зумовлює актуальність даного питання.

Дослідженням адміністративної відповідальності в галузі охорони здоров'я займались О.С. Доценко, О.В. Любінець, Б.О. Логвиненко, З.С. Гладун, Д.М. Лук'янець, В.К. Колпаков, С.В. Книш та інші вчені.

Реалізація, встановлених законодавством санкцій здійснення адміністративного проступку у сфері охорони здоров'я здійснюється за допомогою адміністративної відповідальності. Адміністративна відповідальність в галузі охорони здоров'я настає за порушення норм визначених у однойменній главі 5 розділу II Особливої частини КУпАП та певними статтями, що не входять до даної глави, такі як ст.ст. 167–170, 188–10, 188–11, 212–3. Всі ці проступки мають формальний склад, тобто факт вчинення протиправного діяння (крім недодержання стандартів і технічних умов при транспортуванні, зберіганні і використанні (експлуатації) продукції (ст. 170 КУпАП) [1, с. 129].

Постановами Кабінету Міністрів України від 11.03.2020 року № 211, від 09.12.2020 року № 1236 на всій території України встановлено

карантин. Законом України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення щодо запобігання поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 06.11.2020 року №1000-IX, було доповнено частиною 2 статтю 44-3 КУпАП, а саме: «перебування в громадських будинках, спорудах, громадському транспорті під час дії карантину без вдягнутих засобів індивідуального захисту, зокрема респіраторів або захисних масок, що закривають ніс та рот, у тому числі виготовлених самостійно, – тягне за собою накладення штрафу від 10 до 15 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян».

Статтю 12 КУпАП встановлено, що з 16-ти років особу можна притягнути до адміністративної відповідальності. А у відповідності до ст. 13 КУпАП до такої неповнолітньої особи застосовуються заходи впливу, встановлені ст. 24¹ КУпАП. Згідно з п. 4 ст. 34 КУпАП вчинення правопорушення неповнолітнім є пом'якшуючою обставиною. Також, ч. 3 ст. 184 КУпАП передбачено відповідальність батьків або осіб, що їх замінюють за вчинення неповнолітніми віком від чотирнадцяти до шістнадцяти років правопорушення, відповідальність за яке передбачено КУпАП, крім порушень, передбачених ч. 3 або 4 ст. 173⁴.

На думку автора найкращим відображенням дієвості змін до законодавства про адміністративну відповідальність є судова практика у першій інстанції, адже вона буде найбільш розгалуженою та «ближчою до народу». Автором за допомогою ресурсу Єдиного державного реєстру судових рішень проаналізовано вибірку з 37 постанов місцевих судів (єдині які були знайдені за вибраним критерієм). Критерії пошуку: пошук за контекстом: «ч. 2 ст. 44-3 КУпАП», «Коронавірус», «неповнолітньою»; інстанція: перша; форма судового рішення: постанова; сортування: за релевантністю. Окремо досліджувалась аналогічна вибірка з 50 постанов місцевих судів, але без контексту «неповнолітньою». Результати пошуку показали, що менше ніж у половині випадків, осіб було визнано винними у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч.2 ст.44-3 КУпАП, причому частіше застосовується захід впливу у виді попередження або усного зауваження. Практика стосовно неповнолітніх (16-18 років) особливо не відрізняється від практики стосовно повнолітніх осіб. При тому, здебільшого до неповнолітніх використовувався захід впливу у вигляді попередження (у 30 випадках з 37). Наприклад, постановою Путивльського районного суду від 26.02.2021 року по справі № 584/230/21, не дивлячись на те, що особа свою провину не визнавала, та наявність доказів вчиненого проступку, неповнолітню особу було визнано винною у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч.2 ст.44-3 КУпАП, і застосовано захід впливу у виді попередження [2]. У двох випадках з 37 до неповнолітнього було застосовано захід впливу

у виді усного зауваження. Наприклад, постановою Київського районного суду м. Полтави по справі № 552/103/21 від 27.01.2021 неповнолітню особу було визнано винною у вчиненні адміністративного правопорушення, передбаченого ч.2 ст.44-3 КУпАП, і застосовано захід впливу у виді усного зауваження[3]. При тому, невелика кількість таких постанов та зміст самих ухвалених постанов свідчить про неусталеність практики по досліджуваним справам та ухвалення судами постанов за внутрішніми переконаннями. У трьох випадках провадження у справі про адміністративне правопорушення неповнолітньою особою було закрито у зв'язку з відсутністю в його діях складу адміністративного правопорушення, як наприклад, у постанові Липовецького районного суду Вінницької області від 15.01.02021 по справі № 136/1930/20. У даній постанові зазначено, що «на підтвердження вини, поліцменом до матеріалів справи додано лише фотокопії письмових пояснень неповнолітнього та свідка, інших будь яких доказів не надано. Водночас вказані письмові докази не можуть бути взяті судом до уваги, оскільки вони не відповідають вимогам щодо належності та допустимості та приписам ст. 256 КУпАП. Встановлені судом обставини вказують на відсутність об'єктивної сторони правопорушення»[4]. У двох випадках з 37 досліджуваних протокол про адміністративне правопорушення було повернуто поліції для належного оформлення, наприклад таку постанову було ухвалено Золотоніським міськрайонним судом Черкаської області 11.01.2021 по справі № 695/3002/20 [5]. Цікавим фактом є те, що жодного рішення рішення в Україні не було прийнято стосовно батьків неповнолітніх осіб від 14 до 16 років.

Хоча, зворотню стороною медалі є судова практика стосовно осіб, які досягли 18ти років. Наприклад, постановою Орджонікідзевського районного суду м. Запоріжжя від 21.01.2021 по справі №335/10526/20, не дивлячись на наявність визнання провини та щирого каяття, відсутність притягнень до адміністративної відповідальності за аналогічні правопорушення, на винну особу накладено адміністративне стягнення у вигляді штраф у розмірі 170 грн та стягнуто судовий збір у розмірі 454 грн[6]. По 15 справам з 50 (з вибіркою стосовно повнолітніх осіб), провадження було закрито, у зв'язку було з відсутністю складу адміністративного правопорушення, що свідчить про недостатню правову обізнаність інспекторів поліції в нормах чинного законодавства у сфері охорони здоров'я та процедурах складання адміністративних протоколів. Наприклад, постановою Святошинського районного суду м. Києва від 12.03.2021 року по справі №759/4791/21, провадження було закрито, у зв'язку з відсутністю складу адміністративного правопорушення, а саме було зазначено, що з досліджених матеріалів справи вбачається, що в провину особи ставиться забезпечення діяльності

хостелу в порушення Постанови КМУ №1236, проте диспозицією ч. 2 ст. 44-3 КУпАП передбачена відповідальність за перебування в громадських будинках, спорудах, громадському транспорті під час дії карантину без вдягнутих засобів індивідуального захисту, зокрема респіраторів або захисних масок, що закривають ніс та рот, у тому числі виготовлених самостійно; також, інспектор не зазначив який саме пункт/підпункт постанови КМУ №1236 було порушено[7].

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок про те, що питання адміністративної відповідальності у сфері охорони здоров'я, у зв'язку з появою нової хвороби потребує більш глибокого дослідження. Для вирішення проблеми ефективного притягнення до адміністративної відповідальності є необхідність у розробці новітніх інструктажів та програм направлених на покращення роботи правоохоронних органів, а з метою запобігання та вчинення проступків у сфері охорони здоров'я виникає потреба у детальному інформуванні населення саме про наявну адміністративну відповідальність з посиланням на судову практику. Особливою проблемою постає порушення ч. 2 ст. 44-3 КУпАП неповнолітніми особами (16-18 років), адже здебільшого до таких осіб використовується захід у вигляді попередження, що на думку автора не є таким дієвим засобом. Окрім того, стосовно батьків осіб від 14 до 16 років – практика відсутня, що є дуже дивним, адже особи у такому віці порушують норми маскового режиму частіше ніж старші діти.

Література:

1. Доценко О.С. Адміністративна відповідальність за правопорушення у сфері охорони здоров'я. Підприємство, господарство і право: Адміністративне право і процес. 1/2017. С. 128-132.
2. Постанова Путівльського районного суду від 26.02.2021 року по справі №584/230/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95259030>
3. Постанова Київського районного суду м. Полтави по справі № 552/103/21 від 27.01.2021. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94449363>
4. Постанова Липовецького районного суду Вінницької області від 15.01.2021 по справі №136/1930/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94186313>
5. Постанова Золотоніського міськрайонного суду Черкаської області 11.01.2021 по справі № 695/3002/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94223069>
6. Постанова Орджонікідзевського районного суду м. Запоріжжя від 21.01.2021 по справі №335/10526/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94305776>
7. Постанова Святошинського районного суду м. Києва від 12.03.2021 року по справі №759/4791/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/95475249>

ПРАВОВА ПРИРОДА ФІНАНСОВИХ САНКЦІЙ ЗА НЕФІНАНСОВІ ПРАВОПОРУШЕННЯ

Ковальчук А. В.

студентка 2 курсу

Інституту права Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

На сьогоднішній день значну кількість праць вчених присвячено дослідженню питанням адміністративної та фінансово-правової відповідальності, втім у правозастосовчій практиці виникають реальні ситуації одночасного застосування до винної особи до адміністративної та фінансово-правової відповідальності у вигляді штрафу в порушення ст. 61 Конституції України, якою закріплено один із загальних принципів права, а саме що ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення. Яскравим прикладом такої ситуації є притягнення фізичної особи-підприємця (далі – ФОП) до відповідальності за ч. 2 ст. 265 Кодексу законів про працю України та ч. 3 ст. 41 Кодексу України по адміністративні правопорушення за фактичний допуск працівника до роботи без оформлення трудового договору, що буде розглянуто у даних тезах. На даний час наявна проблема, що в судах існують спори стосовно того чи є штраф, встановлений ст. 265 КЗпП України адміністративним штрафом чи фінансовою санкцією, а з цього вже витікає питання подвійного притягнення до фінансово-правової та адміністративної відповідальності. Оскільки фінансово-правові санкції правовою наукою розглядаються як структурні елементи норми фінансового права, то виникає питання, чому у ст. 265 КЗпПУ вказано, що штрафи, накладення яких передбачено ч. 2 цієї статті, є фінансовими санкціями і не належать до адміністративно-господарських санкцій, визначених главою 27 ГК України. Отже, законодавець таким чином натякає, що фінансово-правові санкції є дещо ширшим поняттям, яке може виходити за рамки предмету фінансового права. Таким чином, неврегульованість та недослідженість питання правової природи фінансових санкцій за нефінансові правопорушення і зумовлює актуальність зазначеного дослідження.

Фінансово-правові санкції – це обов'язкові структурні елементи норми фінансового права, що мають майновий характер, забезпечені примусовою силою держави, застосовуються у спеціальному процесуальному порядку уповноваженими на це державними органами та їх посадовими особами у випадку невиконання або неналежного виконання (тобто у випадку вчинення фінансового правопорушення)

суб'єктом фінансової діяльності – фізичною чи юридичною особою – вимог законодавства про мобілізацію, розподіл, використання централізованих і децентралізованих фондів грошових коштів з метою відшкодування недоотриманих бюджетом та позабюджетними фондами грошових коштів, а також покарання порушників. Фінансові санкції в науці поділяють на два види: штраф, що має функцією покарання за вчинене; пеня, що має компенсаційний, відновлювальний характер [1, с. 124].

Іванський А.Й. зазначав, що основними ознаками фінансово-правових санкцій є такі: застосовуються у сфері фінансово-правового регулювання; мають владний характер; формально визначені; накладаються уповноваженими законом органами державної влади; застосовуються у випадку порушення приписів фінансово-правових норм; застосовуються в судовому або позасудовому порядку; мають як каральний, так і правовідновлювальний характер; мають грошове вираження; вилучені кошти зараховуються до державного грошового фонду; мають власні процесуальні норми; не можуть бути встановлені угодою сторін; фінансово-правові санкції є додатковим обтяженням майнового характеру. Іванський А.Й. зазначив, що до ознак фінансово-правових санкцій також слід віднести існування специфічного провадження щодо їх застосування, а також появу власних процесуальних норм, строків давності та специфіки доказування. Зокрема, санкції (пеня та штраф) застосовуються у безспірному або судовому порядку за результатами проведених податкових перевірок, перевірок отримувачів та розпорядників бюджетних коштів тощо. Характерною рисою фінансово-правових санкцій є їхня фінансово-правова публічна природа (відмінність від цивільно-правових санкцій) і виключно грошово-майновий характер та в деяких випадках компенсаційний характер, звернення на колективні прибутки суб'єкта господарювання (в чому полягає відмінність від кримінально-правових й адміністративно-правових санкцій) [2, с. 22].

Верховний Суд у складі об'єднаної палати Касаційного адміністративного суду в постанові від 22 грудня 2020 року по справі № 260/1743/19 зробив висновки, що нормативне номінування штрафів за ст. 265 КЗпПУ як фінансових санкцій та формальне відмежування їх законодавцем від адміністративно-господарських свідчить про здійснення формальної правової кваліфікації відповідно до національного законодавства в межах автономного виду відповідальності з тяжінням до означення фінансової відповідальності. За цих умов, нормативних та фактичних підстав відносити штрафи за ст. 265 КЗпПУ до заходів адміністративної відповідальності немає. Незважаючи на формальну відмінність видів відповідальності та, у зв'язку із цим, дотримання гарантій ч.1 ст. 61 Конституції України, абсолютна тотожність складу правопорушення та природи санкцій, вирішення питання одночасного застосування двох норм з відповідальністю потребує саме у контексті

принципу верховенства права особи, а не об'єктивної законності, передбачає необхідність дослідження відповідальності з позиції «комплексності» дії санкцій як елементів єдиної системи боротьби з правопорушенням, а не дублювання заходів відповідальності з метою фіскалізації штрафів. Загальний принцип «non bis in idem» не виключає проведення подвійного провадження, за умови, що будуть виконані певні умови. Зокрема, в аспекті ст. 4 Протоколу № 7 ЄСПЛ такою умовою називає доведення, що подвійні провадження були «досить тісно пов'язані за суттю та у часі». В умовах одночасного застосування санкцій до ФОП за ст. 265 КЗпПУ та ч.3 ст. 41 КУпАП, очевидно, що провадження не є пов'язаними за своєю суттю, виходячи з озвучених критеріїв, оскільки за цілями та застосовуваними санкціями не є взаємодоповнюючими, а передбачають подвійне застосування щодо однієї і тієї ж особи двох штрафних каральних заходів. Це є не лише непропорційним та надмірним обтяженням щодо такої особи, але й ставить у нерівне правове становище при вчиненні аналогічного правопорушення у діяльності юридичної особи та ФОП не на користь останнього. Отже, ФОП, який використовує найману працю, не може бути одночасно притягнута до відповідальності за ч.2 ст.265 КЗпПУ та ч.3 ст.41 КУпАП в частині допуску працівника до роботи без оформлення трудового договору у зв'язку з порушенням принципу «non bis in idem» як складового елементу принципу верховенства права [3].

При тому, на думку автора, допуск працівника до роботи без оформлення трудового договору фактично призводить до ненадходження податків за зборів, які підприємець міг би сплачувати у випадку оформлення трудового договору з працівником (певна упущена вигода в особі держави), отже санкція, встановлена ст. 265 КЗпПУ має податкову природу, що в свою чергу підпадає до предмету регулювання фінансового права. Якщо зіставити ознаки штрафу за ч.2 ст.265 КЗпПУ з ознаками фінансової санкції, то вони будуть ідентичними, тому і не дивно, що у ч. 3 ст. 265 КЗпПУ вказано, що штрафи, накладення яких передбачено ч. 2 цієї статті, є фінансовими санкціями.

На думку Іванського А.Й., напрямок наукового спору між представниками різних галузей правової науки щодо правової природи фінансових санкцій має хибний вектор розвитку. Сенс наукової дискусії не повинен полягати, у кінцевому підсумку, в намаганнях розширити предмет відповідної правової галузі її представниками за рахунок іншої. В таких суперечках губиться головна мета права – адекватне правове регулювання суспільних відносин. Спрямованість наукових спорів необхідно направити у площину пошуків найбільш ефективної моделі правового регулювання суспільних відносин, яка б збалансувала публічні та приватні інтереси, та забезпечила б найбільш ефективний розвиток держави та суспільства [2, с. 22–23].

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що наявність законодавчо встановлених фінансових санкцій за нефінансові правопорушення (наприклад, ч. 2 ст. 265 КЗпПУ) може поставити в оману стосовно певної подвійної правової природи фінансових санкцій, проте ознаки штрафів за нефінансові правопорушення повністю співпадають ознаками фінансових санкцій. Окрім того якщо здійснити дослідження причинно-наслідкових зав'язків, то можна зрозуміти, що вчинення правопорушень у галузях трудового, господарського, адміністративного права, права соціального забезпечення та інших галузей права, за ефектом метелика може вплинути на порушення суспільних відносин, що регулюються фінансовим правом. Це в свою чергу наводить на міркування, що предмет регулювання фінансового права є значно ширшим, а фінансово-правова відповідальність може переплітатись зі іншими видами юридичної відповідальності, оскільки фінансові санкції за нефінансові правопорушення за своєю правовою природою залишаються різновидом фінансово-правової відповідальності.

Література:

1. Фінансове право: підручник. За заг. ред. О. М. Бандурки та О. П. Гетманець. Х.: Екограф, 2015. 500 с.
2. Іванський А.Й. Фінансово-правова відповідальність у сучасній Україні: теоретичне дослідження. Авореферат дис. на здоб. Наук. ст. д.ю.н. Одеса. 2009. 42 с.
3. Постанова Верховного Суду України від 22 грудня 2020 року по справі №260/1743/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94223069>

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ЮСТИЦІЇ В УКРАЇНІ

Козакова Л. А.

студентка юридичного факультету

Науковий керівник: Рибалкін А. О.

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри загальправових дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

м. Дніпро, Україна

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що запровадження адміністративної юстиції сьогодні є одним з основних напрямків

адміністративної та судової реформ в Україні. Переосмислення пріоритетів у діяльності держави та визнання людини найвищою соціальною цінністю зумовлюють необхідність посилення захисту прав людини від можливого свавілля з боку влади.

Вагомий внесок у розвиток адміністративного процесуального права, адміністративного судочинства зроблено В.Б. Авер'яновим, А.М. Апаровим, Д.М. Бахрахом, В.М. Бевзенком, Ю.П. Битяком, І.А. Бородіним, І.Б. Коліушком, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпаковим, А.Т. Комзюком, О.В. Кузьменко, Д.М. Лук'янцем, О.І. Миколенком, О.В. Музою, Н.Р. Нижник, Ю.С. Педьком, В.Г. Перепелюком, В.Б. Пчеліним, О.П. Рябченко, В.С. Стефанюком, М.М. Тищенком та ін.

Досвід багатьох європейських країн доводить, що адміністративні суди є доступним і надійним інструментом захисту прав, свобод і правових інтересів людини та інших осіб від порушень з боку органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Адміністративний процес правомірно посідає місце серед інших видів юридичного процесу – кримінального, цивільного, господарського. Процедура розгляду судових справ в адміністративних судах повинна враховувати специфіку публічно-правових спорів з адміністрацією, щоб забезпечити об'єктивне і неупереджене їхнє вирішення. Відходячи від застарілого розуміння адміністративного процесу (адміністративно-процесуального права), необхідно проаналізувати сучасні підходи до його розуміння.

Адміністративно-процесуальне право, хоч і є окремою самостійною галуззю національного публічного права, воно не може існувати відірвано від інших галузей права, в першу чергу – адміністративного права. З новітнім розвитком адміністративного права України, який характеризується відходом від його управлінської функції до обслуговуючої набуває розвитку адміністративно-процесуальне право.

При утворенні адміністративних судів в Україні необхідно реалізувати насамперед такі вимоги. По-перше, ці суди повинні бути наближеними до населення, а по-друге, – їхня організація має звести до мінімуму можливості незаконного впливу з боку органів влади на суддів адміністративних судів під час розгляду ними адміністративних справ. Якщо місцеві (окружні) адміністративні суди будуть утворені на рівні областей і вище, то вони будуть недоступними; якщо ж на рівні районів і міст, – місцева адміністрація матиме більше можливостей впливати на суддів. Отож однорівнева побудова місцевих адміністративних судів не дозволяє вирішити ці завдання, незалежно від кількості цих судів [1].

Цьому слід запобігти, передбачивши дворівневу систему адміністративних судів: віднести до підсудності районних, міських та міськрайонних загальних судів адміністративні справи проти органів місцевого самоврядування, а до підсудності окружних адміністративних

судів, які будуть утворені на вищому рівні, – справи проти державних органів. Місцеві загальні суди є доступнішими для населення, а органи місцевого самоврядування не мають потужних важелів впливу на них.

Потрібно чітко визначити підсудність справ адміністративним судам, щоб у позивача не виникало сумнівів при обранні компетентного суду для розгляду його вимог. Загальним має стати правило, що адміністративним судам підсудні усі публічно-правові спори, крім тих, які згідно з законом вирішуються іншими судами. Саме такий підхід, а не визначення підсудності шляхом встановлення у законі невичерпного і деталізованого переліку видів спорів, дозволить уникнути ситуацій, коли суди різних спеціалізованих адміністративному судочинстві однією з основних засад має стати принцип офіційності, згідно з яким суд відіграє активну, ініціативну роль [2]. Така роль зумовлена фактичною нерівністю особи й адміністрації у можливостях подавати докази і відстоювати свою позицію, а також публічним характером спору, який полягає зокрема у тому, що рішення у справі прямо чи опосередковано може стосуватися інтересів великої кількості людей чи організацій. Адміністративний суд повинен мати широкі можливості щодо збору і дослідження доказів, залучення до процесу заінтересованих осіб, перевірки умов мирової угоди, відмови від позову [3].

Як засаду адміністративного судочинства на законодавчому рівні треба закріпити також принцип розподілу влади, згідно з яким адміністративні суди не повинні перевіряти рішення, дії чи бездіяльність адміністрації, на предмет їхньої доцільності, якщо вони прийняті (вчинені) на власний розсуд на підставі, в межах повноважень та у спосіб, передбачених Конституцією та законами України. Низку особливостей в адміністративному судочинстві матиме реалізація принципів верховенства права, гласності, диспозитивності.

Особливе значення в адміністративному судочинстві принципу верховенства права полягає зокрема у тому, що при оцінці рішень, дій чи бездіяльності адміністрації суд не повинен керуватися правовими актами, застосування яких порушувало б права та свободи людини і громадянина. Принцип гласності, поряд з традиційним його розумінням, в адміністративному судочинстві повинен означати також вільний доступ громадськості до судових рішень адміністративних судів.

Судові рішення стосовно нормативно-правових актів повинні публікуватися в порядку, передбаченому для офіційного оприлюднення цих актів. Специфіка ж принципу диспозитивності проявлятиметься у контролі адміністративного суду за реалізацією диспозитивних прав сторонами з метою захисту прав, свобод, правових інтересів сторін та будь-яких інших осіб при розпорядженні сторонами своїми правами щодо заявлених вимог [4].

Адміністративний суд повинен також мати можливість вийти за межі позовних вимог, якщо це зумовлено необхідністю відновити порушені адміністрацією права особи. Принципово, що формою звернення до адміністративного суду має бути позов, а не скарга. Термін «скарга» вказує на нерівність того, хто скаржитися, і того, на кого скаржаться. Така нерівність спостерігається в адміністративних правовідносинах, однак перед адміністративним судом рівні і громадянин, і адміністрація. Адміністративний позов підкреслює таку рівність. Крім того, позов дозволяє уніфікувати форму звернення до адміністративного суду і фізичних чи юридичних осіб, і суб'єктів владних повноважень. Запровадження в Україні адміністративної юстиції вимагає розвитку доктрини адміністративного судочинства. По суті, мова може йти про нову галузь правової науки і нову галузь законодавства. Сьогодні важливо виробити і науково обґрунтувати структуру цих галузей [5].

Результатом реалізації ідеї адміністративної юстиції має стати відчуття впевненості і захищеності людини у її відносинах з владою. Діяльність адміністративних судів повинна стимулювати чиновників до відповідального і добросовісного ставлення у здійсненні владних повноважень. За таких умов принцип відповідальності адміністрації перед людиною за свою діяльність набуде реального змісту. Таким чином системоутворюючі зміни, що відбуваються на шляху реформування адміністративного права мають безпосередній вплив на його процесуальну частину – адміністративно-процесуальне право. А це означає, що адміністративне процесуальне право України сьогодні перебуває на стадії активного системного формування.

Література:

1. Трофімова Л.В. Про гармонізацію та адаптацію законодавства України у сфері податкових правовідносин до законодавства Європейського Союзу. *Фінансове право*. 2010. № 1 (11). С. 19–23.
2. Адміністративне право України: словник термінів / за заг. редакцією Т.О. Коломощ, В.К. Колпакова; Держ. вищ. навч. закл. «Запоріж. нац. ун-т». – Київ: Ін Юре, 2014. – 520 с.
3. Миронюк Р.В. Поняття та зміст адміністративно-деліктного процесу. *Науковий вісник Запорізького юридичного інституту Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2011. – № 3. – С. 171–179.
4. Степашко О. І. Теоретичні та практичні підходи до ухвалення судових рішень у податкових спорах в адміністративному судочинстві України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2013. Вип. 23. Ч. II. Т. 2. С. 203–206.

5. Дисциплінарно-деліктне право України: навч. посіб. / Т.С. Аніщенко, Ю.А. Берlach, Д.С. Бондаренко та ін.; за заг.ред. Т.О. Коломоєць, В.К. Колпакова; Запоріж. Нац. Ун-т – К.: Ін Юре, 2016 – 464 с.

ГЕНЕЗА МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ ДЕРЖАВИ

Лавренюк Ю. Ф.

кандидат наук з державного управління,

докторант

Національного університету «Одеська юридична академія»

м. Одеса, Україна

Актуальність дослідження міжнародного досвіду вироблення ефективних правових засобів забезпечення економічних інтересів на наднаціональному рівні слідує з сутності сучасних глобалізаційних та глокалізаційних процесів, у яких бере активну участь і Україна. Так, відповідно до даних Єдиного державного реєстру міжнародних організацій, членом яких є Україна, станом на 01.07.2020 р. Україна перебувала членом 81 міжнародної організації, причому діяльність переважної більшості з них має безпосереднє чи опосередковане відношення до реалізації економічних інтересів України на наднаціональному рівні [1].

Проблематика інституційного забезпечення економічних інтересів держави почала актуалізуватись на міжнародному рівні на початку ХХ століття. Саме у цей час започатковуються масштабні міждержавні утворення, а також форми міжнародної співпраці з метою сприяння реалізації, в тому числі, економічних інтересів держав: Ліга Націй, Санітарний кордон, Сталевий пакт тощо. До цього призвів комплекс політичних, економічних та соціальних причин, необхідність розвитку співробітництва, забезпечення безпеки та миру між народами. Разом із тим, мова йшла про забезпечення економічних інтересів, фактично, міждержавних утворень, або лише економічних інтересів окремих держав, і тільки за умови членства їх у відповідних міжнародних утвореннях [2, с. 387; 3]. При цьому вироблення єдиних інституційних підходів ускладнювалось з огляду на принципово різні погляди на окреслену проблематику в межах правових систем окремих держав, а також – причини політичного характеру.

Започаткування усталених доктринальних підходів до формування інституційного забезпечення економічних інтересів держави у

широкому контексті отримало закріплення у такому документі, як Версальський мирний договір (Версальська угода). Зокрема, отримали закріплення засади: співробітництва між державами-сторонами, забезпечення колективної безпеки, зростання якості життя тощо [2, с. 387]. З положень, що наводяться у науковій літературі можна виокремити ключові напрями міжнародного економічного співробітництва, безпосередньо спрямовані на забезпечення економічної безпеки держав, закріплені у міжнародних договорах. Визначальними з таких договорів вказуються: започаткування Ліги Націй та зокрема Версальський мирний договір, Генеральна угода з тарифів і торгівлі, Римський договір про створення Європейського економічного співтовариства та Євроатому, Заключний акт Женевської конференції «Принципи, що визначають міжнародні торгові відносини і торгівлю політику та сприяють розвитку», «Декларація про новий міжнародний економічний порядок» (резолуція 7-ї спеціальної сесії Генеральної Асамблеї ООН), «Хартія економічних прав та обов'язків держав» (резолуція 29-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН), Заключний акт наради з безпеки і співпраці в Європі, «Міжнародна економічна безпека» (резолуція 40-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН), «Міжнародна економічна безпека» (резолуція 42-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН), Маастрихтський договір, Хартія європейської безпеки. При цьому Г.Л. Чигрина наводить наукову позицію Л.О. Корчевської стосовно взаємної інтеграції різних рівнів економічної безпеки: держава-підприємство-особистість. Вказується про тісний взаємозв'язок та взаємовплив вказаних рівнів, їх взаємопроникнення в умовах геостратегічної реальності [4; 5, с. 217–221]. Таку позицію варто підтримати та охарактеризувати зазначені процеси як якісно новий етап у розвитку міжнародних гарантій економічної безпеки держави. Конкретизація викладеного потребує гармонізації наукових підходів на міжнародному та національному рівнях, врахування національних доктринальних напрацювань щодо досліджуваної сфери.

У національних наукових дослідженнях вживаним є термін «генеза» у широкому контексті, що передбачає не тільки виникнення та становлення певного суспільного явища, але й його поточний розвиток. Розвиток у контексті еволюції та змін, є подібним широковживаним поняттям. Ключовими властивостями розвитку виділяються наступні: відбувається закономірно; є здатністю явища, предмета, процесу до розвитку; може передбачати ускладнення предмета розвитку або ж його кількісне збільшення. Поняття розвитку розглядається у контексті протиріччя до таких понять як хаос та творіння [6, с. 95, 382]. Зокрема, з такої концепції виходить Г.О. Христова, яка характеризує генезу прав людини та пов'язує її із передусім, розширенням об'єктів цих прав відповідно до соціального та економічного розвитку як їх інституційних гарантій. При цьому підтримується критика поширеного підходу щодо

класифікації «поколінь» прав людини як такої, що не відповідає індивідуалістичному характеру цих прав, а також не сприяє створенню чітких критеріїв розмежування відповідних поколінь [7, с. 65, 68]. Галузевим визначенням соціального та зокрема, політичного розвитку є розуміння його з позицій удосконалення суспільства, його зростання. При цьому виділяються такі його атрибутивні характеристики, як: спрямованість (притаманність йому певного континууму змін); усталеність (наступність); закономірність. Виділяються такі групи чинників суспільного розвитку, як: природні, демографічні, виробничі, управлінські, соціально-організаційні, соціально-структурні, духовні [2, с. 639–640].

Врахування окреслених положень є важливим з огляду на відносний характер категорії «ефективність» як визначального показника інституційної системи забезпечення економічних інтересів держави. Такий висновок слідує з сутності економічної сфери в цілому, що характеризується швидкоплинністю та мінливістю стратегічних пріоритетів [8, с. 340-341], що безпосередньо впливає й на ефективність поточних засобів забезпечення державних інтересів у цій сфері.

Отже, необхідно виділяти наступні періоди інституційного розвитку гарантій економічних інтересів держави на міжнародному рівні: 1) об'єднання держав по окремих ключових важливих питаннях економічного співробітництва (Версальська угода, Сталевий пакт тощо) – перша половина ХХ століття; 2) активний розвиток узагальнених положень щодо забезпечення державних економічних інтересів (від Генеральної угоди з тарифів і торгівлі до Маастрихтського договору) – друга половина ХХ століття; 3) інституційне виокремлення узагальнених положень, сепарація від них специфічних засобів у окремих сферах економічної діяльності, уніфікація рівнів економічної безпеки «держава-підприємство-особа» (Хартія європейської безпеки) – початок ХХІ століття. Останній етап триває й сьогодні.

Література:

1. Єдиний державний реєстр міжнародних організацій, членом яких є Україна // Офіційний веб-сайт Міністерства закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/mizhnarodni-vidnosini/uchast-u-mizhnarodnih-organizacijah> (дата звернення: 20.04.2021).

2. Політологічний енциклопедичний словник / за ред. М.П. Требіна. Харків : Право, 2015. 816 с.

3. Пакт союза и дружбы между Германией и Италией («Стальной пакт» от 22 мая 1939) // 100 (0) ключевых документов по Германской истории в 20 веке. URL: https://www.100dokumente.de/index.html?c=dokument_de&dokument=0007_sta&object=translation&st=&l=ru (дата звернення: 22.03.2021)

4. Корчевська Л.О. Міжнародний досвід формування інституціонально-правової основи безпекознавства. Міжнародна економічна політика. № 1 (24). 2016. С. 74–102. URL : <https://ir.kneu.edu.ua/bitstream/handle/2010/19737/Korchevska.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 22.03.2021).
5. Правове забезпечення захисту економічних інтересів держави. Теоретико-прикладне дослідження : монографія / за ред. О.П. Рябченко. Суми : видавничо-виробниче підприємство «Мрія», 2020. 352 с.
6. Философский энциклопедический словарь / под ред. Губского Е.Ф. Москва, Инфра-М. 1997. 576 с.
7. Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Харків : Право, 2017. Т. 2 : Філософія права / редкол. : С.І. Максимов (голова) та ін. 1128 с.
8. Галуцько В., Діхтієвський П., Кузьменко О., Стеценко С. Адміністративне право України. Повний курс : підручник. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.

ПЕРЕВІРКА ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ ІЗ ЗАПОБІГАННЯ ТА ВИЯВЛЕННЯ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ПОВ'ЯЗАНИХ З КОРУПЦІЄЮ: МЕХАНІЗМ ДІЇ

Левчук А. О.

ад'юнкт відділу докторантури та ад'юнктури

Національної академії внутрішніх справ

м. Київ, Україна

Розглядаючи питання правопорушень пов'язаних з корупцією важливо наголосити, що такі правопорушення по своїй юридичній природі є досить широкими та потребують детального вивчення, не зважаючи на вже існуюче коло досліджених питань в цій сфері. Зміна та реформа законодавства запроваджує нові міри та правила поведінки, унормовує та доповнює ефективними механізмами систему запобігання та протидії, зокрема щодо питань корупційних проявів.

Правопорушення пов'язані з корупцією є невід'ємною частиною самої корупції, як руйнівного явища. Законодавчо визначене поняття правопорушення пов'язаного з корупцією чітко дає зрозуміти, що таке діяння не містить ознак корупції, проте порушує вимоги, заборони та обмеження встановлені Законом України «Про запобігання корупції» [1]. В Законі передбачено близько 35 таких вимог, заборон та обмежень. Порушивши будь-яку з цих дій, особу яка їх вчинила буде притягнуто

до юридичної відповідальності за вчинення правопорушення пов'язаного з корупцією. Зазначенні в Законі вимоги, заборони та обмеження існують для того щоб запобігти можливому вчиненню таких правопорушень.

Відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» [1] існує чотири спеціально уповноважених суб'єкти протидії корупції, два з яких безпосередньо покликані здійснювати протидію та запобігати правопорушенням пов'язаним з корупцією. Органами, що здійснюють протидію та запобігання вчинення саме правопорушень пов'язаних з корупцією є органи Національної поліції України та Національне агентство з питань запобігання корупції.

Національне агентство з питань запобігання корупції є органом, який формує та координує антикорупційну політику в Україні, організовує роботу з запобігання та виявлення корупції в органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах та організаціях .

Національне агентство з питань запобігання корупції перевіряє організацію роботи із запобігання і виявлення корупції згідно з Законом України «Про запобігання корупції» відповідно до затвердженого порядку та плану.

Відповідно до Порядку проведення перевірок організації роботи із запобігання і виявлення корупції який затверджений Наказом НАЗК № 11/21 від 18.01.2021 року, даний порядок визначає механізм проведення Національним агентством з питань запобігання корупції перевірок організації роботи із запобігання і виявлення корупції, оформлення результатів таких перевірок [2]. Такими перевірками займаються уповноважені особи Національного агентства, які обіймають посади в самостійному структурному підрозділі апарату агентства, до функцій якого і належить проведення перевірок організації роботи.

НАЗК здійснює аналіз ситуації з корупцією в Україні та розробляє Антикорупційну стратегію і державну програму, яка реалізує цю стратегію, а під час проведення перевірок звертає увагу на підготовку та виконання антикорупційних програм органами, які повинні дотримуватись вимог Закону України «Про запобігання корупції». Також НАЗК перевіряє створення та функціонування внутрішніх і регулярних каналів повідомлення про можливі факти корупційних або пов'язаних з корупцією правопорушень та здійснює перевірку захисту викривачів.

Національне агентство здійснює планові та позапланові перевірки, які проводяться не частіше ніж один раз на два роки стосовно одного об'єкта. Такі перевірки проводяться відповідно до річного плану перевірок, обсяг таких перевірок охоплює період трьох років. Відповідно до Плану проведення Національним агентством з питань

запобігання корупції перевірок на 2021 рік погодженого з Головою НАЗК Олександром Новіковим заплановано перевірити 21 об'єкт [3].

Проведення планових та позапланових перевірок було припинено у зв'язку з втратою повноважень відповідно до рішення конституційного суду України від 27.10.2020 № 13-р/2020, проте, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 8 лютого 2021 року за № 166/35788 новий наказ відновив здійснення таких перевірок [4].

В разі, якщо НАЗК виявило порушення вимог законодавства певними органами, Національне агентство може внести припис про усунення порушень законодавства, проведення службового розслідування, притягнення винної особи до встановленої законом відповідальності; затвердити обґрунтований висновок щодо наявності ознак корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення для направлення його іншим спеціально уповноваженим суб'єктам у сфері протидії корупції; звернутися до суду з підстав, передбачених Законом.

Здійснення перевірок організації роботи із запобігання і виявлення корупційних проявів та корупції є тим дієвим механізмом, який зможе викоринити різноманітні прояви корупції в органах державної влади та місцевого самоврядування, а також у юридичних особах публічного права. Проведення перевірок дозволить виявити невраховані моменти щодо ефективного здійснення запобігання правопорушенням пов'язаним з корупцією, а також виявити недоліки в роботі органів, для поліпшення їх дієвості в подальшому.

Запобігання корупції та правопорушенням, пов'язаним з нею є важливим питанням в Україні, адже за даними Команди Info Sapiens, яка провела опитування населення України за підтримку Уряду Данії корупція є суттєвою проблемою. В градації найсерйозніших проблем в Україні корупція займає 2 місце після питання військових дій на Сході. А ось коли українців попросили вказати три найважливіші проблеми в Україні, вони надали першість саме корупції, а вже наступні місця зайняли питання зростання цін та нестабільність курсу гривні та військовий конфлікт на Сході України.

Література:

1. Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII [електронний ресурс]. – Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>

2. Наказ НАЗК Про затвердження Порядку проведення перевірок організації роботи із запобігання і виявлення корупції від 18.01.2021 № 11/21: Порядок проведення перевірок організації роботи із

запобігання і виявлення корупції [електронний ресурс] – Режим доступу: <https://nazk.gov.ua/uk/documents/nkaz-vid-18-01-2021-11-21/>

3. План проведення НАЗК перевірок організації роботи із запобігання і виявлення корупції на 2021 рік [електронний ресурс] – Режим доступу: https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2021/03/Plan_perevirok_na_2021.pdf

4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України від 27.10.2020 № 13-р/2020 [електронний ресурс]. – Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v013p710-20#Text>

5. Негативні тенденції та низька обізнаність: кілька тез про дослідження від НАЗК. рік [електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ti-ukraine.org/blogs/negatyvni-tendentsiyi-ta-nyzka-obiznanist-pro-shho-govoryt-masshtabne-doslidzhennya-shhodo-koruptsiyi/>

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ДЕКЛАРУВАННЯ НЕДОСТОВІРНОЇ ІНФОРМАЦІЇ СЕРЕД ПРАЦІВНИКІВ ОРГАНІВ ТА ПІДРОЗДІЛІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Люблін В. Д.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності*

Ткаченко Т. В.

*кандидат педагогічних наук,
заступник начальника інституту післядипломної освіти
Львівського державного університету безпеки життєдіяльності
м. Львів, Україна*

Не є новиною той факт, що Україна має досить хитке становище на міжнародній арені саме у зв'язку високим рівнем корупції. А тому важливо виробити ефективні важелі задля запобігання та протидії корупції, особливо політичної. Відповідно до Закону України «Про запобігання корупції» декларування недостовірної інформації віднесено до злочинів, пов'язаних з корупцією [1].

Дослідженню проблем корупційної злочинності, у тому числі кримінальної та адміністративної відповідальності за декларування недостовірної інформації, особливостей розслідування цього злочину, присвячені роботи багатьох учених.

Адміністративна відповідальність – це вид юридичної відповідальності, що передбачає покладення адміністративних стягнень на порушників загальнообов'язкових правил, які діють у сфері управління та в інших сферах, адміністративних стягнень, передбачених чинним законодавством.

Адміністративна відповідальність настає за умови, що правопорушення не має такого ступеня суспільної шкоди, який вимагав би застосування кримінальної відповідальності; правопорушення, як правило, не є дисциплінарним проступком; метою покладання відповідальності не є відшкодування заподіяної майнової шкоди [2].

Кримінальна відповідальність – це різновид ретроспективної юридичної відповідальності, що настає за вчинення злочину й полягає у застосуванні до фізичних осіб, виникає у його вчиненні, одного з видів кримінального покарання, передбаченого кримінальним законодавством.

Кримінальне покарання може призначатися лише судом. Воно виконує не лише каральну функцію, а й відновлювальну, що має попереджувальний характер – загально – чи приватно превентивний. Зазначене свідчить, що покарання конкретного злочинця стосується двох адресатів – самого правопорушника і суспільства, якому сигналізується про нестабільність та про можливість виникнення негативних наслідків [3].

Верховна Рада в квітні цього року у першому читанні схвалила законопроект про позбавлення волі за недостовірне декларування. Проектом пропонується внести зміни до абзацу першого примітки до статті 172⁶ Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП) та примітки до статті 366² Кримінального кодексу України (далі – КК).

Так, суб'єктами правопорушень у статті 172⁶ КУпАП (крім правопорушень, визначених частинами другою та третьою цієї статті у частині неповідомлення або несвоєчасного повідомлення про суттєві зміни у майновому стані) передбачається визначити осіб, які відповідно до частин першої та другої статті 45 Закону України «Про запобігання корупції» зобов'язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування».

При цьому суб'єктами правопорушень, визначених частинами другою та третьою статті 172⁶ КУпАП у частині неповідомлення або несвоєчасного повідомлення про суттєві зміни у майновому стані, передбачається визначити суб'єктів декларування, які є службовими

особами, які займають відповідальне та особливо відповідальне становище, а також суб'єктів декларування, які займають посади, пов'язані з високим рівнем корупційних ризиків, відповідно до статті 51³ Закону України «Про запобігання корупції».

Суб'єктами декларування у статтях 366², 366³ КК України визначаються особи, які відповідно до частин першої та другої статті 45 Закону України «Про запобігання корупції» зобов'язані подавати декларацію особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Якщо такі відомості відрізняються від достовірних на суму від 500 до 2000 прожиткових мінімумів для працездатних осіб, змінами до частини першої статті 366² КК України пропонується передбачити кримінальну відповідальність.

Змінами до санкцій статей 366², 366³ КК України пропонується посилити кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Крім того, проектом Закону пропонується включити статті 366², 366³ КК України у примітку до статті 45 КК України та віднести відповідні правопорушення до корупційних кримінальних правопорушень. Ураховуючи вказані зміни, особа, яка вчинила кримінальні правопорушення, передбачені статтями 366², 366³ КК України, не зможе бути звільненою від кримінальної відповідальності, навіть якщо вона після вчинення кримінального правопорушення щиро покалася, активно сприяла розкриттю кримінального правопорушення і повністю відшкодувала завдані нею збитки або усунула заподіяну шкоду.

Законопроект підтримується Офісом Генерального прокурора, Національним антикорупційним бюро України, Інститутом законодавства Верховної Ради України та Національним агентством з питань запобігання корупції (із зауваженнями). Головне науково-експертне управління Апарату Верховної Ради України висловило ряд зауважень до законопроекту та підтримує зміни до чинних нормативно-правових актів щодо вдосконалення відповідальності серед працівників органів та підрозділів цивільного захисту за декларування недостовірної інформації та неподання суб'єктом декларування декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Також доводимо до відома, що на сайті Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК) оновлені роз'яснення щодо застосування антикорупційного законодавства у сучасних умовах.

Література:

1. Закон України «Про запобігання корупції» від 24.03.2021 № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18> (дата звернення 17.05.2021 року).
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07 грудня 1984 р. №8073-X. [Електронний ресурс] зі змінами та доповненнями станом на 17.05.2021р. – Режим доступу до сайту: [www/zakon.rada.gov.ua](http://www.zakon.rada.gov.ua).
3. Кримінальний кодекс України від 24.03.2021 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення 17.05.2021 року).

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ПРАВ ЛЮДИНИ ОРГАНАМИ ПРОКУРАТУРИ

Махніцький О. І.

*екс Генеральний прокурор України
м. Київ, Україна*

Трофімчук Ю. О.

*помічник судді Рівненського районного суду Рівненської області
м. Рівне, Україна*

Розглядаючи міжнародний досвід адміністративно-правової охорони прав людини органами прокуратури слід зазначити, що на даний час у світі склалися дві моделі функціонування органів прокуратури: прокуратура як орган кримінального переслідування та прокуратура як орган нагляду за законністю [1, с.279]. Але даний поділ вважаємо не повним, бо не враховані всі функції, які визначають основу діяльності прокуратури від місця, яке вона посідає в системі державних органів [2, с. 197].

В зв'язку з цим розглянемо більш детально функціонування органів прокуратури щодо охорони прав людини в зарубіжних державах в залежності від їх функціонального призначення.

Адміністративно-правову охорону прав людини органами прокуратури почнемо визначати через виокремлення виконуваних прокуратурою повноважень та функцій і виділимо їх до категорій функціонування прокуратури в зарубіжних державах:

1) органи прокуратури, головною функцією у яких є кримінальне переслідування.

Дана категорія функціонує в таких країнах як Польща, Естонія, Чехія, Фінляндія, Данія, Словенія. Рисами даної моделі прокуратури є наділення наглядовими функціями прокурорів серед яких: нагляд за законністю порушення справи, нагляд за слідством, нагляд за законністю виконання судових рішень, нагляд за законністю позбавлення волі та інших примусових заходів [2, с.183].

Правовою основою аналізу даної функції прокуратури є конституційні норми: § 104 Конституції Фінляндської Республіки 1999 року [3], ст. 80 Конституції Чеської Республіки 1992 року [4]; законодавством: Закон Республіки Польща про прокуратуру 2016 року, Закон Данії про відправлення правосуддя 1992 року, Закон Словенії про прокуратуру 2011 року, Закон Естонії про прокуратуру 1998 року; та нормами процесуального законодавства: КПК Фінляндії 1997 року (редакція 2002 року.) [2].

Прокуратура Естонії становить інститут державної влади, що перебуває у сфері компетенції Міністерства юстиції Естонії. Відповідно до Закону Естонії «Про прокуратуру» головними завданнями прокуратури є: нагляд за дотриманням законності під час нарад суду з адвокатами сторін при розгляді кримінальних справ, нагляд за виконанням вироків із позбавленням волі, нагляд за дотримання законності під час примусових дій медичного та виправного характеру, контроль за дотриманням поліцією законності під час виконання їх функцій [5, с. 118].

Відповідно до ст. 2 Закону Республіки Польща про прокуратуру 2016 року завданням прокуратури є переслідування правопорушень та відстоювання верховенства права. Головним завданням прокуратури у Фінляндії є порушення кримінального провадження та підтримання обвинувачення у суді, згідно із КПК Фінляндії [2, с. 183].

З даного огляду можемо визначити дві характерні риси функціонування даної моделі прокуратури в зазначених країнах: 1) основною функцією прокуратури є здійснення кримінального провадження; 2) наділення прокуратури функціями пов'язаними з кримінальним провадженням, а саме нагляд за попереднім слідством, нагляд за законністю виконання судових рішень та нагляд за законністю позбавлення волі [2].

2) органи прокуратури, основоположною функцією яких є захист прав і свобод громадян, захист інтересів держави, юридичних осіб шляхом здійснення контролю за дотриманням законів. Дана модель функціонування є в Італії, Німеччині, Австрії, Франції, Румунії, Бельгії, які безпосередньо знаходяться в підпорядкуванні Міністерств юстиції та являються частиною судової системи [2].

Правову основу огляду функцій прокуратури розглянуто відповідно конституційним нормам ст. 112 Конституції Італійської Республіки [6 с. 236], п.1 ст. 130 Конституції Румунії 1991 року [4]; спеціального законодавства: Закон Румунії про організацію судочинства, Кодекс судоустрою Франції, Закон Австрії про прокуратуру 1986 року (в редакції 1998 року) та процесуальне законодавство: КПК Німеччини, КПК Австрії, КПК Франції [2].

Прокуратура Франції діє в системі Міністерства юстиції та є складовою здійснення правосуддя. Прокурора має значні повноваження в своїй юрисдикції, а саме: координує діяльність поліцейських та здійснює нагляд за ними, підтримує обвинувачення в суді, бере участь у цивільних справах, якщо задано шкоду суспільству. Також реалізація державної політики по боротьбі із злочинністю, координація реалізації місцевих програм по боротьбі зі злочинністю є прерогативою прокуратури. Задля гарантування додержання прав і свобод людини і громадянина, відповідно до законодавства Франції прокуратура повинна бути негайно проінформована про вчинені злочини та про осіб, що були затримані [7, с. 199–204].

В Італії прокуратура здійснює кримінальне провадження, стежить за дотриманням законів, здійснює нагляд за захистом держави, юридичних осіб, осіб, недієздатних громадян, забезпечує покарання за скоєння правопорушень та застосовує заходи із забезпечення безпеки.

В Румунії прокуратура представляє інтереси усього суспільства і захищає правопорядок та права і свободи громадян згідно п. 1 ст. 130 Конституції Румунії 1991 року [2].

Отже, першочерговим завдання прокуратури в даній категорії є захист інтересів держави, прав і свобод громадян шляхом здійснення контролю за дотриманням законів, ефективним та швидким правосуддям та кримінальне провадження. В даній категорії можемо виділити характерні функції прокуратури: 1) загальна для всіх категорій – функція кримінального провадження; 2) бере участь у некримінальних видах судочинства; 3) наділена повноваженнями адміністративного характеру, такими як контроль за актами громадського стану [2 с.189].

Звернемо увагу, в Румунії є індивідуальна особлива функція у прокуратури, а саме вивчення обставин, які сприяють зростанню злочинності у країні.

3) прокуратури основоположною функцією яких є захист прав і свобод громадянина, представництво їх інтересів та інтересів держави.

Дана модель функціонування прокуратури в таких країнах, як: Швеція, Португалія, Литва, Словаччина, Угорщина в яких прокуратура є незалежним органом. Основними рисами даної моделі прокуратури є проведення попереднього слідства, нагляд за законністю слідства через спеціальні наглядові функції, нагляд за дотриманням законів, нагляд за

додержанням законності при застосуванні заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням свободи громадян, участь прокурора у здійсненні превентивних заходів спрямованих на попередження порушень законодавства, усунення причин скоєння правопорушень [2].

Правова основа аналізу функцій становить: Конституція Литовської Республіки 1992 року., Конституція Португальської Республіки, закон Литовської Республіки про прокуратуру 1994 року, Закон Португалії про прокуратуру 1998 року, Закон Словацької Республіки про прокуратуру 2001 року, Положення про державне обвинувачення 1996 року та Положення з інструкцією для Генеральної прокуратури у Швеції, КПК Угорщини [2].

Прокуратура в Угорщині забезпечує охорону прав громадян, здійснює нагляд за притягнення до відповідальності за діяння, що завдають збитку або створюють загрозу конституційному ладу, безпеці і незалежності держави (§51 Конституції Угорської Республіки 1989 року).

В Португалії до компетенції прокуратури належать представництво держави і захист інтересів, що визначаються законом, участь у проведенні політики, яка визначається органами державної влади у сфері боротьби з правопорушеннями та їхньої профілактики, здійснення кримінального провадження, заснованого на принципові законності, і захист демократичної законності (п. 1 ст. 219 Конституції Португальської Республіки 1976 року).

Прокуратура Литви діє при судах та представляє державу, у встановленому законами порядку сприяє здійсненню правосуддя і сприяє забезпеченню законності (п. 1 ст. 1 Закону Литовської Республіки про прокуратуру 1994 року) [2].

Можемо зазначити, що основним завданням прокуратури в зазначених зарубіжних країнах є захист прав і інтересів громадян та представництво державних інтересів.

З огляду на вищезгадане можемо виділити функції здійснення діяльності прокуратури в зазначених країнах: 1) захист прав і свобод громадян, представництво їхніх та державних інтересів; 2) функція кримінального провадження, що є загальною для всіх категорій та має на меті порушення кримінального провадження; 3) проведення попереднього слідства; 4) здійснюють нагляд за законністю досудового слідства, нагляд за дотриманням законів при виконанні судових рішень; 5) участь у некримінальному судочинстві – так, прокуратура бере участь у адміністративному судочинстві, цивільному, трудовому; 6) здійснення превентивних заходів, які спрямовані на попередження правопорушень, усунення причин та умов скоєння правопорушень [2].

4) органи прокуратури, однією з головних функцій яких є сприяння відправлення правосуддя задля захисту законності, прав людини і публічних інтересів.

Правовою підставою визначення функцій прокуратури в зазначених державах є: ст. 127 Конституції Республіки Болгарії 1991 року, ст. 124

Конституції Іспанії, положення Закону Болгарії про судову владу, Закон Латвійської Республіки про прокуратуру 1994 року, та процесуальне законодавство [2].

Даної моделі функціонування прокуратури додержуються Латвія, Болгарія, Іспанія, Греція. Визначальними рисами цієї моделі є широкий спектр наглядових повноважень, а саме: нагляд за виконанням примусових заходів та судових рішень, які виникають з державного чи суспільного інтересу; нагляд за законністю проведення слідства; нагляд за законністю актів; участь у некримінальних видах судочинства задля захисту прав людини [2].

Закон Латвії «Про прокуратуру» визначає основні завдання прокурорської діяльності, до них належать: зміцнення законності та правопорядку, зміцнення правової держави, охорона від незаконних посягань проти державного устрою, економічної та політичної системи, захист прав і свобод громадян, захист прав і законних інтересів підприємств та організацій [2].

Відповідно до ст. 127 Конституції Республіки Болгарії основним завданням прокуратури є спостереження за дотриманням законності. Прокуратура Іспанії сприяє відправленню правосуддя задля захисту законності прав громадян і охоронюваних публічних інтересів. Прокуратура Латвії головним завданням визначає реагування на порушення закону. В Іспанії на прокуратуру покладено контроль за повагою конституційних інститутів, основних прав та публічних свобод, сприяння у випадках надання міжнародно-правової допомоги [2].

5) органи прокуратури, рисою яких є підтримання обвинувачення в суді.

Цю модель функціонування перейняли такі країни як Ірландія, Велика Британія, Мальта, Кіпр, де прокуратури немає. Дана модель визначає такі риси як здійснення процесуального керівництва, неучасть у виконанні вироків у кримінальних справах та неучасть у визначенні політики кримінальних злочинів та попередженні цих злочинів [2].

Розглянувши функціональну діяльність прокуратури в країнах світу, визначивши їх основні функції в адміністративній діяльності можемо надати визначення адміністративно-правовій охороні прав людини органами прокуратури – це система правових засобів, визначених адміністративним нормами, за допомогою яких органи прокуратури регулюють суспільні відносини у сфері забезпечення прав і свобод людини через спеціально наглядові функції, які забезпечують захист прав і свобод людини, припиненні протиправних дій та відновлення порушених прав і свобод фізичних та юридичних осіб, здійснення превентивних заходів, які спрямовані на попередження правопорушень, а також виявлення та усунення причин та умов скоєння правопорушень в майбутньому.

Література:

1. Миколенко В. А. Модернізація конституційно-правового статусу прокуратури в європейських країнах : порівняльно-правовий аналіз. *Актуальні проблеми політики*. 2016. Вип. 58. С. 276–285.
2. Хорсуненко О. В. Прокуратура України та країн – членів Європейського Союзу : порівняльне дослідження : дис ... канд. юрид. Наук : 12.00.10. Київ, 2018. 224 с.
3. Конституція Фінляндської Республіки від 11 червня 1999 року. Режим доступу: URL: <http://concourt.am/wwconst/constit/consts21.htm>. (дата звернення 17.04.2021).
4. Конституции государств Центральной и Восточной Европы / отв. ред. Н. В. Варламова. М.: Центр конституционных исследований, 1997. 578 с.
5. Грицаєнко О. Організаційно-правові форми діяльності органів прокуратури країн Прибалтики. *Прокуратура. Людина. Держава*. 2005. № 11 (53). С. 116–120.
6. Маклаков В. В. Конституція Італійської Республіки 22 грудня 1947 року / Конституція зарубіжних держав : навч. посіб. Москва: БЕК. С. 210–244.
7. Омельчук Л. В., Клітинська А. Р. Європейський досвід організації органів прокуратури. *Міжнародний юридичний вісник: зб. наук. пр.* 2016. № 3. Вип. 1. С. 199–204.

СИСТЕМА НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ СТАНДАРТІВ НАТО У ФУНКЦІОНУВАННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Мельник С. М.

доктор юридичних наук, доцент,

начальник Інституту військової юстиції

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

м. Харків, Україна

Упровадження стандартів НАТО (STANAG) у практику функціонування Збройних Сил України сьогодні є одним із найбільш складних завдань, яке вимагає комплексного перегляду всієї інфраструктури вітчизняного Військово-промислового комплексу (ВПК) й функціонування системи Збройних Сил України.

Станом на початок 2021 р. у державі сформувалася певна система нормативно-правового забезпечення запровадження стандартів НАТО. Правові засади для запровадження стандартів НАТО у діяльність Міністерства оборони України та Збройних Сил України пропонуємо класифікувати на три рівні: *загальний законодавчий рівень, стратегічний нормативний рівень та операційний підзаконний рівень*. На загальному законодавчому рівні запровадження стандартів НАТО визначено Законом України «Про національну безпеку України» від 21.06.2018 р. № 2469-VIII (далі – Закон про національну безпеку) [1]. Нормативний стратегічний рівень представлений стратегічними оборонні документами України – Воєнною доктриною України від 05.09.2015 р. [2], Стратегічним оборонним бюлетенем від 06.06.2016 р. [3], Стратегією національної безпеки України від 14.09.2020 р. [4]. В свою чергу, операційний підзаконний рівень представлений документами, які регламентують взаємодію України і НАТО, а також деякими відомчими актами Міністерства оборони України і Генерального штабу Збройних Сил України, положення яких регламентують технічні аспекти запровадження стандартів НАТО.

На законодавчому рівні Законом Про національну безпеку у загальних рисах визначено, що набуття Україною членства у НАТО є фундаментальним національним інтересом держави. Відповідно, державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямовується на досягнення цієї цілі.

На стратегічному нормативному рівні питання зближення України і НАТО регламентовані більш детально. Чинна Воєнна доктрина України передбачає, що технічна сумісність зі збройними силами держав-членів НАТО є успішною запорукою реформування Збройних Сил України і їх розвитку за стандартами НАТО. Окрім зазначеного акту, у Стратегічному оборонному бюлетені вказано, що відсутність об'єднаного керівництва силами оборони, яке здійснювалося б відповідно до принципів і стандартів, прийнятих державами – членами НАТО є проблемою для функціонування системи національної оборони України. Крім цього, у документі визначено доцільність переходу на принципи управління підрозділами, кадрової політики НАТО у Збройних Силах України. Задля цього Україна може розраховувати на одержання матеріальної технічної допомоги від Північноатлантичного альянсу з метою запровадження стандартів Альянсу в усіх сферах військової діяльності та досягненню критеріїв, необхідних для набуття членства в Організації Північноатлантичного договору.

Положення п. 3.4 Оборонного бюлетеня стали одними із найбільш важливих правових підстав запровадження стандартів НАТО у національну практику розбудови сектору безпеки і оборони. Передбачено 21 напрям удосконалення національного законодавства

України задля поглиблення інтеграції державних мілітарних структур України з НАТО. Кожен з напрямів значною мірою відповідає засадам запозичення стандартів альянсу. Пізніше, у Стратегії національної безпеки також було визначено, що для зміцнення особливого партнерства з НАТО та набуття повноправного членства в Організації Північно-атлантичного договору Україна планує досягти у максимально стислі строки достатньої взаємосумісності Збройних Сил України та інших складових сектору безпеки і оборони з відповідними структурами держав Альянсу. Задля цього на національному рівні слід активізувати реформи, які необхідно впровадити з метою досягнення відповідності критеріям членства в НАТО у рамках імплементації річних національних програм під егідою Комісії Україна – НАТО.

Основу операційного підзаконного рівня складає Комплексний пакет допомоги (далі – КПД) з підтримки України, який було затверджено за результатами проведення 8-9 липня 2016 р. у Варшаві саміту Україна – НАТО. За словами тодішнього міністра оборони України затвердження КПД стало «проривом» у розвитку вітчизняних Збройних Сил [5]. Відповідно до змісту КПД було окреслено 13 магістральних напрямків реформування сектору безпеки й оборони України. Найголовнішим і одним з найскладніших завдань, визначених КПД є перехід Збройних Сил України на стандарти НАТО, які окреслюються універсальною абрєвіатурою STANAG (англ. «Standardization Agreement»).

Фактично STANAG є міжнародною угодою, положення якої регулюють загальні правила, визначають спільний порядок дій, закріплюють єдину термінологію і встановлюють умови уніфікації технічних процесів, озброєння й військової техніки, іншої матеріальної частини озброєних сил НАТО й держав, з якими НАТО налагоджує партнерські відносини. Стандарти НАТО об'єднані у складну і взаємопов'язану ієрархію нормативних документів, систему яких експерти умовно поділяють на 3 групи – документи адміністративні, оперативні й матеріально-технічні [6]. Для підготовки України до вступу в НАТО у процес функціонування Збройних Сил України слід запровадити значну кількість стандартів (нормативних документів), які поступово перекладатимуться українською мовою з мови оригіналу і втілюватимуться в практику військового управління України. В цілому, запровадження STANAG відбувається в основному навколо 5-ти стратегічних цілей: а) створення об'єднаної системи керівництва силами української оборони, б) ефективна політика планування й застосування ресурсів, в) посилення боєздатності частин і з'єднань за світовими стандартами, г) об'єднана з НАТО логістика й д) система медичного забезпечення.

23.05.2018 р. було затверджено Пакет цілей партнерства України і НАТО. Згідно пакету цілей у діяльність Міністерств оборони України та Збройних Силах України підлягають запровадженню 219 стандартів та

керівних документів НАТО. За офіційною інформацією Міністерство оборони України станом на 01.01.2021 опрацьовано 192 документи НАТО [7]. Зокрема, запроваджено 128 стандартів та керівних документів НАТО, розроблено 145 національних і військових нормативно-правових актів і нормативних документів, відносно 52 стандартів прийнято позитивне рішення щодо їх прийняття та запровадження у період найближчих п'яти років, в стадії опрацювання залишаються 27 стандартів НАТО.

Базовими підзаконними документами, які забезпечують організаційно-технічні аспекти запровадження стандартів НАТО у функціонуванні Збройних Сил України є відомчі нормативні акти Міністерство оборони і Генерального Штабу Збройних Сил України. Зокрема, це Тимчасова інструкція з організації робіт у Міністерстві оборони України і Збройних Силах України щодо впровадження стандартів НАТО, затверджена заступником Міністра оборони України 9 вересня 2016 р., якою встановлюється порядок отримання стандартів і військових нормативних документів НАТО, їх перекладу, вивчення і практичного втілення в життя [8]. У документі було визначено, що стандарт НАТО становить собою комплекс заходів, що містить: а) прийняття рішення на застосування у Збройних Силах його положень (норм, вимог); б) розроблення на підставі стандарту НАТО відповідного акту законодавства чи нормативного документа (або внесення відповідних змін та/чи доповнень до чинних документів); в) процедуру надання йому чинності в установленому порядку; г) застосування розробленого на його основі певного акту для повсякденної діяльності Міноборони і Збройних Сил України.

Також доцільно акцентувати увагу на деяких положеннях Наказу Міністерства оборони України «Про питання військової стандартизації» від 24.02.2020 № 56 [9]. Документ передбачає, що запровадження стандарту НАТО являє собою комплекс заходів, що включає вивчення та прийняття рішення про застосування у секторі безпеки і оборони положень (норм, вимог) стандарту НАТО (стандарту у сфері оборони держави – члена НАТО), прийняття до прямого застосування або розроблення на основі стандарту НАТО (стандарту у сфері оборони держави – члена НАТО) відповідного акта законодавства чи документа з військової стандартизації (внесення відповідних змін та доповнень до чинних документів), надання йому чинності в установленому порядку, застосування розробленого документа в діяльності складових сектору безпеки і оборони України. Крім цього, визначено мету військової стандартизації у Збройних Силах України та принципи її здійснення. Важливим також є визначення кола та компетенції суб'єктів військового управління у напрямі стандартизації, інформаційного забезпечення запровадження стандартів НАТО, фінансове забезпечення та ін.

Перехід на стандарти НАТО забезпечить планомірне нарощування рівня боєздатності частин і підрозділів Збройних Сил України, сприятиме підвищенню ефективності використання державних ресурсів у сфері оборони, вдосконаленню системи підготовки військових частин і підрозділів, що входять до складу багатонаціональних військових формувань, і зростанню авторитету України на міжнародній арені.

Література:

1. Про національну безпеку України: Закон від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 31. Ст. 241

2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 вересня 2020 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 14.09.2020 р. № 392/2020. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3922020-35037> (дата звернення: 29.04.2021)

3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 травня 2016 року «Про Стратегічний оборонний бюлетень України»: Указ Президента України від 06.06.2016 р. № 240/216. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2402016-20137/> (дата звернення: 18.04.2021)

4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року «Про нову редакцію Военної доктрини України»: Указ Президента України від 24.09.2015 р. № 555/2015. *Офіційне інтернет-представництво Президента України*. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/5552015-19443> (дата звернення: 29.04.2021)

5. Комплексний пакет допомоги НАТО Україні – прорив у співпраці з альянсом: витримки з інтерв'ю Міністра оборони України «5 каналу» С. Полторака. URL: <https://defence-ua.com/index.php/home-page/2186-kompleksnyu-paket-dopomohy-nato-ukrayini-proryv-u-spivpratsi-z-alyansom> (дата звернення: 29.04.2021)

6. Мукосий С. О. внедрени стандартов НАТО. URL: <https://defence-ua.com/index.php/statti/296-sergej-mukosij-segodnya-ministerstvo-oborony-yavlyayetsya-lokomotivom-sredi-vsekh-organov-vlasti-ro-vnedreniyu-standartov-nato> (дата звернення: 30.04.2021).

7. Інформаційний матеріал щодо запровадження стандартів та керівних документів НАТО. *Офіційний веб-сайт Міністерства оборони України*. URL: <https://www.mil.gov.ua/diyalnist/vprovadzhennya-standartiv-ta-inshih-kerivnih-dokumentiv-nato.html> (дата звернення: 28.02.2021)

8. Збройні сили України: курсом до НАТО. Розповідає головнокомандувач Збройних Сил України, генерал армії Віктор Муженко.

Интернет-видання «hi-tech.ua». URL: <https://hi-tech.ua/article/zbroyni-sili-ukrayini-kursom-do-nato/> (дата звернення: 29.04.2021)

9. Про питання військової стандартизації: Наказ Міністерства оборони України від 24.02.2020 № 56. *Офіційний інтернет-сайт Верхової Ради України.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0240-20#Text> (дата звернення: 29.04.2021)

СИСТЕМА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ПРАВОПОРЯДКУ У РЕСПУБЛІЦІ ХОРВАТІЯ

Мельниченко М. С.

студентка магістратури

Науковий керівник: Проневич О. С.

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри службового та медичного права

Інституту права Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

Поліцейське право сучасних країн виходить із принципу взаємопроникнення моделей управління поліцією та передбачає необхідність пошуку найбільш оптимальних шляхів поєднання окремих елементів відповідних моделей з метою підвищення ефективності забезпечення прав і свобод людини і громадянина, забезпечення публічної безпеки та правопорядку через демілітаризацію, професіоналізацію, спеціалізацію тощо служби. Це зумовлює потребу звернення до позитивного зарубіжного досвіду, що і визначає *актуальність дослідження.*

Метою роботи є визначення кола суб'єктів, які забезпечують публічну безпеку та правопорядок у Республіці Хорватія, здійснення аналізу стану правового регулювання їх діяльності та з'ясування перспектив апробування відповідного досвіду в українських реаліях.

Слід відзначити, що наразі у Хорватії функціонують кілька типів відповідних суб'єктів: поліція, комунальні редари, поліція запасу, правосудна та військова поліція. Умовно вони можуть бути диференційовані за критерієм ступеня суспільної небезпеки діянь, протидія яким визначає мету функціонування відповідного суб'єкта (до компетенції поліції віднесено протидію більш суспільно небезпечним, ніж віднесеним до компетенції комунальних редарів, діянням), спеціалізації (військова та правосудна поліція на противагу поліції та комунальним редарам із «загальною» компетенцією), винятковості характеру утво-

рення, обсягу та додаткових обмежень при здійсненні повноважень (поліція запасу на противагу іншим суб'єктам) тощо.

Ядром цієї системи правомірно може вважатися центральна служба Міністерства внутрішніх справ Республіки Хорватія (далі – МВС Хорватії) – поліція. Загальну координацію її діяльності здійснює вищий орган виконавчої влади – Влада Республіки Хорватія* (*прим. – власна назва*) – через МВС Хорватії як центральний орган виконавчої влади, який здійснює управлінські та інші функції, що стосуються діяльності поліції. Поліція забезпечує: захист життя, прав, свободи, безпеки та недоторканності особи; захист публічного порядку та майна; нагляд та управління дорожнім рухом; нагляд за державним кордоном; безпеку осіб, об'єктів та територій; недопущення правопорушень та збір інформації щодо них та осіб, які їх вчинили; виконує окремі завдання із захисту повітряного руху, на морі та у внутрішніх водах тощо [9].

У складі МВС Хорватії функціонує Дирекція поліції, яку, у свою чергу, складають: кабінет головного директора поліції, управління поліції, управління кримінальної поліції, управління державного кордону, управління окремих завдань безпеки, оперативно-комунікативний центр поліції, командування спеціальної поліції та Поліцейська академія [5].

Крім того, у межах жупаній* (*прим. – позначає адміністративно-територіальну одиницю; термін є близьким українському терміну «область» у межах країни*) функціонують управління поліції. Залежно від масштабу території, кількості населення, кількості кримінальних правопорушень і проступків, особливостей напрямків руху та географічного розташування управління поліції поділяють на 4 категорії. У межах управлінь поліції функціонують станції поліції. Подібно управлінням та відповідно до тих самих критеріїв їх поділяють на 3 категорії. Станції поліції функціонують загальні та спеціалізовані [2].

Країна може вважатися прикладом «м'якої муніципалізації» поліції. Законом Хорватії «Про комунальне господарство» [6] передбачаються «комунальні редари», чії безпосередні функції конкретизуються у індивідуальному Рішенні про комунальний лад відповідного органу місцевого самоврядування. На практиці ж вони часто зводяться до забезпечення охорони громадських зон, вжиття заходів із демонтажу незаконної реклами та інших незаконних об'єктів. При цьому слід зауважити, що тлумачний словник хорватської мови ототожнює слова «redar» та «redarstvenik», тобто «поліцейський» [1]. Законодавець же свідомо їх відокремлює. Припускаємо, що формальне розрізнення має на меті не допустити зрівняння статусу «недержавного» та «державного» суб'єктів.

Історико-суспільні особливості здобуття Хорватією незалежності визначили потребу у врегулюванні питання участі громадянського суспільства у забезпеченні публічної безпеки під час «надзвичайної»

обстановки та заклали основи для подальшого вдосконалення правового регулювання у цій сфері. Зокрема Законом Хорватії «Про поліцію» [8] передбачається можливість створення у МВС Хорватії з метою виконання окремих функцій поліції запасу. Дія зазначеного закону поширюється на її представників лише частково, а організація, чисельність, склад та повноваження такого формування визначаються Положенням про поліцію запасу [3].

Відповідно до Положення вона може створюватися у структурних підрозділах Дирекції, управліннях та станціях поліції та залучатися у таких випадках: 1) воєнний стан або безпосередня загроза незалежності і територіальній цілісності держави, інші загрози внутрішній безпеці; 2) природні і техніко-технологічні катастрофи та великі аварії; 3) надання допомоги поліцейським під час здійснення повноважень, які вимагають підвищене, зокрема довготривале, залучення поліцейських; 4) забезпечення безпеки під час масових зібрань і надання допомоги поліцейським під час туристичного сезону. При цьому така служба є добровільною, за винятком обставин із пункту 1, вимоги до кандидатів на службу у поліції запасу майже повністю тотожні вимогам до кандидатів на службу у поліції, перевага при доборі надається колишнім поліцейським, передбачається система навчання кандидатів на службу у поліції запасу та поліцейських запасу, а також окремі соціальні гарантії на рівних із поліцейськими умовах.

Зауважимо, що у післявоєнний період, попри існуючу нормативну базу, до 2019 року такі формування не утворювалися. Натомість необхідність звернення у 2019 році до подібної практики була зумовлена загостренням проблеми із мігрантами на державному кордоні, вирішення якої вимагало залучення додаткових сил. При цьому «відродження» поліції запасу у суспільстві було сприйнято досить скептично: зокрема наголошувалося на «сумнівності» підстав для її функціонування, неможливості навчити особу «бути поліцейським» за короткий строк та необхідності підвищення заробітної плати поліцейським замість залучення пенсіонерів до служби у поліції запасу.

У Міністерстві оборони та Збройних силах функціонує військова поліція, «завданням якої є здійснення військово-поліцейських повноважень» [7].

Крім того, у складі сектору забезпечення безпеки органів правосуддя у межах управління з питань організації правосуддя Міністерства правосуддя та управління функціонує служба правосудної поліції, яка здійснює організацію та координацію заходів із забезпечення охорони об'єктів та майна органів правосуддя, Міністерства, безпеки осіб в таких органах, а також інші функції [4].

Резюмуючи, зазначимо, що оптимальний розподіл повноважень між суб'єктами та їх раціональна спеціалізація, ґрунтована на засадах партнерської взаємодії із громадянським суспільством та місцевим

самоврядуванням, професіоналізації, забезпеченні прав і свобод людини тощо, є фундаментом ефективної системи забезпечення публічної безпеки та правопорядку у Республіці Хорватія. Крім того, особливий інтерес наразі становить правове регулювання діяльності поліції запасу. Визначаючи безумовну цінність цього формування, перш за все, під час воєнного стану, така взаємодія влади і громадян у мирний час сприяє підвищенню довіри громадян до поліції, дозволяючи їм допомагати державній поліції у вирішенні завдань, які потребують залучення додаткових сил, та ознайомитися ближче з її роботою.

Література:

1. Redar. *Hrvatski jezični portal*. URL: <https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search> (дата звернення: 11.05.2021).
2. Uredba o područjima, sjedištima, vrstama i kategorijama policijskih uprava i policijskih postaja NN 117/11, 50/14, 32/15, 11/17, 66/18 i 24/19 (06.10.2011) // *Propisi.hr*. URL: <http://www.propisi.hr/print.php?id=11317> (дата звернення: 11.05.2021).
3. Uredba o pričuvnoj policiji NN 102/19 (24.10.2019) // *Narodne novine*. URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2019_10_102_2054.html (дата звернення: 11.05.2021).
4. Uredba o unutarnjem ustrojstvu Ministarstva pravosuđa i uprave NN 97/20 (27.08.2020) // *Narodne novine*. URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2020_08_97_1817.html (дата звернення: 11.05.2021).
5. Uredba o unutarnjem ustrojstvu Ministarstva unutarnjih poslova NN 97/2020 (27.08.2020) // *Narodne novine*. URL: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2020_08_97_1813.html (дата звернення: 11.05.2021).
6. Zakon o komunalnom gospodarstvu NN 68/18, 110/18, 32/20 na snazi od 04.08.2018 // *ZAKON.HR*. URL: <https://www.zakon.hr/z/319/Zakon-o-komunalnom-gospodarstvu> (дата звернення: 11.05.2021).
7. Zakon o obrani NN 73/13, 75/15, 27/16, 110/17, 30/18, 70/19 na snazi od 01.08.2019 // *ZAKON.HR*. URL: <https://zakon.hr/z/334/Zakon-o-obrani> (дата звернення: 11.05.2021).
8. Zakon o policiji NN 34/11, 130/12, 89/14, 151/14, 33/15, 121/16, 66/19 na snazi od 18.07.2019 // *ZAKON.HR*. URL: <https://www.zakon.hr/z/282/Zakon-o-policiji> (дата звернення: 11.05.2021).
9. Zakon o policijskim poslovima i ovlastima NN 76/09, 92/14, 70/19 na snazi od 01.08.2019 // *ZAKON.HR*. URL: <https://www.zakon.hr/z/173/Zakon-o-policijskim-poslovima-i-ovlastima> (дата звернення: 11.05.2021).

ЩОДО НОРМАТИВНОГО ЗАКРІПЛЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Микулець В. Ю.

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука*

Луцишина А. П.

*студентка 3 курсу
юридичного факультету
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука
м. Рівне, Україна*

Основоположні права і свободи людини є непорушними та невідчужуваними.

Стаття 22 Основного Закону проголошує, що права і свободи людини і громадянина, закріплені Конституцією, не є вичерпними. Конституційні права і свободи гарантуються і не можуть бути скасовані. При прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод [3]. З огляду на зміст даної норми стає очевидним, що права людини є природними, тобто такими, що притаманні їй від народження й до смерті. При цьому, всі люди, незалежно від різноманітних ознак (таких як національність, раса, колір шкіри, гендерна приналежність, сексуальна орієнтація, віросповідання, зовнішність тощо) є рівними у своїх правах.

Особи з інвалідністю наділені всіма конституційними правами і володіють тими ж свободами, що й здорові особи. Зокрема, означена категорія осіб нарівні з іншими має право на життя (ст. 27), повагу до гідності (ст. 28), на свободу та особисту недоторканність (ст. 29), недоторканість житла (ст. 30), прайвесі (у томі числі таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції, недоторканість особистого і сімейного життя) (ст. ст. 31, 32), свободу пересування, вільний вибір місця проживання (ст. 33), свободу думки і слова, вільне вираження своїх поглядів і переконань (ст. 34), свободу світогляду і віросповідання (ст. 35), свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації (ст. 36), участь в управлінні державними справами (ст. 38), збиратися мирно, без зброї і проводити збори,

мітинги, походи і демонстрації (ст. 39), звернення (індивідуальні, колективні) до органів публічної влади (ст. 40), володіння, користування і розпорядження своєю власністю, а також результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності (ст. ст. 41, 54), зайняття підприємницькою діяльністю (ст. 42), працю (ст. 43), страйк (ст. 44), відпочинок (ст. 45), соціальний захист (ст. 46), житло (ст. 47), достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї (ст. 48), на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування (ст. 49), безпечне для життя і здоров'я довкілля (ст. 50), шлюб (ст. 51), освіту (ст. 53), захист своїх прав і свобод (ст. 55), відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями та діями органів публічної влади (ст. 56), професійну правничу допомогу (ст. 59) та інші права, визначені Конституцією України, а також прийнятими на її основі нормативно-правовими актами.

Крім цього, з урахуванням медичного критерію та відповідного до соціального підходу до розуміння інвалідності, особи з інвалідністю, окрім загальних прав, наділені також специфічними, притаманними лише даній групі осіб, правами. При цьому необхідно зазначити, що в переважній більшості спеціальні права осіб з інвалідністю безпосередньо пов'язані із загальними правами та певним чином впливають з них.

З цього приводу досить влучно стверджує О. Паровишник, класифікуючи права осіб з інвалідністю за певними критеріями, а саме: 1) право на працевлаштування осіб з інвалідністю з метою реалізації їх творчих і виробничих здібностей, а також із урахуванням індивідуальних програм реабілітації; 2) право на освіту та професійну підготовку осіб з інвалідністю; 3) право осіб з інвалідністю на забезпечення безперешкодного доступу до соціальної інфраструктури, яке полягає у створенні підприємствами, установами та організаціями умов для безперешкодного доступу цих осіб до об'єктів фізичного оточення; 4) право на позачергове надання житлових приміщень та поліпшення житлових умов в порядку, передбаченому чинним законодавством; 5) право на матеріальну допомогу, що виражається у вигляді грошових виплат (пенсій, допомоги, одноразових виплат тощо); 6) право на безоплатне або пільгове соціально-побутове та медичне забезпечення, до якого відноситься забезпечення медичними препаратами, медичне обслуговування, виробі медичного призначення (зокрема індивідуальні пристрої, протези очей, слухові та голосотворювальні апарати), технічні та інші засоби реабілітації (наприклад, засоби для пересування, протезні виробі, сурдотехнічні засоби) [4, с. 171]. Варто звернути увагу, що авторка розглядає загальні та спеціальні права осіб з інвалідністю у синтезі та взаємній залежності, що говорить про їх неподільність.

Означена неподільність обумовлює формування концептуального бачення категорій «права осіб з інвалідністю» та «свободи осіб з інвалідністю», дефініції яких запропоновано В. Кондратенко у профільному дисертаційному дослідженні, присвяченому адміністративно-правовим засобам забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю. Так, на думку науковця, під правами осіб з інвалідністю необхідно розуміти сукупність природних прав людини закріплених у міжнародних правових актах і конституційних правових можливостей громадян, що визначають вид і міру поведінки індивіда у суспільстві, а також гарантований державою достатній та доступний обсяг суспільних благ і спеціальних соціальних умов для його вільного існування та розвитку з урахуванням характеру стійких порушень функцій організму. Свободи передбачають соціальне самовизначення осіб з інвалідністю, що окреслює допустимі межі впливу державно-владного характеру на варіанти їхньої поведінки [2, с. 10]. Ми підтримуємо позицію автора та поділяємо його погляди на дефінітивну складову вищевказаних понять.

Таким чином, володіючи спеціальними правами, особи з інвалідністю повинні мати спеціальний статус, який би дозволив повною мірою користуватися означеними правами. У межах адміністративного права такий статус трансферується у відповідний адміністративно-правовий статус особи з інвалідністю, який передбачає наявність комплексу суб'єктивних публічних прав і юридичних обов'язків індивіда (у даному контексті – особи з інвалідністю) в сукупності з обсягом, характером його правосуб'єктності та юридичної відповідальності [1, с. 125].

Література:

1. Адміністративне право України. Повний курс : підручник; Галуцько В., Діхтєвський П., Кузьменко О., Стеценко С. та ін. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2018. 446 с.
2. Кондратенко В. Адміністративно-правові засоби забезпечення прав і свобод осіб з інвалідністю : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2019. 43 с.
3. Конституція України: Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
4. Паровишник О. Адміністративно-правовий статус інваліда. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія : Право. 2014. Вип. 27(2). С. 169–173.

МЕТОД ЗАОХОЧЕННЯ У ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Микулець В. Ю.

*кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука
м. Рівне, Україна*

Макаренко М. М.

*кандидат юридичних наук,
адміністратор територіального сервісного центру 3246
Регіонального сервісного центру ГСЦ МВС в Київській області
м. Київ, Україна*

Беручи до уваги тенденції розвитку правоохоронних органів України в умовах євроінтеграції та наближення національного законодавства до європейського рівня, доцільним у діяльності поліції є використання методу заохочення.

М. І. Матузов [1], О. Ф. Скакун [2], М. І. Байтін [3] та інші, вказують, що метод заохочення є самостійним методом адміністративно-правової діяльності. На противагу цьому, Ю. О. Загуменна зазначає, що виокремлювати разом із переконанням і примусом метод заохочення навряд чи правильно, тому що він є складовою переконання [4].

Незважаючи на відсутність єдиного підходу до розуміння цього методу, заохочення правомірної поведінки – це досить розповсюджений метод адміністративної діяльності, який ефективно використовується в розвинених країнах світу, зокрема США, Японії, Німеччині, Швеції та ін. Заохочення сприяє проявам інтересу до здійснення відповідних дій, отримання матеріального, морального та іншого схвалення [5, с. 139].

Доцільно вказати, що Україна у цьому питанні намагається вчасно приєднатися до подібних ефективних заходів. Зазначене є запорукою побудови правової економічно розвинутої і стабільної держави. Можна привести приклад приєднання Національної поліції України до ініціативи «Тонка синя лінія», що означає підтримку поліції громадянськістю, яка символізує довіру та її підтримку. Зазначена ініціатива дає поштовх до зміцнення взаємодії суспільства і поліції, дозволяє перейти до більш продуктивних стосунків взаємодії і розповсюдження позитивного досвіду у всіх сферах життя.

Аналіз адміністративно-правової літератури дає змогу зробити висновок, що для заохочення як методу адміністративної діяльності поліції притаманні такі ознаки: заохочення врегульоване нормами права; підставою для його застосування є діяння, яке позитивно оцінене правоохоронними органами; заохочення пов'язане з оцінкою вже зроблених діянь; може застосовуватися як до конкретних осіб так і до певного кола, тобто, індивідуально чи колективно; проявляється в моральному, матеріальному чи іншому схваленні.

Як приклад, доцільно вказати, що Законом України «Про дисциплінарний статут Національної поліції України» [6] заохочується розкаяння та добровільне усунення заподіяної шкоди. А відповідно до ч.4 ст.19 вказаного нормативно-правового акту, обставинами, що пом'якшують дисциплінарну відповідальність поліцейського, є усвідомлення та визнання своєї провини у вчиненні дисциплінарного проступку, вжиття заходів щодо запобігання, відвернення або усунення негативних наслідків, які настали або можуть настати внаслідок вчинення дисциплінарного проступку, добровільне відшкодування завданої шкоди.

Відповідно до ст. 34 КУпАП, щире розкаяння винного, відвернення ним шкідливих наслідків правопорушення, добровільне відшкодування збитків або усунення заподіяної шкоди, є обставинами, що пом'якшують відповідальність за адміністративне правопорушення.

Широкого використання у діяльності Національної поліції досягли і такі види заохочення, як: матеріальне (премія), моральне (грамота, подяка), заохочення, що змінює статус особи (присвоєння почесного звання, нагород, в тому числі й державних), змішані заохочення.

Підсумовуючи вищевикладене, необхідно зробити висновок, що важливість значення усіх адміністративно-правових методів діяльності поліції полягає в тому, що на поліцію як центральний орган виконавчої влади, покладено обов'язок щодо забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку. А тому правильне застосування такого методу, як заохочення відіграє особливе значення у побудові стосунків поліції з громадськістю, сприяє розбудові міцної взаємодії останніх, та є запорукою розвитку стабільної, розвиненої та правової держави.

Література:

1. Теория государства и права. Курс лекций / Под ред. Матузова И.И., Малько А.В. – 2-е изд., перераб. и доп. М.: Юристъ, 2001. 776 с.
2. Скакун О.Ф. Теорія держави і права : Підручник. 2-е вид. / Пер. з рос./ О. Ф. Скакун. Київ: Правова єдність, 2010. 525 с.

3. Байтин М. И. Сущность права (Современное нормативное правопонимание на грани двух веков). Саратов: СГАП, 2001. 416 с.

4. Загуменна Ю. О. Органи внутрішніх справ України як суб'єкти реалізації правоохоронної функції держави: монографія; за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. Бандурки О.М. Харків, 2012.

5. Поярков В. О. Адміністративно-правові методи діяльності суб'єктів забезпечення економічної безпеки держави. Міжрегіональна Академія управління персоналом, м. Київ. Наукові праці. 2014, вип. 42 (3), с. 136-140.

6. Закон України «Про Дисциплінарний статут Національної поліції України». Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 29, ст. 233. Режим доступу: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2337-19#Text> (дата звернення 19.04.2021).

ОСОБЛИВОСТІ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ВЧИНЕННЯ ЮРИДИЧНИХ ДЕЛІКТІВ У СФЕРІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Наливайко Л. Р.

доктор юридичних наук, професор,

професор кафедри загальноправових дисциплін

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Книш С. В.

студентка юридичного факультету

Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

м. Дніпро, Україна

Суспільні відносини в інформаційній сфері які стосуються: обігу, поширення та доступу до інформації є одним із ідентифікаторів впливовості держави на національному та міжнародному рівнях. Комплексною галуззю, яка регулює коло інформаційних правовідносин є інформаційне право. Інформаційне право та комплекс законодавчих актів визначають: провідні інститути, загальні засади, методологію, напрямки інформаційної діяльності, права та обов'язки суб'єктів, тощо. Коло фахових та суміжних нормативно-правових актів визначає нормативні засади деліктоздатності особи, або групи осіб за вчинення деліктів в інформаційній сфері.

Інформаційні делікти в широкому розумінні (правопорушення в інформаційній сфері) мають подвійне походження – як власне інформаційне, так і інше, притаманне тим деліктам, які завдяки розвитку ІТ набули нового інструментарію вчинення [1]. Тобто, інформаційне правопорушення – це суспільно небезпечне, протиправне, винне діяння (дія або бездіяльність) деліктоздатної особи, вчинене в інформаційній сфері та (або) з використанням інформаційних засобів і технологій роботи з інформацією незалежно від її форми, або в іншій галузі людської діяльності в умовах інформаційного середовища [2].

Загальними ознаками правопорушень в інформаційній сфері є:

1. Об'єкт – суспільні відносини у сфері інформаційного права, які стосуються: захисту, обміну, обігу та надання доступу до інформації.

2. Об'єктивна сторона – зовнішні обставини які характеризують вчинене діяння.

3. Суб'єкт – особа яка досягла 16-річного віку.

4. Суб'єктивна сторона – внутрішнє емоційне та інтелектуальне відношення особи до скоєного діяння.

Порушення законодавства про інформацію тягне за собою дисциплінарну, кримінально-правову, цивільно-правову, та адміністративну відповідальності.

Особливої уваги заслуговує дисциплінарна відповідальність, адже юридичній літературі дисциплінарну відповідальність визначають, як «врегульовані нормами права відносини між державою, в особі її компетентних органів і посадових осіб, та державними службовцями, що виникають на підставі вчинення ними службових правопорушень і виражені в застосуванні до винних осіб заходів державного примусу, а також характеризуються засудженням правопорушника та протиправного діяння з боку держави та суспільства з метою попередження та недопущення в майбутньому інших правопорушень» [3].

Дисциплінарна відповідальність за правопорушення у сфері інформаційного законодавства – це застосування державним органом або його посадовими особами, котрі здійснюють владні управлінські функції стосовно інформаційної сфери, примусових заходів у вигляді дисциплінарних стягнень до особи, що межах виконання своїх функціональних обов'язків порушила встановлений порядок створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення охорони та захисту інформації [4].

Суспільні відносини в інформаційній сфері досить мінливі, зважаючи на розвиток різного роду технологій та зарубіжний досвід. Дані підстави зумовлюють потребу в появі нового кола законодавчих актів, на рамках яких буде відбуватися підвищення кваліфікації державних службовців, запозичення міжнародного досвіду, освітні процеси та виховання шкільної та студентської молоді.

Отже, законодавство України за яким особа притягується до дисциплінарної відповідальності потребує інкорпорації у єдиний нормативно-правовий акт, в якому буде викладено:

1. Перелік суб'єктів;
2. Делікти в інформаційній сфері;
3. Підстави дисциплінарної відповідальності;
4. Санкції за вчинені правопорушення;
5. Процедуру розслідування та притягнення винних до відповідальності.

Література:

1. Тихомиров О.О. Інформаційні правопорушення: теоретико-правова концепція. Інформаційна безпека людини, суспільства, держави. 2015. № 1(17). С. 38–47.

2. Полушкин А.В. Признаки информационных правонарушений / А.В. Полушкин / Конфликты в информационной сфере: материалы теорет. сем. Сектора информационного права. ИГЛ РАН (2008); отв. ред. И. Л. Бачило. Москва., 2009. С. 53–56.

3. Коломієць Т. О. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник / Т. О. Коломоєць. Київ. : Юрінком Інтер, 2011. 576 с.

4. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/322-08/page>.

ЧИННИКИ ЕФЕКТИВНОСТІ АПЕЛЯЦІЙНОГО ПРОВАДЖЕННЯ В АДМІНІСТРАТИВНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Поляков І. С.

кандидат юридичних наук,

приватний нотаріус

м. Харків, Україна

Ефективність апеляційного провадження в адміністративному судочинстві визначається багатьма чинниками. Здебільшого це регуляторний потенціал нормативних процесуальних конструкцій, їх оптимальне нормативне закріплення і відповідність реальних дій учасників процесу процесуальній формі. Попре важливість дотримання процесуальної форми учасниками процесу, слід зауважити, що відносини у межах апеляційного провадження в адміністративному судочинстві не

позбавлені і неофіційних соціорегулятивних практик. С. П. Рабінович справедливо пояснює їх виникнення впливом приватних і корпоративних інтересів на поведінку учасників правових відносин [1, с. 109].

Узагальнюючи практику застосування положень Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України), а також беручи до уваги результати доктринальної розробки аспектів апеляційного провадження в адміністративному судочинстві виокремимо і проаналізуємо декілька процесуально-правових чинників, які визначають ступінь ефективності апеляційного провадження в адміністративному судочинстві України. Зокрема, це:

- нечіткий порядок обчислення строків апеляційного оскарження;
- проблемність недостатнього нормативного забезпечення вимог підготовки справи до розгляду в адміністративному суді;
- можливість неврахування судом першої інстанції негативних вказівок апеляційного суду при поверненні справи судом апеляційної інстанції;
- проблематика дотримання встановлених строків розгляду апеляційних скарг в адміністративному судочинстві;
- фактична неможливість осіб, які виступають на стороні позивача апеляційної скарги приєднатися до скарги;
- недостатні умови для реалізації принципу диспозитивності адміністративним судом апеляційної інстанції.

Нечіткий порядок обчислення строків апеляційного оскарження. На сьогодні апеляційна скарга на рішення адміністративного суду першої інстанції може бути відхилена через недоліки її змісту і форми. Чинне адміністративно-процесуальне законодавство України неналежним чином регулює питання про продовження строку, встановленого судом для виправлення недоліків змісту апеляційної скарги і сплати судового збору. Так, при винесенні ухвали про залишення скарги без руху апеляційний суд пропонує особі протягом десяти днів сплатити судовий збір. Відповідно, у вказаний строк ухвала суду залишається невиконаною. Проте, якщо від скаржника надійшла заява про продовження строку з об'єктивних причин, суд не зобов'язаний її задовольняти. Відповідно, відкритим залишається питання про продовження встановленого судом строку і ми вважаємо, що суд апеляційної інстанції повинен вирішувати це в порядку, передбаченому ст. 299 КАС України [2].

Важливою є також *проблематика недостатнього нормативного забезпечення вимог підготовки справи до розгляду в адміністративному суді.* На сьогодні, при розгляді будь-якої справи в апеляційному адміністративному суді важливе значення для правильного, повного і всебічного судового провадження має її підготовка до розгляду, яка є обов'язковою [3, с. 54]. У структурі апеляційного провадження таке

проведення підготовки справи має також важливе значення для ефективного розгляду апеляційної скарги по суті заявлених вимог.

Наступною проблемою є *неврахуванням судом першої інстанції негативних вказівок апеляційного суду при поверненні справи судом апеляційної інстанції*. Так, ефективність апеляційного провадження може ускладнюватися надходженням неналежно оформленої справи або справи з невиправленими зауваженнями щодо правильності і повноти фіксування судового процесу технічними засобами, або з нерозглянутими письмовими зауваженнями щодо повноти чи правильності протоколу судового засідання, або без вирішення питання про ухвалення додаткового рішення.

Варто уваги також і *проблемність дотримання встановлених строків розгляду апеляційних скарг в адміністративному судочинстві*. Для розгляду апеляційної скарги судом апеляційної інстанції законодавець установив відповідний термін. Згідно зі ст. 309 КАС України апеляційне оскарження рішення суду першої інстанції має бути розглянуто протягом шістдесяти днів з дня постановлення ухвали апеляційного суду про відкриття апеляційного провадження, а апеляційна скарга на ухвалу суду першої інстанції – протягом тридцяти днів з дня постановлення ухвали про відкриття такого провадження. Наразі, у виняткових випадках апеляційний суд за клопотанням сторони і з урахуванням особливостей розгляду справи може продовжити строк її розгляду справи, але не більше як на п'ятнадцять днів, про що постановляє ухвалу. Відповідно, формується ситуація, коли судам апеляційної інстанції дещо важко чітко дотримуватися встановлених строків розгляду апеляційних скарг за таких умов. Таким чином деформується роль апеляційного суду, адже він виконує функцію «квасисуду першої інстанції», що зобов'язує його заново розглядати спірні правовідносини, і як наслідок – виконувати всі процесуальні дії, притаманні суду першої інстанції.

Досить суперечливим з точки зору справедливості адміністративного судочинства виглядає *фактична неможливість осіб, які виступають на стороні позивача апеляційної скарги приєднатися до скарги*. Учасники справи, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи, інтереси й (або) обов'язки згідно з ч. 1 ст. 302 КАС України у будь-який час до початку апеляційного розгляду мають право приєднатися до апеляційної скарги, підтримавши її вимоги. У частинах 2 і 3 ст. 302 КАС України зазначається, що до заяви про приєднання до апеляційної скарги додається документ про сплату судового збору й докази надсилання (направлення) копії заяви іншим учасникам справи. У цій заяві може міститися клопотання особи про розгляд справи за її участі. За відсутності такого клопотання вважається, що особа не бажає брати участі в судовому засіданні суду

апеляційної інстанції. Законодавством змісту такої заяви не передбачено. Це обумовлено відсутністю загального положення про можливість для особи, яка приєднується до апеляційної скарги, заявити самостійні вимоги щодо визначення юридичної долі оскаржуваного рішення. Крім цього, приєднання до апеляційної скарги не має характеру самостійного оскарження судового рішення. Тому форма і зміст такої заяви не має юридичного значення ні для суду, ні для осіб, які беруть участь у розгляді справи судом апеляційної інстанції.

Певним чином знижує ефективність апеляційного провадження в адміністративному судочинстві *проблематика реалізації принципу диспозитивності адміністративним судом апеляційної інстанції*. Зокрема, це відображено у ст. 308 КАС України, згідно з якою апеляційний суд переглядає судові рішення першої інстанції в межах апеляційної скарги. Разом із тим, суд уповноважений вийти за межі доводів апеляції в разі встановлення під час апеляційного провадження порушень, допущених судом першої інстанції, які призвели до неправильного вирішення справи. Тоді апеляційний суд з власної ініціативи або за клопотанням осіб, які беруть участь у справі, може розглянути докази, які не досліджувались у суді першої інстанції, якщо визнає обґрунтованим ненадання їх до суду першої інстанції або відхилення їх цим судом. Суд апеляційної інстанції може дослідити також докази, які розглядалися судом першої інстанції з порушенням вимог КАС України.

Література:

1. Рабінович С. П. Неформальні практики публічної влади як форма дії фактичної конституції. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2013. № 3 (74). С. 108–116
2. Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 р. № № 2747-IV. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2747-15> (дата звернення: 12.04.2021)
3. Кузьменко О. В, Гуржій Т. О. Адміністративно-процесуальне право України: *підручник*. Київ : Атіка. 2007. 416 с.

СПЕЦІАЛІЗАЦІЯ ЯК ФОРМА ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ДІЗНАВАЧІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Романов М. Ю.

старший лейтенант поліції,

аспірант кафедри публічного управління та адміністрування

Національної академії внутрішніх справ

м. Київ, Україна

Питання окремих форм післядипломної освіти поліцейських Національної поліції України є відкритим за вмовчанням, оскільки законодавство України, що регламентує дану галузь не передбачає достатньо детальних положень у відповідному напрямі. Поряд із цим, нещодавно створений підрозділ, що забезпечує досудове розслідування кримінальних проступків у системі Національної поліції України – управління дізнання, перш за все розвантажує підрозділи слідства, а також забезпечує виконання завдань покладених на нього Кримінальним процесуальним кодексом України.

Для ефективного виконання завдань, що покладені на підрозділи дізнання Національної поліції України, важливим є розвиток напрямку післядипломної освіти дізнавачів. У той же час, одним із варіантів післядипломної освіти є спеціалізація, що передбачено Законом України «Про Національну поліцію».

На нашу думку належить більш детально розглянути це питання з позиції саме співробітників підрозділів дізнання Національної поліції України. Так, в цілому, післядипломна освіта поліцейських загалом має певні особливості, наприклад – оскільки останні у загальному розумінні мають статус поліцейського їх післядипломна освіта здійснюється на загальних засадах, визначених Законом України «Про вищу освіту», з урахуванням особливостей, визначених Законом України «Про Національну поліцію», і складається зі: спеціалізації; перепідготовки; підвищення кваліфікації; стажування [1].

Як було зазначено попередньо, спеціалізація є складовою частиною післядипломної освіти поліцейських, а відповідно – дізнавачів Національної поліції України.

Нормативними документами визначено, що спеціалізація – складова спеціальності, що передбачає профільну спеціалізовану освітньо-професійну чи освітньо-наукову програму підготовки працівників поліції [2].

Орієнтовно подібне наповнення, пропонують також вчені з інших галузей науки. Наприклад, В. Прасолова, Е. Купряков та інші, тлумачать поняття спеціалізації (лат. *specialis* – особливий) – як форму суспільного розподілу праці та її раціональної організації за окремими напрямками діяльності, що відображає процес зосередження діяльності на відносно вузьких напрямках, окремих технологічних операціях із виробництва окремих видів продукції [3]. Водночас, запропоноване визначення лише відображає сутність процесу спеціалізації, як поглиблення існуючих у працівника знань в окремому, специфічному напрямі трудової діяльності.

Нормативні джерела, здебільшого тлумачать поняття спеціалізації в контексті здобуття вищої освіти (або вищої освіти першого чи другого (бакалаврського (магістерського) рівня), оскільки саме в цей проміжок часу, відбувається формування базових правничих компетентностей, зокрема дізнавачів і є можливим більш поглиблене вивчення окремих дисциплін та спеціальних курсів, з метою пізнання окремих знань, щодо розслідування окремої категорії кримінальних проступків (наприклад, у сфері незаконного обігу наркотичних речовин, життя та здоров'я особи, власності та інших).

Підтвердженням цьому, слугує Перелік спеціальностей та спеціалізацій, за якими здійснюється підготовка фахівців освітнього ступеня «бакалавр» для Національної поліції (денна форма) висвітлений на електронному інтернет-ресурсі «Портал для кандидатів на навчання Національної поліції України» [4].

Водночас, розділ VI «Спеціалізація» Положення про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції визначає, що спеціалізація працівників поліції проводиться у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських. Направленню на спеціалізацію підлягають працівники поліції структурних підрозділів центрального органу управління Національної поліції України та територіальних (міжрегіональних) органів Національної поліції України, що проходять службу (працюють) на посадах, які за класифікацією професій належать до категорій керівників, професіоналів та фахівців, які: переміщені на іншу посаду, виконання обов'язків за якою потребує нових знань, умінь і навичок (необхідність направлення такого працівника поліції на спеціалізацію визначається його безпосереднім керівником); уперше прийняті на службу в поліцію; призначені на посади в новостворені підрозділи поліції [2].

Отже, на підставі проаналізованих положень законодавства України, щодо визначення сутності, змісту та механізму спеціалізації, як форми післядипломної освіти дізнавачів Національної поліції України нам вдалось додатково аргументувати, що дізнавачі, користуючись

спеціальним статусом суб'єкта досудового розслідування та поліцейського Національної поліції України, у разі наявної необхідності направлення на спеціалізацію, що визначається безпосереднім керівником, зобов'язані закінчити відповідне навчання та успішно виконати завдання підсумкового контролю, що дасть підстави для отримання свідоцтва про закінчення курсів спеціалізації (перепідготовки), форма якого наведена у додатку 2 до Положення про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції, що долучається до особової справи.

У той же час, нами підкреслюється, що спеціалізація дізнавача Національної поліції України є процесом поглибленого вивчення окремих дисциплін, спеціальних курсів з метою пізнання окремих знань, щодо розслідування окремої категорії кримінальних проступків (наприклад, у сфері незаконного обігу наркотичних речовин, життя та здоров'я особи, власності та інших), а також застосування спеціальних знань у досудовому розслідуванні, пов'язаних з проведенням слідчих (розшукових) дій.

Поряд із цим, зобов'язання всіх працівників поліції, що на переконання керівника, або за умов наявності підстав у Положенні про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції направляються на спеціалізацію, вивчення відповідних матеріалів й отримання сертифікату виключно в закладах освіти Міністерства внутрішніх справ України залишається дискусійним у науковому полі.

Література:

1. Про Національну поліцію : закон України від 02.07.2015 № 580-VIII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

2. Про затвердження Положення про організацію післядипломної освіти працівників Національної поліції: наказ МВС від 24 грудня 2015 року № 1625, зареєстровано в Міністерстві юстиції України 16 січня 2016 року за № 76/28206. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0076-16#Text>

3. Горфинкель В.Я., Купряков Е.М., Прасолова В.П. Экономика предприятия. – М., 1996; Основы рыночной экономики: Словарь-справочник. – Х., 1992; Фатхутдинов Р.А. Организация производства. – М., 2001.

4. Перелік спеціальностей та спеціалізацій, за якими здійснюється підготовка фахівців освітнього ступеня «бакалавр» для Національної поліції (денна форма) [Електронний ресурс] // Портал для кандидатів на навчання Національної поліції України. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://osvita.np.gov.ua/index.php?r=site%2Fspecialties>.

АДМІНІСТРАТИВНИЙ ПРОЦЕС ТА АДМІНІСТРАТИВНА ПРОЦЕДУРА: ПИТАННЯ СПІВВІДНОШЕННЯ

Медяник В. А.

*кандидат політичних наук,
доцент кафедри загальноправових дисциплін*

Шевцова П. В.

*здобувач вищої освіти
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Структурна складність адміністративного права як галузі права багато у чому пояснюється неоднозначно сформульованою в деяких наукових та навчальних джерелах галузевою категоріальною базою. Як відомо, численні суперечки в колі вчених-адміністративістів точаться з приводу розуміння та змістовного наповнення таких фундаментальних понять, як «система адміністративного права», «адміністративний процес», «адміністративна процедура», «публічний інтерес», «публічне адміністрування», «інструменти публічної адміністрації» тощо. Проведення реформ, у тому числі й адміністративної, спрямованих на підвищення ефективності публічного управління та зміцнення довіри населення до органів публічної влади неможливе без реформування адміністративного законодавства, якість якого залежить від розуміння сутності фундаментальних понять.

Серед вчених, які досліджували різні аспекти зазначених проблемних питань, варто зазначити таких, як: О. Бандурка, Д. Бахрах, Ю. Битяк, В. Богуцький, В. Гарашук, С. Женетль, О. Когут, В. Колпаков, О. Кузьменко, Н. Нижник, І. Панова, А. Селіванов, В. Сорокін, С. Стеценко, Г. Петров, Ю. Тихомиров, М. Тищенко та ін. Однак сьогодні у наукових джерелах питання співвідношення адміністративного процесу та процедури залишається дискусійним, зважаючи на сутнісні характеристики понять, що зумовлює актуальність подальшої розробки теми.

Варто наголосити, що в адміністративно-правовій науці домінує позиція, відповідно до якої, адміністративні процедури – це процесуальний порядок розгляду органами виконавчої влади адміністративних справ. Також можна визначати адміністративну процедуру як установлений законом порядок розгляду та вирішення індивідуальних справ органами виконавчої влади й місцевого самоврядування, який закінчується прийняттям адміністративного акта або

укладанням адміністративного договору [5, с. 65]. Розуміння адміністративної процедури як законодавчо встановленого порядку діяльності органів публічної адміністрації зумовлено значним впливом німецької доктрини адміністративного права, де поняття адміністративна процедура й адміністративний процес чітко розділені [3, с. 128]. Загалом, адміністративно-процедурні норми регулюють переважно порядок прийняття адміністративних актів та укладення публічно-правових договорів публічною адміністрацією, у той час, як адміністративно-процесуальні норми – вирішення публічно-правових спорів адміністративними судами.

Деякі вчені заперечують проти визнання процедури явищем статичним і зазначають, що процедура завжди перебуває в динаміці, яка відбувається за певним алгоритмом. За такого підходу, «процедура» залишається послідовністю дій, об'єднаних спільною метою, тобто поняттям динамічним, але, як і будь яка дія, набуває свого зовнішнього вираження в поняттях статичних. В свою чергу, щодо ознак юридичної процедури, головною з яких є те, що вона являє собою особливий різновид правовідносин, які мають процедурний характер і визначають особливості юридичної практичної діяльності [4, с. 62].

Розгляд адміністративної процедури з позиції статичності дає змогу дійти висновку про її сутність як нормативно встановленої моделі адміністративно-процесуальних правовідносин. Закріплення в нормативних актах переліку та послідовності дій суб'єкта права на тому чи іншому етапі адміністративного процесу, а також темпоральних характеристик цих дій не означає їх постійного здійснення в кожному конкретний момент часу.

Визнання адміністративної процедури нормативною конструкцією адміністративно-процесуальних відносин вимагає додаткових обґрунтувань функціональної самостійності останніх. Класичне уявлення про процесуальні правовідносини полягає в уявленні їх як явища вторинного відносно матеріальних правовідносин, яке походить від останнього й має відносно нього службовий характер, оскільки мета процесуальних правовідносин полягає в забезпеченні реалізації матеріальних правовідносин [6, с. 156]. Ознаки та характеристики адміністративної процедури повинні сформулюватись виходячи з розроблених наукою адміністративного права властивостей адміністративно-процесуальних правовідносин, серед яких варто вказати, що адміністративно-процесуальні правовідносини передбачають визначеність взаємної поведінки його суб'єктів, що прописується відповідними правовими нормами.

Визначення адміністративної процедури як діяльності зумовлює необхідність її порівняльного аналізу з адміністративним процесом. Так, адміністративний процес логічно визначати як урегульовану

адміністративно-процесуальними нормами діяльність уповноважених на те суб'єктів щодо розгляду і вирішення індивідуально-конкретних адміністративних справ, які формуються в ході реалізації матеріальних норм адміністративного та деяких інших галузей права у сфері публічного управління та адміністративного судочинства [2, с. 16]. В. Бевзенко підкреслює складну структуру вказаного різновиду юридичного процесу і можливість його розгляду як за вертикаллю, так і за горизонталлю. Щодо останнього (розгляд за горизонталлю), то вчена пропонує розглядати його як сукупність проваджень, як «системні утворення, комплекси взаємозалежних і взаємозумовлених процесуальних дій». В системі адміністративного процесу, на її думку, доцільно акцентувати увагу на адміністративно-процедурних та адміністративно-деліктних видах проваджень. В аспекті вертикальної структури адміністративного процесу акцент уваги зосереджується на співвідношенні адміністративного процесу та адміністративного провадження як загального і часткового, цілого і частини, наявності нерозривних взаємозумовлених і системоутворюючих зв'язків і відносин між ними [1, с. 58]. При цьому кожне провадження своєю чергою складається із стадій, а вони – з етапів та процесуальних дій. Тож адміністративний процес варто розглядати як діяльність суб'єктів права зі здійснення правової регламентації суспільних відносин і реалізації права, а адміністративну процедуру – як формалізований бік такої діяльності. Процедура детермінує порядок здійснення суб'єктами правовідносин юридично значущих дій, які у своїй сукупності становлять юридичний процес.

Отже, адміністративна процедура являє собою нормативну встановлену модель адміністративно-процесуальних правовідносин. Вона визначає потенційні можливості, які можуть бути (для невіддільних суб'єктів) або повинні бути (для органів публічної адміністрації) використані майбутніми учасниками адміністративно-процесуальних відносин. З такої позиції адміністративна процедура має визначати не лише порядок дій суб'єктів адміністративного права на певному етапі адміністративного процесу, а й враховувати взаємність прав і обов'язків учасників правовідносин, а також підстави їх реалізації. Іншими словами, вона пов'язана з механізмами реалізації публічною адміністрацією інструментів діяльності, отже, порівнювані категорії є різними за сутнісною характеристикою, мають різні завдання та функції.

Література:

1. Бевзенко В.М. Деякі теоретичні міркування щодо адміністративних процесуальних і процедурних категорій у вітчизняній адміністративно-правовій та адміністративно-процесуальній науці. *Вісник Вищого адміністративного суду України*. 2011. № 3. С. 56–62.

2. Бойко А.В. Адміністративний процес та адміністративна процедура: зміст категорій та їх співвідношення (окремі аспекти дискусії). *Правова позиція*. 2019. № 3 (24). С. 14–23.

3. Буханевич О.М. Поняття та сутність процедури надання адміністративних послуг. *Право і суспільство*. 2015. № 5. С. 126–131.

4. Гончарук С.Т. Адміністративний процес у сучасній вітчизняній правовій доктрині. *Юридичний вісник*. 2014. № 4 (33). С. 60–64.

5. Кікінчук В.Ю. Поняття, ознаки та види адміністративних процедур. *Право і безпека*. 2020. № 2 (77). С. 64–68.

6. Кузьменко О.В. Курс адміністративного процесу : Навчальний посібник. Київ : Юрінком Інтер, 2012. 208 с.

ЩОДО ПРОФЕСІЙНОГО САМОВРЯДУВАННЯ ЮРИДИЧНИХ ПРОФЕСІЙ В УКРАЇНІ

Щербаков В. В.

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін

Міжнародного економіко-гуманітарного університету

імені академіка Степана Дем'янука,

суддя

Рівненського окружного адміністративного суду

м. Рівне, Україна

Професійне самоврядування притаманне різним професіям, що знаходить відображення у відповідних нормативно-правових актах.

Так, відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 05.07.2012 № 5076-VI, адвокатське самоврядування – це гарантоване державою право адвокатів самостійно вирішувати питання організації та діяльності адвокатури в порядку, встановленому цим Законом [1]. Закон України «Про нотаріат» від 02.09.1993 № 3425-XII визначає, що професійне самоврядування нотаріусів передбачає об'єднання на професійній основі зусиль нотаріусів для виконання покладених на них цим Законом обов'язків і забезпечення їхніх прав, представництво професійних інтересів нотаріусів у державних органах, органах місцевого самоврядування, на підприємствах, в установах та організаціях, захист професійних інтересів та соціальних прав нотаріусів, сприяння підвищенню професійного рівня нотаріусів та надання їм методичної допомоги, захисту інтересів фізичних і юридичних осіб

при заподіянні їм шкоди внаслідок незаконних дій або недбалості нотаріуса [3]. У такому ж значенні використовується поняття «професійне самоврядування аудиторів» у Законі України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» від 21.12.2017 № 2258-VIII [2]. З огляду на положення Закону України «Про прокуратуру» від 14.10.2014 № 1697-VII, прокурорське самоврядування – це самостійне колективне вирішення прокурорами питань організаційного забезпечення прокуратури та діяльності прокурорів, соціального захисту прокурорів та їхніх сімей, а також інших питань, що безпосередньо не пов'язані з виконанням повноважень прокурорів з метою забезпечення організаційної єдності функціонування органів прокуратури, підвищення якості роботи прокурорів; зміцнення незалежності прокурорів, захисту від втручання в їх діяльність; участі у визначенні потреб кадрового, фінансового, матеріально-технічного та іншого забезпечення прокурорів, а також контролю за додержанням установлених нормативів такого забезпечення; обрання чи призначення прокурорів до складу інших органів у випадках та в порядку, встановлених законом [4]. Проект Закону України «Про самоврядування медичних професій в Україні» від 14.11.2019 № 2445 закріплює поняття «професійне самоврядування медичних професій» як особливий вид професійного самоврядування, який гарантується та забезпечується державою, і надає кожному медику право управляти діяльністю професії у межах і порядку, встановлених цим Законом [5]. Проект Закону «Про фармацевтичне самоврядування» від 09.09.2015 регламентує, що професійне фармацевтичне самоврядування – це гарантоване державою право провізорів і фармацевтів самостійно вирішувати питання професійної діяльності, мати власну самоврядну професійну організацію і здійснювати делеговані повноваження в межах, визначених законодавством [6].

Отже, аналіз наведених визначень дозволяє зробити висновок, що правова природа професійного самоврядування, зокрема й судового, визначається у нормативно-правових актах такими ознаками:

- 1) гарантується та забезпечується державою;
- 2) полягає у самостійному вирішенні питань внутрішньої діяльності;
- 3) передбачає здійснення делегованих повноважень в межах, визначених законодавством;
- 4) спрямоване на захист професійних інтересів та прав;
- 5) передбачає вирішення питань зовнішньої діяльності, що полягають у взаємодії органів професійного самоврядування з державними органами, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями.

Література:

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05 лип. 2012 р. № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282.
2. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність : Закон України від 21 груд. 2017 р. № 2258-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2018. № 9. Ст. 50.
3. Про нотаріат : Закон України від 02 верес. 1993 р. № 3425-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 39. Ст. 383.
4. Про прокуратуру : Закон України від 14 жовт. 2014 р. № 1697-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 2–3. Ст. 12.
5. Про самоврядування медичних професій в Україні : проект Закону України від 14 листоп. 2019 р., реєстр. № 2445. ЛІГА:ЗАКОН : [сайт]. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/ЛІ00804А.html
6. Про фармацевтичне самоврядування : проект Закону України від 09 верес. 2015 р. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=56417

НАПРЯМ 7. КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

ЩОДО ОКРЕМИХ НЕОБХІДНИХ ЗМІН КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Белкіна Д. С.

кандидат юридичних наук,

голова Баранівського районного суду

Житомирської області

м. Баранівка, Житомирська область, Україна

Відповідно до ч. 2 ст. 1 КВК України, в обіг було введено словосполучення «законні інтереси засуджених», мова про які взагалі не ведеться у жодній нормі, главі та розділі зазначеного Кодексу.

На загальнотеоретичному рівні законні інтереси визнаються системоутворюючою ознакою поняття «правовий статус» [1, с. 237]. У свою чергу, в теорії кримінально-виконавчого права словосполучення «законні інтереси засуджених» тлумачать як: закріплені в правових нормах конкретної дії прагнення цих осіб до володіння тими чи іншими благами [2, с. 7]. Враховуючи те, що ні в статтях Загальної частини КВК України (статті 8–10), ні в нормах Особливої частини даного Кодексу (ст. 107) не закріплено жодного положення про законні інтереси засуджених, логічно було б у зв'язку з цим вказану прогалину усунути шляхом доповнення КВК України ст. 9-1 «Законні інтереси засуджених» та викласти її у наступній редакції: «Засудженому гарантується у ході виконання та відбування покарання реалізація його законних інтересів, що витікають з його правового статусу та не стосуються правообмежень, які визначені у законі та вироку суду згідно з конкретним видом кримінального покарання».

Такий підхід ґрунтується на положеннях:

а) ч. 3 ст. 63 Конституції України, відповідно до якої засуджений користується всіма правами людини і громадянина, за винятком обмежень, які визначені законом і встановлені вироком суду;

б) ч. 2 ст. 7 КВК України, у якій мова ведеться про те, що засуджений користується всіма правами людини та громадянина,

передбаченими Конституцією України, за винятком обмежень, визначених цим Кодексом, законами України і встановлених вироком суду;

в) ст. 7 Конвенції про захист прав і основоположних свобод, у якій визначено принцип «ніякого покарання без закону» [3, с. 235-245].

Крім того, при закріпленні завдання визначення порядку застосування до засуджених заходів з метою виправлення і профілактики їх асоціальної поведінки допущено низку недоречностей і неузгодженостей змісту ч. 2 ст. 1 КВК України з положеннями ч. 1 цієї статті Кодексу.

Так, по-перше, у ч. 1 ст. 1 КВК України мова ведеться про такі складові елементи мети даного законодавства, як: виправлення та ресоціалізація засуджених, а тому саме такими ж мають бути і завдання щодо їх досягнення на практиці.

По-друге, у ст. 6 КВК України закріплено основні засоби виправлення і ресоціалізації засуджених, які входять до переліку законодавчо визначених заходів впливу на цих осіб, поряд із застосуванням до них заходів фізичного впливу, спеціальних засобів, гамівної сорочки і зброї (ст. 106 КВК); дисциплінарного впливу (статті 130–132 КВК); духовного впливу (статті 128–128-1 КВК) ін., що слід було б врахувати законодавцю при формулюванні зазначеного вище завдання.

По-третє, такої мети кримінально-виконавчого законодавства, як профілактика асоціальної поведінки засудженого, в ч. 1 ст. КВК України не передбачено, з чого можна зробити висновок про те, що визначене в ч. 2 цієї статті Кодексу завдання сформульовано невдало та алогічно.

Більш того, як можна реалізувати будь-яке завдання з іншою, ніж ця передбачено метою, ціллю, як це, зокрема, безглуздо вчинив законодавець, вживши зокрема, словосполучення «з метою профілактики асоціальної поведінки засуджених».

З метою усунення зазначеної правової колізії слід виключати з ч. 2 ст. 1 КВК України речення «визначення порядку застосування до засуджених заходів впливу з метою виправлення і профілактики асоціальної поведінки», замінивши його на речення такого змісту: «Визначення порядку застосування до засуджених встановлених у законі основних засобів виправлення і ресоціалізації, а також інших законодавчо передбачених заходів впливу на особу правопорушника».

Література:

1. Теорія держави і права: підруч. для студ. юрид. вищ. навч. закл. / О. В. Петришин, С. П. Погребняк, В. С. Смородинський та ін.; за ред. О. В. Петришина. Харків: Право, 2014. С. 237.

2. Степанюк А. Х., Яковець І. С. Кримінально-виконавчий кодекс України: наук.-практ. коментар/за заг. ред. А. Х. Степанюка. Харків: ТОВ «Одіссей», 2005. С. 7.

3. Конвенція про захист прав і основоположних свобод від 30 листопада 1964 року. Набула чинності для України 29 грудня 1995 року. Збірник міжнародно-правових актів та угод з питань діяльності пенітенціарних установ і поводження з в'язнями. Київ: АННА-Т, 2008. С. 235–245.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ У ФРАНЦІЇ

Боровик А. В.

*кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінально-правових
та адміністративно-правових дисциплін,
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука*

Кухарук Т. Б.

*методист
Навчально-криміналістичного центру
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука м.
Рівне, Україна*

Приділяючи увагу окремим аспектам діяльності поліції закордонних країн, необхідно звернути увагу на правоохоронну систему Франції. Так, вперше поліція збройних сил виникла у Франції в 1791 році з ініціативи Наполеона Бонапарта на базі існуючої з XIII століття дворянської кінної гвардії (жандармерії). З цього часу організація поліцейських сил країни змінювалася не раз. При цьому французька поліцейська система справила величезний вплив на системи деяких сусідніх держав і країн, що входили до складу Франції в ролі колоній. Унікальністю цієї системи полягає в тому, що місцевим органам влади дозволено наймати своїх власних офіцерів поліції – так звану муніципальну поліцію.

Історично склалося, що у Франції діє централізована система поліцейського управління, яка являє розгалужений апарат, до складу якого входять три основні сили:

1) національна поліція, завданнями якої є документальне оформлення вчиненого правопорушення, збирання доказів і розшук правопорушників. Національна поліція Франції працює в європейському й світовому контексті, зокрема в таких організаціях, як Інтерпол, Європол, активно обмінюється досвідом з поліціями інших країн.

2) адміністративна поліція або як її ще називають жандармерія, до завдань якої відносяться: підтримання правопорядку, виявлення правопорушень, передача судовій поліції матеріалів для подальшого розслідування.

3) муніципальна поліція [1, с. 582–583].

Як правильно зазначає О.С. Юнін, адміністративно-процесуальна діяльність поліції Франції відрізняється від аналогічної діяльності поліції України, адже поліція Франції не має права притягувати громадян до адміністративної відповідальності за винятком дрібних порушень правил дорожнього руху (порушення правил дорожнього руху пішоходами, недотримання правил проїзду перехресть, якщо це не створило аварійної обстановки та ін.), діяльність поліції завершується складенням матеріалів справ та направленням їх на розгляд поліцейських судів (трибуналів), що, своєю чергою, надає поліцейським більше часу займатись превентивною (профілактичною) діяльністю. Таким чином, найбільшими поліцейськими повноваженнями наділені підрозділи адміністративної поліції, які виконують превентивну функцію, в межах якої надаються соціальні та сервісні послуги, зокрема інформування громадян про заходи безпеки в громадських місцях, надання громадянам консультацій правоохоронного спрямування; регулювання дорожнього руху, надання допомоги водіям у разі ускладнення руху транспортним засобом, надання допомоги пішоходам, розміщення інформаційних табло, поліцейських обмежувальних стрічок та інших наочних засобів попередження про обмеження доступу (проїзду) громадян окремими дорогами, пішохідними зонами, проведення виховних занять із підлітками, профілактичних занять із потенційними порушниками або рецидивними порушниками правопорядку, надання первинної домедичної допомоги громадянам, вжиття заходів щодо збереження їх майна, в тому числі від посягання у разі стихійних лих, техногенних катастроф та ін. [2].

Також, особливу увагу варто приділити дослідженню природи муніципальної поліції Франції, досвід якої є показовим й для України. Цікавим є той факт, що муніципальна поліція в цій державі створюється і функціонує у відповідності до національних законів, а особливі повноваження цій організації надаються місцевими мерами. Країна має досить розвинену систему муніципальної (місцевого самоврядування) поліції, яка повністю утримується за рахунок місцевих бюджетів, здійснює охорону громадського порядку в містах та інших населених

пунктах, тісно співпрацює з Національною поліцією. Проте є один суттєвий аспект, який відрізняє муніципальну поліцію Франції від Національної поліції Франції: згідно з французьким законодавством муніципальна поліція не має повноважень із здійснення кримінальних розслідувань [3].

Муніципальна поліція є недержавною, як вже зазначено, підпорядкована міському голові та фінансується головним чином за рахунок місцевого бюджету. На мера який є основним органом муніципальної поліцейської влади покладено її керівництво. Він діє в сфері поліції, виступаючи в двох аспектах, тобто як особа, уповноважена державою, на керівництво деякими спеціальними видами поліції (спільно з комісаром Республіки), такими як поліція, яка відає іноземцями, поліція, яка відає душевнохворими і т.д. Здійснюючи керівництво муніципальною поліцією, як мер, має інше правове становище, ніж в разі, коли він виступає від імені держави. Оскільки мер не є підлеглим державним органом по ієрархії, його залежність від вищестоящих органів при управлінні поліцією полягає в тому, що вони лише визначають межі повноважень мера [4 с. 187].

Діяльність муніципальної поліції Франції ґрунтується на таких засадах: вона повинна максимально орієнтуватися на розвиток системи патрулів, бути доступною для населення, спрощувати контакти, діяти шляхом реальної присутності; забезпечувати узгодженість дій поліції й інших організацій на одній території, тобто налагоджувати взаємодію між різними поліцейськими структурами, коли на одній території проводяться паралельно дії різних правоохоронних органів – державних і місцевих; сприяти створенню стосунків нового типу між поліцією й мешканцями, знати потреби своєї громади та задовольняти їх; наближена поліція є поліцією профілактичною, репресивною та залякувальною одночасно; вона повинна діяти за стратегією «залякування присутністю» шляхом посилення патрульної поліції [5, с. 65].

Цікавим є дослідження правових аспектів застосування вогнепальної зброї поліцейськими у Франції. У зв'язку з реформуванням у 2016 році, Рада міністрів Франції затвердила нові правила стрільби по злочинцях і з метою самооборони. Цією реформою влада відповіла на рух протесту правоохоронців, який почався після зухвалого нападу на поліцейські патрулі в Паризькому передмісті. Вже давно французькі поліцейські висловлювали невдоволення законодавством, яке визначає їхнє право на застосування табельної зброї. Як це не парадоксально звучить, відкриваючи вогонь по озброєному злочинцеві для самооборони, співробітники поліції у Франції підпорядковуються рівно тим же правилам, що й пересічні громадяни, які мають право на володіння зброєю. Французький Кримінальний кодекс дозволяє застосовувати зброю з метою «правомірного захисту». Закон визначає умови такого

захисту – необхідність, пропорційність і одночасність. Оцінку законності застосування зброї для захисту в кожному окремому випадку дає суд. Судова ж практика настільки сувора, що змушує поліцейських стріляти лише у виняткових випадках, ризикуючи при цьому життям [6].

Література:

1. Ільницький В.О. Європейський досвід правового регулювання адміністративно-процесуальної діяльності органів Національної поліції. *Молодий вчений*. 2016. № 12. С. 581–587.

2. Юнін О.С. Особливості адміністративної діяльності поліції Великобританії та Франції. *Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України. Серія : Право та державне управління*. 2013. № 1. С. 143–147. Режим доступу: URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VAPSV_pdu_2013_1_26. (дата звернення 19.04.2021).

3. Миронюк С.А. Моделі соціальної та сервісної функції поліції країн західної Європи та їх адаптації в Україні. *Право і суспільство* № 2 / 2019. Режим доступу: URL: http://pravoisustilstvo.org.ua/archive/2019/2_2019/part_1/28.pdf (дата звернення 19.04.2021).

4. Гриценко В.Г. Зарубіжний досвід Франції щодо організації та функціонування правоохоронних органів і можливості його використання в Україні. *Право та інноваційне суспільство* № 1 (4). 2015. С. 185–189.

5. Мещеряков А.Н., Ванюшин Я.Л. Поліція зарубіжних країн (основи організації): Навчальний посібник. Челябінськ: Челябінський юридичний інститут МВС Росії. 2005. 95 с.

6. Гайдай В.І. Муніципальна поліція: функціональні особливості, механізми впровадження, виклики, ризики, нюанси. Режим доступу: URL: <http://www.vidkryti-ochi.org.ua/2020/05/blog-post.html> (дата звернення 19.04.2021).

ПОЗИТИВНИЙ ДОСВІД ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛІЦІЇ ЕСТОНІЇ

Боровик А. В.

*кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінально-правових
та адміністративно-правових дисциплін
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука*

Огієвич О. О.

*студентка 3 курсу
юридичного факультету
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука
м. Рівне, Україна*

Позитивним досвідом, корисним для використання в діяльності поліції є досвід поліцейської діяльності у Естонській Республіці, тому у подальшому, розглянемо обмеження діяльності правоохоронних органів цієї країни. Так, поліцейські сили в зазначеній країні представляє Департамент поліції та прикордонної охорони, який входить до складу Міністерства внутрішніх справ.

Досліджуючи адміністративно-правовий статус органів поліції Естонії, Х.В. Солнцева зазначає, що естонська поліція як і поліція більшості європейських країн, має чітко визначені законом повноваження, за необхідності, на застосування силових методів впливу, тимчасове обмеження прав та свобод громадян, на використання у своїй діяльності спеціальних засобів та озброєння, у тому числі вогнепальної зброї (статті 14–15 Закону Естонії «Про поліцію»). Аналізуючи адміністративно-правовий статус поліції Естонської Республіки та досвід реформування загальної системи Міністерства внутрішніх справ, автор доходить висновку, що саме чітке впровадження дій працівників поліції, деталізовані на рівні закону, обов'язки, повноваження та відповідальність дають позитивні результати за найкоротші строки. Безумовно, досвід Естонії заслуговує на увагу і може бути використаний для вдосконалення діяльності та подальшого розвитку правоохоронної системи України взагалі та Національної поліції України зокрема [1].

У свою чергу, І. Л. Неврозов визначає, що до обмежень діяльності правоохоронних органів у Естонській Республіці можна віднести чітко визначені обмеження у застосуванні фізичної сили та зброї (п.1. ст.14² Закону «Про поліцію»: «чиновник поліції, для забезпечення виконання

або своєчасного виконання обов'язків щодо з'ясування або усунення небезпеки або щодо запобігання правопорушенню, покладених на нього діючими адміністративними актами, має право застосувати фізичну силу або вдаватися до допомоги інших засобів адміністративного примусу, якщо немає іншого неможливості»; п. 2. ст. 14² Закону «Про поліцію»: «чиновник поліції має право для виконання службових завдань застосовувати засоби активного захисту, допоміжні засоби для проведення поліцейських операцій, холодну, пневматичну або газову зброю в наступних випадках:

- 1) при відображенні злочинних посягань;
- 2) при звільненні заручників;
- 3) для забезпечення заборони на перебування;
- 4) при припиненні масових заворушень і групових порушень громадського порядку;
- 5) з метою звільнення захоплених незаконним шляхом земельних ділянок, будівель, приміщень і транспортних засобів», де чітко визначаються умови і перелічуються підстави застосування спеціальних засобів.

Натомість стаття 14³ встановлює чіткий перелік заборон на застосування засобів активного захисту, а стаття 15 надає вичерпний перелік підстав застосування вогнепальної зброї).

Отже, законодавством Естонської Республіки встановлюється обмеження у застосуванні вогнепальної зброї та спеціальних засобів [2].

Література:

1. Солнцева Х. В. Деякі питання адміністративно-правового статусу органів поліції естонської республіки. Режим доступу: URL: <http://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2017/12/Solntseva20.pdf> (дата звернення 19.04.2021).

2. Невзоров І. Л. Порівняльно-правова характеристика обмежень у діяльності поліції за законодавством Франції, Польщі та Естонії. Правоохоронна функція держави: теоретико-методологічні та історико-правові проблеми. Харків, 2019. Режим доступу: URL: <http://univd.edu.ua/science-issue/issue/3818> (дата звернення 19.04.2021).

ОКРЕМІ ПИТАННЯ РОЗМЕЖУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ОСІБ ТА УСТАНОВ, ЩО МАЮТЬ МІЖНАРОДНИЙ ЗАХИСТ ІЗ СУМІЖНИМИ КРИМІНАЛЬНИМИ ПРАВОПОРУШЕННЯМИ

Головко В. В.

аспірант

Національної академії Служби безпеки України

м. Київ, Україна

В переважній більшості наукових джерел присвяченим класифікації кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку злочини передбачені ст. ст. 443 та 444 КК України розглядаються як злочини проти міжнародного правопорядку.

Лише в окремих наукових роботах ми можемо спостерігати їх віднесення до злочинів проти миру. Так, А. Наумов досліджуючи злочини проти міжнародного миру, зазначає, що в цю групу входять діяння, які посягають на інтереси мирного співіснування держав та народів, зокрема це агресія: планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни; незаконний обіг зброї масового знищення; напад на осіб та установ, що мають міжнародний захист. На жаль вчений не аргументував таку класифікацію, проте можемо констатувати, що конструкція кримінально-правових норм, визначених ст. ст. 443 та 444 КК України, а саме побудова їх суб'єктивної сторони, дійсно припускає віднесення вказаних суспільно небезпечних діянь до групи злочинів проти миру, а відповідно міжнародних злочинів.

Цей висновок ґрунтується на тому, що визначена у вказаних статтях, в якості конститутивної ознаки мета (провокація війни), дозволяє розглядати такі дії з позиції підготовки чи розв'язування агресивної війни. Підтвердженням даної тези є і відомі історії людства факти, коли посягання на представників іноземної держави слугували приводом для розв'язування масштабних воєн. Зокрема, тут необхідно згадати напад 28 червня 1914 р. на спадкоємця престолу Австро-Угорської Імперії Франца Фердинанда Австрійського у столиці Боснії Сараєво, що став приводом для початку Першої світової війни став учинений.

З огляду на це, постає логічне питання співвідношення кримінально-правових норм передбачених ст. ст. 443 та 444 КК України з одного боку та ст. 437 КК України з іншого.

Слід зазначити, що мета провокації війни є конститутивної ознакою суб'єктивної сторони ще одного злочину, а саме передбаченого ст. 258 КК України (терористичний акт). На жаль питання розмежування зазначених злочинів із злочином передбаченим ст. 437 КК України в

юридичній літературі на сьогодні майже не досліджено. Лише в окремих роботах ми можемо спостерігати на окресленні науковцями цієї проблематики. Так, О. Грекова та А. Зозуля аналізуючи вироки українських судів по справах, так званими «ЛНР» та «ДНР», зазначають, що наявними вироками відносно діяльності терористичних організацій на сході країни за ст. 258 КК України, створюється певний дисонанс, який впливає на правильну кваліфікацію злочинного діяння та винесення справедливого вироку, адже судами не враховано, що відповідальність за подібні дії передбачено у низці інших норм КК України, серед яких планування, підготовка, розв'язування та ведення агресивної війни (ст. 437 КК України).

На наш погляд основне розмежування цих злочинів має відбуватися із врахуванням їх видового об'єкту.

Відповідно до положень міжнародних нормативно-правових актів, злочин передбачений ст. 437 КК України є злочином агресії, проти миру та відноситься до категорії міжнародних злочинів. Характерною особливістю якого є те, що він пов'язаний з протиправною діяльністю держави, політика якої спрямована на розв'язування агресивної війни. Натомість злочини передбачені ст. ст. 443 та 444 КК України такою характеристикою не наділені, і представляють собою протиправну поведінку конкретних фізичних осіб, які мають на меті спровокувати міждержавні укладення, які мають за їх розрахунком призвести до воєнного конфлікту.

Таким чином, вбачається що провокаційні злочини проти осіб та установ, що мають міжнародний захист, вчинення яких є частиною плану з підготовки та розв'язання воєнної агресії, мають класифікуватись за правилами сукупності злочинів як міжнародний злочин агресії і підпадати під юрисдикцію міжнародних інституцій (міжнародного кримінального суду) або в разі застосування національної юрисдикції України мають кваліфікуватись за ст. 437 КК України та відповідний злочин передбачений ст. ст. 443 чи 444 КК України.

THE GENERAL CHARACTERISTIC OF THE EXEMPTION FROM CRIMINAL LIABILITY FOR CORRUPTION CRIMES IN UKRAINE

Kopotun I. M.

*Doctor of Law, Professor, Honoured Lawyer of Ukraine,
Vice-rector for International Relations, Akademie HUSPOL,
Kunovice, Czech Republic
Professor of the Department of Criminal Law and Justice,
Academician Stepan Demianchuk International
University of Economics and Humanities
Rivne, Ukraine*

Rudyk M. M.

*PhD in Law,
lecturer at the Department of Police Law,
National Academy of Internal Affairs
Kyiv, Ukraine*

The relevance of the theme of the study is related to the change in the direction of world and national criminal policy in the direction of the primary protection of the rights, freedom and interests of the victim, individualization of criminal responsibility and punishment. New forms and methods of state response to a crime committed to prevent or reduce the consequences of a crime are looked for. Considerable attention has been paid to changes and additions to the institute of release from criminal liability in the new criminal legislation. The existence in the CC of Ukraine of special cases of release from criminal liability is substantiated by the desire to compromise with the offender in order to achieve a more significant result than bringing the criminal responsibility of the perpetrator.

The problems in determining the grounds and conditions for exemption from criminal liability were paid attention by domestic and foreign scholars such as Kh. Alikperov, Yu. Baulin, V. Horzhey, E. Dadakayev, V. Yegorov, O. Zhytnyi, V. Kyshnaryov, I. Petrukhin, V. Tertyshnyk, D. Filin, P. Khryapynskyi and etc.

There are different views on the definition of exemption from criminal liability in the theory of criminal law. The objective necessity of the existence of this institution in legal science is explained in different ways. The basis of exemption from legal liability is its humanization in the general theory of law; institute of dismissal from liability see as a means of implementing the principle of individualization in the legal mechanism.

As a manifestation of the principle of humanism, the Institute for the exemption from criminal liability is also considered in the science of criminal law. The exemption from criminal liability for corruption crimes is regulated by criminal and criminal-procedure legislation, the refusal of the state through the competent authorities from the appointment of a person who committed a corruption offense, punishment and the imposition of criminal legal measures against legal entities. The considerable experience is already accumulated considerable experience in the application of the norms that provide for the release of a person from criminal responsibility in the science of criminal law, but significant changes in anti-corruption legislation have made many innovations in the norms of the Criminal Code of Ukraine [1, p. 185].

The above changes are related to the fact that since October 2014 a number of extremely important laws have been passed which can be considered the largest legislative reform in the field of combating corruption during the existence of a new independent Ukrainian state, such as: Laws of Ukraine «On Amendments to the Criminal and Criminal Procedural Codes of Ukraine Regarding the Inevitability of Punishment for Certain Crimes Against the Basics of National Security and Corruption Crimes (the Law on conviction in absentia)» (dated 07.10.2014), «On the Principles of State Anti-Corruption Policy in Ukraine (Anti Corruption Strategy) for 2014–2017»; «On the National Anti-Corruption Bureau of Ukraine»; «On Prevention of Corruption»; «On Amending Certain Legislative Acts of Ukraine Concerning the Definition of Final Beneficiaries of Legal Persons and Public Figures» etc.

Speaking about the general characteristics of the exemption from criminal liability for corruption crimes, the grounds and conditions of application of this legal institution are subjects to study, first of all. In view of this, let's dwell on the formulation of the essence of the concepts of «ground» and «condition». The condition is inextricably linked with the essence of the grounds for exemption from criminal liability. The condition is a thing, which forms the cause or creates the possibility of its action, and this connection is conditioned with the consequence; the condition is a requirement, a proposal put forward by one party, negotiating about something, as well as when entering into an agreement, a contract, by an academic explanatory dictionary. Under the notion of «cause» understand the thing that determines directly, generates another thing – the consequence.

Taking into account the clarified interpretation of these basic concepts of «grounds» and «conditions» for exemption from criminal liability for corruption crimes, we can outline their general characteristics [2, p. 254–255]:

– the normative basis is availability, where the incentive legal rules of criminal law is contained in art. 354 of the CC of Ukraine;

– the factual basis is the presence taken together provided for conditions for exemption from criminal liability in Part 5 of Art. 354 of the Criminal Code of Ukraine 1) after a proposal, a promise or an unlawful benefit; 2) before obtaining information about this crime from other sources by the relevant body; 3) a voluntary of crime report; 4) active assistance in disclosing a crime;

– the procedural basis is the norms of law, in particular the CPC of Ukraine, which determine the procedure for exemption from criminal liability.

Speaking about the grounds for exemption from criminal liability, there are many controversial views about the conditionality of their existence in criminal law among scientists. The search for new, effective methods and ways of combating corruption is an urgent problem for modern Ukraine. Over the past few years, the number of changes taking place in the field of fighting corruption has exceeded the measures taken over the past ten years. However, qualitative transformations have not become visible to every citizen yet.

The results of such reforms can be felt under the condition of radical innovations in preventing such a socially dangerous thing as corruption. At the same time, the principles of criminal law, which are fundamental for the given branch and basic for the state in general, must remain inviolable. General principles are inherent not only in criminal law, but also in other branches of law. They are: rule of law, legality, equality of citizens before the law, inevitability of liability, principles of justice, humanism and democracy.

The specified norms of exemptions are directly in line with international standards, in particular the Council of Europe Convention on Criminal Liability for Corruption 1999, The UN Convention against Corruption 2003, the United Nations Convention against Transnational Organized Crime 2000, the Convention of the Organization for Economic Co-operation and Development on combating the bribery of officials of foreign states in conducting international business operations in 1997.

Summarizing everything, we note that the domestic criminal law operates the principle of inevitability of liability, the essence of which is that the person who committed the crime must be brought to the criminal or other responsibility that is associated with the using criminal nature actions against such persons. However, the analysis of the norms of art. 51 of the CC of Ukraine, as well as the characteristics of special types of exemption from criminal liability, gives grounds for refusing from this principle and developing more flexible forms of exemption liability for the committed crime.

Let's consider the compliance of special types of exemption from criminal liability for crimes to the special principles of criminal law:

– the principle of the legislative definition of a crime (there is no crime not provided for by the Law) – one of the most important general principles of criminal law. It is defined in articles 1, 2, 3 and 11 of the CC of Ukraine.

– the principle of personal responsibility – criminal liability is possible only for their own actions (inaction). No one can be held accountable for a crime committed by another person. This principle follows directly from the contents of part 2 of art. 2 CC.

The analysis of the concepts of exemption from criminal liability for crimes in general has determined the need for the formulation of this concept directly for corruption crimes. The difference in understanding is related to the changes that have already been made to the Criminal Code of Ukraine for the implementation of international obligations to combat corruption [3, p. 284].

Consequently, the exemption from criminal liability for corruption crimes is refusal regulated by the criminal and criminal-procedural of the state, in the person of the competent authorities, about the appointment to the person who committed the corruption crime, the punishment and the application measures of a criminal nature against the legal entities.

Analyzing the general and special principles of criminal law, we can note that in the field of combating corruption, each of them undoubtedly has a manifestation. During the study, there were no direct contradictions between the special types of exemption from criminal liability for corruption crimes and the fundamental ideas of criminal law. However, the principles that are key to these incentive norms deserve special attention, about what we have already said here.

References:

1. Baulin Yu. V. Zviltennia vid kryminalnoi vidpovidalnosti : Visnyk Asotsiatsii kryminalnoho prava Ukrainy, 2013. № 1 (1).

2. Yu. V. Aleksandrov. Kryminalne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna : pidruchnyk. Kyiv : Pravovi dzherela, 2002.

3. Borovyk A. V. Corruption crimes in Ukraine : special types of dismissal. Luts'k : «VolynPoligraph» TM, Individual-entrepreneur Hadyak Zh. V., 2018. 284 p.

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ЗА ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В КРАЇНАХ ЄВРОПИ ТА ЇЇ ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Коптюх С. В.

студент 2 курсу

Інституту права Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

На сучасному етапі, в період трансформування всіх видів технологій, дуже швидко набирає оберти конкуренція та суперництво найбільш глобальних компаній. З'являється безліч нових патентів, промислових зразків, чимало нових сортів рослин. Україна відіграє в цьому не останнє місце, дивлячись на дані ГП, які проводили велике дослідження в цій сфері. З огляду на кримінальну відповідальність в цій сфері, можна доповісти, що йде створення Вищого суду з питань інтелектуальної власності, підготовка бази для запуску роботи інституції з назвою Національний орган інтелектуальної власності України, законопроекти в цій сфері (№ 4614, № 5699, № 7538). Наразі цей процес залишається на етапі розробки. В країнах Європи подібний інститут інтенсивно охороняється багатьма нормативно-правовими актами.

Анастасія Паршикова здійснила глобальне дослідження сфери інтелектуальної власності та кримінальної відповідальності в більшості країн Європи. Законодавство Великої Британії демонструє нам власну сферу захисту прав інтелектуальної власності: Закон «Про авторське право, промислові зразки і патенти», Закон «Про авторські та суміжні права, товарні знаки», Закон «Про цифрову економіку», Закон «Про патенти», Закон «Про охорону нових сортів рослин», Закон «Про зареєстровані промислові зразки». Спеціалізованого кримінального суду з питань інтелектуальної власності немає, тому кримінальні справи в цій сфері розглядаються кримінальними судами загальної юрисдикції. На практиці справи у сфері захисту прав інтелектуальної власності можуть розглядатися відповідно до процедури приватного обвинувачення. Тим не менш передбачені санкції за незаконне виготовлення та обіг об'єктів інтелектуальної власності. при сумарному провадженні (summary offense) передбачається позбавлення волі на строк не більше 6 місяців та/або штраф до £50000; засуджені обвинувальним актом (indictable offense) притягуються до сплати штрафу та/або позбавлення волі до 2 років (ст.107 ч.1 Закону «Про авторські, промислові зразки і патенти»). Законодавство Німеччини надає такі нормативно-правові

акти у сфері захисту прав інтелектуальної власності: Закон «Про патенти», Закон «Про охорону товарних знаків та інших позначень», Закон «Про правову охорону промислових зразків», Закон «Про охорону нових сортів рослин», Закон «Про авторські права». Порушення права інтелектуальної власності у випадках, якщо вони вчинені з умислом, є кримінальним злочином. Проте на практиці кримінальні санкції застосовуються тільки у випадках очевидного піратства. Якщо правопорушення не зачіпає державні інтереси, то справа, як правило, розглядається відповідно до процедури приватного обвинувачення (ст. 374 Кримінального кодексу). Крім цього, у ФРН відсутні спеціалізовані кримінальні суди з питань інтелектуальної власності. За несанкціоноване використання творів, захищених авторськими та суміжними правами може бути призначено позбавлення волі на строк до 3 років або штраф, відповідно до ст. 106, 108 Закону «Про авторські права» Тобто ми бачимо, що в країнах Європи такого роду правопорушення не залишаються без уваги і постійно контролюються. Наприклад, у деяких країнах принцип кримінальної відповідальності юридичної особи не усуває кримінальної відповідальності фізичної особи [1, с. 5–6].

Основним джерелом закону про авторське право є Кодекс інтелектуальної власності, який був створений Законом № 92-597 від 1 липня 1992 року і кодифікував закони від 11 березня 1957 року (авторське право) і 3 липня 1985 року (суміжні права). Оскільки Франція є державою-членом ЄС, закони про авторське право повинні враховувати директиви і правила ЄС. Франція є учасником основних міжнародних договорів, що стосуються авторського права, в тому числі: Бернська конвенція ВОІВ з охорони літературних і художніх творів 1971 року (Бернська конвенція). Всесвітня конвенція ООН про авторське право 1952 р; Договір ВОІВ з авторського права 1996 р; Угода СОТ про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності 1994 г. (ТРИПС).

Відносно суміжних прав існують певні угоди, такі як: Римська конвенція ВОІВ про охорону прав виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення 1961 г. (Римська конвенція); Конвенція про захист виробників фонограм від незаконного відтворення їхніх фонограм 1971 р; Договір ВОІВ з авторського права 1996 р.

У разі конфлікту правило старшинства виглядає наступним чином:

1. Французька конституція.
2. Міжнародні договори, в тому числі європейське право (стаття 55 Конституції Франції).
3. Французькі закони.
4. Нормативні акти.

Прецедентне право не є джерелом права і не є обов'язковим для інших судів, навіть якщо воно надає переконливий вплив на аналогічні справи. Десять спеціалізованих цивільних судів першої інстанції

(Tribunal de Grande Instance) мають виняткову юрисдикцію щодо питань авторського права відповідно до статті L.331-1 Кодексу інтелектуальної власності Франції та положеннями Указу 2010-1369 від 12 листопада 2010 г. (Париж, Бордо, Лілль), Ліон, Марсель, Нантер, Нансі, Ренн, Страсбург і Форт-де-Франс). У кримінальних справах застосовуються загальні правила юрисдикції, тому всі кримінальні суди можуть мати юрисдикцію щодо порушення авторських прав [2, с. 1].

Італійські законодавчі інструменти проти порушення прав інтелектуальної власності досить ефективні. У 2003 році в 12 існуючих судах були створені спеціалізовані підрозділи по інтелектуальній власності, а у вересні 2012 року їх кількість збільшилася до 21. Ці підрозділи мають виключною компетенцією приймати рішення по цивільних позовах, що стосуються товарних знаків, патентів, авторського права і недобросовісної конкуренції. Кодекс промислової власності 2005 року, в який були внесені істотні поправки в 2010 р, об'єднав основні закони, що стосуються питань інтелектуальної власності, прямо включаючи незареєстровані товарні знаки, комерційну таємницю та найменування місць походження в якості прав інтелектуальної власності, які вже були захищені італійським законодавством, але тепер можуть користуватися перевагами особливі процедурні правила, передбачені для прав інтелектуальної власності – з двома винятками: Авторське право захищене окремим Законом про авторське право; а також основні положення кримінального законодавства містяться в Кримінальному кодексі. Однак в 2009 році вони були істотно змінені і поліпшені. У 2006 році до Кодексу промислової власності та Закон про авторське право були внесені поправки з метою реалізації Директиви ЄС щодо захисту прав інтелектуальної власності (2004/48 / ЄС) з метою посилення процедурних інструментів захисту прав власників. Як держава-член ЄС Італія застосовує відповідні правила ЄС (в тому числі ті, які стосуються прикордонних заходів) і виконує всі директиви ЄС з питань інтелектуальної власності, а також Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності та основні міжнародні угоди в цій галузі. Італія також є учасником Угоди про єдиний патентному суді (яка була ратифікована в листопаді 2016 г.), а в липні 2015 р приєдналася до розширеного співробітництва в рамках єдиної патентної системи. Також було вирішено, що Мілан прийме італійське місцеве відділення суду. Крім того, в 2015 році Італія запровадила надзвичайно сприятливу систему зниження податків на доходи, отримані від використання та передачі патентів, ноу-хау та інших прав інтелектуальної власності, включаючи товарні знаки [3, 4 с. 1]

Література:

1. Анастасія Паршикова. Кримінально-правова охорона та захист прав інтелектуальної власності [Електронний ресурс] / Анастасія Паршикова // USAID. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://euinfocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29443.pdf>.
2. Jean-Mathieu Bertho and Aurélie Robert, Jacobacci Avocats. Copyright litigation in France: overview [Електронний ресурс] / Jean-Mathieu Bertho and Aurélie Robert, Jacobacci Avocats // THOMSON REUTERS. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: [https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/w-011-3781?transitionType=Default&contextData=\(sc.Default\)](https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/w-011-3781?transitionType=Default&contextData=(sc.Default)).
3. Cesare Galli. Procedures and strategies for anti-counterfeiting: Italy [Електронний ресурс] / Cesare Galli // WTR. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <https://www.worldtrademarkreview.com/anti-counterfeiting/procedures-and-strategies-anti-counterfeiting-italy>.
4. Massimo Sterpi and Francesca Fosson, Gianni, Origoni, Grippo, Cappelli & Partners. Patent litigation in Italy: overview [Електронний ресурс] / Massimo Sterpi and Francesca Fosson, Gianni, Origoni, Grippo, Cappelli & Partners // THOMSON REUTERS. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://uk.practicallaw.thomsonreuters.com/4-621-2485?transitionType=Default&contextData=%28sc.Default%29>.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ

Коптюх С. В.

студент

Інституту права Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

м. Київ, Україна

На сьогоднішній день багато праць вчених присвячено дослідженню питанню щодо відповідальності за порушення правил адвокатської етики та встановлено зміст і значення правил адвокатської етики як соціальних норм. Професійна етика адвоката займає проміжне положення між мораллю і правом яке обумовлює її соціальну природу. Яскравим прикладом є те, що притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності може бути не тільки за діяння в процесі здійснення професійної діяльності адвоката. Тому запропоновано визначити дисциплінарну відповідальність адвоката як спеціальний вид юридичної

відповідальності які застосовуються до адвоката за вчинення дисциплінарного проступку, що полягає у невиконанні або неналежному виконанні адвокатом своїх професійних обов'язків, вчиненні діянь, що зменшують або можуть зменшити рівень професійної репутації та авторитет адвокатури, і передбачає застосування встановлених законом або нормами адвокатської етики заходів дисциплінарного впливу у порядку, передбаченому законом.

По-перше, при здійсненні професійних обов'язків адвокат повинен поводити себе винятковим чином, а саме використати всі розумно необхідні і доступні йому законні засоби для надання ефективної професійної правничої допомоги клієнту. З тих пір, як були офіційно прийняті Правила адвокатської етики, інститут адвокатури України визнало міжнародне адвокатське товариство. Зараз нам потрібно прояснити, наскільки важлива адвокатська етика та яку відповідальність буде мати адвокат за її ігнорування. Питання адвокатської етики завжди були актуальними, вони підлягали розгляду вітчизняними та зарубіжними вченими, а також юристами-практиками, зокрема, Бакаянова Н.М., Заборовський В. В. Кухнюк Д.В., Череватюк В. Б., Рогатюк А. В., Є. С. Хижняк та ін.

Череватюк В. Б. зазначає, що затвердження Правил адвокатської етики не передбачає настання свідомості у всіх адвокатів та не перешкоджає їх власному розумінню цих норм. Так, загальновідомо, що адвокат, відповідно до Загального кодексу правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства, прийнятого у жовтні 1988 року, посідає окреме особливе місце серед інших юридичних професій, адже він виконує унікальну та універсальну функцію у суспільстві – захищає права та свободи громадян. Важливо дізнатися, наскільки поняття моральності співпадає з основними принципами адвокатської діяльності на практиці. Правилами адвокатської етики, затвердженими установчим з'їздом адвокатів України 17 листопада 2012 року, закріплені такі базові принципи адвокатської діяльності, як дотримання законності, компетентність і добросовісність, дотримання інтересів клієнта, принцип неприпустимості конфлікту інтересів на стадії прийняття доручення клієнта та ін. Проте, далеко не всіх цих принципів дотримуються адвокати під час виконання своїх професійних обов'язків, а інколи й порушують їх, і що особливо неприпустимо, не несуть за це ніякої відповідальності. Так, досить поширеним у адвокатському професійному середовищі є прийняття доручення від клієнта адвокатом, не компетентним у даній сфері, без попередження клієнта про це, а також ведення паралельно великої кількості справ одним адвокатом, що призводить до непрофесійного, неефективного та недобросовісного розгляду та вирішенню даних справ. Досить часто адвокати, які тільки розпочинають свою професійну діяльність, беруться за будь-які справи, навіть задалегідь програвши, використовують конфіденційну інфор-

мацію, отриману від клієнтів, задля досягнення комерційного розвитку та отримання особистої вигоди. І що характерно, уникають покарання і надалі продовжують вести «професійну» адвокатську діяльність. Тобто ми бачимо, що адвокат на думку Череватюк протиставляється нашому розумінню цього поняття. Насамперед така зневага до своєї діяльності пов'язується з цинізмом визначеної особи, а не з правовим нігілізмом, як можна спочатку помилково подумати [5; 1, с. 38].

Є. С. Хижняк зазначає, що формування моральних якостей адвоката потрібно формуватися ще задовго до початку його професійної діяльності. Зміст присяги адвоката свідчить про те, що майбутній адвокат присягає у своїй адвокатській діяльності дотримуватися не лише принципів верховенства права, законності, незалежності та конфіденційності, але й правил адвокатської етики (ст. 11 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі – Закон)). Відповідно до ст. 21 Закону дотримання присяги адвоката України та правил адвокатської етики визначається професійним обов'язком адвоката. Порухення правил адвокатської етики є дисциплінарним проступком адвоката відповідно до п. 3 ч. 2 ст. 34 Закону. Систематичне або грубе одноразове порушення правил адвокатської етики є підставою накладення на адвоката дисциплінарного стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю (ст. 31), а систематичне або грубе одноразове порушення правил, що підриває авторитет адвокатури України, – підставою для позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю (ст. 32). Вбачається, що насправді перші внески у формування високоморальних якостей майбутнього адвоката відбуваються ще задовго до підготовки до складання кваліфікаційного іспиту. Провідну роль відіграє вищий навчальний заклад, у якому навчатиметься майбутній адвокат. Перші знання щодо вимог адвокатської етики студенти починають отримувати на в рамках дисциплін «Адвокатура України» та «Історія адвокатури», які містять окремі теми та питання, що стосуються змісту та розвитку адвокатської етики. Законодавство в Україні змінюється через необхідність приведення його до європейських стандартів, сучасних вимог суспільства. Правила адвокатської етики не є виключенням. Так, наприклад, останні зміни відбулися 15 лютого 2019 р. на V з'їзді адвокатів України (доповнення Правил положеннями щодо чесності і добропорядної репутації адвоката). Такі зміни беззаперечно стають предметом обговорення під час лекційних та практичних занять, що дозволяє студентам сформулювати власний кут зору, зробити висновки щодо наявності або відсутності прогалин у законодавстві, шляхів їх усунення. Вважаємо, що саме такі вміння будуть корисні під час здійснення власної адвокатської практики у майбутньому. Виходячи з точки зору Хижняк Є. С. зазначав наступне: по-перше, адвокатська свідомість зароджується ще в стінах університету, в якому останній навчається; по-друге, саме внесок суспільства

в межах цієї підготовки та правильний підбір дисциплін формує дисциплінованість майбутнього адвоката [4; 2, с. 52].

Заборовський В. В. переконаний, що не тільки адвокат, а й всі інші працівники повинні дотримуватися своїх обов'язків та нести відповідальність за їх порушення. Але адвокат повинен підтверджувати всеохоплюючу думку про те, що саме він служитель закону, тому зобов'язаний бути прикладом. Адвокат в будь-якій своїй діяльності, в тому числі й поза професійній (в повсякденному житті) повинен неухильно дотримуватися тих, в першу чергу, моральних якостей, які на нього покладає специфічний статус адвоката, його професія. Адвокат повинен виходити з того, що «професія – це «обличчя» людини, її спосіб життя; найголовніше в ній; немає людини без або поза професії. Професія – це основа зв'язку індивіда з іншими людьми, спосіб його соціалізації, а також засіб самоствердження в суспільстві». Отже, ми повністю підтримуємо положення про те, що норми Правил адвокатської етики повинні дотримуватися адвокатом і під час здійснення ним й інших видів діяльності, але при цьому «формування системи етичних норм не повинно перешкодити адвокатам професійно виконувати свій борг і професійні обов'язки. Етичні норми покликані надавати адвокату допомогу в його діяльності, визначаючи не стільки те, що потрібно робити, а те, як це зробити більш якісно і з великим успіхом, тому що поведінка, яка порушує норми етики, відбивається на репутації і самого адвоката, і всієї адвокатської спільноти, веде до втрати довіри, зменшенню кількості звернень за захистом і в цілому до порушення прав громадян». В даному випадку заслугоує на увагу і думка М.О. Женіної відповідно до якої, підстави притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності можна диференціювати на умовні та безумовні. Під умовною підставою М.О. Женіна розуміє вчинення адвокатом такого проступку, за вчинення якого адвокат не обов'язково буде притягнутий до дисциплінарної, а рішення Адвокатської Ради в даному випадку може бути різним, включаючи й винесення рішення про припинення дисциплінарного провадження. Щодо безумовної підстави, то вона формально передбачає певний склад дисциплінарного проступку, при вчиненні якого до адвоката у всіх випадках застосовуватиметься конкретна міра дисциплінарної відповідальності. На наше глибоке переконання підстави для кожного виду дисциплінарної відповідальності повинні бути безумовними, самостійними, вони не повинні дублюватися чи повторюватися. Тільки в такому разі буде забезпечений належний механізм дисциплінарної відповідальності адвоката, який буде відповідати Основним положенням ООН про роль адвокатів, зокрема п. 16, відповідно до якого уряд кожної країни повинен забезпечити адвокатам можливість виконувати всі свої професійні обов'язки без залякування, перешкод, неспокою і недоречного втручання [3, с. 108].

Література:

1. Череватюк В. Б., Рогатюк А. В. Адвокатська етика і практика: невідповідності та шляхи їх подолання. *Юридичний вісник*. 2013. № 4. С. 38–42. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/286613117.pdf>.
2. Є. С. Хижняк. Адвокатська етика як складова професійної підготовки адвокатів. *Вісник Одеської адвокатури. Спеціальний випуск. Адвокатська етика*. 2019. С. 51–52. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/12058/Khyzhniak%20Visnik%20adv.pdf?sequence>
3. Заборовський В. В. Окремі проблемні аспекти механізму притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності. *PRACOVNĚ PŘÁVO*. 2015. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/4684/1/%D0%97%D0%B0%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B8%D0%B9%20%D0%9E%D0%9A%D0%A0%D0%95%D0%9C%D0%86%20%D0%9F%D0%A0%D0%9E%D0%91%D0%9B%D0%95%D0%9C%D0%9D%D0%86%20%D0%90%D0%A1%D0%9F%D0%95%D0%9A%D0%A2%D0%98%20%D0%86%D0%9D%D0%86%D0%A6%D0%86%D0%AE%D0%92%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%AF%20%D0%9F%D0%98%D0%A2%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%AF%20.pdf>.
4. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2013, № 27, ст. 282) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#Text>
5. Правила адвокатської етики З'їзд адвокатів України; Правила від 09.06.2017 <https://zakon.rada.gov.ua/rada/card/n0001891-17>

МІСЦЕ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ НОРМ В СИСТЕМІ ПРАВОВИХ НОРМ УКРАЇНИ

Марисюк К. Б.

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінального права і процесу
Національного університету «Львівська політехніка»
м. Львів, Україна*

Система права – це об'єктивно зумовлена внутрішня організація права певної держави, яка характеризується єдністю і погодженістю всіх юридичних норм та їх розподілом на галузі й інститути права [1, с. 123].

В літературі дістав поширення поділ галузей права на основні (профільюючі), спеціальні та комплексні. До перших відносять

конституційне, цивільне, адміністративне, кримінальне право, а також процесуальні галузі. До других – трудове, сімейне, фінансове, господарське. До третіх – муніципальне, аграрне, екологічне, акціонерне та ін.

«Основні галузі – писав С. Алексєєв – мають не просто особливий предмет – певний вид суспільних відносин (і в комплексних галузях є свій предмет). В їх основі лежать якісно своєрідні види суспільних відносин, ... зміст котрих об'єктивно потребує правового регулювання за допомогою особливих методів, механізмів правового регулювання» [2, с. 163].

І хоч, здається, ані в загальній теорії права, ані в межах кримінального права ніхто не піддає сумніву профільний характер кримінального права, існують об'єктивні складнощі з тим, щоби виділити окремий предмет його правового регулювання. Насправді, кримінальне право як галузь, покликанням якої є охорона суспільних відносин, повинна охороняти різні за змістом суспільні відносини (які стосуються державної безпеки, забезпечення життя і здоров'я осіб, їх тілесної недоторканності, схоронності їх майна тощо).

За словами В. Кудрявцева, «історія розвитку кримінального законодавства, свідчить про те, що, як правило, правова регламентація певної групи суспільних відносин починається зі створення норм, що передбачають більш-менш відособлені випадки. Потім поступове накопичення таких норм в Особливій частині призводить до створення узагальнених формулювань. Однак потім вони змінюються або доповнюються, нарощується нова система, котра згодом знову може отримати узагальнене вираження»[3, с. 247].

Важливість розгляду цього питання зумовлена тим, що якщо норми кримінального права не являють собою єдності, не об'єднані у певну систему, то відтак не можна говорити про них в якомусь узагальненому смислі, бо між ними нема нічого спільного крім назви.

Як видається, кримінально-правові норми об'єднані не навколо охорони однорідних суспільних відносин. Вочевидь, ці відносини належать до часом протилежних сторін суспільного життя. Єдність норм кримінального права полягає в охороні найбільш цінних суспільних відносин, шкода яким, чи загроза її заподіяння становлять підвищену суспільну небезпеку. Саме ця ознака, суспільна небезпечність, і є тією спільною рисою, яка властива всім охоронюваним КК суспільним відносинам.

Разом з тим, не можна також вважати, наче норми кримінального права є суто охоронними за змістом. Вони можуть вважатися охоронними, якщо їхніми реципієнтами є звичайні особи (тоді для них норма звучить охоронно, застерігаючи від вчинення певного діяння). Однак норми кримінального права також звернені до суддів, для яких вони є не охоронними, а регулятивними (вказуючи як вони повинні

кваліфікувати певну дію та яке покарання призначити особі, винній у вчиненні кримінального правопорушення).

Відтак помилковою є думка, що норми кримінального права не являють єдності, а є лише об'єднанням різнорідних заборон. Кримінальне право і його норми виконують також регулятивну функцію із регулювання діяльності суддів при кваліфікації кримінальних правопорушень і призначення покарання винним особам.

Кримінально-правові норми пов'язані з нормами різних галузей права: кримінально-виконавчого права, кримінального процесуального, адміністративного, цивільного, фінансового, податкового, міжнародного та ін.

Так, норми кримінально-виконавчого права, яке регламентує порядок виконання покарання за вироками судів, взаємодіє з кримінальним правом в таких питаннях, як покарання, кримінальний рецидив, звільнення від кримінальної відповідальності і покарання.

Загальновизнано, що норми кримінального процесуального права відносяться до кримінального права так само, як форма відноситься до змісту. Ці галузі права називаються іноді «матеріальне і процесуальне кримінальне право». Кримінальне процесуальне право визначає змістовну, предметну діяльність правоохоронних органів з розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, а також судочинство у кримінальних справах. Особливо тісно стикаються інтереси матеріального і процесуального кримінального права в таких інститутах, як підстави кримінальної відповідальності та звільнення від неї і від покарання, давність, амністія, погашення судимості, предмет доказування, особливості відповідальності неповнолітніх.

Адміністративне право, що регулює відповідальність за адміністративні правопорушення, перетинається з кримінальним правом в проблематиці розмежування кримінальних правопорушень і адміністративних проступків, співвідношення адміністративних і кримінально-правових санкцій, декриміналізації кримінальних правопорушень при переведенні їх у адміністративні проступки або, навпаки, криміналізації адміністративних проступків.

В умовах розвитку ринкових відносин в Україні все більш тісним і одночасно непростим стає взаємозв'язок кримінального та цивільного законодавства. Особливо це стосується сфери розмежування майнових кримінальних правопорушень і цивільних деліктів, які мають, як правило, також майновий характер. Дослідження порівняльної ефективності кримінально-правових майнових санкцій типу штрафу, конфіскації майна дозволяє правильно обґрунтувати межі кримінальної та цивільної відповідальності.

Чинний КК виділив в самостійний розділ норми про кримінальна правопорушення проти доквілля. Саме вона найбільше перетинається

з екологічним правом. Її норми, як правило, носять бланкетний характер, тобто відсилають до інших галузей права, які передбачають конкретні види порушень екологічного правопорядку.

З трудовим правом кримінальне право стикається в галузі охорони трудових прав громадян та їх особистої безпеки в процесі використання виробничої техніки і при особливих умовах праці.

Взаємодія кримінального та міжнародного права найбільше відбувається з проблем кримінального закону, особливо його територіальної дії, відповідальності іноземних громадян, видачі осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, приведення кримінального закону у відповідність до міжнародних договорів.

Загалом норми кримінального права пов'язані з нормами інших галузей права трьома видами зв'язків.

Перший вид зв'язків – це зв'язки генетичні, які полягають у породженні нормами однієї галузі норм інших галузей. Як видається, норми кримінального права пов'язані генетично лише з нормами конституційного права, як галузі права, котра закріплює основи державного та суспільного ладу. При цьому цей генетичний зв'язок не одностороннім. Помилково вважати, наче норми конституційного права породжують норми кримінального. Навпаки, деякі норми кримінального права через їхню особливу важливість дістають закріплення в Конституції. Таким чином, кримінальне право породжує деякі норми конституційного (передусім цей зв'язок простежується між нормами кримінального права про презумпцію невинуватості, заборона повторного притягнення до кримінальної відповідальності за те ж кримінальне правопорушення тощо).

Але найбільша кількість зв'язків норм кримінального права з нормами іншими галузей, це зв'язки функціональні. Як зазначав С. Алексеев, «між галузями ... права існують різноманітні функціональні зв'язки. Спеціалізація права призводить до того, що норми всередині інститутів та інститути всередині галузей діють у взаємозв'язку ... Таке поєднання найбільш яскраво проявляється в нероздільній єдності регулятивних і охоронних норм, загальних і спеціальних норм і т.д.»[2, с. 209].

Розрізняють такі види функціональних зв'язків, як взаємозалежність, взаємодія, доповнення, уточнення, коректування, обмеження, виключення, визначення[4, с. 166–167]. Такі функціональні зв'язки як уточнення, коректування, обмеження, виключення притаманні лише нормам в системі кримінального права. Однак з іншими галузями права норми кримінального права можуть бути зв'язані через взаємозалежність, взаємодію і визначення. Такі форми зв'язку опосередковуються через бланкетні норми.

Література:

1. Рабінович П. Основи загальної теорії держави і права. Львів : Край, 2007. 192 с.
2. Алексеев С. Собрание сочинений [в 10 т.]. Т. 2 : Структура советского права. М. : Статут, 2010. 471 с.
3. Кудрявцев В. Общая теория квалификации преступлений. М. : Юридическая литература, 1972. 352 с.
4. Черданцев А. Толкование права и договора. М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2003. 381 с.

ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ СУБ'ЄКТА СКЛАДУ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 375 КК УКРАЇНИ

Нос С. П.

заступник голови

Восьмого апеляційного адміністративного суду

м. Львів, Україна

Суб'єктом кримінального правопорушення є фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого настає кримінальна відповідальність. Однак, суб'єктом низки кримінальних правопорушень є особи, які поряд із ознаками загального суб'єкта кримінального правопорушення, мають додаткові, спеціальні ознаки. Очевидно, що суб'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 375 КК України може бути спеціальний суб'єкт – суддя.

Таким чином, суб'єкт кримінального правопорушення, передбаченого ст. 375 КК України має такі ознаки: це фізична особа, осудна особа, особа, яка досягнула віку, з якого настає кримінальна відповідальність, така особа є суддею. Одразу ж зазначимо, що та ознака, що особа є суддею, буде безпосередньо впливати на вік, оскільки судьями за законодавством України можна стати лише після досягнення певного віку.

На дослідження перших двох ознак: тобто того, що суб'єкт кримінального правопорушення є фізичною осудною особою, ми зупинятися не будемо, оскільки жодних особливостей у аналізованому складі кримінального правопорушення ці ознаки не мають.

Щодо віку, необхідно зазначити таке. Відповідно до ст. 127 Конституції України для суддів передбачено певний віковий ценз – 30 років.

С. Мірошніченко до кримінальних правопорушень проти правосуддя пропонує віднести кримінальні правопорушення, які вчинюються у зв'язку з діяльністю: а) загальних судів з розгляду і вирішення судових справ (кримінальних, цивільних, господарських і адміністративних); б) Конституційного Суду України [1, с. 12].

Вважаємо за можливе зробити висновок про те, що суб'єктами кримінального правопорушення, передбаченого ст. 375 КК України можуть бути: судді судів загальної юрисдикції та судді Конституційного Суду України.

На думку С. Дідика, суддя як спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення – це фізична осудна особа, наділена відповідно до Конституції України повноваженням здійснювати правосуддя і виконувати свої обов'язки в Конституційному Суді України та на професійній основі в судах загальної юрисдикції, яка, користуючись службовим становищем, вчинила кримінальне правопорушення, передбачене КК України [2, с. 9].

Н. Кваснівська суб'єктом постановлення завідомо неправосудного акту визнає фізичну, осудну особу, наділену в установленому законом порядку повноваженнями судді при вирішенні конкретного юридичного конфлікту по суті [3, с. 262].

На думку А. Щасного, спеціальний суб'єкт постановлення завідомо неправосудного вироку – це фізична осудна особа, яка досягла двадцятип'ятирічного віку, здобула вищу юридичну освіту, пройшла спеціальну підготовку та склала кваліфікаційний іспит, має стаж в галузі права не менше як три роки, проживає на території України не менше 10 років, володіє державною мовою, призначена або обрана суддею, наділена повноваженнями виконувати обов'язки судді на професійній основі та займає штатну суддівську посаду в одному із судів України [3, с. 265]. Вважаємо, що таке детальне визначення не можна визнати вдалим. Причинами такого твердження є те, що достатньо не перелічувати всіх вимог до кандидата на посаду судді, вказувати порядок призначення на посаду судді, а просто зазначити, що йдеться про професійного суддю. Якщо особа є професійним суддею, то це само собою означає, що вона має певний вік, певну необхідну освіту, працює на штатній посаді в суді і т.д.

Разом з тим не лише професійні судді є суб'єктами складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 375 КК України. Так, у кримінально-правовій літературі досліджують можливість визнання таким суб'єктом народних засідателів та присяжних.

С. Дідик вважає, що кримінальну відповідальність за постановлення неправосудного рішення повинні нести судді судів загальної юрисдикції, судді Конституційного Суду України, народні засідателі. У зв'язку з цим, науковець пропонує з метою усунення неоднозначного тлумачення диспозиції ст. 375 КК України та забезпечення ефективного застосування її на практиці слід внести відповідні зміни у її диспозицію, зазначивши серед суб'єктів цього кримінального правопорушення народних засідателів [4, с. 10].

Н.Д. Квасневська також суб'єктом постановлення завідомо неправосудного акту визнає професійного суддю та народного засідателя [2, с. 12].

Після прийняття чинного Кримінального процесуального кодексу України, необхідно вести мову і про визнання присяжного спеціальним суб'єктом досліджуваного кримінального правопорушення.

Література:

1. Мірошниченко С. Злочини проти правосуддя: теоретичні і прикладні проблеми запобігання та протидії : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 / С.С. Мірошниченко ; Нац. акад. прокуратури України. К., 2012. 40 с.

2. Квасневська Н. Відповідальність за постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови в Україні (кримінально-правове та кримінологічне дослідження): автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Н.Д. Квасневська ; Держ. НДІ М-ва внутр. справ України. К., 2009. 20 с.

3. Щасний А. Суддя як спеціальний суб'єкт злочину у складі постановлення суддею (суддями) завідомо неправосудного вироку (ст. 375 КК України). *Часопис Київського університету права*. 2011. № 2. С. 262-266.

4. Дідик С. Кримінально-правова охорона правосуддя від незаконних діянь судді як спеціального суб'єкта злочину: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. К., 2009. 218 с.

ІСТОРИЧНІ ВИТОКИ СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ З ВИПРОБУВАННЯМ

Резніченко Г. С.

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права та кримінології
Одеського державного університету внутрішніх справ
м. Одеса, Україна*

Дослідження правової природи будь-якого інституту починається із з'ясування історії його розвитку. Умовне засудження як міжгалузевий правовий інститут давно зайняло місце в системі призначення та реалізації кримінальних покарань, хоча його історія налічує трохи більше ста двадцяти років. Перші відомості про появу умовного засудження відносяться до середини XIX ст., Коли воно вперше було застосовано одним з англійських суддів в Бірмінгемі [1, с. 38]. Остаточно ж даний інститут був закріплений в Великобританії Законом від 1887 року «Про випробуванні вперше засуджених» і остаточно оформлений Законом від 1907 року «Про випробуванні злочинців». У 1888 р умовне засудження було регламентовано в кримінальному законодавстві Бельгії, а в 1891 році у Франції. Так почалося впровадження в кримінальне право інституту умовного засудження, який в ряді країн енергійно розвивався [2, с. 36].

У КК УРСР 1922 р. норми про умовне засудження були розташовані у розділі «Про покарання»[3]. в Основних началах кримінального законодавства СРСР та союзних республік 1924 р. умовне засудження було виключено з переліку покарань. Термін «покарання» в Основних началах не вживався, його було замінено на термін «заходи соціального захисту»[4]. КК УРСР 1927 р. передбачав можливість застосування умовного засудження до виправних робіт, а призначені додаткові покарання виконувалися засудженим самостійно [5]. М.Д. Шаргородський писав, що умовне засудження – це встановлений у радянському кримінальному праві особливий порядок виконання покарання, що полягає в тому, що вирок не виконується, якщо засуджений протягом певного строку не вчинить нового, не менш тяжкого злочину... [6, с. 47]. Стаття 38 Основ кримінального законодавства Союзу РСР і союзних республік 1958 р. ще більше розширила обсяг застосування умовного засудження, а саме передбачалося, якщо суд дійде до переконання про недоцільність відбуття винним призначеного йому позбавлення волі або виправних робіт, він міг прийняти рішення про умовне засудження з обов'язковою вказівкою у вирокі мотивів

умовного засудження. Умовою неприведення вироку до виконання визначалося невчинення засудженим іншого умисного злочину. Крім штрафу, ніякі додаткові покарання не застосовувалися [7]. КК 1960 р. умовне засудження визначав як особливий порядок виконання вироку, передбачаючи, що при призначенні покарання у виді позбавлення волі чи виправних робіт суд, враховуючи обставини справи та особистість винного, дійде переконання про недоцільність відбування винним призначеного покарання, він може ухвалити умовне не-застосування покарання [8].

В 1977 р. до КК 1960 р. були внесені зміни, згідно з якими було запроваджено відстрочку виконання вироку, яка багато в чому нагадувала умовне засудження, але могла застосовуватися до особи, засудженої вперше [9]. З прийняттям чинного КК 2001 р. умовне засудження та відстрочка виконання вироку були трансформовані у звільнення від відбування покарання з випробуванням [10].

У теперішній час звільнення від відбування покарання з випробуванням полягає у тому, що суд виносить обвинувальний вирок у справі, призначає засудженому конкретний вид покарання та визначає його розмір, але доходить висновку про можливість виправлення засудженого без відбування покарання, тобто не приводить вирок у виконання, за умови виконання засудженим на протязі іспитового строку певних обов'язків, які покладаються судом на особу, звільнену від відбування покарання з випробуванням. Можливість застосування звільнення від відбування покарання з випробуванням обмежена: по-перше, певними видами покарання, до яких відносяться виправні роботи, службові обмеження для військовослужбовців, обмеження волі, а також позбавлення волі, по -друге, можливість застосування звільнення від відбування покарання з випробуванням при засудженні до позбавлення волі можлива тільки за умови, що його строк не перевищує п'яти років.

Підставою для застосування звільнення від відбування покарання з випробуванням є визнання судом можливості виправлення засудженого без реального відбування призначеного покарання. Такий висновок ґрунтується на підставі врахування тяжкості кримінального правопорушення, особи винного та інших обставин справи. До інших обставин справи, які можуть враховуватися судом при застосуванні звільнення від відбування покарання, належать: обставини, які пом'якшують або обтяжують покарання.

Література:

1. Хаитжанов А. История возникновения и развития института условного осуждения. *Уголовно-исполнительная система: право, экономика, управление*. 2008. № 2. С.34–45.

2. Ткачевский Ю.М. Понятие условного осуждения. *Вестник МГУ*. 2010. № 3. С. 36.
3. Уголовный кодекс УССР в редакции 1922 г.: (С изм. и доп. по 1-е ноября 1924). Харьков: Юрид. изд. Наркомюста УССР, 1925. 104 с.
4. Сборник документов по истории уголовного законодательства СССР и РСФСР 1917-1952 гг. / Под ред. И. Т. Голякова. М. : Гос. из-во юрид. лит., 1953. 460 с.
5. Уголовный кодекс УССР в редакции 1927 г.: (С изм. по 1-е июня – 1928 г.). 3-е офиц. изд. Харьков: Юрид. изд., 1928. 120 с.
6. Шаргородский М.Д. Вина и наказание в советском уголовном праве. М.: Юрид. изд-во НКЮ СССР, 1945. 56 с.
7. Відомості Верховної Ради СРСР. 1959. № 1. Ст. 6.
8. Відомості Верховної Ради СРСР. 1969. № 50. Ст. 388
9. Відомості Верховної Ради СРСР. 1977. № 14. Ст. 128.
10. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/page3>. (дата звернення : 11.02.2021)

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА ЗАСУДЖЕНИХ НА ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я: РЕФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА В ЦІЙ ПЛОЩИНІ, ПРОГАЛИНИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Савченко В. О.

*аспірант кафедри кримінально-правових дисциплін,
викладач кафедри кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
м. Дніпро, Україна*

Активізація розвитку кримінально-виконавчої системи є запорукою ефективного механізму реалізації ефективної діяльності органів і установ виконання покарань та приведення умов тримання засуджених у відповідність із міжнародно-правовими актами. Належні охорона та захист прав засуджених в Україні потребують їх чіткої правової регламентації, що зумовлює необхідність комплексного наукового аналізу чинної системи правового забезпечення прав засуджених, а також визначення у ній місця права на охорону здоров'я, його реалізація та дотримання.

Провідна роль у проведенні соціально-медичних заходів серед засуджених в тому числі належить саме державі, яка сприяє врегулюванню системи охорони здоров'я, яка б відповідала міжнародним стандартам. Питання реформування системи охорони здоров'я завжди є актуальною для розгляд, оскільки питання охорони здоров'я постійно потребують свого вдосконалення в умовах динамічних процесів розвитку держави з врахуванням міжнародного досвіду.

Конституцією України визнано людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю. У цьому конституційному приписі проголошено здоров'я як цінність і первинну та вихідну передумову життєдіяльності кожної людини. Провідна роль у проведенні соціально-медичних заходів належить саме державі, яка сприяє врегулюванню системи охорони здоров'я, яка б відповідала міжнародним стандартам. Держава гарантує всім громадянам реалізацію їх прав у галузі охорони здоров'я. У процесі здійснення державних програм у цій сфері значна увага приділяється охороні здоров'я осіб, які утримуються під вартою та відбувають покарання у вигляді позбавлення волі.

Невід'ємним складником забезпечення дотримання прав та законних інтересів засуджених без перебільшення стратегічного напрямку діяльності держави є створення належних умов для забезпечення реалізації права засуджених на охорону здоров'я та медичну допомогу в установах виконання покарань (далі – УВП) [1, с. 195]. І це не випадково, адже право на охорону здоров'я та медичну допомогу належить до конституційних прав людини і громадянина та закріплено у ст. 49 Конституції України, яка прямо проголошує, що кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування [2].

В Україні існує досить великий масив нормативно-правових актів, що захищають права людини, у тому числі й тих осіб, що відбувають покарання в місцях позбавлення волі. Частину цих документів становлять міжнародні стандарти в галузі прав людини, іншу частину складають нормативні акти національного законодавства. Тож для більш ефективного їх дослідження увесь комплекс існуючих норм права, які у своїй сукупності забезпечують регулювання та захист прав громадян, засуджених до позбавлення волі в Україні, уявляється необхідним систематизувати належним чином [3, с. 201].

Охорона здоров'я визнається одним із пріоритетних напрямів державної політики та одним із основних факторів національної безпеки країни (зокрема, у п. 6 ст. 92 Конституції України від 28 червня 1996 р., ст. 12 Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19 листопада 1992 р., Концепції розвитку охорони здоров'я населення України, затвердженій Указом Президента України від 7 грудня 2000 р., Указі Президента України «Про невідкладні заходи

щодо реформування системи охорони здоров'я населення» від 6 грудня 2005 р., Міжгалузевій комплексній програмі «Здоров'я нації» на 2002–2011 роки, затвердженій Постановою Кабінету Міністрів України від 10 січня 2002 р.).

Засуджені наділені загальним правовим статусом людини та громадянина з відповідними обмеженнями, визначеними Кримінально-виконавчим кодексом України (далі – КВК України), законами України і встановленими вироком суду. З урахуванням викладеного доходимо висновку, що поряд з іншими гарантованими правами людини і громадянина права особи, засудженої до позбавлення волі, можуть зазнавати певних обмежень, що: а) визначені законом; б) встановлені вироком чи іншим рішенням суду [4, с. 160].

Отже, засудженим притаманний спеціальний правовий статус, який, відповідно, диференціюється на види залежно від виду покарання, яке відбуває засуджений. У широкому розумінні спеціальний статус засуджених можна поділити на такий: 1) правовий статус засуджених, які відбувають покарання, не пов'язані з ізоляцією від суспільства, та 2) правовий статус засуджених, які відбувають покарання, пов'язані з ізоляцією від суспільства. У вузькому розумінні спеціальний статус засуджених підлягає класифікації залежно від конкретного виду покарання, яке відбуває засуджений. Індивідуальним правовим статусом володіє кожний конкретний засуджений, і він буде різний для кожного через різні об'єктивні та суб'єктивні причини: вік, стать, стан здоров'я, рівень освіти, поведінку тощо [5, с. 31–32].

Деякі права засуджених сформульовані у Кодексі через нор-ми-гарантії, наприклад, засудженому гарантується право на правову допомогу, засудженому гарантується право на побачення. Законодавчо встановлені також гарантії забезпечення інших прав засуджених. Наприклад, гарантією права засуджених на охорону здоров'я виступатиме система медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних заходів, а гарантією права на працю буде система заходів і засобів, які об'єднуються поняттям «охорона праці» [6, с. 145].

Статтею 8 КВК України визначені основні права засуджених, серед яких, зокрема, передбачено право на охорону здоров'я [7]. Так, охорона здоров'я забезпечується системою медико-санітарних й оздоровчо-профілактичних заходів, а також поєднанням безоплатних і платних форм медичної допомоги. Засуджені, які мають розлади психіки та поведінки внаслідок вживання алкоголю, наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи інших одурманюючих засобів, можуть за їх письмовою згодою пройти курс лікування від вказаних захворювань.

Для реалізації цього права, а також з метою організації належного санітарно-протиепідемічного і лікувально-профілактичного

забезпечення осіб, узятих під варту та засуджених, на законодавчому рівні розроблено та затверджено ряд нормативних актів, які регламентують порядок проведення диспансеризації хворих, які перебувають в установах виконання покарань, визначають типові правила внутрішнього розпорядку для хворих, які перебувають у лікарні, передбачають перелік необхідних для оснащення медичних частин СІЗО та УВП медичних інструментів, устаткування та інвентаря, встановлюють перелік захворювань, які є підставою для подання в суди матеріалів про звільнення засуджених від подальшого відбування покарання.

Загальні положення медико-санітарного забезпечення засуджених до позбавлення волі передбачені ст. 116 КВК України, а саме те, що у місцях позбавлення волі організуються необхідні лікувально-профілактичні заклади, а для лікування засуджених, які хворіють на активну форму туберкульозу, – заклади на правах лікувальних. Для спостереження та лікування хворих на інфекційні захворювання у медичних частинах колоній створюються інфекційні ізолятори. Лікувально-профілактична і санітарно-протиепідемічна робота в місцях позбавлення волі організовується і проводиться відповідно до законодавства про охорону здоров'я.

Засуджені до позбавлення волі зобов'язані виконувати правила особистої і загальної гігієни, вимоги санітарії. У разі заявленої засудженим відмови від прийняття їжі, якщо це загрожує його життю, допускається примусове годування за медичним висновком. Засуджений має право звертатися за консультацією і лікуванням до установ, що надають платні медичні послуги. Оплата таких послуг і придбання необхідних ліків здійснюються засудженими або їхніми родичами за рахунок власних коштів. Консультавання і лікування у таких випадках здійснюються у медичних частинах колоній за місцем відбування покарання під наглядом персоналу медичної частини.

Кримінально-виконавчий кодекс України, прийнятий в 2003 році на зміну Виправно-трудоному кодексу УРСР, що діяв у нашій державі з 1970 року не містить положень, які б передбачали нові підходи до медико-санітарного забезпечення засуджених, у той час як повністю відтворює норми ВТК УРСР, що регламентували це питання. Механізм системи охорони здоров'я в цілому та реалізація прав засуджених на охорону здоров'я зокрема потребує удосконалення. Чинна система охорони здоров'я не повною мірою відповідає потребам сьогодення, не може належно врегулювати питання з приводу покращення медицини, породжені плином часу.

Отже, як свідчить аналіз, правовий статус засуджених існує в межах певного режиму. Ретельна регламентація правового статусу засуджених являє собою важливий інструмент їх правового і морального виховання, прищеплення поваги до закону, прав і законних інтересів інших осіб.

Змістом правового статусу засудженого є такі елементи: основні права, свободи і обов'язки людини і громадянина. Слід зазначити, що засуджені користуються всіма правами людини та громадянина, передбаченими Конституцією України, за винятком обмежень, визначених КВК України, законами України і встановлених вироком суду. Невід'ємним правом засуджених є його право на безпеку.

На сьогоднішній день КВК України ще далекий від досконалості та відповідності як нормам Конституції України, так і міжнародним стандартам поводження із засудженими. А більша частина результатів наукових досліджень щодо удосконалення кримінально-виконавчого законодавства та практики його застосування стосовно правового статусу засуджених, на жаль, і досі залишаються незатребуваними з боку Державної пенітенціарної служби України [8, с. 172].

Таким чином, за роки незалежності в Україні було розроблено та прийнято низку нормативно-правових актів, спрямованих на забезпечення прав засуджених, ефективну реалізацію державної політики у сфері захисту їх прав. Однак в контексті активної реформи національного законодавства у цій галузі та його адаптації до загальноєвропейських стандартів можна відзначити досить велику кількість питань, які сьогодні потребують значного вдосконалення на законодавчому рівні, зокрема, розробки та нормативного закріплення форм та методів адміністративно-правового забезпечення прав засуджених, визначення чітких організаційних засобів адміністративно-правового забезпечення прав засуджених, взаємодії суб'єктів забезпечення прав засуджених, встановлення правових гарантій законності, дисципліни та внутрішнього порядку в установах виконання покарань, закріплення нових критеріїв оцінки ефективності забезпечення прав засуджених в Україні тощо. Всі ці питання потребують більш глибокого дослідження з подальшим винесенням пропозицій щодо ефективного механізму забезпечення прав засуджених на охорону здоров'я.

Література:

1. Гель А. Вітчизняна модель організації пенітенціарної охорони здоров'я в Державній кримінально-виконавчій службі України: сучасний стан та перспективи. Підприємництво, господарство і право. 2019. № 2. С. 194–202.

2. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>. (дата звернення 4 лютого 2019р.).

3. Почанська О.С. Правові засади забезпечення прав громадян, засуджених до позбавлення волі в Україні. Форум права. 2017. № 4. С. 197–204.

4. Стулов О. Правова регламентація працевикористання засуджених до позбавлення волі: погляд крізь призму Конституції України. Підприємництво, господарство і право. 2016. № 8. С. 160–163.

5. Кернякевич-Танасійчук Ю.В. Правовий статус засуджених: поняття та сутність. Актуальні питання кримінально-виконавчого законодавства та практики: зб. матеріалів круглого столу (м. Київ, 29 березня 2018 р.) / відп. ред. І.М. Микитась, М.І. Рудницьких. Київ: Ін-ткрим.-викон. служби, 2018. С. 29–32.

6. Кернякевич-Танасійчук Ю.В. Спеціальний правовий статус засуджених. Право і суспільство. 2019. № 1. С. 143–147.

7. Кримінально-виконавчий кодекс України від 11 липня 2003 року (зі змінами і допов.). Відомості Верховної Ради України. 2004. № 3. Ст. 21.

8. Чудик Н. О. Правові основи статусу засуджених. Право і суспільство. 2016. № 2(2). С. 170–174.

КАРА У ТЕОРІЇ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА: ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Ткачук В. Є.

*кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри кримінально-правових
та адміністративно-правових дисциплін*

*Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янука
м. Рівне, Україна*

Філософсько-правова думка щодо виникнення та існування самого інституту покарання, ґрунтується на двох підходах. Перший підхід був побудований на позиціях, що сформував Сократ, який відкидав помсту як змістовну суть покарання і стверджував, що ніколи не можна відповідати злом на зло, несправедливістю на несправедливість [1, с. 87]. На цих же позиціях наголошував Конфуцій і стверджував, що неможливо керувати народом при допомозі лише покарання, адже такий народ буде ухилятися від покарання і не пізнає сорому, а якщо ж керувати добросовісно за допомогою звичаю, то такий народ пізнає

сором і виправиться [2, с. 24]. Близьким до його поглядів був і Піфагор, який вважав, що покарання ґрунтується на праві помсти і, відповідно, зло покарання є помстою за зло злочину [3, с. 91]. Водночас Платон гадав, що не повинен залишатися безкарним будь-який проступок [4, с. 340], і в покараннях вбачав очищення душі злочинця [3, с. 91]. Проте помсту як основну суть покарання він заперечував. Платон не допускав того, щоб покарання несло зло злочинцю, а навпаки: воно має зробити злочинця кращим або менш злим [5, с. 102–104].

Деяка відмінність від поглядів Сократа, Конфуція та Платона спостерігається у роботах Арістотеля, який був переконаний, що більшість людей за природою підпорядковуються не почуттям сорому, а страху: утримуються від злочину через загрозу помсти [6, с. 57]. Покарання, на його думку, є актом необхідності, бо користь суспільства є найвищим благом, що має складати зміст кримінально-правової політики, а здійснення покарання має приносити реальну користь чесним громадянам та суспільству. Як зауважив у свій час М. Чубинський, Арістотель у покаранні вбачав можливість залякати особу, що вчинила злочин, і таким чином запобігати вчиненню ним нового злочину, а не виправити його [5, с. 110].

І. Кант вважав, що лише право помсти (*jus talionis*) може чітко визначити межу якості та міру покарання [7, с. 257], тобто караючий закон є категоричним імперативом, який не може допустити можливість не карати злочинця [1, с. 401]. Зокрема, у своїх «Метафізичних основах права» І. Кант наголошував, що юридичне покарання, яке призначається законом за злочини проти закону, ніколи не може слугувати засобом для досягнення будь-якого стороннього блага, чи то блага для винного або потерпілого, чи суспільства; воно повинно застосовуватись лише тому, що було вчинено зло. На думку Ад. Франка, за І. Кантом суспільство повинно карати особу, що вчинила злочин, без уваги на користь, яку можна досягти для злочинця та самого суспільства [8, с. 122–123]. На жаль, у чинному КК України (ст. 50) домінуючим елементом мети кримінального покарання все-таки є помста злочинцеві, а не відновлення соціальної справедливості, тобто порушеного права.

Розглядаючи покарання як окремий інститут кримінального права, А. Фейербах в його зміст вкладав зло, яке повинно застосовуватися до осіб, що вчинили протиправні дії. Моральну сторону покарання він повністю відкидав і пов'язував це з тим, що воно є лише державним примусом, завданням якого не може бути встановлення та реалізація морального порядку, бо моральне покарання не може слугувати знаряддям для досягнення мети держави і заперечує її природу [9, с. 84–85]. З цією думкою не можна повністю погодитись, адже при вчиненні злочину особа завжди поступає аморально. У цьому контексті М. Й. Коржанський мав рацію, коли стверджував про те, що злочинцем є

суспільно небезпечне, протиправне, аморальне, винне та каране діяння [10, с. 27]. Відповідно до цього кримінальне покарання має відповідати моральним нормам і спрямовувати свою дію на виправлення злочинця. Адже караюча правова норма, побудована без моральної основи, веде до жорстокості, що є взагалі недопустимим при застосуванні кримінального покарання.

На думку Г. Гегеля, покарання є справедливим не тільки само по собі, але й в самому злочинцеві, тобто в його волі і в його поступку [11, с. 147], адже особа, що вчинила злочин, тим самим дає добровільну згоду на його покарання [11, с. 148]. Він, крім цього, стверджував, що покарання є проявом злочину, а саме: помста за вчинений злочин є не що інше, як спрямування самої форми злочину проти себе [11, с. 150–151]. Розглядаючи злочин як заперечення права [12, с. 100], Гегель говорив, що покарання виступає запереченням самого злочину [11, с. 145]. З цього приводу П. Юркевич зауважив, що згідно з міркуваннями, висловленими Г. Гегелем, право відновлюється тільки покаранням [13, с. 112].

Отже, аналіз філософсько-правової думки різних часів розвитку людства щодо значення кари у формуванні мети кримінального покарання дає підстави казати про неоднозначні бачення мислителів. Одні з них (Арістотель, І. Кант, Піфагор, А. Фейєрбах) вбачають у карі ознаки залякування та помсти. Тобто, їх погляди все-таки є продовженням думки щодо вираження зміст кримінального покарання у принципі таліону (лат. talionis – рівна міра покарання, рівнозначна відплата). На їх думку, кримінальне покарання має карати і тільки карати, йому не притаманні інші властивості.

З іншої сторони, погляди Сократа, Платона, Конфуція заперечують помсту та залякування як основну мету кримінального покарання. Вони ж відстоюють думку у тому, що жорстокість покарання ніколи не виправляє людини, а ще більше робить її жорстокою. У цьому контексті їхні думки отримали продовження в міркуваннях Г. Гегеля, який розглядав кару як елемент не помсти, а відновлення порушеного права, що, фактично ставило в пріоритет не лише покарання злочинця, а й і відновлення правового статусу потерпілого.

Література:

1. Кессиди Ф. Х. Сократ. СПб. : Алетейя, 2001. 352 с.
2. Історія вчень про право і державу : хрестоматія для юридичних вищих навчальних закладів і факультетів / уклад., заг. ред. проф., д. і. н. Г. Г. Демиденка. Харків. : Право, 2005. 912 с.
3. Кистяковский О. Ф. Главнейшие моменты истории развития науки уголовного права. *Антологія української юридичної думки* : в 10 т. Т. 7 :

Кримінальне право. Кримінальний процес / упорядкув. О. М. Костенко, О. О. Кваша ; відп. ред. О. М. Костенко. Київ.: Юридична книга, 2004. С. 89–115.

4. Платон. Сочинения : в 3-х т. / Платон; пер. с древнегреч. ; под общ. ред. А. Ф. Loseva и В. Ф. Asmusa. М. : Мысль, 1968– 1972. Т. 3. Ч. 2. 1972. 678 с.

5. Чубинский М. П. Очерки уголовной политики (Понятия, история и основные проблемы уголовной политики, как составного элемента науки уголовного права) : в 3-х ч. Харьков : Тип. «Печ. дело» кн. К. Н. Гагарина, 1905. – 1905. Ч. 2. 534 с.

6. Аристотель. Сочинения : в 4-х т. / Аристотель ; пер. с древнегреч. ; общ. ред. А. И. Доватура. – М. : Мысль, 1976–1983. Т. 4. 1983. 830 с.

7. Кант И. Сочинения : в 6 т. / под общей ред. В. Ф. Asmusa, А. В. Гулыги, Т. И. Ойзермана. – М. : Мысль, 1963–1966. Т. 4. Ч. 2. 1965. 478 с.

8. Франк А. Философия уголовного права в популярном изложении профессора Ад. Франка / перевод с франц. Д. Слонимского. СПб. : Тип. О. И. Бакста, 1868. 244 с.

9. Пионтковский А. А. Уголовно-правовые воззрения И. Канта, А. Фейербаха и Й. Фихте. М. : Всесоюзный институт юридических наук НКЮ СССР, 1940. 192 с.

10. Коржанський М. Й. Науковий коментар Кримінального кодексу України. Київ : Атіка, Академія, Ельга-Н, 2001. 656 с.

11. Гегель Г. В. Ф. Философия права / пер. с нем. : ред. и сост. Д. А. Керимов и В. С. Нерсисянц. М. : Мысль, 1990. 524с.

12. Філософія права : навч. посіб. / за заг. ред. О. Г. Данільяна. Київ : Юрінком Інтер, 2002. 272 с.

13. Юркевич П. Історія філософії права. Філософія права. Філософський щоденник. Київ : Ред. журн. «Український Світ», 2000. 756 с.

БЛАНКЕТНІСТЬ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ НОРМ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ

Щоголев Д. С.

аспірант

Національної академії Служби безпеки України

м. Київ, Україна

Дослідження ознак об'єктивної сторони злочинів проти прав військовополонених, надання доктринального тлумачення окремим положенням викладеним у ст. 434 та ст. 438 КК України, що розкривають зміст суспільно небезпечних діянь, має важливе практичне значення для правозастосовних органів. На основі цього бачення формується уявлення щодо пошуку та фіксації фактичних даних протиправного діяння, слідчими висуваються версії вчинення злочину та попередньо прогнозується наявність інших елементів складу злочину.

Процес законодавчого закріплення суспільно небезпечного діяння злочинів проти прав військовополонених, супроводжується використанням системи юридичної конструкції кримінально-правової норми, за допомогою якої законодавець намагається об'єднати в межах ст. 438 КК України увесь можливий спектр різноманітних протиправних дій проти військовополонених, визначених у відповідних положення Женевських конвенцій та пунктах Римського статуту МКС. Це відбувається за допомогою застосування терміну «жорстоке поводження...», що «...передбачено міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана ВР України». Тим самим законодавець наділяє дану норму максимальним бланкетним (відсилочним) характером.

В кримінально-правовій науці застосування бланкетних норм є в достатній мірі дослідженим питанням. Зазначається, що саме за їх допомогою найбільш яскраво проявляються системні зв'язки кримінального права [1, с. 176]. Обґрунтовується, що використання бланкетної диспозиції пов'язано з потребою встановлення кримінальної відповідальності за порушення правил, що містять різноманітні приписи, вимоги, заборони зазначені та розкриті в інших нормативно-правових актах або ж технічних нормах [2, с. 44]. Ю. Пономаренко при цьому зауважує, що злочинна поведінка має визначатись тільки КК України, а нормативні акти, до яких відсилають норми КК із бланкетними диспозиціями, регулюють правомірну поведінку людини у певній сфері суспільних відносин і лише допомагають установити дійсний обсяг злочинної поведінки [3, с. 47–48].

Бланкетні диспозиції, за думкою А. Савченко, не називають конкретних ознак злочину, а лише відсилають для встановлення їх

змісту до інших джерел – некримінальних законів і підзаконних нормативно-правових актів, що розташовані за межами КК України та щодо яких не застосовується кодифікація [4, с. 80–81].

Дослідники зосереджують свою увагу на декількох сучасних формах застосування конструкції викладення бланкетної диспозиції: 1) встановлення відповідальності за порушення певних спеціальних правил; 2) використання в диспозиції кримінально-правових норми «формальних індикаторів», тобто слів та словосполучень, що вказують на порушення приписів регулюючого законодавства, наприклад таких як «закон», «право», «обов'язок», «незаконний», «заборонений», «протизаконний», «без спеціального дозволу», «без державної реєстрації» тощо; 3) вказівка на одну або декілька ознак, які не можуть бути з'ясовані без звернення до норм інших галузей права [1, с. 179].

У спеціальній монографії присвяченій питанням бланкетності диспозицій в Особливій частині КК України Г. Яремко зосереджує увагу на класифікації у відповідності до характеру прямих відсилок на: 1) Конституцію України (ч. 1 ст. 110), конституційний лад (ч. 1 ст. 109); 2) міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана ВРУ (ч. 2 ст. 244); 3) міжнародне право та звичаї (ч. 1 ст. 438); 4) закон (ч. 1 ст. 143); 5) законодавство (ч. 1 ст. 150); 6) незаконний (проти-законний) чи законний характер (ч. 2 ст. 134), на протиправний чи правомірний характер окремих ознак складів злочинів (ч. 1 ст. 115); 7) порушення спеціальних правил (ст. 236); 8) самовільний характер діяння (ч. 1 ст. 197-1); 9) несанкціонованість (ч. 11 ст. 158); 10) недоброякісність (ч. 3 ст. 204) [5, с. 46].

Сучасні дослідники проблем законодавчого регулювання положень передбачених Розділом XX КК України звертали свою увагу на позитивному досвіді застосування такої конструкції викладу кримінально-правової норми. Зокрема, С. Мохончук конструкцію ст. 438 КК України визначає, як такою, що найбільше відповідає нормам міжнародного кримінального права, адже вона оперує термінологією, характерною для міжнародного права, що є позитивним у контексті якості гармонізації вітчизняного кримінального законодавства. Використання в її змісті бланкетної диспозиції значно розширює сферу застосування цієї статті [6, с. 696].

Протилежної точки зору на це питання дотримується О. Дудоров, який виключає необхідність застосування бланкетних диспозицій серед злочинів передбачених Розділом XX КК України. Акцентуючи увагу на тому, що законодавство України про кримінальну відповідальність містить лише КК України, тобто притягнення особи до кримінальної відповідальності може бути здійснене тільки на підставі норм, закріплених цим Кодексом, вчений піддає критиці позиції науковців, стосовно використання в нормах Особливої частини КК України про

злочини проти міжнародного права бланкетних диспозицій. Зокрема, він зазначає, що «трансформуючи положення міжнародного кримінального права у вітчизняні кримінально-правові норми, доцільно рухатись традиційним шляхом, а саме: відтворювати засобами національної законодавчої техніки норми міжнародних договорів. Конкретні ж невідповідності між КК України і міжнародними нормативно-правовими актами варто усувати шляхом внесення відповідних змін і доповнень до КК України [7, с. 46].

Розглядаючи доцільність застосування бланкетності щодо злочинів проти прав військовополонених необхідно погодитись із наведеною вище позицією О. Дудорова. Вітчизняний підхід законодавця шляхом використання терміну «жорстоке поводження...» не є позитивним викладенням кримінально-правової норми, адже така конструкція не може собою охопити всі можливі форми злочинної поведінки, передбачені положеннями міжнародного гуманітарного права.

На цьому наголошував в своєму дослідженні і В. Базов. Зокрема, він зазначає, що при визначенні положень кримінально-правових норм, якими встановлюється відповідальність за порушення норм міжнародного гуманітарного права, законодавець разом з описовою застосовує бланкетну диспозицію з відповідним посиланням на міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Проте, такий підхід не є досконалим, адже широкий діапазон і масштабність злочинних діянь й суспільно небезпечних наслідків при вчиненні порушення законів та звичаїв війни значно збільшує суспільну небезпечність цього злочину [8, с. 12].

Визначення повноти імплементації до кримінального законодавства України положень міжнародних нормативно-правових актів, якими встановлено серозні правопорушення проти військовополонених, дозволяє оцінити цей процес як незавершений та неповний. Кримінально-правова дефініція «жорстоке поводження з військовополоненими», залишає цілу низку суспільно небезпечних діянь, які визначені серйозними правопорушеннями в МГП, поза межами правового регулювання КК України. Зокрема це стосується позбавлення військовополоненого права на справедливе та належне судочинство, необгрунтована затримка репатріації військовополоненого після закінчення бойових дій, примушування військовополоненого до служби у збройних силах протилежної сторони конфлікту тощо.

Отже сучасними тенденціями кримінально-правової політики держави у сфері запобігання злочинам проти прав військовополонених має стати активізація процесів імплементації до кримінального законодавства України положень МГП в межах якого удосконалити редакцію ст. 438 КК України в частині захисту прав військовополонених, шляхом приведення її описової частини у відповідність до поняття серйозних правопорушень викладених у міжнародних нормативно-правових актах.

Література:

1. Болдарь Г.Є. Бланкетність як форма міжгалузевих зв'язків кримінального права. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція.* №7. 2014. С. 176–179
2. Кримінальне право України : Загальна частина : підручник / за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 4-те вид., пере- робл. і допов. Харків : Право, 2010. С. 44.
3. Пономаренко Ю. А. Чинність і дія кримінального закону в часі : монографія. Київ : Атіка, 2005. 288 с.
4. Савченко А. В. Порівняльний аналіз кримінального законодавства України та федерального кримінального законодавства Сполучених Штатів Америки : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 Київ, 2007. 596 с.
5. Яремко Г. 3. Бланкетні диспозиції в статтях Особливої частини Кримінального кодексу України : монографія. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. 432 с.
6. Мохончук С. М. Особливості правової регламентації системи злочинів проти миру та безпеки людства в Кримінальному кодексі України // *Правова доктрина – основа формування правової системи держави : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 20-річчю Нац. акад. прав. наук України, Харків, 20–21 листоп. 2013 р. / відп. за вип. О. В. Петришин ; голова редкол. В. Я. Тацій ; редкол. В. П. Тихий та ін. Харків: Право, 2013. С. 693–697.*
7. Дудоров О., Тертиченко Т. Взаємодія міжнародного кримінального права та внутрішнього кримінального права на прикладі України: загальні засади *Вісник Національної академії прокуратури України.* № 4. 2009. С. 44–48
8. Базов В.П. Кримінальна відповідальність за порушення законів та звичаїв війни (аналіз складу злочину): автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2009. 21 с.

НАПРЯМ 8. КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА, СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА, ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

СУДОВА ЕКСПЕРТИЗА ЯК ЗАХИСТ ПРАВ В ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ

Алімов О. Ю.

*старший судовий експерт відділу досліджень
у сфері інформаційних технологій
Дніпропетровського науково-дослідного
експертно-криміналістичного центру МВС України
м. Дніпро, Україна*

Невід'ємною складовою об'єктивного вирішення спору в господарському процесі, зокрема, при порушенні прав інтелектуальної власності є застосування спеціальних знань, тобто експертне дослідження з питань інтелектуальної власності

Як показала практика, ефективний захист прав інтелектуальної власності та судова експертиза – поняття неподільні. З метою однакового і правильного застосування законодавства у вирішенні спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності, Вищий господарський суд України 17 жовтня 2012 виніс постанову № 12 «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності» [1].

Судова експертиза – це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду.

Судово-експертна діяльність здійснюється на принципах законності, незалежності, об'єктивності і повноти дослідження.

Процесуальне законодавство, зокрема стаття 242 Кримінального процесуального кодексу України, деталізує, що «експертиза проводиться експертною установою, експертом або експертами, якщо для з'ясування обставин, що мають значення для кримінального провадження, необхідні спеціальні знання.»

Аналізуючи зміст поняття «спеціальні знання», необхідно виділити його основні ознаки.

Одним з основних критеріїв, що дозволяють розмежувати спеціальні й інші знання, є поширеність тих чи інших знань. На цій підставі можна виділити загальновідомі знання та знання, що не відомі широкому колу людей. Наприклад, всім нам відомо, що таке ліки Проте, напевно, не кожен з нас знає, що таке діюча речовина лікарського засобу і що вона має три види назв, застосування яких обумовлено їх функціональним призначенням та науковими потребами. І, напевно, лише спеціалістам відомо, що таке «міжнародна непатентована назва» і за якими правилами вона складається. Тобто, спеціальні знання і є тими знаннями, що відомі лише фахівцям, а не широким верствам населення. Це, також, і ті знання, що не є загальнодоступними. До таких знань, зокрема, відносяться знання в галузі криміналістики (наприклад, судової балістики, судової вибухотехніки тощо).

Другою ознакою, що характеризує поняття «спеціальні знання» є їхня цільова спрямованість. Так, якщо використання всіх інших знань спрямовано на вирішення певної наукової чи практичної задачі, застосування спеціальних знань спрямовано на вирішення питань, пов'язаних з обставинами певної справи – тобто одержання доказів [2].

На основі результатів аналізу чинного кримінального процесуального законодавства, можна дійти висновку, що прямо передбачені тільки «процесуальні» форми використання спеціальних знань: участь спеціаліста при проведенні слідчих дій; проведення судових експертиз. Безпосереднє використання слідчим спеціальних знань в момент прийняття процесуальних рішень та проведення слідчих (розшукових) дій передбачено законом. Суб'єкти, які використовують спеціальні знання у процесуальному законодавстві чітко визначені, а саме: слідчий; експерт; спеціаліст.

Основні форми використання спеціальних знань вказані в таблиці 1.

Таблиця 1

Окремі статті Кримінального процесуального кодексу України з використанням спеціальних знань [3]

Форма використання	Номери статей Кримінального процесуального кодексу України
Безпосередньо використання спеціальних знань слідчим, слідчим суддею, судом, прокурором	22, 40, 46, 91, 92, 93, 94, 214, 223, 228, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 245
Участь спеціаліста при проведенні слідчих (розшукових) дій	56, 68, 71, 72, 79, 122, 226, 227, 237, 238, 239, 240, 241, 252, 266, 327, 354, 360, 491
Призначення і проведення судових експертиз	69, 70, 79, 101, 102, 122, 242, 243, 244, 245, 327, 332, 486, 509, 518

Таким чином, метою судових експертиз є одержання доказової інформації, а експертні висновки є джерелами доказів.

Тобто, у спрощеному вигляді можна сказати, що доказами є фактичні дані, а джерелами доказів – матеріали провадження, в яких ці дані містяться (в цьому випадку – висновки судових експертиз).

До доказів, що встановлюються за допомогою судових експертиз, висуваються особливі вимоги: по-перше, вони мають містити інформацію про конкретні матеріальні об'єкти, явища та процеси; по-друге, ця інформація має стосуватися обставин конкретної справи [2].

Предметом експертизи об'єктів авторського права та суміжних прав є певні властивості та характеристики об'єктів, комплексне дослідження яких дає можливість визначення їх відповідності законодавчо закріпленим нормам виготовлення та розповсюдження (виявлення ознак контрафактності), та встановлення інших обставин справи, що мають значення для органів дізнання, досудового слідства та суду.

Експертиза об'єктів авторського права та суміжних прав вирішує дві основні групи задач: ідентифікаційні та діагностичні.

Для ефективного вирішення поставлених перед судовим експертом задач використовуються різноманітні методи дослідження, які базуються на сучасних досягненнях науки та техніки. Ці методи поділяються на загальні, загальнонаукові та спеціальні.

До загальних методів відносяться формально-логічні методи пізнання, які складаються з абстрагування, аналізу, синтезу, узагальнення, індукції та дедукції, гіпотези, формалізації, аналогії тощо.

Серед загальнонаукових методів, при дослідженні контрафактної продукції використовуються спостереження, вимірювання, описання, експеримент, порівняння, моделювання, та реконструкція.

Спеціальні методи включають такі класи методів:

1. Криміналістичні (візуальні, мікроскопічні, фотографічні та інструментальні методи);

2. Лінгвістичні (якісно-атрибутивний метод, метод математичного моделювання, метод статистичного аналізу формальних характеристик тексту, дистрибутивний аналіз, контент-аналіз, валентний аналіз, компонентний аналіз);

3. Методи аналізу сигналів (аудіативний, осцилографічний, спектральний, електроакустичний метод);

4. Інші методи, що впровадилися в криміналістику і судову експертизу з природних і технічних наук у результаті інтеграції знань та застосування яких обумовлено особливостями об'єктів дослідження.

Вибір комплексу методів, що використовується при дослідженні контрафактної продукції обумовлюється як предметом, завданнями та об'єктами досліджень, так і ступенем ефективності того чи іншого

методу, допустимості з точки зору закону, складності, збереження об'єкту тощо [4].

Отже, способом захисту авторського права і суміжних прав визнаються закріплені законодавством матеріально-правові засоби примусового характеру, за допомогою яких відновлюються (визнаються) порушені (оспорені) права і здійснюється вплив на порушника авторського права і суміжних прав, а призначення й проведення експертиз у сфері інтелектуальної власності здійснюється за правилами, що передбачені для будь-яких видів експертиз. Завдання, що ставляться перед судовим експертом, визначають із урахуванням необхідності встановлення певних об'єктивних фактичних даних, які мають практичне значення для з'ясування істини у справі, до яких належать: вид і розмір збитків (матеріальної шкоди), завданих правовласнику об'єкта інтелектуальної власності, обсяг відтворення об'єктів авторського права (повне або часткове відтворення твору, відтворення частини, яка має самостійне значення), спосіб їх використання тощо.

До компетенції експерта у сфері інтелектуальної власності не входить з'ясування певних обставин, що не потребують спеціальних знань, а також правових питань, вирішення яких зараховано законом до компетенції слідчого або іншої уповноваженої особи (зокрема, щодо вини, правового оцінювання дій сторін, відповідності окремих нормативних актів вимогам закону тощо).

Література:

1. Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних із захистом прав інтелектуальної власності : Постанова Вищого господарського суду України від 17 жовтня 2012 № 12 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0012600-12#Text> (дата звернення: 11.05.2021).

2. Кириченко І. А. Судова експертиза об'єктів права інтелектуальної власності : Навч. посібник. Київ : Ін-т інтел. Власн. і права, 2005. 172 с.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 20012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 11.05.2021).

4. Методика проведення досліджень оптичних носіїв, що містять об'єкти авторського права та суміжних прав / Ковальов К. М., Дорохіна І. П., Валовий Л. В., Жирко В. В. Київ : ДНДЕКЦ МВС України, 2008. 65 с з іл.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРОВАДЖЕННЯ ЩОДО ПОМЕРЛОЇ ОСОБИ З МЕТОЮ ЗАХИСТУ ЇЇ ЧЕСТІ ТА ГІДНОСТІ (РЕАБІЛІТАЦІЇ)

Варченко О. О.

*аспірантка кафедри кримінального процесу
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
м. Харків, Україна*

Основною, і по суті єдиною, метою кримінального процесуального інституту продовження кримінального провадження щодо померлої особи є відновлення поваги до честі та гідності померлого, на репутацію якого впала тінь підозри у причетності до вчинення кримінального правопорушення. Водночас, не зважаючи на вагомість вказаного процесуального інституту в контексті його сприяння реалізації засади забезпечення поваги до людської гідності, у Кримінальному процесуальному кодексі України (далі – КПК) він представлений досить фрагментарно. Зокрема, правова регламентація даного питання зводиться до трьох нормативних приписів: (а) обов'язкова участь захисника забезпечується у кримінальному провадженні щодо реабілітації померлої особи – з моменту виникнення права на реабілітацію померлої особи (п. 6 ч. 2 ст. 52 КПК); (б) кримінальне провадження закривається в разі, якщо помер підозрюваний, обвинувачений, крім випадків, якщо провадження є необхідним для реабілітації померлого (п. 5 ч. 1 ст. 284 КПК); (в) близькі родичі обвинуваченого, який помер, мають право подати заяву про відновлення втрачених матеріалів кримінального провадження, якщо це необхідно для реабілітації померлого (ч. 1 ст. 525 КПК). У свою чергу, така фрагментарність у нормативній регламентації даної ситуації не лише не дає чіткого уявлення про алгоритм дій за таким юридичним фактом як смерть підозрюваного, обвинуваченого, ай породжує значну кількість питань як доктринального, так і суто прикладного характеру.

Зокрема, встановлюючи у п. 5 ч. 1 ст. 284 КПК можливість продовження провадження з метою реабілітації підозрюваного, обвинуваченого як альтернативу закриття такого провадження у зв'язку зі смертю особи, КПК не вказує, яким підсумковим документом має завершитися таке провадження. Тож, виникає запитання про те, що саме має ухвалити (постановити) суд за результатами розгляду такого провадження: ухвалу чи вирок?

Результати наших наукових напрацювань щодо даного питання можуть бути відображені у таких тезах:

1) аналіз практики надає можливість констатувати, що у разі позитивного результату реабілітаційного процесу суди дотримуються єдиної позиції – ухвалення виправдувального вироку. Водночас, у ситуації, коли підстав для реабілітації встановлено так і не було, натомість обвинувачення повністю підтвердилось має місце різноманіття, а подекуди й полярність підходів щодо практичного вирішення питання: одні судді йдуть шляхом постановлення ухвали про закриття провадження за п. 5 ч. 1 ст. 284 КПК, другі – шляхом ухвалення обвинувального вироку щодо померлого, а треті взагалі застосовують комбінований підхід – констатують винуватість померлого в обвинувальному вироку, одночасно відображуючи у ньому рішення про закриття провадження за п. 5 ч. 1 ст. 284 КПК;

2) на наш погляд, можливість закрити провадження за п. 5 ч. 1 ст. 284 КПК існує виключно за умови, що родичі померлого не вимагають продовження провадження з метою його реабілітації. У випадку, якщо так вимога надійшла, застосування п. 5 ч. 1 ст. 284 КПК вже виключається незалежно від кінцевого результату провадження. Тобто, за умови, що родичі померлого вимагають продовження провадження з метою його реабілітації, таке провадження має здійснюватися за загальною процедурою, а відтак включати й розгляд судом справи по суті обвинувачення та надання судом відповіді щодо доведеності або недоведеності такого обвинувачення у вироку, як того вимагає ч. 1, ст. 369 КПК. Наведена логіка міркувань рівною мірою екстраполюється як на ситуацію, коли мета реабілітації досягнута (тобто, помилковість обвинувачення доведена у суді) – має ухвалюватися виправдувальний вирок, так і на випадки, коли спроба реабілітувати особу закінчилась поразкою і обвинувачення у суді підтвердилось – має ухвалюватися обвинувальний вирок;

3) ухвалення обвинувального вироку за результатами судового розгляду кримінального провадження у випадках, коли підстав для реабілітації померлого обвинуваченого судом виявлено не було, надає можливість уникнути складнощів, які в аналогічній ситуації породжує ухвала про закриття провадження за п. 5 ч. 1 ст. 284 КПК. Зокрема, такий варіант завершення кримінального провадження: (а) відповідає положенню КПК, згідно із яким судові рішення, у якому суд вирішує обвинувачення по суті, викладається у формі вироку (ч. 1 ст. 369 КПК); (б) не входить у конфронтацію із формулюванням підстави для закриття кримінального провадження, передбаченої п. 5 ч. 1 ст. 284 КПК; (в) забезпечує правову визначеність у встановленні факту винуватості особи у вчиненні кримінального правопорушення, як того вимагає ст. 62 Конституції України; (г) надає можливість потерпілим захистити свої майнові інтереси через використання вироку як преюдиціального акту в цивільному процесі; (д) забезпечує економію ресурсів судової системи,

оскільки виключає необхідність в межах інших (зокрема, цивільних) проваджень повторного встановлення судом юридичних фактів, які вже були встановлені у кримінальному провадженні;

4) чинним законодавством України не передбачено такого виду вироку, як обвинувальний вирок без призначення покарання. Водночас, ухвалення обвинувального вироку із призначенням покарання щодо померлої особи не уявляється можливим, оскільки на момент прийняття рішення відсутній суб'єкт, на якого має бути скероване покарання. Більше того, відповідно до практики ЄСПЛ будь-яке покарання, призначене померлій людині, порушує її людську гідність. Відтак, доцільно доповнити ч. 4 ст. 374 КПК положенням наступного змісту: «У разі, якщо кримінальне провадження щодо померлого підозрюваного, обвинуваченого було продовжено із метою його реабілітації, проте в ході судового розгляду підстав для реабілітації виявлено не було, суд виносить обвинувальний вирок без призначення покарання».

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ДО ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ СВІДКІВ ДОШКІЛЬНОЇ ВІКОВОЇ ГРУПИ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Зеленська К. С.

студентка 4 курсу

Інституту підготовки кадрів для органів юстиції України

Національного юридичного університету

імені Ярослава Мудрого

м. Харків, Україна

Допит є однією зі складних слідчих (розшукових) дій і, водночас, слугує надійним способом отримання доказів. Найбільш незахищеними категоріями соціальних суб'єктів є малолітні, а тому підготовка до проведення їх допиту має включати повне та всебічне дослідження наявних матеріалів кримінального провадження, аналіз відомостей про особу допитуваного, а також вирішення питань про місце, час та режим здійснення допиту [1].

Психологи зазначають, що допит малолітніх свідків має проводитися з урахуванням належності дитини до певної вікової групи. Мінімальний вік, з якого малолітні можуть бути допитані як свідки нормами Кримінального процесуального кодексу України не встановлюється.

На практиці зустрічаються чимало прикладів, коли діти віком 3-5 років повідомляли на допиті дані, які сприяли встановленню об'єктивної істини у кримінальному провадженні [2]. Водночас, допит дошкільників рекомендується проводити лише тоді, коли з'ясувати важливі обставини неможливо іншим чином. Розглянемо деякі особливості, що пов'язані з підготовкою до допиту свідків дошкільної вікової групи.

Ключовим аспектом є вивчення індивідуально-психологічних особливостей допитуваного. Для дітей даної вікової групи характерна кмітливність, здатність до запам'ятовування деталей сприйнятого. У той же час, малолітні не завжди можуть передати загальну картину події, особливо якщо вона виходить за межі їх розуміння й інтересів. Перш за все, під час сприйняття дошкільники звертають увагу на яскраве, захоплююче, що не завжди буває суттєвим. Однак деталізація, притаманна сприйняттю неповнолітніх дошкільної вікової групи, дозволяє при відтворенні події давати показання про факти, яких не помітили дорослі. У цьому віці малолітнім не притаманна здатність до послідовного логічного мислення, і вони можуть надавати відповіді лише на зрозумілі їм запитання. Особливістю, характерною для неповнолітніх дошкільного віку, є підвищена схильність до фантазування. Наявність фантастичних моментів пояснюється прагненням сформувати в своїх уявленнях закінчену картину вигаданими подіями і обставинами [1, с. 24–29].

При провадженні досудового розслідування, у якому дошкільник є свідком, слідчий має враховувати стан здоров'я та рівень психологічного розвитку дитини, дослідити його суспільне оточення.

Важливою складовою підготовки до допиту є обрання місця його проведення. КПК України надає можливість слідчому самостійно визначити таке місце залежно від обставин кримінального провадження. Успішність проведення допиту дитини віком від 3 до 6-7 років визначається місцем розташування та облаштування приміщення. Вважаємо за доцільне проводити допит дітей дошкільної вікової групи в місцях, з якими їх пов'язують «теплі» спогади. Наприклад, парки, сквери чи приміщення улюблених секцій, які вони відвідують.

Підготовка наочного матеріалу також має свої особливості. Іграшки мають бути підібрані залежно від вподобань дитини та рівня її розвитку. Забезпечення звичної обстановки для дитини дасть можливість уникнути травмування психіки дитини й з'ясувати об'єктивну істину.

Строк, протягом якого свідки даної вікової групи мають бути допитані, КПК України не встановлюється. Проте психологи зазначають, що чим більше минає часу з моменту події, тим значніша ймовірність забування чи перекручення інформації. Тому варто не зволікати з допитом свідка дошкільного віку.

Однією з особливостей допиту дітей дошкільного віку є тривалість його проведення. Відповідно до ч. 2 ст. 226 КПК України допит малолітньої або неповнолітньої особи не може продовжуватися без перерви понад одну годину, а загалом – понад дві години на день. Дана норма є загальною, тобто поширюється на всі вікові групи [3]. Доцільним є обмеження допиту дошкільників, оскільки їх увага відрізняється невеликим обсягом та обмеженою стійкістю, що слід також враховувати при підготовці обсягу запитань для такої особи.

Малолітні даної вікової групи є досить вразливими, у них простежується схильність до надмірної поступливості та навіювання, тому під час підготовки до допиту слід звернути увагу на осіб, які здатні здійснювати негативний вплив на дитину під час його проведення. Дошкільники не тільки піддаються впливу, їм притаманна сором'язливість, схильність до заниженої самооцінки та надмірної чутливості до критики, невпевненість у своїх діях. Такій дитині буде досить важко розповісти правду при дорослих, які мають на неї психологічний вплив, тому в такому випадку доцільна допомога спеціаліста-психолога, який може запропонувати малолітньому у формі гри розповісти або показати ту інформацію про подію, свідком якої стала дитина [4, с. 65–66].

Отже, при підготовці до допиту свідків-дошкільників слід враховувати вікові особливості їх психіки, що обумовлюють поведінку цих осіб, впливають на характер сприйняття, аналіз та відтворення отриманої інформації. Крім того, слід враховувати характер стосунків з дорослими, з найближчого оточення дитини, коло її інтересів та уподобань. У зв'язку з цим, місце, час проведення, коло учасників, а також тактика допиту мають обиратися з урахуванням зазначених складових, що дозволить оптимізувати проведення допиту.

Література:

1. Павлюк Н. В. Процес формування показань неповнолітніх (інтерпретація та використання під час допиту) : монографія ; за ред. В.Ю. Шепітька. Харків : Апостіль, 2013. 208 с.
2. Тищенко К. С. Особливості проведення допиту малолітніх та неповнолітніх на стадії досудового розгляду. *Молодий вчений*. 2018. № 5 (2) URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/5/150.pdf> (дата звернення : 23.03.2021).
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 28 лист. 2019 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення : 24.03.2021).
4. Кочемировська О. О. Вікова психологія для суддів : дитина в контакт з законом. Харків, 2010. 132 с.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ ПРОВЕДЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ВЧИНЕННЯМ ЗЛОЧИНУ

Костогриз Я. О.

прокурор

*Подільської окружної прокуратури міста Києва,
аспірант кафедри оперативно-розшукової діяльності
Національної академії внутрішніх справ
м. Київ, Україна*

Під час досудового розслідування кримінальних проваджень, особливо щодо вчинення тяжких та особливо тяжких злочинів, співробітниками правоохоронних органів досить часто використовуються можливості негласної роботи, одним з проявів якої є негласні слідчі (розшукові) дії.

Як слушно зазначає Д. Й. Никифорчук, значний теоретичний і практичний інтерес для правоохоронних органів становить один із видів негласних слідчих (розшукових) дій – контроль за вчиненням злочину [2, с. 63].

Згідно з ч. 1 ст. 271 КПК України, контроль за вчиненням злочину може здійснюватися у випадках наявності достатніх підстав вважати, що готується вчинення або вчиняється тяжкий чи особливо тяжкий злочин, та проводиться в таких формах: 1) контрольована поставка; 2) контрольована та оперативна закупка; 3) спеціальний слідчий експеримент; 4) імітування обстановки злочину.

В ході проведення нашого опитування встановлено, що найчастіше на практиці використовується контрольована та оперативна закупка (75,81% респондентів), потім спеціальний слідчий експеримент (33,51 %), імітування обстановки злочину (22,3 %), контрольована поставка (9,59%).

За результатами дослідження судових рішень, ухвалених за результатами розгляду кримінальних проваджень, встановлено, що контроль за вчиненням злочину є одним з найбільш поширених засобів здобуття доказів під час досудового розслідування злочинів у сфері службової діяльності, та кримінальних корупційних правопорушень. Так, нами досліджено 348 вироків, ухвалених на території України протягом 2020 року, у яких у якості доказів використовувалися матеріали зібрані в ході проведення НСРД. Встановлено, що у 243 випадках (69,8%), викривання злочинної діяльності відбувалося, в тому числі, шляхом проведення контролю за вчиненням злочину.

В той же час, незважаючи на широке практичне застосування контролю за вчиненням злочину існує низка проблем як на теоретичному так і на практичному рівнях, які потребують додаткового правового урегулювання. Однією з таких проблем є порядок фіксації проведення контролю за вчиненням злочину, у випадках, коли особу затримують відразу на місці вчинення кримінального правопорушення.

Розглядаючи питання проведення контролю за вчиненням злочину необхідно зазначити, що відповідно до ч. 4 ст. 246 КПК України рішення про проведення вказаної НСРД має право прийняти виключно прокурор (процесуальний керівник), який вносить відповідну постанову [1].

Проведення цієї НСРД здійснюється слідчим, який здійснює досудове розслідування кримінального правопорушення, або уповноваженими оперативними підрозділами на підставі доручення.

Відповідно до ч. 4 ст. 271 КПК України якщо контроль за вчиненням злочину закінчується відкритим фіксуванням, про це складається протокол у присутності такої особи [1].

Проте, вказана правова норма та інші положення КПК України не містять відомостей щодо наступного: що являється відкритим фіксуванням, який протокол необхідно складати за результатами проведення слідчої та негласної слідчої (розшукової) дії, яка особа повинна складати такий протокол – та що проводила контроль за вчиненням злочин чи та яка здійснювала безпосереднє затримання особи. Відсутність вказаних положень унеможливує ефективне використання цієї НСРД та призводить до визнання здобутих в такий спосіб доказів недопустимими.

Так, зокрема, у постанові Верховного Суду від 05.08.2020 по справі № 700/361/17 зазначено, що в кримінальному провадженні контроль за вчиненням злочину закінчувався фактичним затриманням особи, тобто, на думку суду, відкритим фіксуванням. Однак всупереч вимогам ч. 4 ст. 271 КПК протокол про результати контролю за вчиненням злочину був складений не негайно, а наступного дня після завершення негласної слідчої розшукової дії та за відсутності підозрюваного [3]. Як наслідок, здобуті докази суд визнав недопустимими.

В той же час, дотримання вимог ч. 4 ст. 271 КПК України на практиці є фактично неможливим, оскільки відповідно до положень КПК України та Інструкції «Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні» (надалі – Інструкція) протоколи щодо проведення НСРД підлягають засекречуванню.

Так, відповідно до п. 5.1. Інструкції протокол про проведення негласних слідчих (розшукових) дій, які містять відомості про факт та методи проведення негласної слідчої (розшукової) дії, а також

відомості, що дають змогу ідентифікувати особу, місце або річ, щодо якої проводиться або планується проведення такої дії, розголошення яких створює загрозу національним інтересам та безпеці, підлягають засекречуванню [4].

Порядок засекречування таких матеріалів передбачає їхню реєстрацію в режимно-секретному підрозділі у встановленому чинним законодавством порядку без розкриття відомостей про особу, стосовно якої заплановано проведення негласної слідчої (розшукової) дії, та виду цієї слідчої дії (п. 5.5. Інструкції).

Таким чином, складання такого протоколу у присутності особи щодо якої проводиться НСРД є неможливим, і таким, що порушує загальні засади проведення НСРД, суперечить вимогам КПК України та підзаконних нормативно-правових актів, що регулюють доступ до державної таємниці.

З метою усунення вказаних недоліків, пропонуємо виключити з статті 271 КПК України положення, які обмежують процесуальне оформлення контролю за вчиненням злочину у випадках, коли особу відразу затримують на місці вчинення кримінального правопорушення у порядку, передбаченому статтею 208 КПК України. Такі зміни нададуть можливість правоохоронним органам більш ефективно використовувати негласні слідчі (розшукові) дії, що призведе до покращення досудового розслідування.

Література:

1. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року // Голос України від 19.05.2012.– 2012. – № 90-91.

2. Никифорчук Д. Й. Щодо поняття та визначення форм контролю за вчиненням злочину / Д. Й. Никифорчук, М. М. Корчовий // Розкриття злочинів за новим Кримінальним процесуальним кодексом України : зб. матеріалів наук.-практ. конф. (Київ, 8 листоп. 2012 р.). – К. :Нац. акад. внутр. справ, 2012. – С. 63–67.

3. Постанова Верховного Суду від 05.08.2020 по справі № 700/361/17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90906016>.

4. Про затвердження Інструкції про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства фінансів України, Міністерства юстиції України від 16 листоп. 2012 р. № 114/1042/516/1199/936/1687/5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>.

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ВИЗНАННЯ ДОКАЗІВ НЕДОПУСТИМИМИ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ ПРОЦЕСУАЛЬНИМ ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА РЕСПУБЛІКИ МОЛДОВА

Пономаренко А. В.

*кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії
проблем правового та організаційного забезпечення діяльності*

Міністерства Державного науково-дослідного інституту

Міністерства внутрішніх справ України

м. Київ, Україна

Порівняльний аналіз кримінальних процесуальних норм, які регулюють однорідні сфери правовідносин у різних країнах сприяє формуванню механізмів використання позитивного досвіду та побудові ефективних моделей правового регулювання у національній правовій системі та правозастосовній практиці. З огляду на схожість правових систем України та Республіки Молдова науковий та практичний інтерес становить, зокрема, досвід іноземної сторони щодо визнання доказів недопустимими у кримінальному процесі.

У Кримінально-процесуальному кодексі Республіки Молдова (далі – КПК РМ) [1] визначено перелік недопустимих доказів, тобто таких, які не можуть використовуватися як докази, виключаються зі справи і не можуть бути представлені до судової інстанції чи покладені в основу вироку або іншого судового рішення. Зокрема, у статті 94 КПК РМ вказується, що дані повинні бути визнані недопустимими доказами, якщо вони отримані: із застосуванням насильства, погроз або інших примусових заходів, з порушенням прав і свобод людини; з порушенням права підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, потерпілого, свідка на захист; особою, яка не має права здійснювати процесуальні дії у кримінальному провадженні, за винятком контролюючих органів та інших сторін процесу; з джерела, перевірити яке в судовому засіданні неможливо; в результаті застосування методів, що суперечать науковим уявленням; з істотним порушенням органом кримінального переслідування вимог даного кодексу, тощо.

Даний перелік, як зазначає Р. А. Чеботарьов є деталізований, в ньому докладно описані конкретні умови, які не можна трактувати інакше, і саме тому його можна назвати вичерпним [2]. Крім того, у КПК РМ розкрито зміст суттєвих порушень вимог кримінально-процесуального законодавства при отриманні доказів під якими слід вважати порушення конституційних прав і свобод людини чи будь-яких положень

кримінально-процесуального закону шляхом обмеження учасників процесу гарантованих їм прав чи обмеження цих прав, що вплинуло чи могло вплинути на достовірність отриманої інформації, документа чи предмета (частина друга статті 94 КПК РМ).

У статті 87 КПК України [3], законодавець визначив випадки, в яких суд зобов'язаний визнати докази недопустимими внаслідок істотного порушення прав та свобод людини. При цьому, кримінальне процесуальне законодавство України не визначає виключні випадки, коли докази за будь-яких обставин визнаються недопустимими внаслідок істотного порушення прав і свобод, а лише встановлює випадки коли суд не може визнати відсутність таких порушень прав і свобод людини та, відповідно, не може визнати докази допустимими. Отже, зазначена норма не обмежує суд у праві визначати як істотні інші порушення прав та свобод людини, які допущені під час отримання доказів. Проте, враховуючи досвід Республіки Молдова, вважаємо доцільним доповнити перелік істотних порушень прав людини і основоположних свобод, такими діями: 1) провокація, сприяння вчиненню злочину або заохочення особи до вчинення злочину; 2) обіцянки або надання будь-якої переваги, не дозволеної законом.

Згідно із положенням ч. 2 ст. 95 КПК РМ, питання щодо допустимості доказів вирішується органом кримінального переслідування за власною ініціативою або за клопотанням сторін або, в залежності від обставин, судом. У разі, якщо при отриманні доказів були дотримані вимоги даного кодексу, обґрунтування недопустимості таких доказів покладається на сторону, яка оскаржує їх допустимість. В іншому випадку обов'язок обґрунтування допустимості доказів лежить на стороні, яка їх отримала, або на стороні, на користь якої вони отримані [1].

Позитивним моментом хотілось би відзначити те, що згідно вимог кримінально-процесуального законодавства Республіки Молдова надання клопотань, у тому числі щодо визнання доказів недопустимими здійснюється на будь-якій стадії кримінального судочинства. Особа, яка подає клопотання, повинна вказати, у зв'язку з якою обставиною воно вимагає проведення відповідної процесуальної дії або прийняття рішення. Натомість у ч. 3 ст. 89 КПК України визначено, що сторони кримінального провадження, потерпілий мають право подавати клопотання про визнання доказів недопустимими під час судового розгляду. Вважаємо доцільним передбачити в КПК України право сторін заявляти клопотання слідчому, прокурору, судді про визнання доказів недопустимими як на стадії досудового розслідування так і під час судового розгляду.

Досліджуючи особливості кримінально-процесуального законодавства Республіки Молдова в контексті визнання доказів недопустимими, хотілось би звернути увагу на те, що в КПК РМ

закріплене положення, згідно якого недопустимі докази не можуть бути надані суду і бути основою вироку або іншого судового рішення (ч. 1 ст. 94 КПК РМ). За слушним твердженням О.С. Осетрової, така категорична позиція молдавського законодавця щодо подачі до суду лише допустимих доказів, підвищує роль інституту недопустимості доказів та позитивно впливає на якість доказів і розслідування в цілому [4, с. 151]. На нашу думку, зазначене положення доцільно впровадити в КПК України.

Особливістю кримінального судочинства Республіки Молдова є те, що в ньому передбачена процедура судового розгляду на підставі доказів, отриманих (зібраних) на стадії кримінального переслідування. Так, відповідно до положень ст. 364.1 КПК РМ, до початку судового розслідування підсудний може особисто за допомогою автентичного письмового доказу заявити про те, що зізнається у вчиненні діянь, зазначених в обвинувальному висновку, і вимагає проведення судового розгляду на підставі доказів, зібраних на стадії кримінального переслідування. При цьому, акцент робиться на тому, що такий судовий розгляд може проводитись лише у тому разі, якщо підсудний зізнається у вчиненні всіх діянь, зазначених в обвинувальному висновку, і не вимагає подання нових доказів. Підсудному, який зізнався у вчиненні діянь, зазначених в обвинувальному висновку, і зажадав проведення судового розгляду на підставі доказів, зібраних на стадії кримінального переслідування, на третину скорочується строк передбаченого законом покарання у вигляді позбавлення волі і на чверть скорочується строк передбаченого законом покарання у разі призначення штрафу. Якщо законом передбачено покарання у вигляді довічного ув'язнення, застосовується покарання у вигляді позбавлення волі на строк 30 років [1].

В контексті зазначеного, хотілось би звернути увагу, що у ст. 381-382 КПК України передбачена схожа процедура спрощеного провадження, але вона стосується лише кримінальних проступків і у вирокі суду за результатами спрощеного провадження замість доказів на підтвердження встановлених судом обставин зазначаються встановлені органом досудового розслідування обставини, які не оспоруються учасниками судового провадження.

Згідно вимог КПК РМ, суд у процесі розгляду справи зобов'язаний безпосередньо і всебічно досліджувати докази по справі, надані сторонами процесу або отримані на їх вимогу. З цією метою голова суду повинен створити необхідні умови для всебічного, повного і об'єктивного дослідження всіх доказів, представлених сторонами процесу або здобутих на їх вимогу. Із аналізу положень ст. 328 КПК РМ вбачається, що у ході судового розгляду сторони можуть відмовитися від окремих запропонованих ними доказів, або в порядку ст. 327 КПК

РМ надати додаткові докази. Також, сторонам надається право вимагати збирання доказів в ході судового розслідування (ст. 364 КПК РМ).

Отже, на підставі викладеного можна зробити висновок про те, що у молдовському кримінально-процесуальному законодавстві інститут недопустимості доказів достатньо розроблений. При цьому, на наш погляд, окремі положення доцільно адаптувати в кримінальне процесуальне законодавство України, зокрема щодо: доповнення переліку істотних порушень прав людини і основоположних свобод такими діяннями: 1) провокація, сприяння вчиненню злочину або заохочення особи до вчинення злочину; 2) обіцянки або надання будь-якої переваги, не дозволеної законом; закріплення положення, згідно якого недопустимі докази не можуть бути надані суду; надання сторонам кримінального провадження права заявляти клопотання слідчому, прокурору, судді про визнання доказів недопустимими як на стадії досудового розслідування так і під час судового розгляду. Також цікавою на наш погляд і такою, що заслуговує на увагу є передбачена в КПК РМ процедура судового розгляду на підставі доказів, отриманих (зібраних) на стадії кримінального переслідування.

Література:

1. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Молдова: принят 14 марта 2003 г. № 122-XV ; с изм. и доп. по сост. на 16 декабря 2020 г. URL: http://online.zakon.kz/Document/?doc_id=30397729 (дата звернення: 12.04.2021).
2. Чеботарев Р. А. Институт доказательств в уголовно-процессуальном законодательстве Республики Молдова. URL: <https://moluch.ru/archive/213/51989/> (дата звернення: 12.04.2021).
3. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI ; ред. станом на 14 квіт. 2017 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. Ст. 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 11.05.2021).
4. Осетрова О.С. Визнання доказів недопустимими у кримінальному провадженні: дис. ... канд. юрид. наук. К. 2016. 216 с.

НАПРЯМ 9. СУДОУСТРІЙ, ПРОКУРАТУРА ТА АДВОКАТУРА

ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ПОВНОВАЖЕННЯ ПРОКУРОРА СПЕЦІАЛІЗОВАНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПРОКУРАТУРИ

Вдович А. М., Юрченко В. С.

студентки

Університету державної фіскальної служби України

м. Ірпінь, Київська область, Україна

В умовах сьогодення корупція є найбільшою хворобою політичної бюрократії. У корупції виявляються неефективність влади, її неієднотність, функціональна недосконалість системо утворюючих державних та суспільних інститутів.

Для створення системи, яка дозволила б кваліфіковано, професійно та ефективно вести боротьбу з корупцією в Україні має особливе значення формування функцій правоохоронних органів України як суб'єктів із протидії та виявлення корупції серед яких вагоме значення має Спеціалізована антикорупційна прокуратура України.

Спеціальний антикорупційний орган – це незалежний, структурно автономний і самостійний та підзвітний державний орган, наділений в установленому порядку відповідними державно-владними повноваженнями з метою здійснення завдань і функцій у сфері запобігання корупції, що спирається у процесі реалізації своїх повноважень на високий рівень професійної підготовки працівників, а також на достатні фінансові та матеріально-технічні ресурси. Основними його ознаками є: незалежність і самостійність, структурна та операційна автономія, підзвітність, доступність, прозорість, відкритість, високий рівень спеціалізації працівників, фінансування за рахунок коштів державного бюджету тощо. Іншими ж ознаками спеціального антикорупційного органу будуть: порядок його створення та діяльності, компетенція, передбачені законодавством спеціальні функції і державно-владні повноваження, функціональна взаємодія з іншими органами в процесі реалізації своїх повноважень тощо [5].

Наказом Генерального прокурора України Віктора Шокіна від 22 вересня 2015 року в структурі Генеральної прокуратури України утворено Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру.

Спеціалізована антикорупційна прокуратура (далі – САП) є самостійним структурним підрозділом Офісу Генерального прокурора (на правах Департаменту), підпорядкованим заступнику Генерального прокурора – керівнику Спеціалізованої антикорупційної прокуратури [1].

У період 2020 року САП було викрито 7748 корупційних злочинів, скеровано до суду 1764 кримінальних проваджень, засуджено за корупцією 408 осіб [2].

У своїй діяльності САП керується Конституцією України, Законами України «Про прокуратуру», «Про запобігання корупції», іншими актами законодавства України, міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, наказами Генерального прокурора, Регламентом Офісу Генерального прокурора, а також враховує практику застосування законодавства Верховним Судом, рішення Європейського суду з прав людини.

Відповідно до Закону України «Про прокуратуру» на САП покладаються наступні функції:

1) здійснення нагляду за додержанням законів під час проведення оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування Національним антикорупційним бюро України;

2) підтримання державного обвинувачення у відповідних провадженнях;

3) представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, передбачених Законом України «Про прокуратуру» і пов'язаних із корупційними або пов'язаними з корупцією правопорушеннями, а також представництво у межах своєї компетенції інтересів держави у справах про визнання необґрунтованими активів та їх стягнення в дохід держави [3].

Працівники САП під час виконання своїх службових повноважень зобов'язані неухильно додержуватися вимог закону та загальновищаних етичних норм поведінки, бути ввічливим у стосунках з громадянами, керівниками, колегами і підлеглими.

Прокурору САП забороняється безпосередньо або через інших осіб вимагати, просити, одержувати подарунки для себе чи близьких йому осіб від юридичних або фізичних осіб у зв'язку із здійсненням прокурором діяльності, пов'язаної з виконанням його функцій. Прокурор як державний службовець повинен у межах своїх повноважень вживати заходів щодо недопущення конфлікту інтересів, а саме суперечності між особистими інтересами та службовими повноваженнями, наявності якої може вплинути на об'єктивність або неупередженість прийняття рішень, а також на вчинення чи не вчинення дій під час виконання наданих йому службових повноважень [4].

Прокурор САП у межах компетенції:

– безпосередньо виконують завдання і доручення керівництва САП;

- у разі виявлення безпосередньо або з іншого джерела фактів, що мають ознаки кримінального правопорушення, складають рапорти та доповідають керівництву САП, розпочинають досудове розслідування;
- здійснюють нагляд за додержанням законів під час проведення досудового розслідування Національним антикорупційним бюро України;
- скасовують незаконні постанови про закриття кримінальних проваджень;
- у встановленому порядку приймають рішення про проведення негласних слідчих (розшукових) дій, перевіряють законність їх проведення;
- вивчають кримінальні провадження та дають у них вказівки, готують висновки;
- подають апеляційні та касаційні скарги, заяви про перегляд судових рішень за нововиявленими або виключними обставинами;
- беруть участь у виконавчому провадженні при виконанні рішень у справах, у яких САП здійснювалось представництво інтересів держави в суді;
- виконують інші завдання та службові доручення САП, управління, відділу [1].

Діяльність антикорупційної прокуратури має відповідати міжнародним стандартам, таким як спеціалізація на боротьбі з корупцією, незалежність від неправомірного втручання у діяльність, наявність необхідних ресурсів, передовій світовій практиці, а також враховувати особливості національної правової системи.

Як уже було зазначено, основними ознаками спеціального антикорупційного органу є: незалежність та самостійність, структурна та операційна автономія, підзвітність, доступність, відкритість та прозорість.

Проте, на нашу думку, на даний момент САП не повністю відповідає всім ознакам антикорупційного органу. Незалежність має бути достатньою для виконання своїх обов'язків належним чином, у розпорядженні мають бути відповідні правові та матеріальні засоби.

Виходячи з положень міжнародно-правових актів та аналізу досліджень вчених можна виокремити пріоритетні напрями вдосконалення діяльності САП, реалізація яких має бути забезпечена державою: гарантування відсутності впливу на професійну діяльність; оптимальна інституціоналізація; належна фахова підготовка персоналу; адекватне технічне та матеріальне забезпечення; ефективний інформаційний обмін, який гарантує належну професійну діяльність із виконання функцій, встановлених чинним законодавством [6, с. 35].

Отже, створення в Україні Спеціалізованої антикорупційної прокуратури було викликано вимогою суспільства щодо боротьби

з корупційними правопорушеннями та правопорушеннями, пов'язаними з корупцією серед державних службовців найвищого рівня. Особливий статус Спеціалізованої антикорупційної прокуратури у структурі органів прокуратури викликано спеціальними завданнями, які покладаються на цей орган та обмеження впливу з боку керівництва Генеральної прокуратури.

Література:

1. Про затвердження Положення про Спеціалізовану антикорупційну прокуратуру Офісу Генерального прокурора: Наказ Генерального прокурора України від 05.03.2020 р. №125 // База даних «Законодавство України»/ ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0125905-20#top> (дата звернення 16.05.2021)

2. Офіційний сайт Офісу Генерального прокурора. URL: https://www.gp.gov.ua/ua/news?_m=publications&_c=view&_t=rec&id=285234 (дата звернення 16.05.2021)

3. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII // База даних «Законодавство України»/ ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text> (дата звернення 16.05.2021)

4. Про затвердження Загальних правил етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування: Наказ Національного агентства України з питань державної служби від 05.08.201 р. №158 // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1203-16#Text> (дата звернення 16.05.2021)

5. Загиней З.А., Драган В.М., Ярмиш О.Н. Зарубіжний досвід створення та діяльності спеціальних антикорупційних органів: наук.-практ. посіб. Київ: Національна академія прокуратури України, 2015. 314 с.

6. Карпунцов В.В. Проблемні питання реалізації функцій Спеціалізованої антикорупційної прокуратури та шляхи їх вирішення. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Ужгород, 2017. Вип. 44, том 2. С. 32–35

НАПРЯМ 10. МЕДИЧНЕ ПРАВО

ЩОДО ДОСВІДУ ДЕРЖАВИ ІЗРАЇЛЬ У СФЕРІ РЕАЛІЗАЦІЇ ТА ЗАХИСТУ ПРАВ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ

Зима І. Я.

*кандидат медичних наук,
доктор наук з державного управління, доцент,
заслужений лікар України,
професор кафедри публічного адміністрування
Міжрегіональна академія управління персоналом
м. Київ, Україна*

Міськевич І. А.

*лікар-невропатолог
Рівненського обласного центру медико-соціальної експертизи
м. Рівне, Україна*

Правову основу публічно-контрольної діяльності у сфері реалізації та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю у Ізраїлі, насамперед, становить спеціальний Закон № 5758-1998 «Про рівні права осіб з інвалідністю», який є виваженим і комплексним, тобто охоплює усі ключові напрямки у відповідній сфері. Він гарантує особам з інвалідністю абсолютну рівноправність і створення умов, необхідних для їх соціальної інтеграції, безпеки, незалежності, мобільності, безбар'єрності тощо [5].

При цьому, контрольні повноваження органів публічної влади у досліджуваній сфері суттєво диференційовані і переплітаються між окремими інституціями. Тобто, мають місце випадки, коли один вектор контролю реалізується двома взаємодіючими суб'єктами. Приміром, усі установи, діяльність яких пов'язана з представництвом інтересів, доглядом або будь-яким іншим соціальним обслуговуванням осіб з інвалідністю інспектуються Міністерством праці, соціального забезпечення та соціальних служб і Міністерством охорони здоров'я [1, с. 26–27]. Такий контроль, насамперед, спрямований на запобігання і виявлення випадків жорстокого поводження, завдання шкоди, неналежного догляду й обслуговування, порушення заходів реабілітації цих осіб тощо.

Окремо, Міністерство охорони здоров'я здійснює контроль:

1) за якістю надання медичних послуг і дотриманням прав осіб з інвалідністю в області свого відання. На виконання функцій щодо відповідного контролю у його структурі утворено: а) Відділ забезпечення якості (проводить як самостійні перевірки, так і за зверненням (скаргою) пацієнтів; здійснює систематичний моніторинг внутрішніх процесів; встановлює стандарти якості медичних послуг тощо); б) Відділ внутрішнього контролю (проводить контроль щодо виконання посадовими особами цього Міністерства норм, правил, статутів, професійних обов'язків); в) Відділ ліцензування медичних спеціальностей (реалізує політику Міністерства охорони здоров'я щодо надання ліцензій і підтвердження статусу медичних працівників); г) Відділ ліцензування медичних закладів і медичних приладів; г) посаду Інспектора з розгляду скарг населення (даний суб'єкт має окремий офіс, який забезпечує його функціональну діяльність щодо розгляду і вирішення скарг осіб, в тому числі з інвалідністю, на заклад охорони здоров'я, їх працівників, окремого надавача медичних послуг) [6];

2) за закладами психіатричної допомоги усіх форм власності, який провадять спеціальні інспектори у формах планових і позапланових (раптових) перевірок. Водночас, зазначене Міністерство, у разі смерті пацієнта з інвалідністю, яка трапилась в психіатричному чи реабілітаційному закладі, вправі проводити окреме самостійне розслідування таких випадків;

3) у галузі проведення клінічних випробуваннях на особах з інвалідністю. Зокрема, Міністерство охорони здоров'я має виключне повноваження щодо прийняття рішення про дозвіл (відмову) на добровільну участь осіб з інвалідністю у клінічних випробуваннях. Тобто, якщо особа з інвалідністю за власним бажанням вирішила прийняти участь у відповідних дослідженнях, то дане Міністерство має його погодити. Поряд з цим, фактичний контроль за дотриманням прав осіб з інвалідністю у цій сфері здійснює Департамент клінічних випробувань Міністерства охорони здоров'я [1, с. 25–27].

Зі свого боку, Міністерство праці, соціального забезпечення та соціальних служб відповідає за соціальну інтеграцію осіб з інвалідністю загалом і виконує типові, як для такої публічної інституції, контрольно-наглядові повноваження за профільними напрямками [7].

Поряд з цим, у Державі Ізраїль утворено Відомство праці, яке є центральний органом виконавчої влади, котре підпорядковується вищевказаному Міністерству. Відомство праці забезпечує формування і реалізацію державної політики у сферах трудових відносин, зайнятості населення, охорони і гігієни праці тощо, а також здійснює контроль та нагляд за дотриманням законодавства у цих сферах [4]. Тобто, за своїми повноваженнями дане Відомство подібне до інспекцій праці та

вітчизняної Державної служби України з питань праці. Додатково, у структурі Відомства праці функціонує Штаб з питань інтеграції осіб з інвалідністю на ринок праці, який спрямовує контрольно-наглядову діяльність Відомства за цим вектором [3].

Окрім цього, особливий інтерес викликає контрольний механізм сертифікації доступності різноманітних об'єктів, який передбачений профільним Законом № 5758-1998 «Про рівні права осіб з інвалідністю». Так, зазначена сертифікація обов'язково проводиться спеціальними ліцензованими експертами з питань доступності, зокрема, в рамках планування територій, будівництва громадських об'єктів, ліцензування публічних послуг. Ліцензії експертів видає Міністерство праці, соціального забезпечення та соціальних служб окремим фахівцям (приміром архітекторам, інженерам, соціальним працівникам, фізіотерапевтам, психологу), які пройшли спеціальну підготовку і додаткові навчання за напрямом доступності (об'єктів благоустрою, громадського призначення, інфраструктури, навколишнього середовища, послуг тощо). Інформація про осіб, які отримали такі ліцензії та їх вид вноситься до відповідного державного реєстру [5].

Публічний контроль за напрямами доступності, зі свого боку, провадять:

а) Міністерство транспорту щодо безбар'єрності дорожнього сервісу, громадського транспорту, залізничного транспорту, повітряних, морських, річкових суден, аеропортів і морських портів, залізничних вокзалів тощо;

б) Міністерство культури і спорту з метою створення умов для того, щоб особи з інвалідністю мали змогу займатися спортом, театральнокультурною діяльністю тощо; відносно доступності культурних і спортивних заходів, що, зокрема, включає контроль за доступністю паркінгу, стадіонів, музеїв, театрів, бібліотек (туалетів і роздягалок в них), аудіовізуальної інформації тощо;

в) Міністерство освіти щодо дотримання Закону № 5748-1988 «Про спеціальну освіту» та виконання його положень; відносно реалізації інклюзивної освіти, атестації і сертифікації педагогічного персоналу, забезпечення безбар'єрності освітнього середовища у цілому;

г) Міністерство зв'язку відносно доступності телекомунікаційних послуг і засобів комунікації [5].

Запроваджено у Державі Ізраїль і спеціалізовану інституцію реалізації та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю. Так, у відповідності до Закону № 5758-1998 «Про рівні права осіб з інвалідністю» та на виконання зобов'язань, визначених Конвенцією ООН про права осіб з інвалідністю, у цій країні утворено Комісію з питань забезпечення рівних прав осіб з інвалідністю, яка, загалом, відповідає за реалізацію державної політики щодо осіб з інвалідністю, виконання профільного

законодавства, впровадження та виконання Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю та здійснює відповідні контрольно-наглядові повноваження.

За своїм правовим статусом зазначена Комісія є центральним органом виконавчої влади, який підпорядковується Міністерству юстиції, має окремий офіс, штат і бюджет [8]. До її ключових завдань належить: а) контроль за дотриманням і виконанням законодавства щодо доступності будівель, різноманітної інфраструктури, фізичного оточення для осіб з інвалідністю. У зв'язку з чим у структурі Комісії функціонує Національний центр нагляду (на правах департаменту), інспектори якого проводять відповідні загальні перевірки й інспектування приміщень, витребовують документи, проводять розслідування; б) контроль за дотриманням і виконанням законодавства щодо доступності об'єктів культури, спорту і дозвілля; в) контроль у сфері протидії дискримінації за ознакою інвалідності; г) системний моніторинг правової захищеності осіб з інвалідністю.

За наслідком реалізації своїх повноважень ця Комісія, зокрема, має право: а) вимагати виправлення недоліків, пов'язаних із забезпеченням доступності; б) надавати підприємствам, установам, організаціям, іншим особам накази про забезпечення доступності, розпорядження (приписи); в) звертатися у судові інстанції, в тому числі з правом подання позовів, з метою захисту прав осіб з інвалідністю [5; 2].

Також, Комісія з питань забезпечення рівних прав осіб з інвалідністю уповноважена здійснювати прийом звернень (скарг) щодо дискримінації за ознакою інвалідності і за фактом їх розгляду – вправі ініціювати відкриття цивільних або кримінальних судових проваджень, з правом відповідного представництва інтересів потерпілої особи [1, с. 5].

Відтак, вбачається, що у Державі Ізраїль спеціалізований суб'єкт контрольно-наглядової компетенції має суттєві повноваження, які дозволяють повною мірою підтримувати режим законності у сфері реалізації та захисту прав і свобод осіб з інвалідністю, а також ефективно і результативно їх забезпечувати. Окреслений досвід, безумовно, заслуговує схвалення і обов'язково має, у той чи іншій мірі, бути запроваджений території України.

Література:

1. Initial report submitted by Israel under article 35 of the Convention, due in 2014. Committee on the Rights of Persons with Disabilities. CRPD/C/ISR/1. [in English]. URL: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRPD%2FC%2FISR%2F1

- נציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות. אודות 2.
URL: https://www.gov.il/he/departments/about/about_the_commission
- המטה לשילוב אנשים עם מוגבלות בשוק העבודה. 3.
URL: <https://www.gov.il/he/departments/Units/disabilities-dep>
- ותים החברתיים. זרוע העבודה. משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים. 4.
URL: <https://www.gov.il/he/Departments/labor>
- הקוה יניד 1998-ה"חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, תשנ 5.
URL: https://www.nevo.co.il/law_html/law01/p214m2_001.htm
- יחידות משרד הבריאות. 6.
URL: <https://www.health.gov.il/UnitsOffice/Pages/UnitsList.aspx>
- משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים. מינהל מוגבלויות. 7.
URL: <https://www.gov.il/he/departments/Units/molsoa-units-disabilities-administration>
- נציבות שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות. 8.
URL: https://www.gov.il/he/departments/moj_disability_rights

РЕКОМЕНДОВАНІ ЗАХОДИ ЗМЕНШЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ РИЗИКІВ ДЛЯ ВРАЗЛИВИХ ГРУП НАСЕЛЕННЯ ПІД ЧАС ГЛОБАЛЬНОЇ ПАНДЕМІЇ

Риженко І. М.

*кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янука*

Почтар С. Г.

*студентка 2 курсу
юридичного факультету
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янука
м. Рівне, Україна*

Проаналізувавши підходи української держави до боротьби з поширенням COVID-19 на предмет відповідності цінностям соціальної справедливості для вразливих груп населення та розглянувши загальносвітові трансформації державних політик соціального забезпечення, щоб зрозуміти ширший контекст теперішньої кризи зробили висновок [1].

На основі якого ми пропонуємо низку можливих рішень щодо пом'якшення наслідків кризи для добробуту людей і відновлення державою своєї соціальної відповідальності.

Аналіз також надає рекомендації державним, регіональним і місцевим органам влади та громадянському суспільству й партнерам з розвитку щодо заходів, які треба вжити – з урахуванням потреб уразливих груп населення – для забезпечення рівних прав, а також підтримки відновлення після кризи, спричиненої пандемією.

Карантин та коронавірус спричинили масштабний злам в економіці, змусивши цілі бізнеси пристосуватися до нових, складніших реалій. Когось три місяці «локдауну» змусили закрити справу, а для когось карантин подарував нові можливості. Під час пандемії зменшилося не лише фінансове становище, а й кількість робочих місць. Якщо вірити статистиці Опендатабот, то наразі не працює кожен десятий працездатний громадянин, хоча торік без роботи сидів лише кожен дванадцятий. Трохи оптимізму додає те, що середня зарплата зростала останні кілька місяців, і на кінець грудня вже була більшою за 12 тисяч гривень, однак вона не перевищила рівня, який був у грудні 2019 року. А ще державні дані про зростання зарплатні наводяться у гривні та не враховують інфляції [2].

Несолодко було і малим підприємцям. Нині в Україні зареєстровано 1,91 мільйона фізичних осіб-підприємців (ФОП). За пандемійний 2020 рік цей показник практично не виріс. І за державними розрахунками, понад третина ФОПів потребує фінансової допомоги через карантин.

Втім, недержавні дані – ще більш песимістичні. Так, у 2020 році зазнали високих збитків через карантин та відсутність фінансових резервів 86% ФОПів, свідчить опитування Європейської бізнес-асоціації. Причому кожен третій ФОП говорить що втратив від половини до 75% доходів, і водночас наростив борги. Половина малих підприємців через це думають про нові ніші для свого бізнесу, свідчать результати тодішнього опитування.

Від початку пандемії в Україні різко впала кількість новостворених малих підприємств, а в перші місяці карантину закривалося значно більше ФОПів, ніж виникало нових: люди просто боялися починати свою справу в умовах невизначеності. Так, у березні, перед початком карантину реєструвалося понад 5400 фізичних осіб-підприємців на тиждень. Після цього – трикратне падіння. І лише у червні цей показник досяг докарантинного рівня.

Українські підприємці, які були змушені закрити свій бізнес через «коронакризу», отримали «довгострокову травму», через яку вони не захочуть та не зможуть швидко повернутися до попередньої діяльності.

Економічна та трудова криза, спричинені пандемією коронавірусу, можуть збільшити глобальне безробіття на майже 25 мільйонів осіб.

За результатами опитування Центру прикладних досліджень, наразі лише у Києві 35% підприємств готуються припинити роботу. Половина відправила всіх або частину своїх співробітників у відпустку без збереження зарплати, а 16% – звільнили весь або частину штату. Представлений Урядом 26 березня план скорочення бюджету може залишити без фінансування або скоротити зайнятість багатьох людей зі сфер освіти, культури, науки і спорту. За даними міністра інфраструктури, за період карантину в Україну повернулися 100 тисяч громадян, частина яких були трудовими мігрантами і не мають роботи всередині країни. За оцінкою президента Торгово-промислової палати, за період карантину кількість безробітних в Україні уже збільшилася фактично на 500-700 тисяч людей [3].

Додаткову підтримку держава наразі готова надати лише людям, яких **звільнили під час карантину**. Вони зможуть отримати житлові субсидії, якщо стануть на облік у Центр зайнятості. В умовах карантину доступ до цих центрів теж є ускладненим. Документи можна подати у два способи.

Перший з них передбачає надсилання електронного листа зі сканами документів. Ця опція має сенс лише для людей, у яких є доступ до сканера та інтернету. Другий спосіб – залишити документи у спеціальній скриньці в самому Центрі зайнятості. Через скасування або обмеження користування громадським транспортом у багатьох містах вона теж може бути проблематичною[4].

Держава має погурбуватися і про збереження трудових прав працюючих. Органам влади слід ефективно і своєчасно поінформувати роботодавців і працівників про соціальні і трудові права, дія яких зберігається в умовах карантину відповідно до українського законодавства:

- вихід у неоплачувану відпустку за власний рахунок може відбуватися лише за згодою і роботодавця, і працівників; окремі категорії працюючих мають право отримати її в обов'язковому порядку;

- звільнення за скороченням відбувається відповідно до передбаченої законом процедури; звільнення під час лікарняного чи відпустки не допускається;

- перехід на дистанційну форму роботи фіксується документально, звичний режим і обсяг робочого часу (не більше 40 годин на тиждень) зберігаються;

- в умовах оголошення режиму простою на виробництві через виникнення небезпечної ситуації за працівниками зберігається оплата праці у розмірі середнього заробітку, якщо інше не передбачено умовами колективного договору;

– створення безпечних умови праці є обов'язком роботодавця.

Якщо через незалежні від нього обставини роботодавець не має можливості виконати свої зобов'язання перед працівниками щодо оплати праці в умовах простою або створення безпечних умов праці, держава має взяти на себе забезпечення цих речей в інтересах здоров'я і добробуту людей.

Щодо рекомендаційних заходів щодо зменшення впливу соціальних ризиків на вразливі групи населення [2] то вони можуть бути:

– універсальними: допомогу отримує кожна людина, що зіштовхнулася з такими життєвими ризиками, як безробіття, втрата працездатності чи старість;

– адресними: допомогу отримують найбільш нужденні, а виплати призначають після перевірки доходів;

– такими, що надаються на розсуд певних установ.

Криза дає можливість для перезавантаження української економічної моделі, зосередження на новітніх інноваційних галузях, запровадження «віртуальної економіки» уряду необхідно якомога швидше провести дискусію з усіма зацікавленими гравцями для визначення пріоритетних напрямів та планів відповідних дій.

Література:

1. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» № 540-IX. До внесення змін законодавством було дозволено брати участь у судових засіданнях у режимі відеоконференції лише з приміщення іншого суду.

2. Центр економічної стратегії, Якою була ситуація на ринку праці під час карантину та чи відбувається відновлення. Режим доступу: <https://ces.org.ua/wp-content/uploads/2020/07/Зайнятість-під-час-карантину-2.pdf>

3. За оцінками ОЕСР у 2019 році обсяг неформального сектору економіки сягав 30%. The COVID-19 Crisis In Ukraine (July 2020). (Електронний ресурс). – Режим доступу: <https://www.oecd.org/eurasia/competitiveness-programme/eastern-partners/COVID-19-CRISIS-UKRAINE.pdf>

4. Ministry for Development of Economy, Trade and Agriculture of Ukraine's consensus forecast «Ukraine in 2020-2021, consequences of the pandemic» – (Електронний ресурс). – Режим доступу: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=en-GB&id=a00c801f-00da-40f4-936b-7185e583d782&title=UkraineIn2020-2021-AftermathOfThePandemicConsensusForecast>

НОТАТКИ

НОТАТКИ

РЕФОРМУВАННЯ ЗАКОНОДАВСТВА
ТА ДЕРЖАВНИХ ІНСТИТУЦІЙ:
ПРОГАЛИНИ, ДОСЯГНЕННЯ
ТА ПЕРСПЕКТИВИ

МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ

м. Рівне, 24–25 травня 2021 р.

Підписано до друку 28.05.2021. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 14,65. Тираж 150. Замовлення № 0621-174.
Ціна договірна. Віддруковано з готового оригінал-макета.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглезі, 6/1
Телефони +38 (048) 709 38 69, +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6424 від 04.10.2018 р.